

การศึกษาวิเคราะห์การวางผัง และการจัดรูปแบบอนุรักษเมืองโบราณศรีเทพ

นาย วรวิทย์ จันทวงศ์

A023049

ARCH. F.D.

เลขหมู่	23ก43
เลขทะเบียน	19 ต.ค. 2541
วัน เดือน ปี	

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต

สาขาสถาปัตยกรรม ภาควิชาครุศาสตรบัณฑิต

คณะครุศาสตรบัณฑิต

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปีการศึกษา 2540

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้า ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิทยานิพนธ์เรื่อง : การศึกษาวิเคราะห์การวางผังและการออกแบบอนุรักษ์
เมืองโบราณศรีเทพ
ชื่อนักศึกษา : นายวรวิทย์ จันทวงศ์
อาจารย์ที่ปรึกษา : อาจารย์สุรศักดิ์ กังขา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ ได้ตรวจเช็คและเห็นชอบแล้วจึง
อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต ประจำปีการ
ศึกษา 2540

(รศ.ดร. ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์)

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานคณะกรรมการ

(นาย สุทัศน์ จุฬามณี)

กรรมการ

(ผ.ศ. วิโรจน์ นิพัทธวัฒน์)

กรรมการ

(นาย สมิทธิ์ หวังเจริญ)

กรรมการ

(นาย สุรศักดิ์ กังขา)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

_____ กรรมการ

(นาย สมพล ดำรงเสถียร)

_____ กรรมการ

(นางสาว เบญจวรรณ อุบลศรี)

_____ กรรมการ

(นาย रामณรงค์ ภูษิตกาญจนหา)

_____ กรรมการ

(นาย ไพศาล เลื่อมวิทยากุล)

_____ กรรมการ

(นางสาว พัสตราภรณ์ มีศิริ)

_____ กรรมการ และเลขานุการ

(นาย ทศพร ไสตาบรรลู่)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) การศึกษาวิเคราะห์การวางผัง และการออกแบบอนุรักษ์เมืองโบราณศรีเทพ
(ภาษาอังกฤษ) EDUCATION AND ANALYSIS THE TOWN OF CULTURAL
HERITAGE SRITHEP HISTORIC.

ชื่อ	นายวรวิทย์ จันทวงศ์
สาขาวิชา	สถาปัตยกรรม
ภาควิชา	ครุศาสตร์สถาปัตยกรรม
คณะ	ครุศาสตร์อุตสาหกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์สุรศักดิ์ กังขาว

บทคัดย่อ

เมืองแต่ละเมืองจะมีความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง แต่มักจะมีภาวะหน้าที่และรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน การที่เราได้ศึกษาเกี่ยวกับเมืองหนึ่งก็จะช่วยให้เราเข้าใจลักษณะของเมืองอื่นๆ ด้วย เมืองโบราณศรีเทพเป็นเมืองในยุคทวารวดี ซึ่งโครงสร้างและผังเมืองโบราณของทวารวดีหลายแห่ง สะท้อนความชำนาญของผู้สถาปนา มีลักษณะเฉพาะตัว เมืองโบราณศรีเทพมีผังเมืองที่ค่อนข้างผิดแบบจากเมืองทวารวดีปกติทั่วไป โดยมีผังเมืองแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ เมืองในและเมืองนอก และมีร่องรอยคล้ายถนนเชื่อมติดต่อกันบริเวณทางด้านเหนือของเมือง จะเห็นได้ว่าโครงสร้างทางกายภาพของเมืองก็คือ ตัวแทนความสามารถของคนสมัยนั้นที่รู้จักใช้สภาพภูมิศาสตร์ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ การวางผังมีรูปแบบเฉพาะบ่งชี้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น

การศึกษวิเคราะห์การวางผังเพื่อการออกแบบอนุรักษ์เมืองโบราณศรีเทพ จะให้ความสำคัญในการศึกษาและวิเคราะห์ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผังเมืองเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สภาพที่ตั้ง ลักษณะทางกายภาพของเมือง เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาเมืองโบราณอื่นในยุคเดียวกัน และยุคต่อเนื่องซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการลำดับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และความเป็นมาของมวลมนุษยชาติ

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดี เพราะได้รับความร่วมมือ การช่วยเหลืออนุเคราะห์ ข้อมูลจากสถานที่ต่างๆ คือ ห้องสมุดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ กองโบราณคดี ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะสถาปัตยกรรมมหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม และหอสมุดกลาง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง จึงขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไว้ ณ ที่นี้

สำหรับบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือและอนุเคราะห์ทางด้านต่างๆ ซึ่งทำให้วิทยานิพนธ์สำเร็จ สมบูรณ์คือ

บิดา มารดา และพี่ชาย ความรัก ความห่วงใย ความผูกพัน ที่มีให้กันตลอดเวลา

อาจารย์สุรศักดิ์ กังขาว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คุณประทีป วรสุวรรณ ผู้ให้ความแนะนำ และช่วยเหลือในการผลิตผลงาน

คุณพัชรี เสาร์คำ ช่วยเหลืองานภาคเอกสาร และงานพิมพ์ทั้งหมด

คุณถกลเกียรติ โกศลกุล ช่วยเหลืองานทางด้านเทคนิค ล้างอัด ขยาย และถ่ายภาพผลงานทั้งหมด

ในส่วนของผลงานแบบขั้นสุดท้าย ได้มีเพื่อนๆ พี่ๆ มาช่วยเหลือดังรายนามต่อไปนี้

คุณอรรถ บุนนาค คุณอุทัย เขียวพานิชยางกุล คุณอนันต์ ผลเจริญ คุณสมภาพ ชัยราช
คุณธีรเศรษฐ คำสุวรรณ คุณนพดล ภูิกัก คุณทวี รุ่งวิจิตรศิลป์

บุคคลที่กล่าวถึงเหล่านี้ ล้วนช่วยโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ เป็นน้ำใจที่ยิ่งกว่าน้ำใจ ถึงแม้ว่าคำว่าขอบคุณจะเป็นคำธรรมดาสามัญคำหนึ่ง เป็นคำที่ได้ยินได้ฟังกันทั่วไป แต่หลังจากได้รับการช่วยเหลือนอกเหนือจากคำว่าขอบคุณ ข้าพเจ้าจะกล่าวคำใดได้

ตราบใดที่ผู้คนยังคงมีน้ำใจ คำขอบคุณจะมีอยู่คู่โลกตลอดไป นี่คือการงามอีกประการของมวลมนุษยชาติ ข้าพเจ้าขอขอบคุณกับบุคคลที่ข้าพเจ้าเอ่ยนามทั้งหมด ถ้าคำอธิษฐานในใจข้าพเจ้ามีเสียงดัง ทุกสรรพสิ่งที่สามารถรับฟังคงได้ยินว่า “ข้าพเจ้าซึ่งในน้ำใจของทุกคน ไม่ว่าชาตินี้หรือชาติไหนขอให้ข้าพเจ้าได้เป็นลูกของพ่อแม่ เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ เป็นน้องของพี่ชาย และมีโอกาสได้ทดแทนในน้ำใจที่ข้าพเจ้าได้รับจากบุคคลที่กล่าวมาข้างต้น”

สำหรับผู้ค้นคว้าที่ได้รับประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นแนวทางหรือแรงบันดาลใจ ข้าพเจ้าขออุทิศความดีทั้งหมดเป็นกุศลแด่ นายเวทย์ จันทวงศ์ พี่ชายที่เสียชีวิตจากอุบัติเหตุ

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ

วรวิทย์ จันทวงศ์

๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญเรื่อง.....	ง
สารบัญตารางประกอบ.....	จ
สารบัญแผนภูมิประกอบ.....	ฉ
สารบัญภาพประกอบ.....	ช

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของโครงการ.....	๑
๑.๒ เหตุผลในการนำเสนอวิทยานิพนธ์.....	๒
๑.๓ ความเป็นมาของปัญหา.....	๓
๑.๔ แนวทางแก้ปัญหา.....	๓
๑.๕ วัตถุประสงค์ของการทำวิทยานิพนธ์.....	๓
๑.๖ วัตถุประสงค์ของโครงการ.....	๔
๑.๗ ขอบเขตการทำวิทยานิพนธ์.....	๔
๑.๘ ขอบเขตของการออกแบบ.....	๔
๑.๙ วิธีดำเนินวิทยานิพนธ์.....	๔
๑.๑๐ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๔

บทที่ ๒ การศึกษาความเป็นไปได้และข้อมูลพื้นฐานโครงการ

๒.๑ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางด้านนโยบาย.....	๗
๒.๑.๑ แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับชาติ.....	๗
๒.๑.๒ พัฒนาการท่องเที่ยวตามแผนการลงทุน	
จังหวัดเพชรบูรณ์.....	๘
๒.๑.๓ นโยบายหลักโครงการ.....	๘

	หน้า
๒.๒ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ.....	๑๑
๒.๒.๑ โครงสร้างตลาดการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๑๑
๒.๒.๑.๑ โครงสร้างตลาด.....	๑๑
๒.๒.๑.๒ ลักษณะผู้เยี่ยมเยือน.....	๑๓
๒.๒.๑.๓ ลักษณะการเดินทาง.....	๑๗
๒.๒.๒ ความสนใจของผู้เยี่ยมเยือน.....	๑๘
๒.๒.๒.๑ ประเภทการท่องเที่ยว.....	๑๘
๒.๒.๒.๒ กิจกรรมการท่องเที่ยว.....	๑๙
๒.๒.๓ การกระจายตัวของผู้เยี่ยมเยือน.....	๒๒
๒.๒.๓.๑ เส้นทางท่องเที่ยว.....	๒๒
๒.๒.๔ การใช้จ่ายในการท่องเที่ยว.....	๒๕
๒.๓ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางด้านสังคม.....	๒๕
๒.๓.๑ สภาพสังคมจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๒๕
๒.๓.๑.๑ การศึกษา.....	๒๕
๒.๓.๑.๒ การบริการสาธารณสุข.....	๒๕
๒.๓.๒ สภาพสังคมอำเภอศรีเทพ.....	๒๕
๒.๔ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางด้านกายภาพ.....	๒๗
๒.๔.๑ ลักษณะทางกายภาพจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๒๗
๒.๔.๑.๑ ลักษณะภูมิประเทศ.....	๒๗
๒.๔.๑.๒ ลักษณะภูมิอากาศ.....	๒๗
๒.๔.๒ ทรัพยากรธรรมชาติ.....	๒๙
๒.๔.๒.๑ ทรัพยากรป่าไม้.....	๒๙
๒.๔.๒.๒ ทรัพยากรดิน.....	๒๙
๒.๔.๒.๓ ทรัพยากรน้ำ.....	๒๙
๒.๔.๒.๔ ทรัพยากรธรณี.....	๓๐

๒.๕ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานโครงการ.....	๓๐
๒.๕.๑ ประวัติศาสตร์เมืองโบราณศรีเทพ.....	๓๐
๒.๕.๒ สภาพปัจจุบันเมืองศรีเทพ.....	๓๗
๒.๕.๒.๑ ที่ตั้ง.....	๓๗
๒.๕.๒.๒ สภาพโดยทั่วไป.....	๓๗
๒.๕.๒.๓ ประชากร.....	๓๙
๒.๕.๒.๔ การศึกษา.....	๔๒
๒.๕.๒.๕ เศรษฐกิจ.....	๔๓
๒.๕.๒.๖ ศาสนา , ประเพณี - พิธีกรรม.....	๔๔
๒.๕.๒.๗ สภาพทางภูมิศาสตร์.....	๔๖
๒.๕.๒.๘ สภาพทางธรณีพื้นฐาน.....	๔๖

บทที่ ๓ การศึกษาและการวิเคราะห์ผังเมืองโบราณศรีเทพ

๓.๑ การศึกษาและวิเคราะห์ผังเมืองโบราณศรีเทพ.....	๔๗
๓.๑.๑ การศึกษาวิเคราะห์สภาพสังคมเศรษฐกิจ.....	๔๗
๓.๑.๑.๑ การศึกษาสภาพสังคม.....	๔๗
๓.๑.๑.๒ การวิเคราะห์สภาพสังคม.....	๕๒
๓.๑.๒ การศึกษาและวิเคราะห์สภาพการเมืองการปกครอง.....	๕๗
๓.๑.๒.๑ การศึกษาสภาพการเมืองการปกครอง.....	๕๗
๓.๑.๒.๒ การวิเคราะห์สภาพการเมืองการปกครอง.....	๖๓
๓.๑.๓ การศึกษาและวิเคราะห์สภาพที่ตั้ง.....	๖๖
๓.๑.๓.๑ การศึกษาสภาพที่ตั้ง.....	๖๖
๓.๑.๓.๒ การวิเคราะห์สภาพที่ตั้ง.....	๗๑

สารบัญตารางประกอบ

หน้า

ตารางที่ ๒.๑	โครงสร้างตลาดการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๑๒
ตารางที่ ๒.๒	ร้อยละของผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์	
	จำแนกตามกลุ่มอายุ.....	๑๔
ตารางที่ ๒.๓	ผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามกลุ่มอาชีพ.....	๑๖
ตารางที่ ๒.๔	ร้อยละของผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์	
	จำแนกตามประเภทการท่องเที่ยวที่สนใจ.....	๒๐
ตารางที่ ๒.๕	ร้อยละของผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์	
	จำแนกตามกิจกรรมการท่องเที่ยว.....	๒๑
ตารางที่ ๒.๖	ร้อยละของผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์	
	จำแนกตามการท่องเที่ยวไปจังหวัดอื่น.....	๒๓

สารบัญแผนภูมิประกอบ

หน้า

แผนภูมิที่ ๒.๑ ผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์จำแนกตามกลุ่มอายุ.....	๑๔
แผนภูมิที่ ๒.๒ ผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์จำแนกตามกลุ่มอาชีพ.....	๑๖
แผนภูมิที่ ๒.๓ ประเภทการท่องเที่ยวที่ผู้เยี่ยมเยือนสนใจ.....	๒๐
แผนภูมิที่ ๒.๔ กิจกรรมการท่องเที่ยว.....	๒๑
แผนภูมิที่ ๒.๕ การไปท่องเที่ยวจังหวัดอื่น.....	๒๓

สารบัญภาพประกอบ

หน้า

ภาพประกอบที่ ๑	ปรารักษ์ศรีเทพศาสนสถานบริเวณเมืองโน.....	๖
ภาพประกอบที่ ๒.๑	แผนที่แสดงลักษณะทางกายภาพจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๒๘
ภาพประกอบที่ ๒.๒	แผนที่แสดงที่ตั้งอาณาจักรกัมพูชา.....	๓๓
ภาพประกอบที่ ๒.๓	แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองโบราณศรีเทพในอาณาจักรทวารวดี และอาณาจักรเจนละ.....	๓๔
ภาพประกอบที่ ๒.๔	ภาพแสดงเมืองศรีเทพ พุทธศตวรรษที่ ๕-๑๑.....	๓๖
ภาพประกอบที่ ๒.๕	แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองศรีเทพ.....	๓๘
ภาพประกอบที่ ๒.๖	แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านรอบๆ เมืองโบราณศรีเทพ.....	๔๐
ภาพประกอบที่ ๒.๗	ภาพแสดงหมู่บ้านบึงนาจาน.....	๔๐
ภาพประกอบที่ ๒.๘	ภาพแสดงสภาพหมู่บ้านสระปรือ.....	๔๑
ภาพประกอบที่ ๒.๙	ภาพแสดงลักษณะหมู่บ้านสระปรือ.....	๔๑
ภาพประกอบที่ ๒.๑๐	ภาพแสดงสภาพหมู่บ้านศรีเทพน้อย.....	๔๒
ภาพประกอบที่ ๒.๑๑	ภาพแสดงลักษณะหมู่บ้านศรีเทพน้อย.....	๔๒
ภาพประกอบที่ ๒.๑๒	ภาพแสดงการทำงานซึ่งเป็นรายได้หลักของชุมชนศรีเทพ.....	๔๔
ภาพประกอบที่ ๒.๑๓	ภาพแสดงการทำงานของชุมชนซึ่งต้องอาศัยฝนฟ้า ตามฤดูกาล.....	๔๔
ภาพประกอบที่ ๓.๑	ภาพแสดงสิ่งก่อสร้างศาสนสถาน ซึ่งอิฐที่ใช้ในการก่อสร้าง มีข้าวแกลบเป็นส่วนประกอบ.....	๔๑
ภาพประกอบที่ ๓.๒	ภาพแสดงศาสนสถาน ซึ่งอิฐที่ใช้ในการก่อสร้างมีข้าวแกลบ เป็นส่วนประกอบ.....	๔๑
ภาพประกอบที่ ๓.๓	ภาพแสดงโครงกระดูกมนุษย์ในยุคต้นประวัติศาสตร์ จากการขุดค้นบริเวณเมืองโน.....	๔๔
ภาพประกอบที่ ๓.๔	ภาพแสดงธรรมจักรขนาดใหญ่ที่ขุดพบบริเวณเขาค้างใน อันเป็นศิลปะแบบทวารวดี.....	๔๔

ภาพประกอบที่ ๓.๕ ภาพแสดงเขาค้างในศาสนสถานขนาดใหญ่ที่สัมพันธ์ ศิลปะทวารวดี บริเวณกลางเมืองใน.....	๕๙
ภาพประกอบที่ ๓.๖ ภาพแสดงคูน้ำและคันดิน จากการค้นคว้าพบว่าเริ่ม สร้างกับศาสนสถานในสมัยทวารวดี.....	๕๙
ภาพประกอบที่ ๓.๗ แสดงรูปภาพลายเส้นพระอาทิตย์ เทวรูปทางคติความเชื่อ ในศาสนาฮินดู.....	๖๕
ภาพประกอบที่ ๓.๘ แสดงรูปภาพลายเส้นพระโพธิสัตว์ เป็นความเชื่อใน พุทธศานาแบบมหายาน.....	๖๕
ภาพประกอบที่ ๓.๙ ภาพแสดงแผนที่แสดงภาพทางภูมิศาสตร์.....	๖๘
ภาพประกอบที่ ๓.๑๐ แสดงภาพแม่น้ำป่าสัก.....	๖๘
ภาพประกอบที่ ๓.๑๑ แสดงภาพลำน้ำเทียด.....	๗๐
ภาพประกอบที่ ๓.๑๒ แสดงภาพเขาทางตลาด.....	๗๐
ภาพประกอบที่ ๓.๑๓ ภาพแสดงรูปร่างของเมืองศรีเทพ.....	๗๒
ภาพประกอบที่ ๓.๑๔ แผนที่แสดงการวิเคราะห์รูปร่างของเมืองโบราณ ศรีเทพ.....	๗๓
ภาพประกอบที่ ๓.๑๕ แผนที่แสดงทิศทางการขยายตัวของเมืองโบราณ ศรีเทพ.....	๗๔
ภาพประกอบที่ ๓.๑๖ ภาพแสดงพื้นที่บริเวณเมืองนอก ซึ่งเป็นแหล่งเพิ่ม ผลผลิตทางการเกษตร.....	๗๔
ภาพประกอบที่ ๓.๑๗ แผนที่แสดงทิศทางการลำเลียงศิลาแลง.....	๗๔
ภาพประกอบที่ ๓.๑๘ ภาพแสดงปรางค์ศรีเทพโบราณสถานขนาดใหญ่ บริเวณเมืองใน.....	๗๕
ภาพประกอบที่ ๓.๑๙ ภาพแสดงกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ ซึ่งจะอยู่เกือบ กึ่งกลางเมือง.....	๗๖

ภาพประกอบที่ ๓.๒๐ ภาพแสดงโบราณสถานย่อย ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก ของเมือง.....	๗๗
ภาพประกอบที่ ๓.๒๑ ภาพแสดงโบราณสถานย่อย ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือ ของเมือง.....	๗๗
ภาพประกอบที่ ๓.๒๒ ภาพแสดงตำแหน่งโบราณสถานและสระน้ำที่ กระจายอยู่ทั่วเมืองใน.....	๗๘
ภาพประกอบที่ ๓.๒๓ ภาพแสดงตำแหน่งโบราณสถานและสระน้ำที่ กระจายอยู่บริเวณสระปรังค์.....	๗๘
ภาพประกอบที่ ๓.๒๔ ภาพแสดงสระน้ำทางด้านทิศเหนือของเมืองใน.....	๗๙
ภาพประกอบที่ ๓.๒๕ ภาพแสดงคูเมืองซึ่งปรากฏเป็นเนินดินชัดเจน.....	๗๙
ภาพประกอบที่ ๓.๒๖ ภาพแสดงตำแหน่งกลุ่มโบราณสถาน สระน้ำ และ กำแพงบริเวณเมืองนอก.....	๘๐
ภาพประกอบที่ ๓.๒๗ แสดงแนวคูเมืองและคันดิน ที่กั้นระหว่างเมืองใน- เมืองนอก.....	๘๑
ภาพประกอบที่ ๓.๒๘ แสดงแนวคูเมืองและคันดิน ที่กั้นระหว่างเมืองใน- เมืองนอก.....	๘๑
ภาพประกอบที่ ๓.๒๙ ภาพแสดงโบราณสถานเขาค้างนอกบริเวณนอกเมือง.....	๘๒
ภาพประกอบที่ ๓.๓๐ ภาพแสดงเส้นทางสัญจรบริเวณเขาค้างนอก.....	๘๓
ภาพประกอบที่ ๓.๓๑ ภาพแสดงเส้นทางสัญจรบริเวณเขาค้างนอก.....	๘๓
ภาพประกอบที่ ๓.๓๒ ภาพแสดงมุมมองจากจุดสูงสุดบริเวณเขาค้างนอก.....	๘๔
ภาพประกอบที่ ๓.๓๓ ภาพแสดงมุมมองจากจุดสูงสุดบริเวณเขาค้างนอก.....	๘๔
ภาพประกอบที่ ๓.๓๔ ภาพปรังค์รีเทปด้านทิศตะวันตก.....	๘๔
ภาพประกอบที่ ๓.๓๕ ภาพตัวองค์ปรังค์มีฐานแบบลูกฟัก ๒ ชั้น.....	๘๖
ภาพประกอบที่ ๓.๓๖ แสดงลักษณะการย่อมุมไม้ ๒๐ ชั้น ของตัวองค์ปรังค์.....	๘๖

ภาพประกอบที่ ๓.๓๗	ภาพด้านหน้าปราสาทสองพี่น้องทางทิศตะวันตก.....	๘๗
ภาพประกอบที่ ๓.๓๘	ภาพปราสาทองค์น้อยซึ่งเหลือเฉพาะตัวองค์บนฐาน เดียวกับปราสาทองค์พี่.....	๘๘
ภาพประกอบที่ ๓.๓๙	ภาพประตูลอกที่ทำเป็นมุขยื่นออกมาจาก ปราสาทองค์พี่.....	๙๐
ภาพประกอบที่ ๓.๔๐	ภาพแสดงฐานองค์ปราสาท ซึ่งทำเป็นฐานซ้อนกัน ๓ ชั้น ก่อด้วยศิลาแลง.....	๙๐
ภาพประกอบที่ ๓.๔๑	ภาพแสดงทางเข้าสู่องค์ปราสาทโดยวางดินแลงเท่ากับ ระดับของฐานชั้นที่ ๒ ขององค์ปราสาท.....	๙๓
ภาพประกอบที่ ๓.๔๒	ภาพแสดงทางเดินโดยรอบองค์ปราสาท.....	๙๓
ภาพประกอบที่ ๓.๔๓	ภาพแสดงทางเดินบริเวณรอบเขาค้างทางทิศใต้.....	๙๗
ภาพประกอบที่ ๓.๔๔	ภาพแสดงทางเดินบริเวณรอบเขาค้างในทาง ทิศตะวันตก.....	๙๗
ภาพประกอบที่ ๓.๔๕	ภาพแสดงแผนผังเขาค้างใน.....	๙๘
ภาพประกอบที่ ๓.๔๖	ภาพแสดงเขาค้างในบริเวณทิศใต้.....	๙๘
ภาพประกอบที่ ๓.๔๗	ภาพแสดงลักษณะฐานเขาค้างใน ซึ่งเป็นหน้ากระดาน เหลี่ยม ๒ ชั้น.....	๙๙
ภาพประกอบที่ ๓.๔๘	ภาพแสดงฐานรูปคนแคระ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ เมืองโบราณคูบัว จังหวัดราชบุรี.....	๙๙
ภาพประกอบที่ ๓.๔๙	ภาพแสดงกลุ่มโบราณสถานบริเวณสระขวัญ.....	๑๐๑
ภาพประกอบที่ ๓.๕๐	ภาพแสดงทัศนียภาพกลุ่มโบราณสถานบริเวณ สระขวัญ.....	๑๐๑
ภาพประกอบที่ ๓.๕๑	แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งประตูไม้แดง และ ประตูน้ำไหล.....	๑๐๔
ภาพประกอบที่ ๓.๕๒	ภาพแสดงที่ตั้งประตูไม้แดง.....	๑๐๔

ภาพประกอบที่ ๓.๕๓ แสดงสภาพไม้พุ่ม และไม้ยืนต้นที่ปกคลุมอยู่ บริเวณประตูเมือง.....	๑๐๕
ภาพประกอบที่ ๓.๕๔ ภาพแสดงสภาพทางภูมิศาสตร์บริเวณประตูน้ำไหล.....	๑๐๕
ภาพประกอบที่ ๓.๕๕ ภาพแสดงสภาพภูมิศาสตร์ทั่วไป บริเวณ ประตูเกวียน.....	๑๐๖
ภาพประกอบที่ ๓.๕๖ แสดงสภาพด้านในเมือง ซึ่งยังคงใช้เป็นพื้นที่ เกษตรกรรม.....	๑๐๗
ภาพประกอบที่ ๓.๕๗ แผนที่แสดงที่ตั้งประตูเกวียน และประตูมะพลับ.....	๑๐๘
ภาพประกอบที่ ๓.๕๘ ภาพแสดงสภาพทั่วไปบริเวณประตูเกวียน.....	๑๐๘
ภาพประกอบที่ ๓.๕๙ แผนที่แสดงที่ตั้งประตูผีและประตูแลง.....	๑๑๑
ภาพประกอบที่ ๓.๖๐ ภาพแสดงที่ตั้งบริเวณประตูผี.....	๑๑๑
ภาพประกอบที่ ๓.๖๑ ภาพแสดงกำแพงและคูเมือง ระหว่างเมืองในและ เมืองนอก.....	๑๑๔
ภาพประกอบที่ ๓.๖๒ แผนที่แสดงตำแหน่งกำแพงเมือง.....	๑๑๕
ภาพประกอบที่ ๓.๖๓ แสดงแนวกำแพงเมืองทางด้านทิศตะวันตก.....	๑๑๕
ภาพประกอบที่ ๓.๖๓ ภาพแสดงแนวกำแพงเมืองทางด้านทิศเหนือ.....	๑๑๖
ภาพประกอบที่ ๓.๖๓ ภาพแสดงแนวกำแพงเมืองทางด้านทิศใต้.....	๑๑๖
ภาพประกอบที่ ๓.๖๖ ภาพแสดงแนวกำแพงเมืองทางด้านทิศตะวันออก.....	๑๑๗
ภาพประกอบที่ ๓.๖๗ ภาพแสดงแนวกำแพงระหว่างเมืองในและเมืองนอก.....	๑๑๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑ แสดงขั้นตอนการนำเสนอ.....	๑๒๑
ภาพประกอบที่ ๔.๒ แสดงความเป็นมาของโครงการ.....	๑๒๒
ภาพประกอบที่ ๔.๓ แสดงเหตุผลการนำเสนอ.....	๑๒๒
ภาพประกอบที่ ๔.๔ แสดงการศึกษาข้อมูลทางด้านนโยบาย.....	๑๒๓
ภาพประกอบที่ ๔.๕ แสดงแผนพัฒนาจังหวัด.....	๑๒๓
ภาพประกอบที่ ๔.๖ แสดงแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๑๒๔

ภาพประกอบที่ ๔.๗ แสดงนโยบายหลักโครงการ.....	๑๒๕
ภาพประกอบที่ ๔.๘ แสดงวิธีดำเนินการ.....	๑๒๕
ภาพประกอบที่ ๔.๙ แสดงสภาพทั่วไปจังหวัดเพชรบูรณ์.....	๑๒๕
ภาพประกอบที่ ๔.๑๐ แสดงสภาพเศรษฐกิจ.....	๑๒๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑๑ แสดงสภาพสังคม.....	๑๒๖
ภาพประกอบที่ ๔.๑๒ แสดงกลุ่มประชากร.....	๑๒๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑๓ แสดงลักษณะภูมิประเทศ-ภูมิอากาศ.....	๑๒๗
ภาพประกอบที่ ๔.๑๔ แสดงทรัพยากรธรรมชาติ จ.เพชรบูรณ์.....	๑๒๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๕ แสดงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ.....	๑๒๘
ภาพประกอบที่ ๔.๑๖ แสดงความเป็นมาของเพชรบูรณ์ในประวัติศาสตร์.....	๑๒๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๗ แสดงความเป็นมาของเพชรบูรณ์ในสมัยสุโขทัย- รัตนโกสินทร์.....	๑๒๙
ภาพประกอบที่ ๔.๑๘ แสดงความเป็นมาของนครบาลเพชรบูรณ์.....	๑๓๐
ภาพประกอบที่ ๔.๑๙ แสดงสภาพปัจจุบันเมืองโบราณศรีเทพ.....	๑๓๐
ภาพประกอบที่ ๔.๒๐ แสดงสภาพทางภูมิศาสตร์.....	๑๓๑
ภาพประกอบที่ ๔.๒๑ แสดงเส้นทางคมนาคม.....	๑๓๑
ภาพประกอบที่ ๔.๒๒ แสดงลักษณะทางกายภาพ.....	๑๓๒
ภาพประกอบที่ ๔.๒๓ แสดงลักษณะเมืองใน.....	๑๓๒
ภาพประกอบที่ ๔.๒๔ แสดงลักษณะเมืองนอก.....	๑๓๓
ภาพประกอบที่ ๔.๒๕ แสดงลักษณะโบราณสถานนอกเมือง.....	๑๓๓
ภาพประกอบที่ ๔.๒๖ แสดงองค์ประกอบเมืองใน.....	๑๓๔
ภาพประกอบที่ ๔.๒๗ แสดงองค์ประกอบเมืองนอก.....	๑๓๔
ภาพประกอบที่ ๔.๒๘ แสดงขอบเขตของเมือง.....	๑๓๔
ภาพประกอบที่ ๔.๒๙ แสดงที่ว่างโล่ง.....	๑๓๔
ภาพประกอบที่ ๔.๓๐ แสดงที่รวมกิจกรรม.....	๑๓๖

หน้า

ภาพประกอบที่ ๔.๓๑ แสดงการสัญจร.....	๑๓๖
ภาพประกอบที่ ๔.๓๒ แสดงมุมมอง.....	๑๓๗
ภาพประกอบที่ ๔.๓๓ แสดงจุดหมายตา.....	๑๓๗
ภาพประกอบที่ ๔.๓๔ แสดงย่านที่พักอาศัย.....	๑๓๘
ภาพประกอบที่ ๔.๓๕ แสดงแผนแม่บทโครงการ.....	๑๓๘
ภาพประกอบที่ ๔.๓๖ แสดงภาพทางภูมิศาสตร์.....	๑๓๙
ภาพประกอบที่ ๔.๓๗ แสดงการวิเคราะห์สภาพภูมิศาสตร์.....	๑๓๙
ภาพประกอบที่ ๔.๓๘ แสดงการศึกษาสภาพประวัติศาสตร์.....	๑๔๐
ภาพประกอบที่ ๔.๓๙ แสดงการปกครองศาสนา.....	๑๔๐
ภาพประกอบที่ ๔.๔๐ แสดงสภาพชุมชน.....	๑๔๑
ภาพประกอบที่ ๔.๔๑ แสดงรูปร่างของเมือง.....	๑๔๒
ภาพประกอบที่ ๔.๔๒ แสดงเขาค้างใน.....	๑๔๒
ภาพประกอบที่ ๔.๔๓ แสดงรูปร่างของเมือง.....	๑๔๓
ภาพประกอบที่ ๔.๔๔ แสดงแหล่งน้ำภายในบริเวณเมืองนอก.....	๑๔๓
ภาพประกอบที่ ๔.๔๕ แสดงผังบริเวณ.....	๑๔๔
ภาพประกอบที่ ๔.๔๖ แสดงทัศนียภาพศูนย์บริการนักท่องเที่ยว.....	๑๔๔
ภาพประกอบที่ ๔.๔๗ แสดงทัศนียภาพที่จอดรถหลัก.....	๑๔๔
ภาพประกอบที่ ๔.๔๘ แสดงทัศนียภาพบริเวณที่จอดรถหลัก.....	๑๔๔
ภาพประกอบที่ ๔.๔๙ แสดงทัศนียภาพเส้นทางสู่ลานปฎิมากรรม.....	๑๔๖
ภาพประกอบที่ ๔.๕๐ แสดงทัศนียภาพลานปฎิมากรรม.....	๑๔๖
ภาพประกอบที่ ๔.๕๑ แสดงทัศนียภาพเส้นทางชมด้วยจักรยาน.....	๑๔๗
ภาพประกอบที่ ๔.๕๒ แสดงทัศนียภาพทางเข้าโบราณสถานหลัก.....	๑๔๗
ภาพประกอบที่ ๔.๕๓ แสดงทัศนียภาพศูนย์บริการนักท่องเที่ยว.....	๑๔๘
ภาพประกอบที่ ๔.๕๔ แสดงทัศนียภาพที่จอดรถหลัก.....	๑๔๘
ภาพประกอบที่ ๔.๕๕ แสดงทัศนียภาพเส้นทางชมด้วยจักรยาน.....	๑๔๙

ภาพประกอบที่ ๔.๕๖ แสดงทัศนียภาพลานปฏิมากรรม.....	๑๔๙
ภาพประกอบที่ ๔.๕๗ แสดงทัศนียภาพเส้นทางชมโบราณสถานหลัก.....	๑๕๐
ภาพประกอบที่ ๔.๕๘ แสดงผังเมืองจำลองทางด้านทิศตะวันออก.....	๑๕๑
ภาพประกอบที่ ๔.๕๙ แสดงผังเมืองจำลองทางด้านทิศตะวันตก.....	๑๕๑
ภาพประกอบที่ ๔.๖๐ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณเมืองใน.....	๑๕๒
ภาพประกอบที่ ๔.๖๑ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณเมืองนอก.....	๑๕๒
ภาพประกอบที่ ๔.๖๒ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณโบราณสถานหลัก.....	๑๕๓
ภาพประกอบที่ ๔.๖๓ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณสระขวัญ.....	๑๕๓
ภาพประกอบที่ ๔.๖๔ แสดงผังเมืองจำลองเมืองโบราณสถานทางด้านทิศใต้.....	๑๕๔
ภาพประกอบที่ ๔.๖๕ แสดงผังเมืองจำลองเมืองโบราณศรีเทพทางทิศเหนือ.....	๑๕๔
ภาพประกอบที่ ๔.๖๖ แสดงผังเมืองจำลองเมืองโบราณศรีเทพด้าน ทิศตะวันตก.....	๑๕๔
ภาพประกอบที่ ๔.๖๗ แสดงผังเมืองจำลองเมืองโบราณศรีเทพด้าน ทิศตะวันออก.....	๑๕๔
ภาพประกอบที่ ๔.๖๘ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณเมืองนอก.....	๑๕๖
ภาพประกอบที่ ๕.๖๙ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณประตูศรีเทพ.....	๑๕๖
ภาพประกอบที่ ๔.๗๐ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณสระขวัญ.....	๑๕๗
ภาพประกอบที่ ๔.๗๑ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณปราสาทศรีเทพ.....	๑๕๗
ภาพประกอบที่ ๔.๗๒ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณโบราณสถานเมืองใน.....	๑๕๘
ภาพประกอบที่ ๔.๗๓ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณปราสาทสองพี่น้อง.....	๑๕๘

บทที่ ๑

บทนำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๑
บทนำ

โครงการ การศึกษาวิเคราะห์การวางผังและการออกแบบ-อนุรักษ์เมือง

โบราณศรีเทพ

ที่ตั้ง บ้านศรีเทพ ต.ศรีเทพ อ.ศรีเทพ จ.เพชรบูรณ์

การเข้าถึง เมืองศรีเทพอยู่ห่างจากตัวเมืองเพชรบูรณ์ประมาณ ๑๐๗ กิโลเมตร (ประมาณ ๒๕ กิโลเมตรก่อนถึง อ.วิเชียรบุรี) ริมทางสายพยุหะ - หล่มสัก ตรงกิโลเมตรที่ ๑๐๒ แยกขวาเข้าทางหลวงหมายเลข ๒๒๑๑ ประมาณ ๘ กิโลเมตร จะถึงทางแยกขวาเข้าเมืองโบราณ ระยะทาง ๑ กิโลเมตร

๑.๑ ความเป็นมาของโครงการ เมืองศรีเทพเป็นเมืองโบราณเมื่ออายุอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๐ ถึง ๑๘ ทรงค้นพบโดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ลักษณะตัวเมืองเป็นเมืองแปดติดกัน ๒ เมือง เมืองทางทิศตะวันตกมีผังเป็นวงกลม เมืองทางทิศตะวันออกเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตัวเมืองมีเนื้อที่ประมาณสองพันไร่เศษ มีคูน้ำและกำแพงดินล้อมรอบ ภายในเมืองทางทิศตะวันตกมีโบราณสถานเป็นประสาทย่อม ก่อด้วยอิฐบนฐานศิลาแลงตั้งอยู่ ๓ หลัง ปราสาทองค์ใหญ่ตั้งอยู่เกือบกลางเมืองเรียกว่าปราสาทศรีเทพ สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ใกล้กับปราสาทหลักกลางทางทิศใต้ มีฐานขนาดใหญ่ก่อด้วยศิลาแลงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีเศษอิฐอยู่ข้างบนเรียกว่า เขาค้างใน หน้าปราสาทองค์กลางทางทิศตะวันตกมีปราสาทอีก ๒ องค์ตั้งอยู่คู่กันเรียกว่า ปราสาทสองพี่น้อง เมืองศรีเทพคงเจริญอยู่จนถึงสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งอาณาจักรขอม (ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘) หลังจากสมัยขอมอ่อนอำนาจลงแล้วเส้นทางนี้คงจะไม่ได้ใช้ต่อไป และเมืองศรีเทพก็ถูกทอดทิ้ง

การศึกษาวิเคราะห์การวางผังเพื่อการออกแบบอนุรักษ์เมืองโบราณศรีเทพ เป็นโครงการที่จะศึกษาและวิเคราะห์ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผังเมืองซึ่งประกอบไปด้วย ประวัติศาสตร์ของเมือง สภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สภาพที่ตั้ง รูปร่างของเมือง จะทำให้ทราบถึงรูปแบบของเมืองในการกำหนดรูปแบบ การอนุรักษ์พื้นที่ในเขตโบราณสถานได้อย่างเหมาะสมกับความเป็นมาในอดีต ซึ่งเป็นทั้งประวัติศาสตร์และความเป็นมาของมวลมนุษยชาติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๑.๒ เหตุผลในการเสนอวิทยานิพนธ์

๑.๒.๑ ด้านนโยบาย

เพื่อตอบสนองแผนพัฒนา แผนแม่บทของโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ในการพัฒนาบริเวณพื้นที่อุทยาน

๑.๒.๒ ด้านสังคม

เพื่อเป็นแหล่งศึกษาของนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม ผังเมืองในพื้นที่โครงการอันจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในมรดก และศิลปวัฒนธรรมของมวลมนุษยชาติ

๑.๒.๓ ด้านเศรษฐกิจ

ส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการ ให้สามารถตอบสนองต่อการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวในอนาคต โดยให้ผลประโยชน์ตกแก่คนในท้องถิ่นมากที่สุด

๑.๒.๔ ด้านกายภาพ

โครงการนี้ เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งอารยธรรม ทวารวดีอย่างชัดเจนสมบูรณ์จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อการอนุรักษ์เป็นอย่างดี

๑.๓ ความเป็นมาของปัญหา

๑.๓.๑ ด้านนโยบาย

ได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๗ และต่อเนื่องมาจนถึงฉบับที่ ๘

๑.๓.๒ ด้านสังคม

ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก และความพร้อมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ปัญหาการใช้ที่ดินผิดประเภท มีการรुक้าโบราณสถาน โดยการทำเกษตรกรรมทั่วในเขตคูเมือง เมืองนอก เมืองใน และโบราณสถานนอกเมือง

๑.๓.๓ ด้านเศรษฐกิจ

ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวมีเวลาจำกัดในการใช้จ่ายซึ่งเป็นการลดรายได้ ที่ควรจะได้รับของคนในพื้นที่โดยตรง ระเบียบขั้นตอนการดำเนินงานที่ยุ่งยาก ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๑.๓.๔ ด้านกายภาพ

ความเสื่อมโทรมของโบราณสถาน เนื่องจากขาดการบูรณะ
สงวนรักษาอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

๑.๔ แนวทางแก้ปัญหา

๑.๔.๑ ด้านนโยบาย

ศึกษาแผนพัฒนาผังแม่บทโครงการ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยว ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๑.๔.๒ ด้านสังคม

ปรับปรุงผังการใช้ที่ดิน พร้อมทั้งสร้างประโยชน์ใช้สอยใหม่ ที่
จำเป็นต่อการศึกษา การอนุรักษ์ และการบริการอื่นๆ

๑.๔.๓ ด้านเศรษฐกิจ

ส่งเสริม และปรับปรุงโครงการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมาใช้บริการ
โดยที่รายได้ต้องตกอยู่กับประชากรในพื้นที่มากที่สุด

๑.๔.๔ ด้านกายภาพ

ปรับปรุงพื้นที่ ที่มีปัญหาการเสื่อมโทรมของโบราณสถาน และ
การรुक้าโบราณสถาน
มีบริเวณชมทัศนียภาพ และภูมิทัศน์ที่สอดคล้องกับผังเมือง
โบราณ

๑.๕ วัตถุประสงค์ของการทำวิทยานิพนธ์

๑.๕.๑ เพื่อศึกษาแนวทางอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีและโบราณสถานใน
เขตชุมชนโบราณเมืองศรีเทพ เพื่อคงไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และอารยธรรมของมนุษย์
ชาติ

๑.๕.๒ เพื่อศึกษาศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ประเพณีศิลปพื้นบ้าน
วรรณกรรมและการละเล่น ซึ่งมีผลต่อรูปแบบชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน

๑.๕.๓ เพื่อศึกษาแนวทางอนุรักษ์ และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกาย
ภาพในเขตพื้นที่อุทยานฯ ให้เหมาะสมกับความเป็นมาในอดีตและสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

- ๑.๘.๑.๒ ศึกษาและวิเคราะห์ สภาพสังคมเศรษฐกิจ
- ๑.๘.๑.๓ ศึกษาและวิเคราะห์ สภาพการเมืองการปกครอง
- ๑.๘.๑.๔ ศึกษาและวิเคราะห์ สภาพที่ตั้ง
- ๑.๘.๑.๕ ศึกษาและวิเคราะห์ ลักษณะทางกายภาพ

- รูปร่างของเมือง
- องค์ประกอบของเมือง
- หน้าที่ของเมือง

๑.๘.๒ ออกแบบส่วนที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์ของโครงการ

- ๑.๘.๒.๑ อาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
- ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวย่อย

๑.๙ วิธีดำเนินงานนิพนธ์

- ๑.๙.๑ ชั้นข้อมูล ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลต่างๆ โดยแบ่งเป็น
 - ๑.๙.๑.๑ ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ การหาข้อมูลเพื่อกำหนดแผนงาน
ได้แก่สถิติตัวเลขต่างๆ และข้อมูลเชิงวิชาการ
 - ๑.๙.๑.๒ ชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต
การสัมภาษณ์บุคคลต่างๆ
- ๑.๙.๒ วิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ และสรุปข้อความต้องการเพื่อนำมาเลือกที่
ตั้งโครงการ
- ๑.๙.๓ สรุปข้อมูลที่วิเคราะห์จัดทำเป็นแผนงานทางด้านสถาปัตยกรรม
เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบต่อไป

๑.๑๐ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๑๐.๑ ได้ทราบถึงขั้นตอนและกระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรม
อย่างสมบูรณ์ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติวิชาชีพในอนาคต
- ๑.๑๐.๒ ได้ทราบถึงการพัฒนารูปแบบสถาปัตยกรรมจากอดีตจนถึง

ปัจจุบัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๑.๑๐.๓ ได้ทราบถึงแนวทางออกแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่เขตโบราณสถานให้เหมาะสมกับความเป็นมาในอดีต และสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน

๑.๑๐.๔ ได้ทราบถึงแนวทางการดำเนินงานและการต่อสู้ด้วยรูปแบบสถาปัตยกรรมในการอนุรักษ์โบราณสถานซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเรียกร้องโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุให้กลับคืนสู่สถานที่เดิมที่ซึ่งสิ่งเหล่านั้นเคยอยู่ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและลำดับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์

รูปภาพที่ ๑ ปรารค์ศรีเทพศาสนสถานบริเวณเมืองใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๒

การศึกษาความเป็นไปได้ ของโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๒ การศึกษาความเป็นไปได้และข้อมูลพื้นฐานโครงการ

๒.๑ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางด้านนโยบาย

๒.๑.๑ แผนการพัฒนากการท่องเที่ยวระดับชาติ

ด้วยผลการศึกษา นับตั้งแต่ National Plan - Tourism Development โดย TDC และคณะ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ โครงการศึกษาคักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย โดยสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ และ Tourism Master Plan : A Review โดย TDRI ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ตามลำดับ ระบุว่าจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวอันน่าสนใจอยู่ไม่น้อย แต่เนื่องจากขาดการเข้าถึงที่ง่ายและสะดวก ตลอดจนความพร้อมทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวก บริการท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดหรือพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ในเวลานั้นแล้ว จังหวัดเพชรบูรณ์ได้ถูกจัดอยู่ในกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพการพัฒนากการท่องเที่ยวต่ำ จึงทำให้จังหวัดเพชรบูรณ์ยังไม่มีแผนหลักสำหรับการพัฒนากการท่องเที่ยว และสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญไม่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนเท่าที่ควรสืบเนื่องจากการที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวในอันที่จะเป็นฐานทางเศรษฐกิจในส่วนภูมิภาค ที่จะกระตุ้นให้เกิดการลงทุนในทางอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมที่ต่อเนื่องเป็นแหล่งสร้างงาน กระจายรายได้ และความเจริญไปสู่ภูมิภาค การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้ทำการสำรวจเบื้องต้นเพื่อพัฒนากการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์-เลย ซึ่งดำเนินการแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ การศึกษานี้ได้รวมพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดเลยเข้าไว้ในกลุ่มเดียวกันภายใต้จุดขาย “ภูเขาและผลิตผลทางการเกษตร” โดยมุ่งตลาดในประเทศเป็นสำคัญ

แนวทางการพัฒนาเฉพาะส่วนของจังหวัดเพชรบูรณ์ ชั้นแรกมุ่งพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวหลักได้แก่ อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว เขาค้อ และไร่บีเอ็น โดยการประชาสัมพันธ์ และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติหินภูร่องกล้า โดยการประชาสัมพันธ์ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวก

ขั้นที่สอง พยายามที่จะกระจายการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ตอนล่างของจังหวัด โดยการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ และกิจกรรม ได้แก่ ไร่ก้านจูล ศูนย์สินค้าพื้นเมือง และไถ่อย่างวีเชียร์บุรีให้เป็นสิ่งดึงดูดผู้เยี่ยมเยือน

สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึกที่ควรส่งเสริม ได้แก่ พืชผักเมืองหนาว อาหาร

ถนอม มะขามหวาน สะเดาเพชรป่าสัก เมล็ดเต่างโมหนองไฟ และผ้าทอมือบ้านวังโสมถ์ ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แม้ว่าการศึกษานี้จะให้ข้อเสนอแนะและแนวทางพัฒนา แต่ก็มิได้มีการจัดทำแผนและโครงการในรายละเอียดเพื่อดำเนินการต่อไป

ในช่วงระยะแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๕) รัฐบาลได้เริ่มจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ซึ่งอุทยานแห่งชาติในจังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดข้างเคียงได้รับงบประมาณในโครงการพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นเงิน ๐.๑๒ ล้านบาท และโครงการพัฒนาอุทยานแห่งชาติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการท่องเที่ยวเป็นเงิน ๑๑๙.๔๗ ล้านบาท

การพัฒนาอุทยานแห่งชาติมีความคืบหน้าพอสมควร ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว อาคารนิทรรศการ ที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้เยี่ยมชม ได้ถูกจัดสร้างขึ้นตามแผนที่ได้วางไว้ นอกจากโครงการที่ใช้งบประมาณมาก ได้แก่ ทางเข้าอุทยาน หรือสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ยังมีได้ดำเนินการแต่อย่างใด

๒.๑.๒ การพัฒนาการท่องเที่ยวตามแผนลงทุนจังหวัดเพชรบูรณ์

ตามแผนลงทุนจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งจัดทำโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้ระบุว่าจังหวัดเพชรบูรณ์มีศักยภาพในการขยายตัวด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว อันเนื่องมาจากปัจจัยสนับสนุนหลายประการ ได้แก่ ความพร้อมในด้านธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การเป็นแหล่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สภาพภูมิอากาศที่หนาวเย็นสบาย การมีเทศกาลประเพณีที่น่าสนใจ มีความสะดวกในการคมนาคม มีสิ่งอำนวยความสะดวกในท้องถิ่น และกำลังดำเนินการก่อสร้างสนามบิน

แผนงานลงทุนด้านการท่องเที่ยวที่เสนอ ได้แก่

โครงการลงทุนกิจการศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองและของที่ระลึก เสนอแนะพื้นที่ลงทุนที่อำเภอเมือง หล่มเก่า เขาค้อ น้ำหนาว ศรีเทพ และบึงสามพัน

โครงการลงทุนกิจการนำเที่ยวในจังหวัดและพื้นที่ข้างเคียง เสนอแนะพื้นที่ลงทุนที่อำเภอเมือง หล่มสัก เขาค้อ และศรีเทพ

โครงการลงทุนกิจการท่องเที่ยวอาหาร ภัตตาคาร และฟาสต์ฟู้ด เสนอแนะพื้นที่ลงทุนที่อำเภอเมือง วิเชียรบุรี หล่มสัก เขาค้อ และน้ำหนาว

โครงการลงทุนกิจการโรงแรมชั้นหนึ่ง เสนอแนะพื้นที่ลงทุนที่อำเภอเมือง และอำเภอหล่มสัก

โครงการลงทุนให้เป็นเมืองพักผ่อนและเมืองสุขภาพ เสนอแนะพื้นที่ลงทุนที่

อำเภอเมือง เขาค้อ และน้ำหนาว การใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนการลงทุน ได้บ่งชี้ศักยภาพในการลงทุนสาขาต่างๆ และเสนอแนะแผนและโครงการที่ภาครัฐต้องเตรียมการเพื่อรองรับการพัฒนา โดยใช้งบประมาณของจังหวัด หรือประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในส่วนของภาคเอกชน ได้มีการลงทุนพัฒนาสถานตากอากาศ สนามกอล์ฟ และอสังหาริมทรัพย์ที่อำเภอเขาค้อและอำเภอบึงสามพัน

๒.๑.๓ นโยบายหลักของโครงการ

แผนงานอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จะเป็นส่วนสนับสนุนเป้าหมายในด้านการทำนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติ และขนบธรรมเนียมประเพณีโดยกำหนดแนวนโยบาย ดังนี้

๑. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติทุกสาขาโดยอาศัยสื่อมวลชนโดยอาศัยสื่อมวลชนทุกรูปแบบของรัฐและเอกชน เพื่อให้ประชาชนตระหนักในคุณค่า และเกิดความสำนึกในการร่วมมือทำนุบำรุงรักษาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมที่ดั่งามให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของชาติสืบไป

๒. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย สงวนรักษา บูรณะซ่อมแซม ป้องกันมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติในส่วนที่กระตุ้นให้ประชาชนเกิดความรักชาติ ห่วงแทนและรักษาไว้ให้เป็นมรดกสืบทอดต่อไป อันได้แก่โบราณวัตถุสถาน วรรณกรรม นาฏศิลป์ ดนตรี และการละเล่นพื้นเมือง ฯลฯ เพื่อมิให้ถูกทำลายทั้งโดยมนุษย์และธรรมชาติ โดยการเร่งสำรวจ รวบรวม จัดทำทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ พัฒนากำลังคนด้านศิลปวัฒนธรรม ปรับปรุงกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการทำลายมรดกทางศิลปวัฒนธรรม

๓. ส่งเสริมสนับสนุนการผลิตงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ในสาขาต่างๆ ของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้มีรายได้ควบคู่กันไปกับการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นสืบไป

๔. ให้มีการประสานงานของหน่วยงานรับผิดชอบทางศิลปวัฒนธรรม ทั้งทางภาครัฐและเอกชน เพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์อย่างมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายส่วนรวม โดยการแก้ไขกฎหมาย เพื่อเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนา มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติร่วมกับภาครัฐบาลให้มากขึ้น

๕. พื้นฟู ปรับปรุง สร้างสรรค์ เผยแพร่ค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทย โดยการประชาสัมพันธ์ปลุกฝังให้เยาวชนและประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีไทยให้ภาคภูมิใจที่จะประพฤติปฏิบัติพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริงในปัจจุบัน

๖. ส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และพัฒนาแบบแผนชนบทรรมนิยมประเพณีด้าน การจูงใจ และกระตุ้นบุคลากรที่มีอยู่ในหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชน เพิ่มความสนใจและ ตระหนักถึงคุณค่าทางการศึกษาค้นคว้า อันน่าจะนำไปสู่การพัฒนาแบบแผนของวัฒนธรรมของ ชาติโดยส่วนรวม

๗. ให้มีการติดตามและประเมินผลในการดำเนินงาน

ยุทธวิธีดำเนินการอุทยานฯ

จากแนวนโยบายข้างต้น อุทยานฯ จึงได้กำหนดวิธีการดำเนินงานดังนี้

๑. อุทยานฯ จะต้องทำการบันทึกข้อมูลหลักฐานทั้งหมดที่มีอยู่ เพื่อให้ บุคคลทั่วไปได้นำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๒. การอนุรักษ์โบราณสถาน และแหล่งชุมชนโบราณควรได้รับการ อนุรักษ์ โดยมีแนวทางที่แน่ชัดและเป็นจริงได้ในทางปฏิบัติ โดยมีการวางแผนและออกแบบเขต สงวนรักษาสภาพทางโบราณคดีและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม

๓. คณะดำเนินการอุทยานฯ เป็นหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายจากกอง โบราณคดี กรมศิลปากรให้ทำการอนุรักษ์ ปรับปรุงอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพตามแนวทางที่ได้ วางในแผนแม่บท

๔. ในงานขึ้นดำเนินการ คณะทำงานจะต้องรับผิดชอบงานพัฒนาและ ปรับปรุงทางกายภาพโดยการประสานงานกับแผนงานพัฒนาชุมชนของหน่วยงานในท้องถิ่น

๕. ในด้านการอำนวยความสะดวกให้กับผู้มาทัศนศึกษา เยี่ยมชม อุทยานฯ จะต้องวางแผนและออกแบบเขตบริการการท่องเที่ยว โดยจัดทำสภาพแวดล้อมตาม สมควร

๖. เมื่อการดำเนินงานอุทยานฯ เสร็จสิ้นแล้วตามแผน คณะบริหารงาน อุทยานฯ จะต้องได้รับการแต่งตั้งและมอบหมายจากกรมศิลปากรให้ทำการบริหารงานอุทยานฯ ให้ อยู่ในระดับมาตรฐาน

๗. งานการพัฒนากายภาพชุมชนใกล้เคียงอุทยานฯ ดำเนินการขอความ ร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นภายใต้การสนับสนุนจากรัฐบาล

๘. การเคลื่อนย้ายชุมชนหรือบ้านเรือนบางส่วนของชุมชน จะต้องได้รับ การพิจารณาให้อยู่ภายใต้องค์ประกอบเดิม และมีความสัมพันธ์เป็นอย่างดีกับเขตอนุรักษ์ของ อุทยานฯ โดยรักษาแนวทางการดำรงชีวิตเดิมไว้ให้มากที่สุด

๙. ประชาชนในชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียงอุทยานฯ จะได้รับการพิจารณาเป็นอันดับแรกในการดูแลรักษา การจัดการ และการจ้างงานอื่นๆ ของอุทยานฯ

๒.๑.๔ นโยบายและยุทธวิธีเร่งด่วน

๑. พระราชบัญญัติและกฎข้อบังคับต่างๆ ที่จำเป็นเพื่อการดำเนินงานจะต้องประกาศเป็นลายลักษณ์อักษรโดยผู้มีอำนาจ

๒. คณะผู้ดำเนินงานอุทยานฯ จะต้องได้รับการพิจารณาและแต่งตั้งเพิ่มเติมให้เพียงพอตามความเหมาะสม

๓. เพื่อสงวนรักษาหลักฐานที่ยังอาจคงอยู่ใต้ดิน ก่อนที่จะเริ่มทำการใดๆ จะต้องได้รับการสำรวจ และขุดค้นทางโบราณคดีในบริเวณนั้นเสียก่อน

๔. ในระหว่างงานพัฒนากายภาพชุมชน จะต้องมีการควบคุมการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การก่อสร้างอาคาร หรือกิจกรรมอื่นๆ

๕. ควรประกาศหลักการของอุทยานฯ สู่สาธารณชนในพื้นที่ที่จะทำการพัฒนาโดยเร็วที่สุด

๒.๒ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ

๒.๒.๑ โครงสร้างตลาดการท่องเที่ยวเพชรบูรณ์

๒.๒.๑.๑ โครงสร้างตลาด

ตลาดการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์ จากการสำรวจของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ส่วนใหญ่เป็นตลาดผู้เยี่ยมชมเยือนชาวไทย มีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๓๕๘,๒๒๑ คน เป็นนักท่องเที่ยว ร้อยละ ๓๙.๔๗ และนักท่องเที่ยวร้อยละ ๖๐.๕๓ ระยะเวลาวันพักเฉลี่ย ๒.๑๖ วัน

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ทำการศึกษาตลาดการท่องเที่ยวภายในประเทศ พบว่า จังหวัดเพชรบูรณ์ มีจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือน ๔๙๗,๑๙๓ คน เป็นตลาดผู้เยี่ยมชมเยือนชาวไทย ๔๙๖,๐๕๗ หรือร้อยละ ๙๙.๗ และตลาดผู้เยี่ยมชมเยือนชาวต่างประเทศ ๑,๑๓๖ คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๐.๓

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ จากการศึกษาของ TDRI ตลาดการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์ยังคงเป็นตลาดผู้เยี่ยมชมเยือนชาวไทย มีจำนวนรวมทั้งสิ้น ๓๕๘,๗๒๐ คน เป็นนักท่องเที่ยว ร้อยละ ๔๕.๑ และนักท่องเที่ยว ร้อยละ ๕๔.๙ ระยะเวลาวันพักเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น ๒.๔๒ ต่อวัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การประมาณการผู้เยี่ยมชมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์ ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยคณะผู้ศึกษา อาศัยผลจากการประมาณการโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ใน พ.ศ. ๒๕๒๗ และ พ.ศ. ๒๕๓๐ และผลการศึกษาโดย TDRI ใน พ.ศ. ๒๕๓๓ มาพิจารณาทำการปรับฐานในการประมาณการโดยพิจารณาประกอบกับแนวโน้มการขยายตัวของการท่องเที่ยวภายในประเทศ ตลาดการท่องเที่ยวในจังหวัดท่องเที่ยวหลักซึ่งอยู่ใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดขอนแก่น จังหวัดลพบุรี รวมทั้งแนวโน้มการเพิ่มของผู้เยี่ยมชมเยือนในแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัด และการสัมภาษณ์สอบถามธุรกิจท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่าจังหวัดเพชรบูรณ์มีแนวโน้มการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวอย่างมากโดยเฉพาะภายหลัง พ.ศ. ๒๕๓๓ และส่วนหนึ่งเป็นผลจากการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดในงานเทศกาลท่องเที่ยวเมืองไทย ผู้เยี่ยมชมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๕๓๘ มีจำนวนประมาณ ๖๖๑,๐๐๐ คน เป็นตลาดผู้เยี่ยมชมเยือนชาวไทยประมาณ ๖๕๔,๓๘๐ คน หรือร้อยละ ๙๙.๐ และชาวต่างประเทศประมาณ ๖,๖๑๐ คนหรือร้อยละ ๑.๐ (ตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1 โครงสร้างตลาดการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้เยี่ยมชมเยือน	พ.ศ. ๒๕๓๐		พ.ศ. ๒๕๓๘	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ชาวไทย	๕๙๖,๐๕๗	๙๙.๗	๖๕๔,๓๘๐	๙๙.๐
ชาวต่างประเทศ	๑,๑๓๖	๐.๓	๖,๖๑๐	๑.๐
รวม	๕๙๗,๑๙๓	๑๐๐.๐๐	๖๖๑,๐๐๐	๑๐๐.๐๐

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยส่วนมากเป็นผู้เยี่ยมเยือนจากกรุงเทพมหานคร ร้อยละ ๔๕.๖ รองลงมาได้แก่จากจังหวัดในภาคเหนือส่วนใหญ่ ร้อยละ ๒๐.๕ ได้แก่ จังหวัด พิจิตร ภูเก็ต และนครสวรรค์ ผู้เยี่ยมเยือนจากจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง ส่วนมากจะมาจากจังหวัดใกล้เคียงที่มีพื้นที่ต่อเนื่อง ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดเลย จังหวัด ชัยภูมิ จังหวัดลพบุรี และจังหวัดสระบุรี ส่วนผู้เยี่ยมเยือนจากภาคอื่นๆ ยังมีสัดส่วนค่อนข้างต่ำ

ผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศ

ชาวต่างประเทศที่เดินทางจังหวัดเพชรบูรณ์ปัจจุบันส่วนมากเป็นกลุ่มชาวยุโรปคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๖๖.๔ ส่วนมากเป็นชาวฝรั่งเศส เยอรมัน รองลงมาคือกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงซึ่งส่วนมากเป็นชาวญี่ปุ่น ส่วนผู้เยี่ยมเยือนจากกลุ่มทวีปอเมริกา และกลุ่มโอเชเนียมีสัดส่วนค่อนข้างต่ำ

๒.๒.๑.๒ ลักษณะผู้เยี่ยมเยือน

เพศ

ผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นผู้เยี่ยมเยือนเพศชายมากกว่าเพศหญิงเล็กน้อย ผู้เยี่ยมเยือนที่เป็นเพศชาย ชาวไทยมีสัดส่วนร้อยละ ๕๘.๐ และชาวต่างประเทศ ร้อยละ ๕๑.๕ ส่วนเพศหญิง ชาวไทยมีสัดส่วนร้อยละ ๔๒.๐ และชาวต่างประเทศร้อยละ ๔๘.๖

กลุ่มอายุ

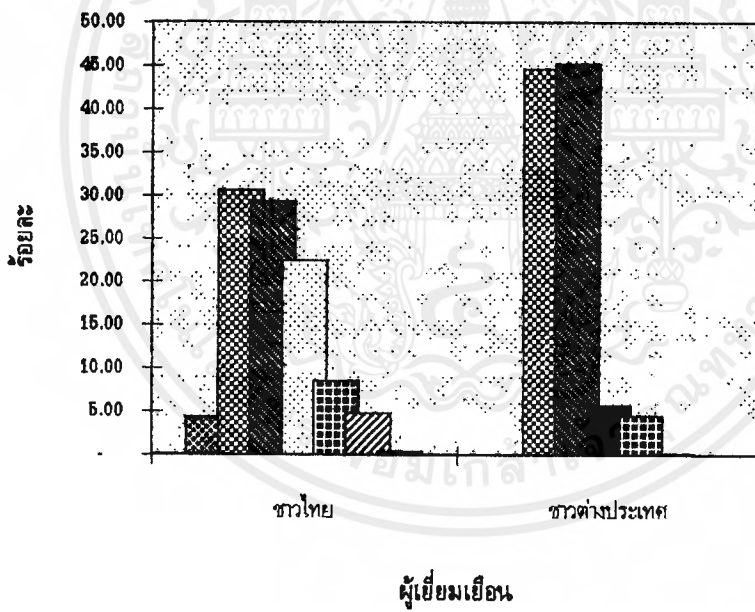
กลุ่มผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยส่วนมากเป็นผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาและวัยแรงงาน อายุ ๑๕-๒๔ ปี ร้อยละ ๓๐.๖ รองลงมาคือกลุ่มอายุ ๒๕-๓๔ ปี ร้อยละ ๒๔.๒ และกลุ่มอายุ ๓๕-๔๔ ปี ร้อยละ ๒๒.๔

จังหวัดเพชรบูรณ์นับว่ามีผู้เยี่ยมเยือนในชาวไทยกลุ่มอายุ ๔๕-๖๐ ปีขึ้นไปมากพอสมควรคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๑๓.๒ เดินทางมาด้วยความสนใจเฉพาะ อาทิ เช่น การเที่ยวชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การเดินทางมาทำบุญ การมาพักผ่อนสุขภาพ เป็นต้น

ผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศส่วนมากอยู่ในกลุ่มอายุ ๑๕-๒๔ ปี และ ๒๕-๓๔ ปี มีสัดส่วนใกล้เคียงกันประมาณร้อยละ ๔๕.๐ ส่วนกลุ่มอายุอื่นๆ มีสัดส่วนค่อนข้างต่ำ (ตารางที่ ๒.๒ และแผนภูมิที่ ๒.๑)

อายุ	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
ต่ำกว่า 15 ปี	4.20	0.00
15 - 24 ปี	30.60	44.60
25 - 34 ปี	29.20	45.20
35 - 44 ปี	22.40	5.60
45 - 54 ปี	8.50	4.50
55 - 60 ปี	4.70	0.10
สูงกว่า 60 ปี	0.40	0.00
รวม	100.00	100.00

แผนภูมิที่ 2.1 ผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์จำแนกตามกลุ่มอายุ

ต่ำกว่า 15 ปี
 15 - 24 ปี
 25 - 34 ปี
 35 - 44 ปี
 45 - 54 ปี
 55 - 60 ปี
 สูงกว่า 60 ปี

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม

ห้องสมุด

คณะกรรมการวัดสุทัศน์สุทธานุการม ๓๓๑.

๑๔

ระดับการศึกษา

ผู้เยี่ยมเยียนชาวไทยที่เดินทางมาจังหวัดเพชรบูรณ์มีทุกกลุ่มทุกระดับการศึกษา ส่วนมากเป็นกลุ่มที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ ๔๕.๖ รองลงมาคือระดับอาชีวศึกษา ร้อยละ ๒๒.๕ ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ ๑๖.๗ และระดับประถมศึกษา ร้อยละ ๑๕.๒

ผู้เยี่ยมเยียนชาวต่างประเทศ ส่วนมากมีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีและสูงกว่า มีสัดส่วนร้อยละ ๕๕.๘ และร้อยละ ๒๒.๗ ตามลำดับ รองลงมาคือผู้มีการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา ร้อยละ ๑๒.๑

ระดับรายได้

เพชรบูรณ์ นับเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้เยี่ยมเยียนทุกกลุ่มระดับรายได้ ผู้เยี่ยมเยียนชาวไทยมีการกระจายในกลุ่มรายได้ระดับต่างๆ ทั้งจากกลุ่มวัยแรงงานในภาครัฐและเอกชนที่มีระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท และ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท มีสัดส่วนร้อยละ ๒๘.๖ และร้อยละ ๒๗.๒ ตามลำดับ ซึ่งมักเป็นกลุ่มหนุ่มสาวในวัยทำงานตอนต้น รองลงมาคือกลุ่มผู้มีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาทต่อเดือน มีสัดส่วนร้อยละ ๑๘.๔ ส่วนมากเป็นประชากรในชนบท เกษตรกร และแรงงานรับจ้าง กลุ่มผู้มีรายได้สูงกว่า ๑๕,๐๐๐ บาทต่อเดือนมีสัดส่วนรวมประมาณร้อยละ ๒๕.๘

สำหรับผู้เยี่ยมเยียนชาวต่างประเทศที่เดินทางมาจังหวัดเพชรบูรณ์ ส่วนมากเป็นผู้มีระดับรายได้เฉลี่ยต่อปี ระหว่าง ๑๐,๐๐๐-๓๐,๐๐๐ เหรียญสหรัฐ

กลุ่มอาชีพ

กลุ่มตลาดหลักของผู้เยี่ยมเยียนชาวไทยที่เดินทางมาจังหวัดเพชรบูรณ์ คือ กลุ่มข้าราชการพนักของรัฐ และกลุ่มผู้ทำงานในภาคเอกชน มีสัดส่วนร้อยละ ๒๘.๔ และร้อยละ ๒๔.๒ ตามลำดับ รองลงมาคือ กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ ๒๑.๖ และกลุ่มนักศึกษา ร้อยละ ๑๔.๗ สำหรับกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มผู้สูงอายุ แม้จะมีสัดส่วนไม่มากนักในปัจจุบัน แต่มีแนวโน้มความสนใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์มากขึ้น

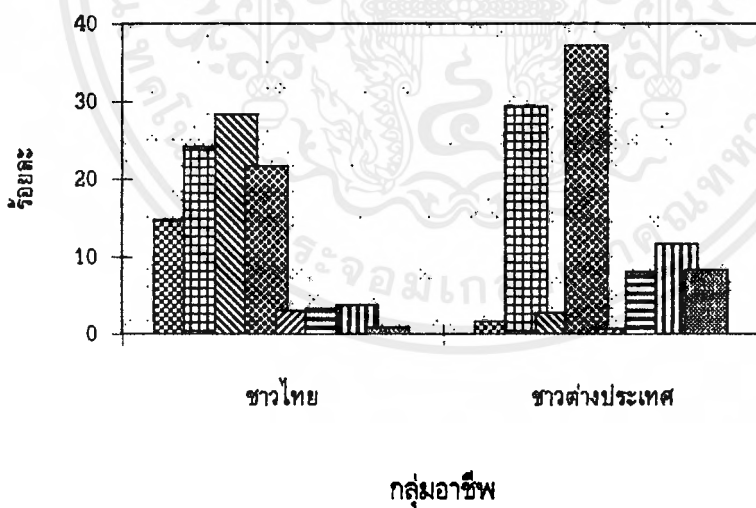
ส่วนผู้เยี่ยมเยียนชาวต่างประเทศส่วนมากเป็นกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ ๓๗.๒ และกลุ่มพนักงานบริษัทเอกชน ร้อยละ ๒๙.๕ รองลงมาคือกลุ่มผู้สูงอายุวัยเกษียณ ร้อยละ ๑๑.๗ (ตารางที่ ๒.๓ แผนภูมิที่ ๒.๒)

23049

ตารางที่ 2.3 ร้อยละของผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามกลุ่มอาชีพ

กลุ่มอาชีพ	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
นักเรียน/นักศึกษา	14.7	1.6
พนักงาน/ลูกจ้างบริษัท	24.2	29.5
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	28.4	2.8
ธุรกิจส่วนตัว	21.6	37.2
เกษตรกร	3.1	0.7
แม่บ้าน	3.4	8.1
เกษียณ	3.7	11.7
อื่นๆ	0.9	8.4
รวม	100	100

แผนภูมิที่ 2.2 ผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามกลุ่มอาชีพ

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการที่สอบถามธุรกิจท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่ศึกษา

และจาก

กรุงเทพมหานครพบว่า กลุ่มครอบครัวและเพื่อนฝูง นับเป็นกลุ่มตลาดหลักของจังหวัด โดยมีการวางแผนท่องเที่ยวและติดต่อสถานที่พักเอง ส่วนกลุ่มที่มีความสำคัญลำดับรอง คือ กลุ่มที่เดินทางโดยใช้บริการของบริษัทนำเที่ยวที่จัดรายการท่องเที่ยว ที่พัก พร้อมอาหาร กลุ่มผู้มาปฏิบัติงานและติดต่อธุรกิจแม้ว่าจะมีไม่มากนักแต่ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในระยะ ๒-๓ ปีที่ผ่านมาที่มีการขยายตัวในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์อย่างมากในจังหวัดทำให้มีการเดินทางมาเพื่อธุรกิจ และการติดต่อซื้อขายอสังหาริมทรัพย์โดยเฉพาะบริเวณอำเภอเขาค้อ ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดในงานเทศกาลท่องเที่ยว ส่วนกลุ่มข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจที่เดินทางมาเพื่อสัมมนา ฝึกอบรม ยังมีไม่มากนักเนื่องจากปัจจุบันเพชรบูรณ์เป็นจังหวัดที่มีอัตราที่พักรักษาตัว ข. จึงไม่ได้รับความนิยมในการมาจัดสัมมนาในจังหวัด

๒.๒.๑.๓ ลักษณะการเดินทาง

ขนาดของกลุ่มท่องเที่ยว

ผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยประมาณร้อยละ ๔๗ นิยมเดินทางเป็นกลุ่ม มีทั้งกลุ่มครอบครัว และกลุ่มเพื่อนฝูง ส่วนมากมีจำนวนคนในกลุ่มประมาณ ๔-๕ คน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๔๒.๑ และ ขนาดกลุ่ม ๖-๑๐ คน มีสัดส่วนร้อยละ ๓๙.๗ ลักษณะการเดินทางมีทั้งที่ใช้พาหนะคันเดียวกันเป็นรถตู้ หรือรถบรรทุกเล็ก หรือเดินทางมาเป็นกลุ่มโดยใช้พาหนะหลายคัน ส่วนผู้ที่เดินทางเป็นกลุ่มมากกว่า ๑๐ คนซึ่งมักเป็นกลุ่มที่มาอยู่กับบริษัทท่องเที่ยว กลุ่มผู้มาทำบุญ และเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ กลุ่มทัศนศึกษา หรือกลุ่มความสนใจเฉพาะ มีประมาณร้อยละ ๑๐.๒

ผู้เยี่ยมเยียนชาวต่างประเทศประมาณร้อยละ ๘๗.๕ เดินทางเป็นกลุ่ม แต่เป็นกลุ่มขนาดเล็กประมาณ ๑-๓ คน และมีสัดส่วนของผู้ที่นิยมเดินทางโดยลำพังสูงกว่าชาวไทย คือ ประมาณร้อยละ ๑๒.๕ ซึ่งส่วนมากเป็นผู้นิยมการท่องเที่ยวชมธรรมชาติ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของผู้คนโดยอาศัยหนังสือท่องเที่ยว หรือเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนแผนที่ ผู้เยี่ยมเยียนกลุ่มนี้ไม่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกสบายมากนัก

พาหนะในการเดินทาง

การเดินทางท่องเที่ยวของผู้เยี่ยมเยียนส่วนมากจะจัดการท่องเที่ยวเองทั้งในด้านพาหนะ และการติดต่อที่พัก พาหนะที่ผู้เยี่ยมเยียนชาวไทยใช้ส่วนมากเป็นรถยนต์ส่วนตัว และรถยนต์เช่า สำหรับผู้ที่เดินทางโดยรถท่องเที่ยวขนาดใหญ่ที่มีปลายทางท่องเที่ยวที่บริเวณเขา คือ และอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าบริเวณตอนบนของจังหวัดซึ่งมีเส้นทางลาดชันมาก จะต้องเปลี่ยนพาหนะเป็นรถยนต์ตู้ หรือรถสองแถวรับจ้าง จุดเปลี่ยนรถส่วนใหญ่อยู่ที่บริเวณแคมป์สน บริเวณทุ่งสมอ และบริเวณสามแยกนางั่ว

สำหรับผู้เยี่ยมเยียนที่เดินทางมาท่องเที่ยวเพชรบูรณ์โดยสารขนาดใหญ่ของบริการนำเที่ยวและพักแรมที่จังหวัดพิษณุโลก มักเปลี่ยนพาหนะเป็นรถสองแถวรับจ้างหรือรถตู้มาจากอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เพื่อไปท่องเที่ยวต่อบริเวณเขา คือ และอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ผู้เยี่ยมเยียนชาวต่างประเทศประมาณร้อยละ ๗๐.๒ เดินทางมาท่องเที่ยวโดยใช้รถโดยสารสาธารณะ และร้อยละ ๒๕.๓ เดินทางโดยรถยนต์ของบริการนำเที่ยว โดยส่วนหนึ่งมีการติดต่อเช่าเหมารถมาจากธุรกิจท่องเที่ยวในกรุงเทพฯ เพื่อมาท่องเที่ยวจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วย

๒.๒.๒.๑ ความสนใจของผู้เยี่ยมเยียน

๒.๒.๒.๑ ประเภทการท่องเที่ยว

ผู้เยี่ยมเยียนชาวไทยส่วนมากให้ความสนใจต่อแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๔๘.๗ รองลงมาคือประเภทประวัติศาสตร์ ร้อยละ ๒๖.๑๐ และกิจกรรม ประเพณี ร้อยละ ๘.๗ ส่วนการท่องเที่ยวสถานที่ทางศาสนา และกิจกรรมด้านกีฬา ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ยังมีผู้ให้ความสนใจเป็นสัดส่วนค่อนข้างต่ำ

ประเภทการท่องเที่ยวที่ผู้เยี่ยมเยียนชาวต่างประเทศให้ความสนใจมากที่สุดตามลำดับ คือ การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ร้อยละ ๕๐.๒ รองลงมาได้แก่ การท่องเที่ยว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย และเผยแพร่ให้สาธารณชนได้รับทราบโดยไม่หวังกำไร

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เที่ยวทางประวัติศาสตร์ ร้อยละ ๖๗.๘ สถานที่ทางศาสนา ร้อยละ ๑๒.๔ และกิจกรรมประเพณี ร้อยละ ๑๒.๖ (ตารางที่ ๒.๔ แผนภาพที่ ๒.๓)

๒.๒.๒.๒ กิจกรรมการท่องเที่ยว

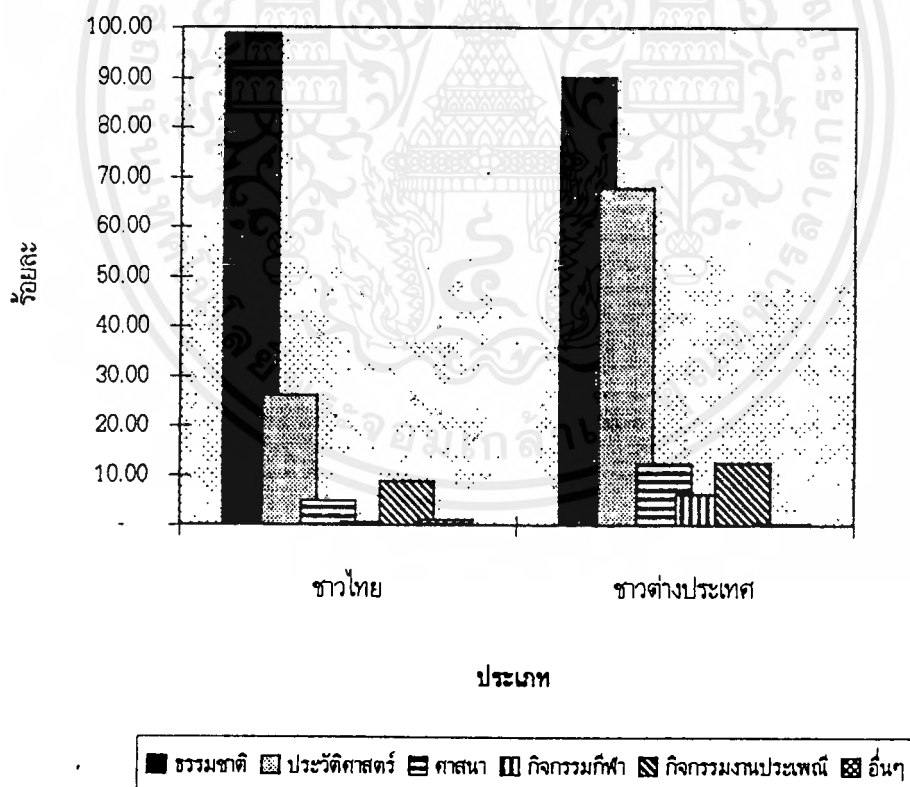
กิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย คือ การพักผ่อน คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๑ รองลงมาคือ การเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ร้อยละ ๕๗.๘ กิจกรรมท่องเที่ยวแบบเดินป่านับว่ามีผู้ให้ความสนใจมากพอสมควร โดยเฉพาะกลุ่มหนุ่มสาว และผู้สนใจธรรมชาติ มีสัดส่วนประมาณร้อยละ ๑๗.๒๐ นอกจากนี้ ผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยยังสนใจกับการซื้อหาสินค้าต่างๆ ซึ่งในปัจจุบัน ได้แก่ ผลไม้ต่างๆ น้ำผลไม้และอาหารถนอมจากผลไม้ และพืชผัก ส่วนสินค้าด้านหัตถกรรมยังมีอยู่เป็นจำนวนน้อย กิจกรรมการเดินทางมาทำบุญมีสัดส่วนค่อนข้างมากในกลุ่มผู้เยี่ยมเยือนจากจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งจากภูมิภาคอื่น โดยจะมีการเดินทางเป็นหมู่คณะขนาดใหญ่ และมีที่เที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดด้วย

ผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ต่างจากชาวไทย คือ ส่วนมากให้ความสนใจกับกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การเดินป่า คิดเป็นร้อยละ ๗๘.๑ รองลงมาคือ การไปเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ตามเอกสาร หรือคำแนะนำบอกกล่าว ซึ่งส่วนมากเป็นแหล่งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ ๔๖.๗ ส่วนกิจกรรมด้านการซื้อของนั้นไม่ได้รับความสนใจจากผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศมากนัก(ตารางที่ ๒.๕ แผนภาพที่ ๒.๔)

ตารางที่ 2.4 ร้อยละของผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามประเภทการท่องเที่ยวที่สนใจ

ประเภทการท่องเที่ยวที่สนใจ	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
ธรรมชาติ	98.70	90.20
ประวัติศาสตร์	26.10	67.80
ศาสนา	4.90	12.40
กิจกรรมกีฬา	0.60	6.10
กิจกรรมงานประเพณี	8.70	12.60
อื่นๆ	1.20	0.40

แผนภูมิที่ 2.3 ประเภทการท่องเที่ยวที่ผู้เยี่ยมเยือนสนใจ

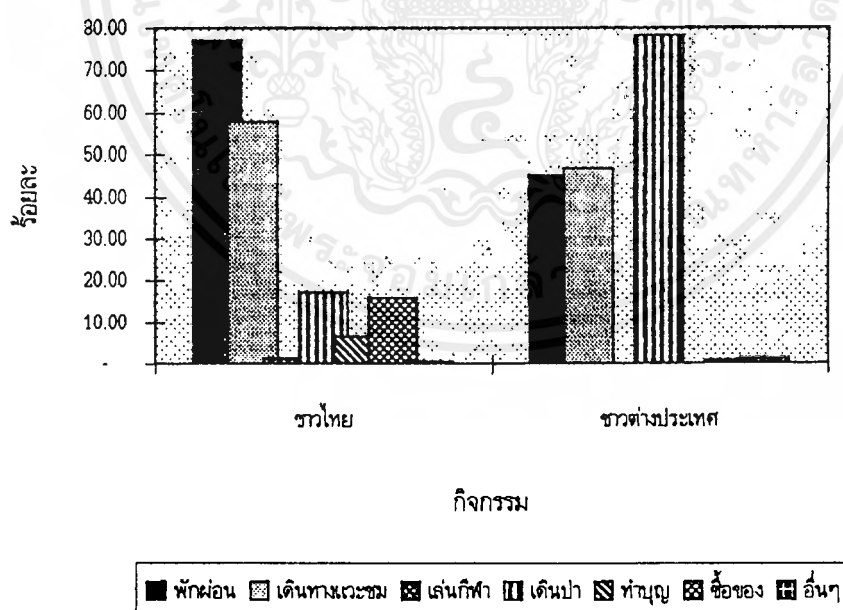

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.5 ร้อยละของผู้เยี่ยมเยือนเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามกิจกรรมการท่องเที่ยว

กิจกรรมในการท่องเที่ยว	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
พักผ่อน	77.10	45.10
เดินทางแวะชม	57.80	46.70
เล่นกีฬา	1.20	0.00
เดินป่า	17.20	78.10
ทำบุญ	6.50	0.00
ซื้อของ	15.90	0.80
อื่นๆ	0.40	1.30

แผนภูมิที่ 2.4 กิจกรรมการท่องเที่ยว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๒.๒.๓ การกระจายตัวของผู้เยี่ยมเยือน

๒.๒.๓.๑ เส้นทางท่องเที่ยว

การเดินทางมาท่องเที่ยวของผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยในกลุ่มตลาดกรุงเทพมหานครและปริมณฑลและจากภาคใต้ ภาคตะวันตก ส่วนมากจะเดินทางมาเป็นหมู่คณะ โดยมีเส้นทางท่องเที่ยวหลักคือ เดินทางจากกรุงเทพมหานคร มาตามเส้นทางสู่จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเพชรบูรณ์ และอีกเส้นทางหนึ่ง คือ เดินทางจากจังหวัดสระบุรี มาตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๑ สู่จังหวัดเพชรบูรณ์

ส่วนผู้เยี่ยมเยือนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจังหวัดใกล้เคียงในภาคเหนือ จะใช้เส้นทางคมนาคมติดต่อแนวตะวันออก-ตะวันตกที่สำคัญ คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ พิษณุโลก-หล่มสัก-ชุมแพ-ขอนแก่น ซึ่งผ่านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติตลอดเส้นทาง และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๒๕ ซึ่งเชื่อมโยงจังหวัดนครสวรรค์ - อำเภอบึงสามพัน ผ่านแหล่งท่องเที่ยวประเภทกิจกรรมและรีสอร์ท ในเขตอำเภอบึงสามพัน และเชื่อมโยงกับจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๐๑ ไปสู่อำเภอด่านขุนทด อันเป็นที่ตั้งของวัดบ้านไร่ และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๐๕ สู่จังหวัดนครราชสีมา

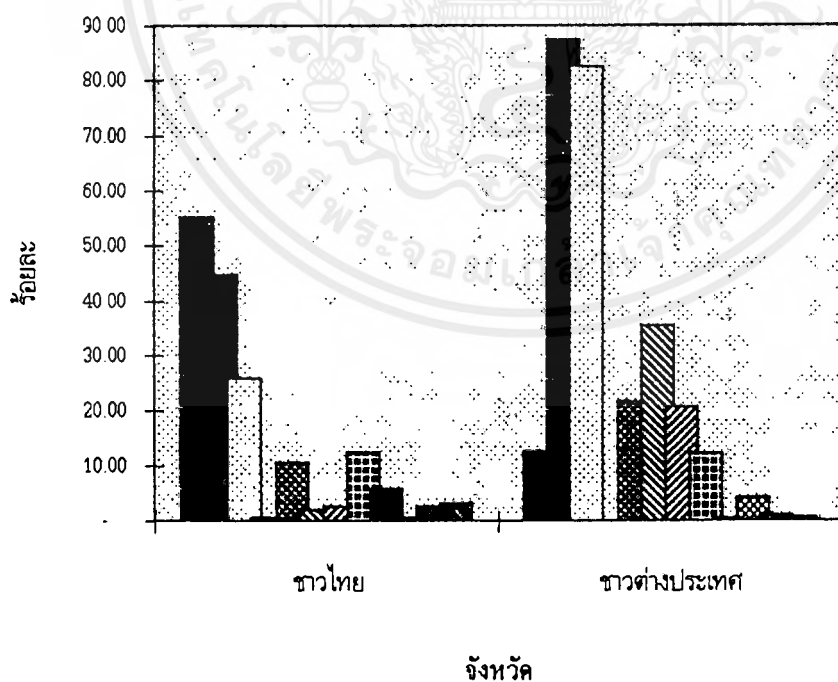
ส่วนผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวเอง มักเริ่มต้นมาจากจังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดขอนแก่น เดินทางมาจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๒ เป็นเส้นทางหลัก สำหรับกลุ่มที่เดินทางเป็นหมู่คณะ โดยเฉพาะผู้สนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมส่วนหนึ่งจะเดินทางมาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และลพบุรี มาชมอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์

โดยเหตุที่ผู้เยี่ยมเยือนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศมีหลายกลุ่มตลาด และมีการเดินทางท่องเที่ยวในหลายรูปแบบโดยใช้เส้นทางท่องเที่ยวต่างๆ กัน ส่วนหนึ่งจึงมีการท่องเที่ยวและพักแรมที่จังหวัดอื่นๆ ด้วย ผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยประมาณร้อยละ ๒๕.๘ จะท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก รองลงมาได้แก่ การท่องเที่ยวจังหวัดเลย ร้อยละ ๑๒.๔ และจังหวัดขอนแก่น ร้อยละ ๑๐.๕ ส่วนชาวต่างประเทศ มีระยะเวลาการท่องเที่ยวเฉลี่ยนานกว่าชาวไทย และมีการท่องเที่ยวหลายจังหวัดในกลุ่มพื้นที่ท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องกัน ที่สำคัญคือ จังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย ขอนแก่น และเลย และส่วนหนึ่งจะเดินทางต่อไปท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ด้วย (ตารางที่ ๒.๖ แผนภาพที่ ๒.๕)

ตารางที่ 2.6 ร้อยละของผู้เยี่ยมเยือนเยือนจังหวัดเพชรบูรณ์ จำแนกตามการไปท่องเที่ยวจังหวัดอื่น

การท่องเที่ยวที่จังหวัดอื่น	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
ไม่ไป	55.30	12.50
ไป	44.70	87.50
- พิษณุโลก	25.80	82.50
- สระบุรี	0.60	0.00
- ชอนแก่น	10.50	21.60
- สุโขทัย	1.90	35.40
- เชียงใหม่	2.50	20.60
- เลย	12.40	12.10
- พิจิตร	5.70	0.40
- นครราชสีมา	0.50	4.10
- ลพบุรี	2.50	0.90
- อื่นๆ	3.20	0.60

แผนภูมิที่ 2.5 การไปท่องเที่ยวจังหวัดอื่น

■ ไม่ไป	■ ไป	□ - พิษณุโลก	▨ - สระบุรี	▩ - ชอนแก่น	▧ - สุโขทัย
▨ - เชียงใหม่	▩ - เลย	▧ - พิจิตร	▧ - นครราชสีมา	▧ - ลพบุรี	▧ - อื่นๆ

๒.๒.๔ การใช้จ่ายในการท่องเที่ยว

ผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยที่เดินทางมาจังหวัดเพชรบูรณ์มีการใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปตามกลุ่มอาชีพ และระดับรายได้ โดยส่วนมากมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อวันต่อคน ประมาณ ๒๐๐-๕๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๒ รองลงมาคือ กลุ่มที่ใช้จ่ายเฉลี่ยวันละ ๕๐๑-๑,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๘ กลุ่มที่ใช้จ่ายเฉลี่ยวันละ ๑,๐๐๑-๒,๐๐๐ บาท มีร้อยละ ๑๗.๔ ส่วนกลุ่มที่ใช้จ่ายมากกว่าวันละ ๒,๐๐๐ บาท มีร้อยละ ๑๓.๒ ทั้งนี้ ผู้ที่พักแรกตามที่พักประเภทรีสอร์ท ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม และให้บริการธุรกิจนำเที่ยวจะมีระดับค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อวันในกลุ่มที่สูงกว่า

ค่าใช้จ่ายของผู้เยี่ยมเยือนชาวไทยประมาณร้อยละ ๖๒.๔ เป็นค่าที่พัก รองลงมาคือ ค่าเดินทาง ร้อยละ ๒๐.๘ ส่วนค่าอาหาร และค่าซื้อสินค้ามีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ ๗.๓ และ ร้อยละ ๖.๔ ตามลำดับ

ผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศส่วนมากมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อวันละ ๕๐๐-๑,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๘ รองลงมา คือ ผู้ใช้จ่ายเฉลี่ยวันละ ๑,๐๐๑-๒,๐๐๐ บาท มีร้อยละ ๓๕.๗ และผู้ใช้จ่ายวันละ ๒๐๑-๕๐๐ บาท มีสัดส่วนร้อยละ ๒๕.๑ นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้เยี่ยมเยือนชาวไทย มีการใช้จ่ายเพื่อการบันเทิงเป็นสัดส่วนสูงกว่าชาวต่างประเทศ คือ ร้อยละ ๓.๑

ค่าใช้จ่ายของผู้เยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศ ส่วนมากเป็นค่าเดินทางท่องเที่ยวในที่ต่างๆ และค่าที่พักในหลายสถานที่ คิดเป็นสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ ๔๕.๗ และ ร้อยละ ๔๒.๕ ตามลำดับ รองลงมาคือค่าใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร ร้อยละ ๑๐.๒ ส่วนการใช้จ่ายเพื่อการบันเทิงและซื้อของที่ระลึกมีสัดส่วนต่ำเพียงร้อยละ ๑.๔ และร้อยละ ๐.๒

๒.๓ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางด้านสังคม

๒.๓.๑ สภาพสังคมจังหวัดเพชรบูรณ์

๒.๓.๑.๑ การศึกษา

จังหวัดเพชรบูรณ์มีการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพประชากรทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัด โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา โรงเรียนสังกัด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน โรงเรียนอาชีวศึกษา และระดับอุดมศึกษา ได้แก่ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนประกอบด้วย ศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก วิทยาลัยสารพัดช่างเพชรบูรณ์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์
ห้องสมุดประชาชน และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

แม้ว่าสถาบันการศึกษาระดับสูงในจังหวัดมีบทบาทในการสนับสนุนการ
พัฒนาบุคลากรและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว - แต่ยังไม่มีการจัดการศึกษาด้านการท่องเที่ยว
เป็นสาขาวิชาเฉพาะ

๒.๓.๑.๒ การบริการสาธารณสุข

การให้บริการสาธารณสุขของรัฐในจังหวัด ประกอบด้วย
โรงพยาบาลทั่วไปขนาด ๓๑๔ เตียง จำนวน ๑ แห่ง โรงพยาบาลชุมชนขนาด ๕๐ เตียง ๑
แห่ง โรงพยาบาลชุมชนขนาด ๖๐ เตียง ๒ แห่ง โรงพยาบาลชุมชนขนาด ๓๐ เตียง ๔ แห่ง โรง
พยาบาลขนาด ๑๐ เตียง ๔ แห่ง นอกจากนี้ ยังมีสถานเอนามัยและสถานบริการสาธารณสุขชุมชน
ซึ่งกระจายตามตำบลต่างๆ

๒.๓.๒ สภาพสังคมอำเภอศรีเทพ

พลเมือง ๖๓,๓๑๑ คน เป็นชาย ๓๑,๓๔๑ คน หญิง ๓๑,๕๗๐ คน ทั่วประเทศ
อยู่ปะปนกันในตัวหมู่บ้านต่างๆ ทั้งอำเภอ

การปกครอง

การบริหารราชการส่วนภูมิภาค มี ๗ ตำบล ๘๔ หมู่บ้าน

การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น มีสุขาภิบาล ๑ แห่ง ได้แก่ สุขาภิบาล
สว่างวัฒนา ตั้งอยู่ในตำบลสระกรวด

การสาธารณสุข

มีโรงพยาบาล ๑๐ แห่ง ๑ แห่ง สถานีอนามัย ๘ แห่ง สำนักงานผดุงครรภ์ ๑
แห่ง

การอาชีพและธุรกิจ

อาชีพหลักคือการเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา และปลูกพืชหมุนเวียน รองลงมา
คือการปลูกล้วย และการพาณิชย์ มีโรงแรม ๑ แห่ง ธนาคารพาณิชย์ ๒ แห่ง

การศึกษาและศาสนา

โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา ๒ แห่ง

โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ๔๔ แห่ง

โรงเรียนเอกชน (โรงเรียนราษฎร์) ๒ แห่ง

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา มีวัด ๓๗ วัด สำนักสงฆ์ ๗๑ แห่ง ศาล

เจ้า ๑ แห่ง

การสาธารณสุข

มีไฟฟ้าใช้ ๔ ตำบล

มีประปา ๒ แห่ง

การสหกรณ์

มีสหกรณ์การเกษตร ๑ แห่ง สมาชิก ๒๐ กลุ่ม และสหกรณ์

โคนมศรีเทพจำกัด จำนวน ๑ แห่ง

การรักษาความสงบและความปลอดภัย

มีสถานีตำรวจภูธรอำเภอ ๑ แห่ง

ลักษณะคดีอาญา ปราบกฏดังนี้

- ข่มขืนตาย
- ปล้นทรัพย์
- ชิงทรัพย์

๒.๔ การศึกษาและรวบรวมข้อมูลทางด้านกายภาพ

๒.๔.๑ ลักษณะทางกายภาพจังหวัดเพชรบูรณ์

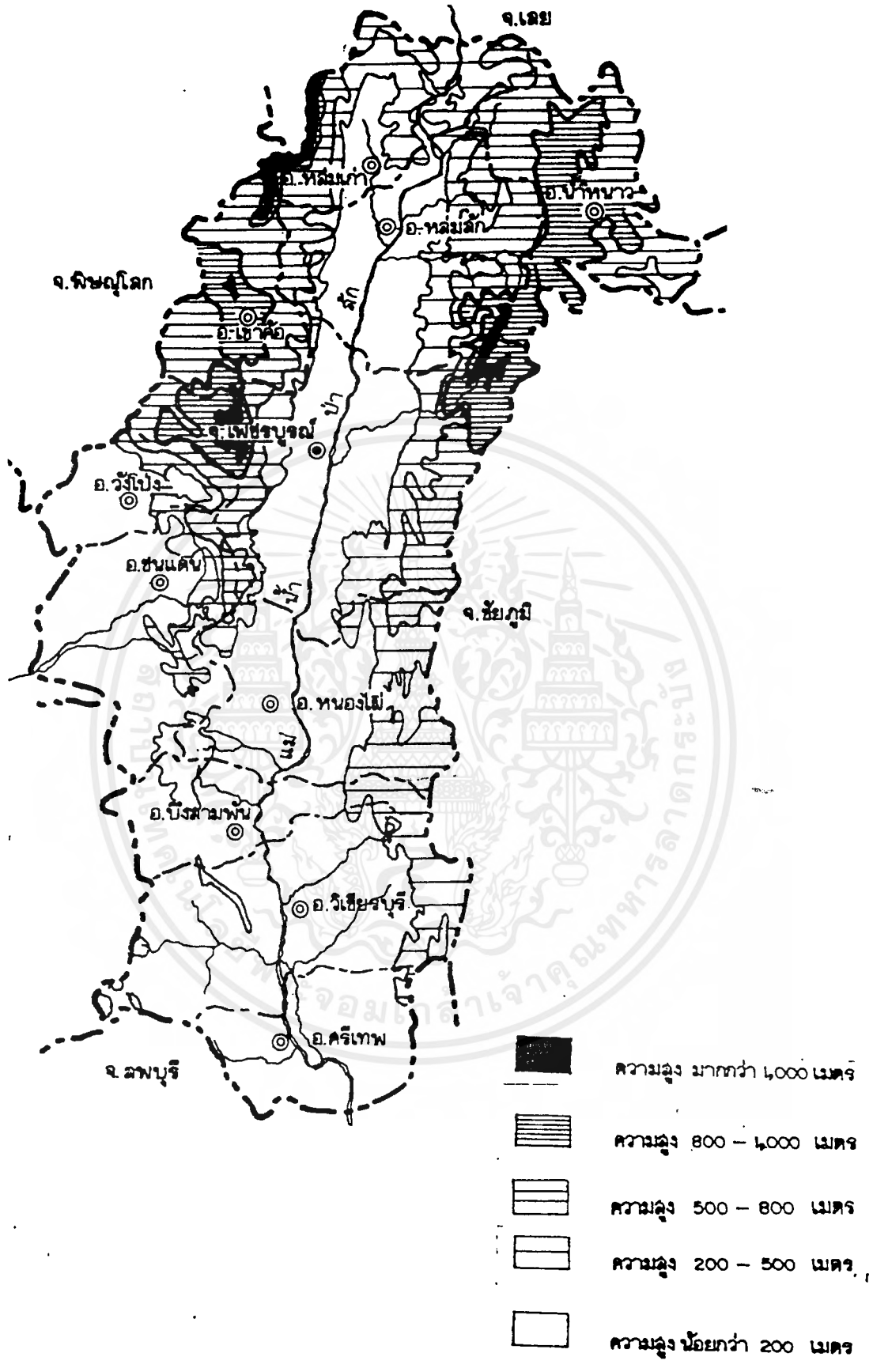
๒.๔.๑.๑ ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดเพชรบูรณ์ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นแอ่งแบบท้องกระทะ ประกอบด้วย ภูเขา เนินเขา ป่าและที่ราบเป็นตอนๆ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะเอียงลาดจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ บริเวณตอนเหนือเป็นเทือกเขาสูง พื้นที่ตอนกลางเป็นที่ราบ ส่วนบริเวณทางตะวันออกและตะวันตกมีเทือกเขาเพชรบูรณ์ขนานกันไปทั้งสองด้าน เพชรบูรณ์จึงมีลักษณะภูมิประเทศอันสวยงามด้วยเทือกเขาล้อมรอบ และมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านจังหวัดเป็นแนวยาวตลอดจากทิศเหนือไปยังทิศใต้

๒.๔.๑.๒ ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดเพชรบูรณ์โดยทั่วไปจะร้อนจัดในฤดูร้อน และหนาวจัดในฤดูหนาว ฤดูร้อนจะอยู่ระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน ฤดูฝน จะเริ่มในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวเริ่มในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ฝนตกเฉลี่ยปีละ ๑,๑๒๑.๔ มิลลิเมตร อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดของจังหวัดประมาณ ๓๓.๓ องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด ๒๑.๓ องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดที่เคยวัดได้ ๒ องศาเซลเซียส

บริเวณที่สูงทางตอนบนของจังหวัดมีช่วงเวลาที่อากาศหนาวเย็นสบาย ประมาณปีละ ๖ เดือน คือ ตั้งแต่เดือนตุลาคม ถึงเดือนมีนาคมของทุกปี โดยเฉพาะเขตอำเภอเขาค้อ อำเภอน้ำหนาวและอำเภอหล่มเก่านับเป็นพื้นที่ซึ่งมีอากาศหนาวเย็นมากที่สุดของจังหวัด สภาพภูมิอากาศที่เย็นสบายอย่างยาวนานนี้นับเป็นจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดประการหนึ่ง ทำให้มีผู้เยี่ยมชมเยือนเดินทางมายังจังหวัดเพชรบูรณ์ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวค่อนข้างมาก

รูปภาพที่ ๒.๑ แผนที่แสดงลักษณะทางกายภาพจังหวัดเพชรบูรณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๒.๔.๒ ทรัพยากรธรรมชาติ

๒.๔.๒.๑ ทรัพยากรป่าไม้

ป่าไม้เป็นทั้งแหล่งทรัพยากรที่สำคัญและแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำป่าสักที่นำความอุดมสมบูรณ์มาสู่จังหวัดเพชรบูรณ์ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติของจังหวัดมีพื้นที่ ๔.๒ ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๕๒.๙ ของพื้นที่รวมทั้งจังหวัด แต่จากการสำรวจโดยภาพถ่ายดาวเทียมของกรมป่าไม้พบว่า มีพื้นที่ป่าคงเหลือเพียง ๑.๖ ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๔ นับว่าพื้นที่ป่าถูกทำลายลงไปมาก พื้นที่ป่าซึ่งถูกทำลายลงนี้ ตามรายงานแผนลงทุนจังหวัดเพชรบูรณ์แจ้งว่า ได้แปรสภาพไปเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ยังได้แก่ สวนผลไม้ ที่อยู่อาศัยสถานที่พักผ่อนและอื่นๆ

๒.๔.๒.๒ ทรัพยากรดิน

ลักษณะดินโดยทั่วไปของจังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วยดินที่มีความเหมาะสมต่อการปลูกพืชไร่ ร้อยละ ๓๐ ทำนาร้อยละ ๒๐ และดินตื้นอีกร้อยละ ๑๐ ตามลำดับ ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ ๔๐ เป็นดินภูเขา ซึ่งไม่เหมาะสำหรับทำการเกษตร

จากข้อมูลแผนที่แสดงทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดเพชรบูรณ์ที่แปลจากภาพถ่ายดาวเทียม เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๓๖ ได้จำแนกประเภทการใช้ที่ดินจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรที่ปลูกพืชไร่ร้อยละ ๔๘.๘ พื้นที่ป่าไม้สมบูรณ์ร้อยละ ๑๒.๖ พื้นที่ป่าโปร่งถูกทำลายร้อยละ ๑๘.๔ พื้นที่ป่าโปร่งและพืชไร่ร้อยละ ๙.๔ พื้นที่นาข้าวร้อยละ ๙.๙ พื้นที่ปลูกไม้ผลยืนต้นร้อยละ ๐.๘ และพื้นที่ชุมชน เมือง และหมู่บ้าน ร้อยละ ๐.๑

๒.๔.๒.๓ ทรัพยากรน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ นอกจากน้ำฝนแล้วยังได้แก่ แม่น้ำป่าสัก ซึ่งมีต้นน้ำเกิดจากภูเขาผลลาในจังหวัดเลย ไหลผ่านจังหวัดเพชรบูรณ์จากเหนือไปใต้ ผ่านอำเภอหล่มเก่า หล่มสัก เมืองเพชรบูรณ์ หนองไผ่ บึงสามพัน วิเชียรบุรีและศรีเทพ นอกจากนั้นได้แก่ ลำน้ำเข็ก ลำน้ำพุง หนองขาม หนองแค หนองนารี บึงสามพัน และห้วย หนอง คลอง บึงอื่นๆ ที่กระจายอยู่ทั่วไป

แหล่งน้ำชลประทาน ประกอบด้วยโครงการชลประทานขนาดใหญ่ และขนาดกลางโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการขนาดเล็ก มีพื้นที่การเกษตรของจังหวัดที่ได้รับประโยชน์จากโครงการชลประทาน ๑๑ อำเภอ รวม ๒๓๔,๗๕๐ ไร่ โครงการชล

ประทานที่มีสภาพแวดล้อมสวยงาม เป็นแหล่งท่องเที่ยว และพักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญ คือ อ่างเก็บน้ำห้วยป่าแดง อำเภอเมืองเพชรบูรณ์

๒.๔.๒.๔ ทรัพยากรธรณี

จังหวัดเพชรบูรณ์มีแหล่งแร่ ทั้งแร่โลหะและอโลหะ ได้แก่ เหล็ก สังกะสี ทองแดง ฟอสเฟต พลวง แบไรท์ เบนโทไนท์ หินประดับและหินปูนเพื่อการอุตสาหกรรม แต่ยังมี การผลิตประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจไม่มากนัก

มีผู้ได้รับอนุญาตให้ทำการสำรวจและผลิตแหล่งแร่เหล็ก ฟอสเฟต หินอ่อน หินแกรนิต หินปูน และเบนโทไนท์ พื้นที่ได้รับอนุญาตอยู่ในเขตอำเภอเมืองเพชรบูรณ์ หล่มเก่า ชนแดน บึงสามพัน หนองไผ่ วิเชียรบุรี และศรีเทพ

๒.๕ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานโครงการ

๒.๕.๑ ประวัติศาสตร์เมืองโบราณศรีเทพ

เมืองโบราณศรีเทพ มีขอบเขตที่เรียกกันโดยสามัญว่า “เมืองใน” โดยที่ “เมืองใน” จะมีลักษณะผังเมืองเป็นรูปค่อนข้างกลมและ “เมืองนอก” มีลักษณะผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมมุมมน โดยมีคูน้ำคันดินล้อมรอบ ภายในเมืองจะปรากฏโบราณสถานอยู่หลายแห่งทั้งที่คงสภาพและ ถูกทำลาย รวมทั้งร่องรอยการอยู่อาศัยของชุมชนโบราณที่มีความหนาแน่น นอกจากนี้ยังปรากฏมี กลุ่มโบราณสถานอยู่นอกเมืองทางด้านทิศเหนืออีกด้วย

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่พบอยู่ภายในเมืองทั้งสองนั้น นับเป็น สิ่งที่น่าสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าถึงประวัติความเป็นมาของ “เมืองศรีเทพ” เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากได้ พบว่ามีการนับถือศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์โดยพิจารณาจากรูปแบบของประติมากรรมและ สถาปัตยกรรมที่มีความงดงาม และมีลักษณะเป็นของตนเองท่ามกลางกระแสอารยธรรมที่เข้ามา มี อิทธิพลต่อเมืองศรีเทพ

มีนักประวัติศาสตร์หลายท่านได้ให้ความสนใจในอันที่จะศึกษาถึงประวัติความเป็น มาของเมืองศรีเทพ ซึ่งแต่ละท่านก็ได้อ้างอิงเปรียบเทียบตั้งเป็นข้อสมมติฐานต่างๆ ตามแนว ความคิดของแต่ละบุคคลในอันที่จะทำให้เราสามารถทราบถึงอดีตภูมิเมืองศรีเทพได้

ดร.ควอริช เวลส์ ได้กล่าวถึงลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรมของโบราณสถานที่ พบภายในเมืองในว่าเป็นแบบอินเดียที่แท้ที่เก่ามาก โดยตัวโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนฐานศิลาแรงรูป สี่เหลี่ยมผืนผ้า ตัวอาคารก่อด้วยอิฐมีประตูเป็นมุขยื่นออกมาทิศตะวันตกและอีกใน ๓ ด้านเป็น

ประตูลอกหรือประตูปลอมต่อมาพวกขอมได้ดัดแปลงต่อเติมกรอบประตูศิลาเสาแปดเหลี่ยม และทับหลังเข้าไป ภายในตัวอาคารมีร่องรอยว่ามีเพดานทำด้วยไม้

ศาสตราจารย์ ซอบ บวสเซอร์ลีเย ได้คัดค้านโดยกล่าวว่า ศาสนสถานดังกล่าวนี้เป็นของเขมรอย่างแน่นอนและมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เท่านั้น เนื่องจากมีการย่อมุมภายนอกทั้งสี่ของอาคาร

จากประติมากรรมที่ค้นพบในเมืองศรีเทพส่วนใหญ่เป็นเทวรูปในศาสนาพราหมณ์ เช่น เทวรูปพระนารายณ์ พระกฤษณะ และพระอาทิตย์ แม้จะมีลักษณะคล้ายศิลปะเขมรสมัยเก่ามาก คือ นุ่งผ้าโจงกระเบนสั้น แต่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป เช่น สวมหมวกแปดเหลี่ยมยอดสูงแทนที่หมวกรูปทรงกระบอกและไม่มีทิวโค้งยัดมือบนเข้ากับหมวก ประติมากรรมเหล่านี้คงมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑ หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย

ต่อมาได้ค้นพบศิลาจารึกลักษณะคล้ายหมุดหรือหลักเมืองปัจจุบัน (ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร) จารึกเป็นภาษาสันสกฤตแต่ลบเลือนจนไม่สามารถอ่านทราบความได้ แต่จากลักษณะตัวอักษรคงมีอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒

ศิลาจารึกหลักที่พบที่เมืองศรีเทพกล่าวถึงกษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงสร้างเทวรูปพระอิศวร ต่อมาได้รับการอ่านใหม่ว่า ทรงสร้างศิลาจารึกเมื่อเสด็จขึ้นเสวยราชซึ่งแต่เดิมศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดย์ สันนิษฐานว่ากษัตริย์องค์นี้เป็นองค์เดียวกับพระเจ้าวรมันที่ ๑ ผู้ครองอาณาจักรเงินล้าในราว พ.ศ. ๑๐๔๑ ตัวอักษรที่ใช้จารึกก็มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ด้วย ซึ่งอาจจะแสดงให้เห็นว่า อาณาจักรเงินล้าหรืออาณาจักรเขมรโบราณรุ่นแรกขณะนั้นได้แผ่อำนาจมายังลุ่มแม่น้ำป่าสักแล้ว

ส่วนศิลาจารึกอีกหลักหนึ่งนั้นเป็นภาษาขอมสั้นๆ ใช้ตัวอักษรซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ ได้กล่าวถึงชื่อบุคคลและชื่อทาส และยังได้พบพระพุทธรูปศิลปะลัทธิแบบทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๖) มีจารึกเป็นคาถา เย ธม มา เป็นภาษาบาลีอยู่บนฐานด้วย นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนของธรรมจักรมีลวดลายสลักแบบทวารวดีรวมทั้งใบเสมาหินทราย

จากหลักฐานทั้งหมดที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่าศรีเทพเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑ ในช่วงต้นร่วมสมัยกับอาณาจักรพูนัน (พุทธศตวรรษที่ ๖-๑๐) และอาจมีการนับถือศาสนาพราหมณ์แล้วด้วยก็ได้ ภายหลังนับจากพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมาจึงได้รับเอาพุทธศาสนาและรูปแบบทางศิลปะแบบทวารวดีและได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมเขมร

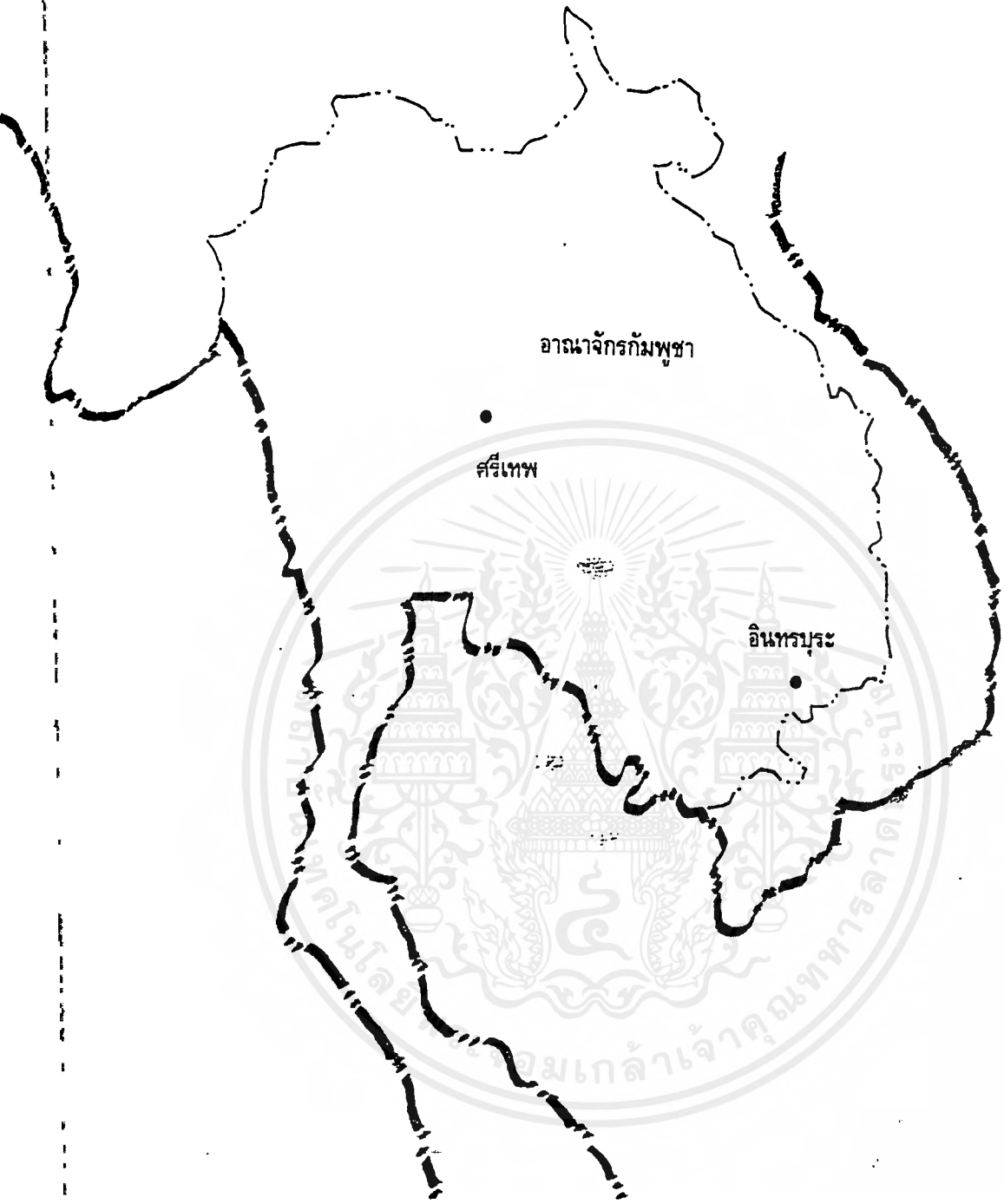
โบราณหรือลพบุรีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖ และเพิ่มเติมเข้ามาอีกทางหนึ่งในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ต่อมาในสมัยสุโขทัยและอยุธยาไม่มีการกล่าวอ้างถึงเมืองศรีเทพอีกเลย

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงค้นพบเมืองนี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๗ และทางกองโบราณคดี กรมศิลปากร โดยหน่วยศิลปากรที่ ๓ สุโขทัยได้เคยเข้าไปดำเนินการขุดแต่งโบราณสถานภายในเมืองโบราณศรีเทพ ที่ปราสาทศรีเทพ ปราสาทสองพี่น้อง และเขาค้างในแต่ไม่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องจึงไม่แล้วเสร็จ เนื่องจากขาดงบประมาณที่จะปฏิบัติงาน

จากการศึกษาในระยะหลังพบว่าชุมชนโบราณที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แถบนี้ตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สันนิษฐานว่าคงหลังจากพุทธศตวรรษที่ ๕ ตั้งแต่ก่อนที่มีการขุดคูน้ำถมคันดิน ในสมัยนี้มีการใช้เครื่องมือเหล็กแล้ว และเครื่องมือประเภทนี้คงจะเป็นของหายาก จึงฝังได้ร่วมกับศพ (จากการขุดค้นแหล่ง ๐๘๗๑ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑) ดังนี้จึงเป็นไปได้ที่ว่าเครื่องมือเหล็กดังกล่าวจะเป็นสินค้าที่รับมาจากภายนอก อาจจะได้รับมาจากชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นบริเวณที่พบแหล่งแร่เหล็ก และมีแหล่งผลิตอยู่ในชุมชนโบราณในเขตลุ่มแม่น้ำสงครามตอนบน และชุมชนในลุ่มแม่น้ำชีตอนกลาง นอกจากนี้ก็อาจจะได้รับมาจากชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ในเขตจังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นแหล่งก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย

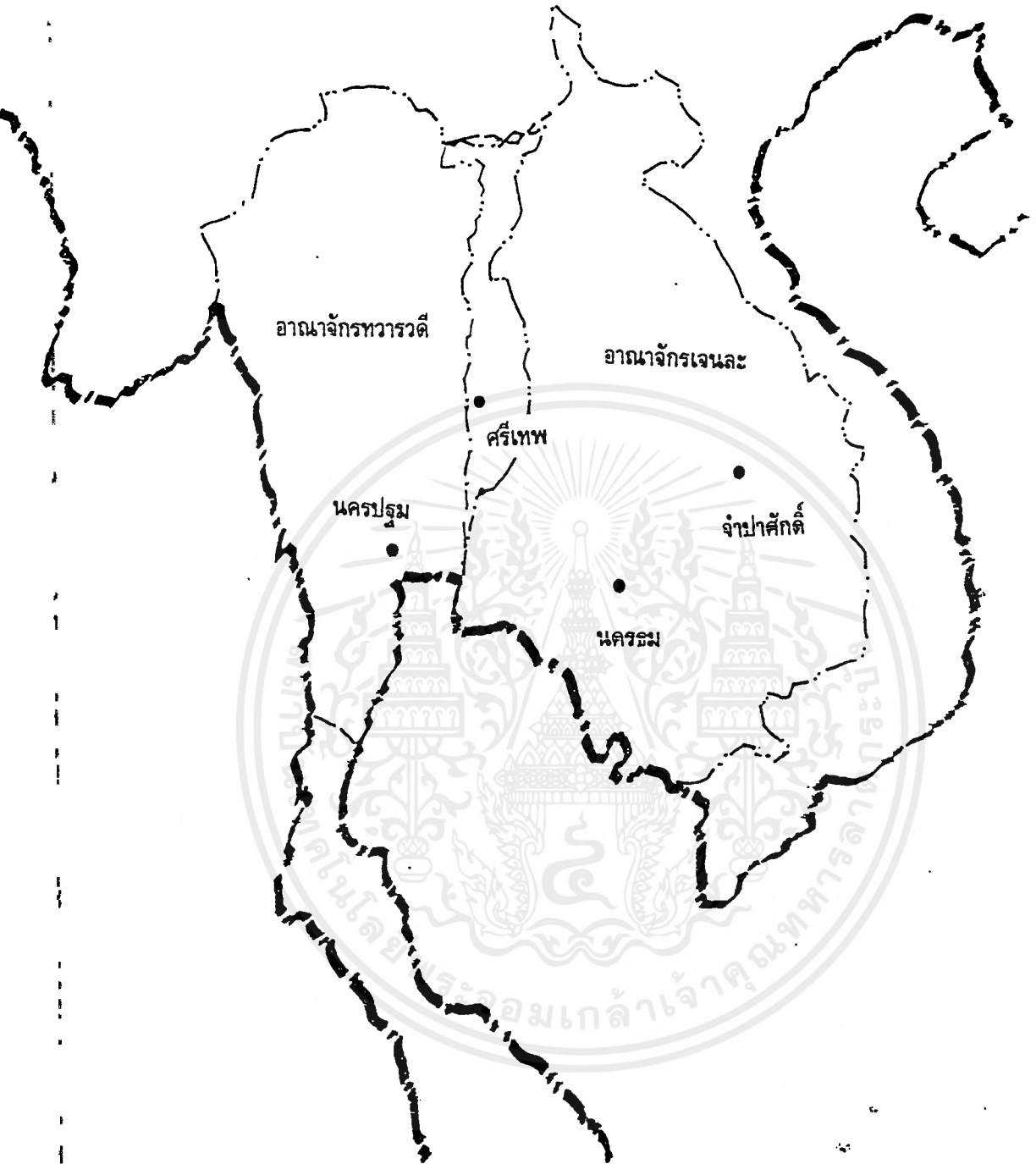
โครงกระดูกที่พบน่าจะเป็นของคนที่มีความสำคัญหรือมีตำแหน่งสูงในชุมชน เนื่องจากได้พบแร่คาร์นิลีเยเป็นเครื่องประดับที่คอแสดงให้เห็นว่า ไม่เริ่มมีสังคมแบบลำดับชั้นแล้ว และแร่คาร์นิลีเยก็เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าได้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนกับชุมชนภายนอกโดยยอมรับค่าของแร่ประเภทนี้ในการแลกเปลี่ยนสินค้าส่งออกของเมืองศรีเทพ ดังนี้จึงเชื่อว่าการที่บริเวณนี้กลายเป็นชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนที่ราบลานตะพัก ริมฝั่งแม่น้ำป่าสักทางทิศตะวันออกเฉียง และอยู่ติดกับบริเวณที่เป็นที่ราบเชิงเทือกเขาเพชรบูรณ์ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของชุมชนซึ่งเทือกเขานี้เป็นป่าที่หนาทึบทุกด้านาร เป็นที่ทราบกันอยู่ดีว่าได้มีการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ ในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยากับชุมชนก่อนประวัติศาสตร์บนที่ราบสูงโคราชมาเป็นเวลานานแล้ว เนื่องจากการเดินทางข้ามเทือกเขาเพชรบูรณ์นั้นมีความยากลำบากและต้องใช้เวลาในการที่จะเดินทางข้ามได้จึงจำเป็นที่จะต้องมีสถานีหยุดพักระหว่างทาง อนึ่ง บริเวณที่ตั้งชุมชนโบราณศรีเทพนั้นก็ยังเป็นตลาดของป่าที่มีค่า ได้แก่ งามช้าง กานพลู และอื่นๆ จึงเป็นจุดให้พ่อค้าหยุดและเปลี่ยนของป่าเหล่านี้กับสินค้ามีค่าของตนก่อนที่จะเดินทางต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๒.๒ แผนที่แสดงที่ตั้งอาณาจักรกัมพูชา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๒.๓ แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองโบราณศรีเทพในอาณาจักรทวารวดีและอาณาจักรเจนละ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คาดว่าประชากรจะอาศัยอยู่อย่างเบาบางเพราะมีเนินดินที่มีความสูงเหมือนกับเนินดิน ๐๙๗๑ นี้เป็นจำนวนน้อยและเป็นเนินดินที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองศรีเทพก่อน ผู้คนที่มาอาศัยอยู่ในระยะแรกที่สุดนี้คงจะอพยพมาจากที่อื่น เพราะไม่ได้พบหลักฐานที่แสดงลำดับพัฒนาการในด้านอื่นๆ ตามมารวมทั้งการเกษตรกรรม การทำรังถางพงเพื่อเตรียมสร้างที่อยู่อาศัย การขุดสระน้ำรอบๆ เนินดินเพื่อเป็นแหล่งน้ำใช้ในหน้าแล้ง ซึ่งหากเทียบกับการจัดระบบแหล่งน้ำ ๓ ระยะเวลาที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอลิซาเบธ เอช.มัวร์ (Premier Symposium Franco-Thai la Thaïlande des débuts de son histoire au XVe siècle (๑๘-๒๐ Juillet ๑๙๘๘) Université de Silpakom ๑๙๘๘. Elizabeth H. Moore) ในช่วงเวลานี้ (พุทธศตวรรษที่ ๕ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๑) การจัดระบบน้ำของชุมชนโบราณดีศรีเทพน่าจะอยู่ในช่วงระยะเวลาที่ ๑ คือ ระบบหมุนเวียนของน้ำได้แก่ การขุดคูน้ำตามรูปร่างของเส้นรอบนอกของเนินที่อยู่อาศัยนั่นเอง ซึ่งนอกจากจะเป็นแหล่งเก็บกักน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้งแล้วยังเป็นแหล่งอาหารประเภทสัตว์น้ำด้วย นอกจากนี้ยังจะช่วยระบายน้ำที่เกินต้องการได้ในฤดูน้ำท่วมครั้นถึงประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ประชากรในชุมชนโบราณศรีเทพเพิ่มขึ้นจึงเกิดการขยายตัวของชุมชนอยู่อาศัยไปทางทิศใต้ของเส้นแวงตะวันออก-ตะวันตก ซึ่งปรากฏเนินดินที่มีสระน้ำอยู่รอบๆ นั้นยังคงเหมือนกับเนินดินทางทิศเหนือ พัฒนาการที่เกิดขึ้นนี้คงจะค่อยเป็นค่อยไปตลอดเวลาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๕ มิได้เกิดขึ้นโดยทันทีทันใด เนื่องจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบการปกครองที่เป็นระเบียบ ความขาดแคลนในเรื่องของพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งแหล่งอาหารอื่นๆ และในช่วงเวลานี้เองที่ได้เริ่มมีการก่อสร้างโบราณสถานเขาค้างในขึ้นมา ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมเนื่องในศาสนาพุทธ

การสร้างเมืองโบราณสถานขนาดใหญ่เช่นที่พบในบริเวณกลางเมืองศรีเทพนี้คงจะต้องใช้แรงงานคนจำนวนมาก ดังนั้นในช่วงนี้จึงน่าจะมีการตั้งเป็นชุมชนที่มีหัวหน้าปกครองและมีลำดับชั้นในชุมชนเกิดขึ้นแล้วอย่างแน่นหนาแข็งแรง การขุดคูน้ำและถมคันดินรอบเมืองในกึ่งน้ำจะเริ่มขึ้นในสมัยนี้ เนื่องจากความต้องการใช้น้ำและการป้องกันภัยจากศัตรูภายนอก เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นระยะที่มีชุมชนในระดับรัฐเกิดขึ้นมาในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คูน้ำที่ขุดมีลักษณะค่อนข้างกลางอันเป็นลักษณะของเมืองโบราณในสมัยทวารวดีโดยทั่วไป การก่อสร้างโบราณสถานเขาค้างในและโบราณสถานเขาค้างนอกนั้นจำเป็นที่จะต้องใช้ศิลาแลงจำนวนมากในการก่อสร้างฐานของโบราณสถานทั้งสองในช่วงนี้ จึงมีการสำรวจหาแหล่งแลงและคงจะได้พบแหล่งแลงที่บริเวณเมืองนอกแหล่งแลงนี้ตั้งอยู่ใกล้กับสระขวัญทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

รูปภาพที่ ๒.๔ ภาพแสดงเมืองศรีเทพ พุทธศตวรรษที่ ๕-๑๑

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ซึ่งปัจจุบันเป็นแหล่งน้ำซับใต้ดินที่มีน้ำใสสะอาดดื่มกินได้ การเกิดเมืองขึ้น เมืองนอกคงจะเนื่องมาจากสาเหตุนี้เอง อีกสาเหตุหนึ่งก็คือ ประชากรเพิ่มขึ้นทำให้ต้องการพื้นที่เกษตรกรรมมากขึ้น การขยายอาณาเขตของชุมชนออกไปทางทิศตะวันออกเช่นนี้เท่ากับเป็นการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกด้วย เพราะพื้นที่ราบลุ่มในเขตเมืองในผลิตข้าวได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภคของประชากร การขุดคูน้ำและถมคันดินทั้งในเขตเมืองใจและเขตเมืองนอกเช่นนี้ น่าจะเทียบได้กับการจัดระบบแหล่งน้ำในระยะที่ ๒ ของ Moore ที่พบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นในระยะเวลาเดียวกัน คือประมาณ พ.ศ. ๑๑๐๐-๑๖๐๐ ซึ่งอยู่ในสมัยทวารวดี

อาจกล่าวได้ว่าเมืองโบราณศรีเทพนั้นมีคนอยู่อาศัยมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และจากการขุดค้นโบราณวัตถุหลายแบบคละเคล้าอยู่ด้วยกันไม่มีการขาดตอนของการอยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐานเลย เพียงแต่บางช่วงพื้นที่อาจจะมียังร่องรอยกิจกรรมของมนุษย์และการอยู่อาศัยอย่างแน่นหนาในขณะที่บางพื้นที่บางเวลาอาจจะมีคนอาศัยอยู่อย่างเบาบาง การสร้างการขยายเมืองเป็นไปตามความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ

๒.๕.๒ สภาพปัจจุบันเมืองโบราณศรีเทพ

๒.๕.๒.๑ ที่ตั้ง

๒.๕.๒.๒ สภาพโดยทั่วไป

เมืองศรีเทพเคยขึ้นอยู่กับอำเภอวิเชียรบุรี แต่ปัจจุบันขึ้นอยู่กับตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ตัวเมืองศรีเทพตั้งอยู่ระหว่างบ้านบึงนาจานทางทิศตะวันตกกับบ้านศรีเทพน้อยทางทิศตะวันออกและบ้านสระปรือ อยู่ทางด้านทิศเหนือ

สภาพพื้นที่รอบนอกเมืองเป็นป่าโปร่ง (Open forest) และปัจจุบันเป็นพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมมีแหล่งน้ำสำคัญ ๒ แห่ง ดังกล่าวมาแล้ว

ชาวเมืองศรีเทพในปัจจุบันส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีอาณาเขตติดต่อกัน มีบ้างที่มาจากจังหวัดลพบุรีและนครสวรรค์

ชุมชนที่นับว่าใหญ่และมีความเกี่ยวข้องกับเมืองศรีเทพในปัจจุบันเป็นอย่างมากนั้นได้แก่ ชุมชนบ้านบึงนาจานและบ้านหลักเมือง ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกับคูเมืองทางด้านทิศตะวันตก เนื่องจากจำเป็นต้องอาศัยแหล่งน้ำจากคูเมืองศรีเทพเดิมทั้งในการอุปโภคและบริโภค ส่วนชุมชนอื่นที่มีขนาดรองลงมาตั้งบ้านเรือนอยู่นอกเขตเมืองโบราณศรีเทพ เช่น บ้านศรีเทพน้อย และบ้านสระปรือ

ภายในเมืองใน มีโบราณสถานที่สำคัญอยู่ ๓ แห่ง คือ ปรางค์ศรีเทพ ปรางค์สองพี่น้อง และเขาค้างใน ทั้งยังพบโบราณสถานที่ถูกลักลอบทำลายหลายแห่ง ที่บริเวณทางเข้าออกทางด้านทิศตะวันตก(ประตูแสงนอน) มีศาลเจ้าพ่อศรีเทพปลูกสร้างอยู่เป็นที่เคารพสักการะของชาวศรีเทพโดยทั่วไป

สภาพพื้นที่ของ “เมืองใน” มีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดเชิงเขาจากทิศตะวันออกมาทางทิศตะวันตก พบโบราณสถานประมาณ ๕๗ แห่ง มีแหล่งน้ำกระจายอยู่ทั่วไปที่สำคัญคือ สระขวัญ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมือง ชาวบ้านได้ใช้พื้นที่บางส่วนของเมืองนอกเพื่อการเกษตรกรรมและเลี้ยงสัตว์ ซึ่งการใช้พื้นที่ในกรณีนี้มีส่วนทำให้โบราณสถานถูกรบกวนและพังทลายลงเนื่องจากการไถพรวนในบริเวณใกล้เคียงโบราณสถาน

นอกจากนี้ภายในคูเมืองยกเว้นทางด้านทิศตะวันตกที่ใช้เป็นแหล่งน้ำกินน้ำใช้และพื้นที่ภายในคูเมืองต้นเขิน บางส่วนรกร้างแต่ก็ยังคงสภาพของคูเมืองและคันกำแพงดินให้เห็นอยู่อย่างเด่นชัดในปัจจุบัน

เมืองทั้งสองมีพื้นที่รวมกันราว ๒,๘๘๕ ไร่ หรือประมาณ ๔.๗ ตารางกิโลเมตร แยกเป็นพื้นที่ของเมืองในราว ๑.๓๐๐ ไร่ และของเมืองนอก ๑.๕๘๕ ไร่ ทางนอกเมืองศรีเทพด้านทิศเหนือยังปรากฏกลุ่มโบราณสถานที่บ้านสระปรือห่างจากเมืองศรีเทพออกไปราว ๑.๕ กิโลเมตร โบราณสถานที่สำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ เขาค้างนอก ซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของศรีเทพ

ในปัจจุบันภายในเมืองโบราณศรีเทพไม่มีประชาชนเข้าไปอาศัยอยู่ เพียงแต่เข้าไปใช้ประโยชน์ในการเกษตรกรรมเท่านั้น

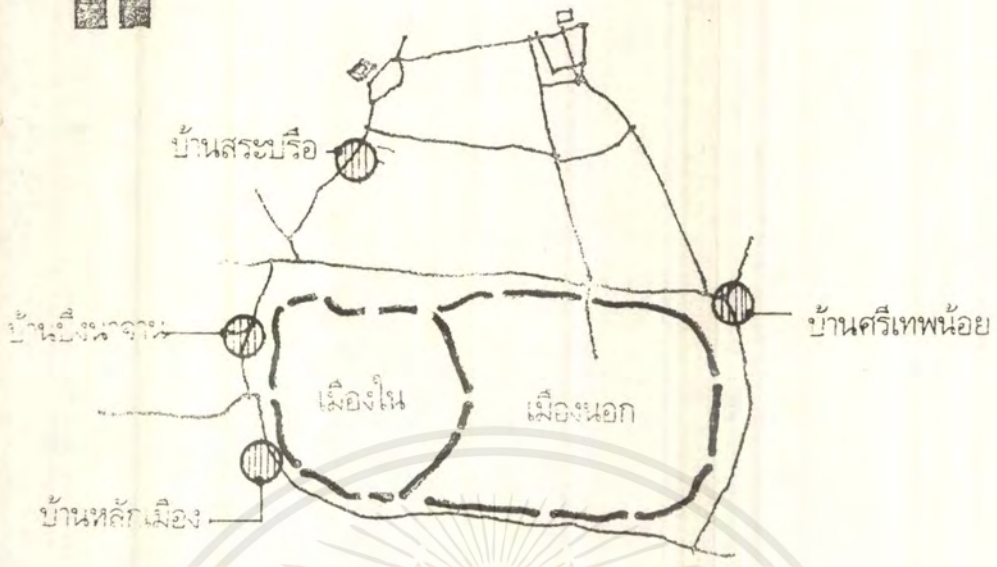
๒.๕.๒.๓ ประชากร

การศึกษาทางด้านมนุษยวิทยาของแหล่งชุมชนปัจจุบันที่อยู่ใกล้เคียงพบว่าประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลพบุรี และนครสวรรค์บ้าง จึงนับว่าเป็นเขตสะสมของประชากร

หมู่บ้านที่มีความสัมพันธ์ที่อยู่รอบเมืองโบราณศรีเทพมี ๔ หมู่บ้านคือ

- บ้านศรีเทพน้อย ซึ่งมีอายุเก่าแก่กว่าหมู่บ้านอื่นนั้นเป็นที่อยู่ของผู้ใช้ภาษาถิ่น “ไทยเทิง” หรือ “ไทยเบ็ง” ซึ่งเป็นภาษาถิ่นที่มีผู้ใช้อยู่หลายหมู่บ้านในเขตภาคกลาง เช่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๒.๖ แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านรอบๆ เมืองโบราณศรีเทพ

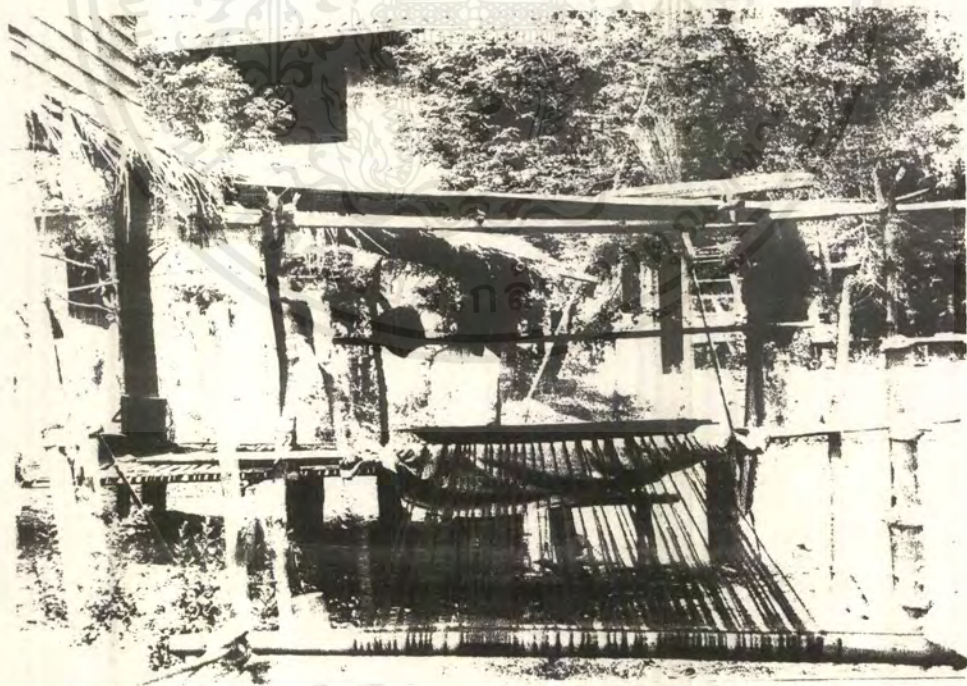

รูปภาพประกอบที่ ๒.๗ ภาพแสดงหมู่บ้านบึงนาจาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพประกอบที่ ๒.๘ ภาพแสดงสภาพหมู่บ้านสระปรือ

รูปภาพประกอบที่ ๒.๙ ภาพแสดงลักษณะหมู่บ้านสระปรือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพประกอบที่ ๒.๑๐ ภาพแสดงสภาพหมู่บ้านศรีเทพน้อย

รูปภาพประกอบที่ ๒.๑๑ ภาพแสดงลักษณะหมู่บ้านศรีเทพน้อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บ้านดิลัง อ.พัฒนานิคม จ.ลพบุรี ชาวบ้านปัจจุบันไม่มีผู้ใดทราบว่าบรรพบุรุษของตนมีถิ่นเดิมอยู่ที่ใด และได้พากันอพยพเข้ามาสร้างหมู่บ้านในย่านใกล้ๆ เมืองเก่าศรีเทพตั้งแต่สมัยไหน

- บ้านบึงนาจานและบ้านหลักเมือง จัดเป็นเขตสะสมโดยแท้ ทั้งนี้ เพราะผู้คนในหมู่บ้านมีมากที่สุดถึงต้องแบ่งออกเป็นหมู่ ๖ และหมู่ ๑๓ ประชากรส่วนใหญ่ของบึงนาจานเป็นผู้อพยพมาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ จากจังหวัดบุรีรัมย์ มหาสารคาม นครราชสีมา อุบลราชธานี ยโสธร และชัยภูมิ แม้จะมาตั้งหลักแหล่งในที่ทำกินแห่งใหม่แต่ชาวอีสานแห่งบึงนาจานส่วนใหญ่ก็ยังคงกลับไปติดต่อกับญาติพี่น้อง และเพื่อนพ้องในท้องถิ่นเดิมอยู่เสมอมา

- บ้านสระปรือ เพิ่งเกิดเป็นหมู่บ้านเมื่อราว ๒๐ กว่าปีมานี้เอง เป็นที่อยู่ของผู้ที่มีพื้นเพเดิมจากจังหวัดบุรีรัมย์ มหาสารคาม และนครราชสีมา

๒.๕.๒.๔ การศึกษา

ชาวบ้านในชุมชนศรีเทพส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงแค่วัฒนศึกษาหรือประถมศึกษาตอนต้นเท่านั้น เหตุผลที่เด็กๆ ไม่นิยมเรียนต่อเมื่อจบประถมต้นแล้ว อาจเป็นเพราะฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่สามารถที่จะส่งลูกเรียนต่อในระดับสูงได้ ประกอบกับผู้ปกครองส่วนมากไม่ประสงค์จะให้บุตรหลานเรียนต่อ เพราะตัวอย่างที่มีมาเมื่อจบมัธยมหรืออุดมศึกษาแล้วหางานนอกภาคเกษตรกรรมไม่ได้ท้ายสุดต้องกลับมาเป็นแรงงาน ทำไร่ ทำนาเหมือนกับชาวบ้านคนอื่นๆ ที่จบเพียงแค่วัฒนศึกษาเช่นนี้ในทัศนะของชาวบ้านแล้วทุนรอนที่อุทิศสำหรับลงทุนส่งให้ลูกเรียนก็ต้องสูญเปล่าไป

๒.๕.๒.๕ เศรษฐกิจ

การทำนา คือ อาชีพหลักของชุมชนนี้โดยเฉพาะบ้านศรีเทพน้อย ทำนาอย่างเดียวนานที่สุดถึงร้อยละ ๙๐.๕ เป็นการทำน่าน้ำฝน คือ รอความชุ่มชื้นจากธรรมชาติในการประกอบการเกษตรกรรม ทั้งทำนา ทำไร่ ดังนั้นการทำมาหากินจึงมีความเสี่ยงสูง กล่าวคือหากฝนตกตามฤดูกาลจะสามารถไถหว่านหรือตกกล้าดำนาและเก็บเกี่ยวได้ หากไม่ตกตามฤดูกาลจะส่งผลกระทบต่อผลกำไรของการทำมาหากินของผู้คนทั้งในชุมชนศรีเทพและจังหวัดใกล้เคียงต้องประสบความล้มเหลวอยู่เนืองๆ

นอกจากปัญหาอันเนื่องมาจากความไม่แน่นอนของภาวะธรรมชาติแล้ว ชาวนาศรีเทพยังต้องพบกับอุปสรรคต่างๆ อันเกิดจากการที่เศรษฐกิจของชาวนาได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจทุนนิยมระดับชาติได้แก่ ปัญหาการจำหน่ายพืชผลซึ่งชาวนาชาวไร่มีอำนาจต่อ

รูปภาพที่ ๒.๑๒ ภาพแสดงการทำนาซึ่งเป็นรายได้หลักของชุมชนศรีเทพ

รูปภาพที่ ๒.๑๓ ภาพแสดงการทำนาของชุมชนซึ่งต้องอาศัยฝนฟ้าตามฤดูกาล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รองในการกำหนดพืชผลที่ตนผลิตได้เลย สภาพเช่นนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้เกษตรกรเป็นลูกหนี้นายทุนเงินกู้หรือแหล่งเงินกู้ต่างๆ

ในสังคมเกษตรกรรมอย่างเช่นที่ชุมชนศรีเทพนี้พบว่า นอกจากผู้คนส่วนมากจะทำนาเป็นอาชีพหลัก (เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เอื้ออำนวยให้ประกอบการเช่นนั้น) แล้ว การทำพืชไร่เศรษฐกิจ เช่น ข้าวโพด งาม ถั่วเขียว แตงโมเมล็ด มันสำปะหลัง และกระเจี๊ยบ ซึ่งทำกันอย่างจริงจังในช่วงเดือนที่การงานไร่นาไม่ค่อยชุกนัก ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ คำขาย หางของปลา-ลาสัตว์ รั้วจางและทอผ้าก็เป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของชาวบ้านที่นี่

แต่ปัจจุบัน แนวโน้มในการขยายตัวทางการเกษตรกรรมถดถอยลง อันเนื่องมาจากการขยายตัวทางอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้นและประชาชนละถึ้นฐานไปเป็นแรงงานในตัวเมืองมากขึ้นเป็นลำดับ

๒.๕.๒.๖ ศาสนา-ประเพณี-พิธีกรรม

ชาวบ้านในชุมชนศรีเทพนับถือพุทธศาสนาเชื่อในเรื่องกุศลกรรมร่วมกันทำงานบุญงานกุศลต่างๆ เป็นประจำ เช่น งานกฐิน-ผ้าป่า แต่พุทธศาสนาเป็นไปตามแบบฉบับของชาวบ้านกล่าวคือ รวมเอาความเลื่อมใสในคำสอนทางพุทธศาสนามาผนวกเข้ากับความเชื่อถือในศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อในไสยศาสตร์ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

ชาวบ้านจะมีพิธีกรรมต่างๆ เวียนอยู่ในรอบปีเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมได้แก่

- พิธีแห่นางแมว กระทำราวเดือน ๕ หรือเดือน ๖ เพื่อขอให้ฝนตกตามฤดูกาล เป็นพิธีที่ไม่ได้ทำทุกปีแต่จะทำเฉพาะปีที่ฝนไม่ตกเท่านั้น โดยทำการจับแมวใส่ตระกร้าแล้วแห่รอบหมู่บ้าน แล้วนำข้าวปลา สุรา อาหารมาเลี้ยงกัน ทำเช่นนี้ติดต่อกัน ๓ วัน

- พิธีทำขวัญข้าว จะกระทำในวันศุกร์ภายหลังฤดูเก็บเกี่ยว คือ ประมาณเดือนมีนาคม หรือเมษายน

- พิธีแรกไถ(แรกนา) ทำในเดือน ๖ จะทำพิธีบริเวณท้องนา

- พิธีสงกรานต์ มีการทำบุญช่วงสงกรานต์ การก่อพระทราย การรดน้ำดำหัว จะกระทำติดต่อกัน ๗ วัน

- พิธีสารท วันสารทคือวันสุดท้ายของเอน ๙ มีการทำบุญตักบาตร และการทำขนมหวาน ข้าวกระยาสารท แจกญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๒.๕.๒.๗ สภาพทางภูมิศาสตร์

เมืองโบราณคดีศรีเทพตั้งอยู่บนของด้านตะวันตกของที่ราบสูงโคราช ลักษณะพื้นที่ลาดเอียงจากทิศตะวันออกไปทางตะวันตก โดยมีลำน้ำไหลผ่าน ๒ สาย ได้แก่

- แม่น้ำป่าสัก อยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๔ กิโลเมตร เป็นแม่น้ำที่มีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาเพชรบูรณ์และเป็นแม่น้ำที่มีเกาะแก่งมากมาย ริมแม่น้ำป่าสักทั้งสองด้านจะมีราบขั้นบันได ซึ่งใช้เป็นที่ทำการเกษตรกรรม

- ลำน้ำเหียง อยู่ห่างจากแม่น้ำป่าสักมาทางทิศตะวันออกประมาณ ๒ กิโลเมตร เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำป่าสักที่ไหลแยกออกจากอำเภอวิเชียรบุรี ทางทิศเหนือ และไหลไปบรรจบกับแม่น้ำของเมืองศรีเทพไปประมาณ ๘ กิโลเมตร

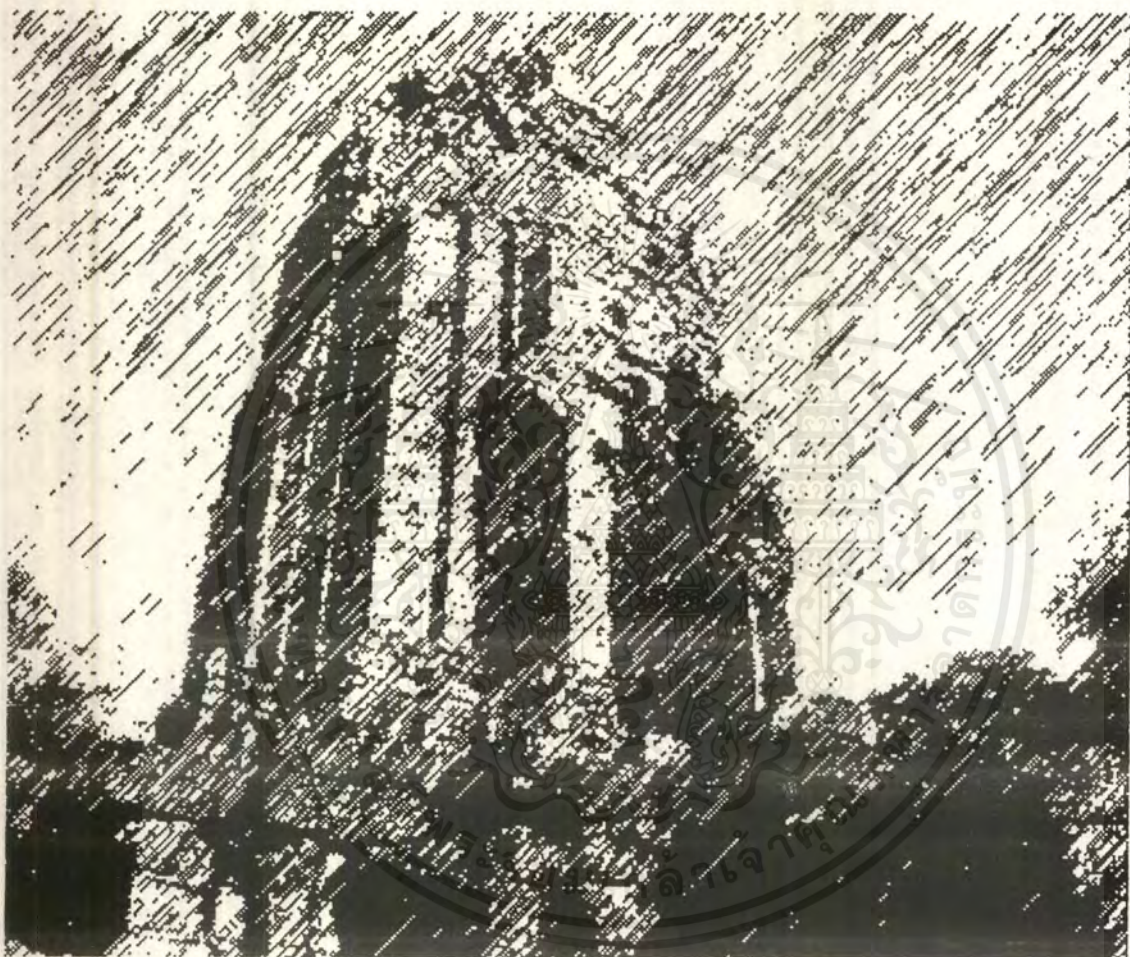
๒.๕.๒.๘ สภาพทางธรณีสัณฐาน

เมืองโบราณและเขตอำเภอวิเชียรบุรีตั้งอยู่ในเขตที่สูงภาคกลาง ลักษณะโดยทั่วไปเป็นบริเวณที่มีเทือกเขาสลับซับซ้อนวางตัวในแนวทแยงทิศเหนือไปยังทิศใต้โดยเริ่มตั้งแต่จังหวัดเลย เพชรบูรณ์ สระบุรี และทางใต้ของนครราชสีมา มีความยาวทั้งหมดประมาณ ๓๐๐ กิโลเมตร กว้างประมาณ ๒๐-๑๐๐ กิโลเมตร

พื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๗๐ เมตร ประกอบด้วยเนินเขาต่อเนื่องคล้ายลูกคลื่นลอนลึกของหินดินดานสลับกับเขาสูงของหินปูนประกอบด้วยหินปูนสีเทาอ่อนจนถึงแก่ บางบริเวณเป็นที่ราบของยอดเขาหินทราย และยังมีเขาสูงของหินอัคนีทางจังหวัดเพชรบูรณ์ เทือกเขาที่สำคัญได้แก่ เทือกเขาแดงพญาเย็น และเทือกเขาเพชรบูรณ์ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองศรีเทพ

ชนิดของหินที่พบในพื้นที่ที่สามารถแบ่งแยกออกอย่างกว้างๆ ได้ ๒ ชนิดด้วยกันคือ หินตะกอนและหินอัคนี หินตะกอนจะพบมากทางด้านตะวันออก จัดอยู่ในกลุ่มหินราชบุรี ประกอบด้วยหินดินดาน หินทรายสีเนื้อ หินปูน เป็นกลุ่มหินที่มีอายุเก่าที่สุดในบริเวณนี้ เป็นหินตะกอนที่เกิดในยุคเปอร์เมียน หรือประมาณ ๒๓๐ ล้านปีมาแล้วและกลุ่มหินโคราชซึ่งเกือบทั้งหมดประกอบด้วยหินกรวด หินทรายและหินทรายแป้งมีอายุตั้งแต่ไทยแอสซิค (Triassic) ตอนบนจนถึงครีเตเชียส (Cretaceous) หรือตั้งแต่ ๒๓๐-๑๐๐ ล้านปีมาแล้ว

บทที่ ๓

การศึกษาและวิเคราะห์

ผังเมืองโบราณศรีเทพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๓ การศึกษาและการวิเคราะห์ผังเมืองโบราณศรีเทพ

๓.๑ การศึกษาและวิเคราะห์ผังเมืองโบราณศรีเทพ

๓.๑.๑ การศึกษาวิเคราะห์สภาพสังคมเศรษฐกิจ

๓.๑.๑.๑ การศึกษาสภาพสังคม

การตั้งหลักแหล่งของมนุษย์ในบริเวณภาคกลางประเทศไทย มีหลักฐานแน่นอนอย่างน้อยตั้งแต่สมัยโลหะตอนปลาย ต่อเนื่องมาจากสมัยประวัติศาสตร์ เมื่อเกิดบ้านเมืองที่เป็นปัฐพูนานและทวารวดี นักวิชาการเชื่อกันว่า ตั้งแต่ยุคหินใหม่ลงมามีชนกลุ่มใหญ่อพยพมาจากเหนือเรียกพวกมกโกลอยด์ได้ (Southern Mongoloid) กระจายทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งในพื้นแผ่นดินใหญ่และในหมู่เกาะ(ชนเผ่าเดิมคือ Austroloid และ Negrito ต้องถอยร่นไปอยู่ทางไกล) พวกมกโกลอยด์ได้เข้ามาเป็น 2 รุ่น รุ่นแรกนำเอาวัฒนธรรมหินใหม่เข้ามาคือพวก Proto-malay รุ่นหลังคือ Deuters-malay เป็นเจ้าของวัฒนธรรมยุคโลหะ พวกหลังนี้เป็นบรรพบุรุษของกลุ่มชนที่สามารถพัฒนาบ้านเมืองให้เข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ การแบ่งชาติพันธุ์ทางภาษาและวัฒนธรรมทำให้เรามองคนเหล่านี้ต่างกัน เช่นพวกมอญและขอมอยู่ในกลุ่มมนุษย์ที่พูดภาษา Austro-Asiatic พวกไทยคือที่พูดภาษา Thai Kadai พวกมลายู และอินโดนีเซีย คือกลุ่มที่พูดภาษา Malayo-polynesian

มอญ เป็นสาขาหนึ่งของชนตระกูลมอญ-เขมร เพราะฉะนั้นภาษาของพวกมอญจึงอยู่ในตระกูลออสโตร-เอเชียติก พวกมอญนั้นรู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่าตะเลง (tanluin) เป็นคำที่พม่าเรียกพวกมอญ มาจากคำว่า Telinga, Kalinga ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำว่าลิงค์ (Keling, Kaling, Kling) ซึ่งหมายถึงคนอินเดียในสยาม มาลายู กัมพูชา ในขณะที่ภาษามอญเก่าเรียกพวกมอญเองว่า ระเม็ง (Rmen) ซึ่งปรากฏอยู่ในจารึกพุกามสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 11 คำเรียกพวกมอญหรือที่มีความหมายทำนองเดียวกันคือ ระเม็ง ตะเลง และอื่นๆ ล้วนเป็นคำเรียกที่ปรากฏการใช้ตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 11 เป็นต้นไป ส่วนในระยะแรกแม้จะมีภาษามอญเก่าปรากฏอยู่ แต่ยังไม่ปรากฏคำเรียกชนที่ใช้ภาษามอญหรือแม้แต่คำเรียกพวกมอญ นอกจากเทียบเคียงจากตัวอักษรว่า เกี่ยวพันกับพวกเผี้ยวหรือปะยูเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานที่แสดงถึงคำเรียกพวกมอญไม่ปรากฏในลุ่มน้ำเจ้าพระยา และไม่เคยมีหลักฐานแน่ชัดเลยว่าคำเรียกชื่อชน

ชาติใด นอกจากด้วยลักษณะอักษรและภาษา ที่ทำให้เราเห็นว่ามิถุนายนอยู่ที่นี่ครบรูป และละไว้เท่านั้น

การเกิดของทวารวดีในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา หมายถึงการเกิดอำนาจรัฐอันมีหน้าที่สำคัญที่สุดคือ สร้างบูรณาการทางวัฒนธรรมและการเมือง ท่ามกลางความหลากหลายของคนหลายเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นี้ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่าผู้คนตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคต้นประวัติศาสตร์มีจำนวนน้อยอีกทั้งกระจายกันตามแหล่งทำกินต่าง ๆ ดังนั้นการจะทำให้คนมารวมตัวกันอยู่มากก็ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง ทั้งด้านการค้า การทำสงครามเกณฑ์ผู้คนมาเคลื่อนย้ายของประชากร และที่สำคัญคือสร้างบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมให้เกิดขึ้น หล่อหลอมผู้คนไว้ด้วยกันจนกลายเป็นชาวทวารวดี

ประมาณตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษมาแล้ว มีความเคลื่อนไหวของชุมชนในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาดำเนินไปอย่างกว้างขวาง แม้ว่าชุมชนเหล่านี้ค่อนข้างเป็นอิสระจากกันและเลี้ยงตัวเองได้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ก็ตาม กระนั้นก็ดี เรากลับพบร่องรอยของวัตถุทางวัฒนธรรม เช่น ภาชนะดินเผา เครื่องประดับ ลูกบิด และอื่นๆ ละม้ายคล้ายคลึงกันในหลายชุมชน ย่อมแสดงให้เห็นถึงการสังสรรค์ติดต่อสัมพันธ์ แม้หากไม่ใช่การติดต่อแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจโดยตรงระหว่างชุมชนซึ่งเลี้ยงตัวเองได้แล้วนั้น

การติดต่อสังสรรค์ขึ้นด้วยความริเริ่มของชนชั้นปกครอง ผู้แสวงหาวัตถุสิ่งของทรัพย์สินสมบัติมีคุณค่าแปลกแตกต่างจากวัตถุสามัญทั่วไป โครงกระดูกในหลุมศพบางแห่งมีเครื่องประดับต่างจากโครงกระดูกอื่น บางครั้งความริเริ่มก็มาจากภายนอก เช่น จากต่างประเทศ หรือจากเมืองใกล้เคียง ขยายเข้าสู่ภูมิภาคส่วนใน เห็นได้จากการเกิดศูนย์กลางและเมืองใหญ่ขึ้นตามเส้นทางคมนาคมทั้งทางบก-น้ำ ภายในนอกภูมิภาค ความเคลื่อนไหวของชุมชนมนุษย์ดังกล่าวนี้เอง นำไปสู่การโยกย้ายของประชากรจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง บางทีประชากรในท้องที่บางแห่งก็จะเพิ่มมากอย่างผิดสังเกต แน่นอนที่สุดการประสมประสารของประชากรทั้งในเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมย่อมเกิดขึ้น เป็นชนชาติอันไม่อาจกำหนดได้ด้วยเชื้อชาติสายเลือดใดเพียงกลุ่มเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมโบราณซึ่งเปิดออกสู่การติดต่อทางทะเลอย่างมากมาย เช่น สังคมทวารวดี

ด้วยเหตุที่ชุมชนมนุษย์และบ้านเมืองทางตะวันตกของกลุ่มน้ำเจ้าพระยาเผชิญกับกระแสความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ไม่ว่าจะโพ้นทะเล หรือการสังสรรค์สัมพันธ์ระหว่างชนเผ่าจากที่อื่น ซึ่งอาจมาจากภูมิภาคส่วนในของกลุ่มน้ำเจ้าพระยาด้วย มอญจึงเป็น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์การสงวนลิขสิทธิ์นี้เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น มิได้อยู่ในเชิงพาณิชย์หรือการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพียงองค์ประกอบส่วนหนึ่งของประชากรในภูมิภาคแถบนี้เท่านั้น การขยายตัวของคนจากชายฝั่งทะเลเข้าสู่ตอนใน หรือจากตอนล่างขึ้นสู่ตอนบนของคาบสมุทรไทยก็ดี แม้ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดเป็นลายลักษณ์อักษรบ่งบอกโดยตรง แต่การแพร่ของศิลปะทวารวดีจากกลุ่มน้ำเจ้าพระยาก็สามารถพิสูจน์ความเป็นไปได้ดังนี้

เรื่องการเข้ามาของคนไตสู่ภาคตะวันตกของกลุ่มน้ำเจ้าพระยา ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 11-12 ก็ไม่ใช่เรื่องที่จะปฏิเสธได้อย่างสิ้นเชิง ตัวอย่างที่เห็นชัดคือ การเข้ามาของกลุ่มคนซึ่งชนชาติอื่น ๆ ครอบด้านเรียกว่า “สยาม” ในช่วงระยะเวลาหนึ่งของประวัติศาสตร์ ซึ่งสยามกลายเป็นชื่อเรียกของชนชาติไตที่เข้ามามีอำนาจทางการเมืองในดินแดนประเทศสยามโบราณนี้ ไม่ว่าเราจะเรียกขานนามเมืองศูนย์กลางของชนชาติไตนั้นว่าอย่างใดก็ตาม-สุโขทัย อโยธยา ละโว้ สุพรรณภูมิ และอาจมีชื่ออื่นอีก ความจริงเพียงเท่านี้ก็กลับชี้ให้เห็นว่า องค์ประกอบของประชากรในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาเหมือนภาพวาดที่หลากสีสัน มิใช่สีเดียว

สังคมทวารวดีซึ่งประกอบด้วยชนหลายเผ่าพันธุ์ มีพื้นฐานทางการเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมพอเลี้ยงตัวได้นั้น เริ่มเปลี่ยนวิธีการผลิตเป็นแบบทำนาในกว่าและเหมาะกว่า วิธีการไถนาแบบใช้วัวและคนยังปรากฏร่องรอยอยู่ในหมู่พวกลาว มหาสีลา วีระวงศ์ กล่าวถึงการไถนาของพวกเขาว่า ใช้วัวหรือควายตัวหนึ่ง ผูกวัวให้แน่นติดกับคันไถตรงกลางตัว สำหรับการไถนาแบบนี้ใช้คนจูงสามคนเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงที่เริ่มนิยมใช้ความไถนานั้น เกิดเมื่อประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 6-7 (พุทธศตวรรษที่ 12) ในหมู่คนซึ่งใช้ภาษาเขมรในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งการติดต่อกับกลุ่มน้ำเจ้าพระยามาเนิ่นนานแล้ว จารึกบ่ออีกกาด้านหนึ่งกล่าวถึงราชาแห่งศรีจนาละ ถวายทาสหญิงชาย สัตว์ สิ่งของแก่ภิกษุสงฆ์ พร้อมด้วยกระบือตัวเมียรูปร่างสมบูรณ์ 20 ตัว แมโคนม 50 ตัว และลูกโคอ้วนพี ควายค้อยๆ กลายเป็นสัตว์เลี้ยงที่คุ้นเคยในชีวิตประจำวันสมัยทวารวดี จะเห็นได้ว่าประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 11 จารึกศาลสูงภาษาเขมรหลักที่ 1 (พบที่ละโว้) มีข้อความกล่าวถึงการห้ามไม่ให้สัตว์เข้าไปรบกวนพระดาบสซึ่งถือโยคธรรมใน “ดโฆวนาวาส” “ควาย” รวมอยู่ในบรรดากลุ่มสัตว์เหล่านั้นคือหมู แพะ ไก่ เป็ด ลิง

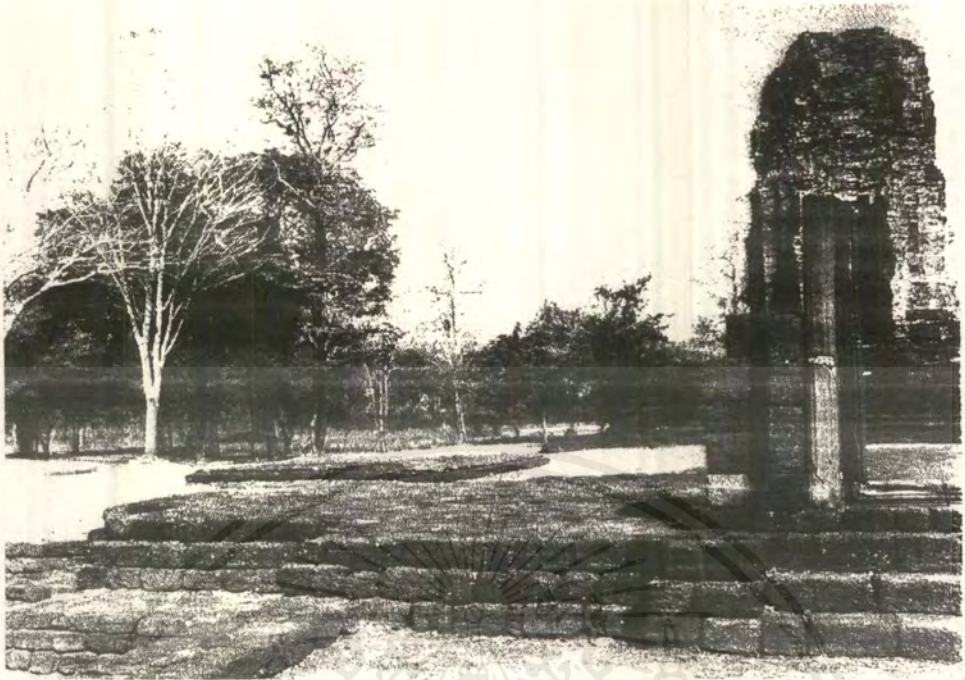
ที่จริงการทำนาโดยใช้พลไถเทียมสัตว์ ซึ่งเข้าใจว่าวัวเพื่อใช้ในดอนและควายเพื่อใช้ที่ลุ่มมีมาแล้วแต่ก่อนคิสตกาล ในหมู่พวกที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมดองซอน การขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งโบราณคดี Viet Khe และ Lang Ca ตรงดินดอนสามเหลี่ยมกลุ่มน้ำแดงและของมาตอนเหนือของเวียดนาม ได้พบพลไถสำริดจำนวนหนึ่ง และนักโบราณคดีชื่อ จู วัน ต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้จัดทำเห็นประโยชน์ประการ

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(Chu Van Tan) พบผลไถสำริดสมัยทองซอน 4 แบบ เป็นจำนวนถึง 192 ชิ้น แสดงว่าวัฒนธรรมการทำนาด้วยการไถด้วยวัว (และโดยเฉพาะอย่างยิ่งควาย) เป็นสิ่งที่ค่อนข้างแพร่หลายในหมู่ชนเผ่าแถบเวียดนามเหนือมาแต่โบราณแสดงให้เห็นความก้าวหน้าของชนเผ่าบริเวณนี้และวัฒนธรรมนี้ได้แพร่หลายในหมู่ชนเผ่าอื่น พวกหมาย (คือไต) เผ่าต่างๆ ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนรู้จักการทำนา พวกหนานเจาก็มีความก้าวหน้าทางการทำนาโดยใช้ความเชือกกัน สำหรับในดินแดนสยามประเทศร่องรอยของภาพเขียนสีมีทั้งวัว ควาย ซึ่งเข้าใจว่าเดิมคงเป็นสัตว์ใช้ในการประกอบพิธีกรรมบางอย่าง แต่การขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเชียงและโนนหนกทาพบว่า ประมาณตั้งแต่ 500 B.C.-1000 ปีแรกแห่งคริสตกาลได้มีความนิยมในการใช้ควายและมีร่องรอยของการไถนา อาจเป็นไปได้ว่าวัฒนธรรมการใช้ควายไถนาเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ชนเผ่าชนชาติทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสยามก่อนแพร่เข้าสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา และวัฒนธรรมนี้คงมีต้นเค้าอยู่ที่บริเวณฝั่งโขง ชนเผ่าไตซึ่งมีประวัติศาสตร์อยู่ในอาณาบริเวณอันกว้างขวางของชนชาติต่างๆ ดังกล่าวนั้น ย่อมรับและพัฒนาเทคโนโลยีด้านนี้ด้วยความคุ้นเคย วัฒนธรรมการปลูกข้าวด้วยการใช้วัวควายไถนากลายเป็นวัฒนธรรมหลัก ที่สะท้อนความเติบโตของชุมชนในสังคมเกษตรกรรม ความก้าวหน้านี้ช่วยเร่งการขยายตัวของชุมชนบ้านเมืองให้เกิดเป็นรัฐของชนชาติหลายเผ่าพันธุ์ การใช้ความไถนาในที่ลุ่มนับเป็นวิถีทางการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพลุ่มน้ำลำคลองของสยามโบราณอย่างยิ่ง สัมฤทธิ์ผลอันเกิดจากความแพร่หลายของวัฒนธรรมดังกล่าวปรากฏในลุ่มน้ำเจ้าพระยาสมัยทวารวดี ชนชาติชนเผ่าไม่ว่าพวกที่ใช้ภาษามอญ ภาษาเขมต และพวกไต ต่างสะสมความชำนาญและความคุ้นเคยจนสามารถพัฒนาการผลิต และปลูกข้าวโดยใช้ควายไถนาให้เป็นประโยชน์ยิ่งต่อสังคมขณะนั้นความชำนาญที่เพิ่มมากขึ้นของชนชาติไตทางด้านการทำงานปลูกข้าว อาจมีส่วนสำคัญยิ่งที่ทำให้ชนชาติไตก้าวขึ้นมามีบทบาททางการเมืองเหนือชนชาติอื่นในลุ่มน้ำเจ้าพระยาสมัยหลังต่อมา

การผลิตข้าวโดยอาศัย วัว ควาย และแรงคนเป็นแรงงานสำคัญนี้ มีส่วนสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้แก่รัฐสมัยทวารวดี รายการทำบุญถวายของเครื่องสังฆทาน ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของสภาวะเศรษฐกิจเปลี่ยน ของถวายมักบ่งชี้ถึงความจำเป็นและความนิยมขณะนั้น สมัยต้นๆ การทำบุญมักให้เฉพาะของที่จำเป็น ทาสหรือข้าเป็นแรงงานเล็กน้อย สัตว์พาหนะและพืชผลจำนวนไม่มาก เมื่อสภาพทางเศรษฐกิจเปลี่ยน ความมั่งคั่งผลักดันให้มีการถวายของเพิ่มมากขึ้น เช่น แม้วัวพันธุ์ดีให้ปริมาณน้ำนมมาก ควายสำหรับเกษตรกรรม ที่นาที่สวน ผลผลิตทางด้านเกษตรกรรม เช่น ข้าวเปลือก การก่อสร้างศาสนสถานสมัยนี้ที่ใช้อิฐทวารวดีขนาดใหญ่มีมากมาย

รูปภาพที่ ๓.๑ ภาพแสดงสิ่งก่อสร้างศาสนสถาน ซึ่งอิฐที่ใช้ในการก่อสร้างมีข้าวแกลบเป็นส่วนประกอบ

รูปภาพที่ ๓.๒ ภาพแสดงศาสนสถาน ซึ่งอิฐที่ใช้ในการก่อสร้างมีข้าวแกลบเป็นส่วนประกอบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทุกห้วงแห่ง อีฐเหล่านี้ต่างมีข้าวแกลบเป็นส่วนประกอบอยู่ ยิ่งกว่านั้นยังปรากฏชัดเจนด้วยว่า ข้าวได้กลายเป็นอาหารหลักของชาวทวารวดี จึงมีการใช้ข้าวเปลือก ข้าวสารในการทำบุญด้วย อีกทั้ง สมัยนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงใช้ข้าวเมล็ดเรียวยากทางตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งสมัยหลังจะเป็นที่ นิยมมากกว่าข้าวเมล็ดป้อมซึ่งปลูกมาแต่เดิม ข้าวเมล็ดป้อมนี้คือข้าวเหนียวซึ่งงอกงามในที่ลุ่ม พัฒนาการที่เกี่ยวกับการปลูกข้าวทั้งหมดเหล่านี้ สะท้อนภาพของผลผลิตข้าวที่เพิ่มมากขึ้นเมื่อมี การใช้ควายไถนา

กระนั้นก็ดีไม่มีหลักฐานปรากฏเลยว่า รัฐทวารวดีได้พัฒนาการการผลิตแบบทำนา ในที่ลุ่มจนกระทั่งต้องอาศัยและแสวงหาแรงงานทาสอย่างมากมายเช่นพัฒนาการของอาณาจักร กัมพูชาสมัยโบราณ ซึ่งถึงที่สุดสุดยอดแห่งความมั่งคั่งรุ่งเรืองในคริสต์ศตวรรษที่ 11-12 ร่วมสมัย กับอาณาจักรพุกามในขณะที่ย่านานรัฐของทวารวดีกลับค่อยๆ เสื่อมสลายลง แต่ภาพของบ้าน เมืองสมัยต่อมาในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา เกิดขึ้นโดยมีกิจกรรมการค้าเป็นตัวชี้นำ ไม่ว่าจะเป็นการ เกิดเมืองใหม่รอบอ่าวไทยซึ่งทำการค้าโดยตรงกับจีนหลายเมืองอยู่ในวงจการค้าทางบก เช่นเมือง โบราณที่ตั้งแฉ่งนางเมือง เมืองโบราณที่ปราสาทเมืองสิงห์ หรือแม้แต่เมืองสุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย ในสมัยหลังมากแล้ว การค้าที่ขึ้นาบทบาทของเมืองเหล่านี้ทำให้มองเห็นภาพย้อนกลับไปได้ว่ารัฐ ทวารวดีในช่วงสมัยนั้นพื้นฐานหลักของเศรษฐกิจส่วนหนึ่งอยู่ที่การค้า ในฐานะรัฐที่มีเมืองท่าชาย ฝั่งหลายเมือง เติบโตมาจากการเป็นเมืองท่าชายฝั่งด้วย และเพิ่งเริ่มต้นบุกเบิกเข้าสู่ลุ่มน้ำลำคลอง บริเวณส่วนใน ชุมชนบ้านเมืองที่เกิดขึ้นบริเวณชายขอบของรัฐทวารวดี ในเขตปริมณฑลอำนาจ ของละโว้ก็ดี ศรีเทพ ต่างเกาะกันอยู่เป็นกลุ่ม มีเครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจการค้าติดต่อถึงกันแน นอน ภาวะเงื่อนไขดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเกษตรกรรมแบบทำนาในที่ลุ่มขนาดกว้าง ขวาง อาศัยการจัดระบบชลประทานขนาดใหญ่ และแรงงานทาสมากมายเฉกเช่นอาณาจักรกัมพูชา

เศรษฐกิจการค้าตามเมืองท่าชายฝั่งและเกษตรกรรมปลูกข้าวในที่ลุ่มน้ำลำคลอง การเปลี่ยนแปลงทางด้านเกษตรกรรมครั้งใหญ่เกิดในสมัยนี้ เมื่อมีการใช้แรงงานควายทำนาในที่ ลุ่ม เริ่มเปลี่ยนมาใช้พันธุ์ข้าวเมล็ดเรียวยาวซึ่งนิยมบริโภคกันจนปัจจุบัน แม้ว่าพันธุ์ข้าวเมล็ดป้อมจะ แพร่หลายอย่างมากในสมัยทวารวดีก็ตาม

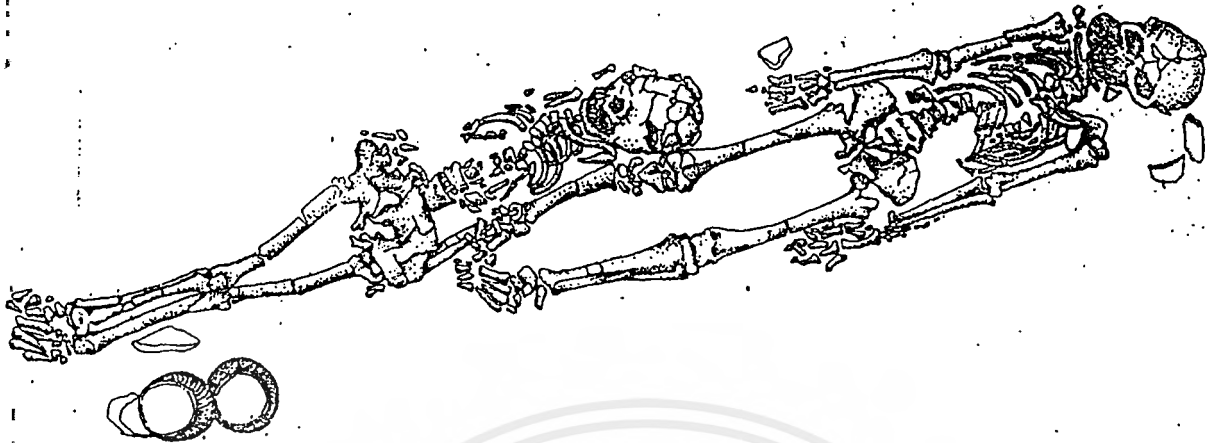
๓.๑.๑.๒ การวิเคราะห์สภาพสังคม

ศรีเทพเป็นเมืองใหญ่บนลุ่มน้ำป่าสักตั้งแต่สมัยทวารวดี นับได้ว่าอยู่ในภูมิภาค ส่วนในที่สัมพันธ์กับลุ่มน้ำเจ้าพระยาอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเมืองโบราณศรีเทพผ่านมา ทางตะวันตกเข้าสู่บริเวณตอนบนของลุ่มน้ำเจ้าพระยาแถบจังหวัดนครสวรรค์และส่วนนอกของลพ

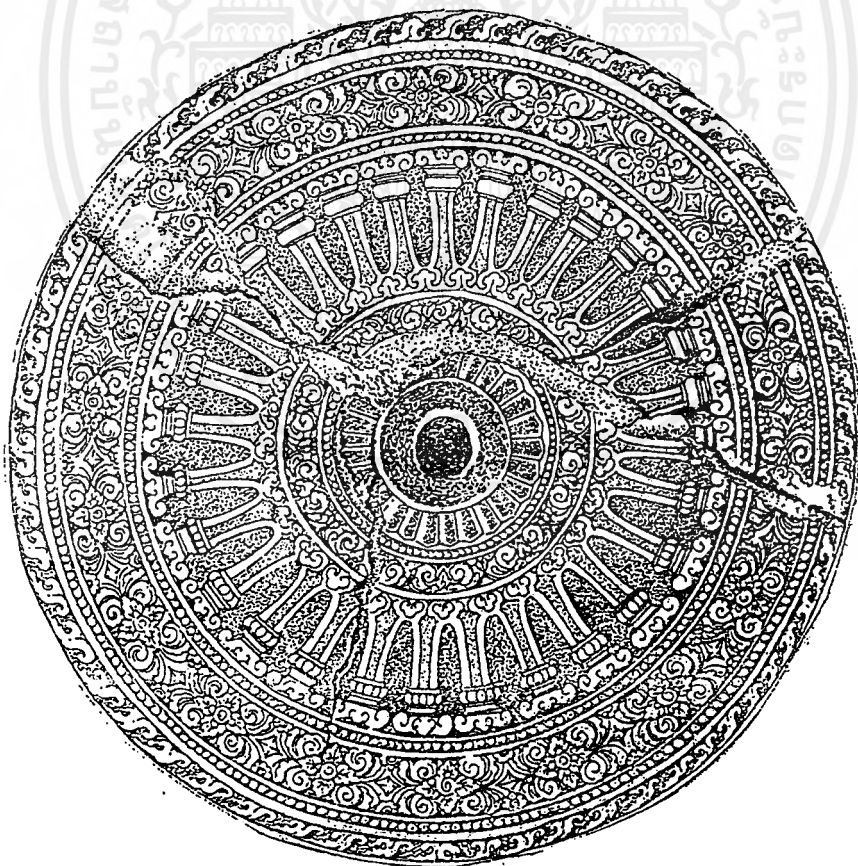
บุรีปัจจุบันนั้น ปรากฏหลักฐานทั้งเมืองโบราณและศาสนสถานถ้าเขาอมรรัตน์ ผ่านชุมชนโบราณ โปสาลี (เขตนครสวรรค์) ชุมชนโบราณที่โคกสำโรงและบ้านหมี่ (เขตลพบุรี) ซึ่งอยู่ในสมัยทวารวดี และลพบุรีทั้งสิ้น จึงเห็นได้ว่าศรีเทพนั้นสัมพันธ์กับเมืองในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาทั้งฝั่งตะวันตกและ ตะวันออกอยู่ตรงที่ตั้งซึ่งรับอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมทวารวดีได้โดยตลอด อีกทั้งหลักฐานทาง โบราณคดีหลายสิ่งซึ่งศรีเทพล้วนยืนยันว่า ศรีเทพรับศิลปวัฒนธรรมทวารวดี เช่น จารึกกาถาเยธม มา ธรรมจักรขนาดใหญ่ และศาสนสถานขนาดใหญ่ชื่อคลังใน อันแบบแผนของการสร้างแสดง อิทธิพลศิลปะทวารวดีอย่างแจ่มชัด

เมืองศรีเทพนั้นเป็นเมืองสำคัญในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบนในลุ่มน้ำป่าสัก และ บางส่วนของลุ่มน้ำมูล-ชี มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยต้นประวัติศาสตร์ เป็นเอกเทศจากบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาภาคตะวันตกอันเป็นบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนบนของลุ่มน้ำเจ้าพระยา แต่ศรี เทพสัมพันธ์โดยตรงกับชุมชนในลุ่มน้ำลพบุรีภาคตะวันออกของลุ่มน้ำเจ้าพระยา มีความเป็นไปได้ อยู่มากกว่าผู้คนที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตลุ่มน้ำป่าสักและลุ่มน้ำลพบุรี มีกระแสความเคลื่อนไหวติดต่อ ถึงกัน และอาจจะเป็นคนกลุ่มเดียวกัน การขุดค้นทางโบราณคดีที่ศรีเทพเมื่อเร็วๆ นี้ เปิดเผยว่า ได้พบโครงกระดูกของมนุษย์ยุคต้นประวัติศาสตร์และภาชนะดินเผาลักษณะเดียวกับที่เขทาง ตลาด (เขตลพบุรี) อีกทั้งยังมีผู้พบเครื่องปั้นดินเผาชนิดพิมายดำซึ่งก็พบที่จันทเสน (เขตนครสวรรค์) และซับจำปา (เขตลพบุรี) เหมือนกัน ฉะนั้นจากแม่น้ำป่าสักทางตะวันออกมาสู่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาทาง ตะวันตก มนุษย์เหล่านั้นกระจายตัวติดต่อถึงกัน ซึ่งเห็นได้ชัดจากเส้นทางการติดต่อของเมือง ต่างๆ สมัยหลังตามแนวทางนี้ คือ เมืองโบราณศรีเทพ ซับจำปา ดงมะรุ้ม พรหมหิน บ้านหมี่ ละโว้ เมื่อชุมชนเติบโตขึ้นศรีเทพรับวัฒนธรรมอินเดียและขมเงินละปะปนกัน ดังปรากฏตามจารึกตัว อักษรอินเดียมีคำซึ่งอ่านแล้วแปลได้ว่า “วีระบุรุษแห่งไวษณพ” “รามมา” และ “ลักษมณ”

ศรีเทพเกี่ยวข้องโดยตรงกับพวกที่ใช้ภาษาเขมรในเขตลุ่มน้ำมูล-ชีตั้งแต่ยุคต้น อย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยเงินละเริ่มก่อตัวมีอำนาจทางการเมืองชื่อของเจ้าเมืองในแถบลุ่มน้ำมูล-ชี ต่างลงท้ายด้วยคำว่า “วรมัน” ทั้งสิ้นเช่น เจ้าชาย (หรือพระเจ้า) นฤเพนทราธิปติวรมัน ในจารึกหิน ขอน 1 ในจารึกโนนสัง (ยโสธร) พระเจ้าชัยสิงหวรมัน ในจารึกภูเขี้ยว (ชัยภูมิ) แสดงให้เห็นว่า นอกจากกลุ่มชนลุ่มน้ำป่าสักและลุ่มน้ำลพบุรีจะเป็นกลุ่มเกี่ยวกันมาแล้ว กลุ่มชนเหล่านี้ยังกระจาย สู่ลุ่มน้ำมูล-ชีด้วย จนกระทั่งพวกเจ้าพื้นเมืองรับวัฒนธรรมทำนองเกี่ยวกับปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ แม้ว่าจารึกเหล่านี้จะมีอายุในสมัยหลังกว่าศรีเทพก็ตาม แต่พัฒนาการเริ่มต้นน่าจะอยู่ในระยะใกล้เคียงกัน

รูปภาพที่ ๓.๓ ภาพแสดงโครงกระดูกมนุษย์ในยุคต้นประวัติศาสตร์
จากการขุดค้นบริเวณเมืองโน

รูปภาพที่ ๓.๔ ภาพแสดงธรรมจักรขนาดใหญ่ที่ขุดพบบริเวณเขาค้างโน
อันเป็นศิลปะแบบทวารวดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากใช้ภาษาเขมรแล้ว กลุ่มชนในเขตลุ่มน้ำมูลบริเวณเมืองเสมา เริ่มปะปนสังสรรค์กับกลุ่มชนที่ใช้ภาษามอญตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 8 ที่บริเวณเมืองเสมา เพราะจารึกหินขอน 1-2 จากบริเวณนี้เริ่มใช้ภาษาเขมรเจือปนคำภาษามอญ พวกกลุ่มชนที่ใช้ภาษามอญนี้ขยายตัวจากเมืองโบราณนครปฐมและละโว้ อาจกล่าวได้ว่าการขยายอิทธิพลของศิลปวัฒนธรรมทวารวดีได้ผ่านผู้ที่ใช้ภาษามอญ เข้าสู่ลุ่มน้ำลพบุรีและลุ่มน้ำป่าสัก

ศรีเทพนั้นเป็นแหล่งของกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมภาษาเขมร สืบเนื่องจากผู้ใช้อักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต และเจริญรุ่งเรืองมาก่อนเมืองอื่นแถบนี้ เห็นได้จากจารึกในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสยามประเทศที่ใช้อักษรปัลลวะภาษาสันสกฤตนั้น นอกจากจารึกเงินละแล้ว จารึกศรีเทพนับว่ามีอายุเก่าสุด เป็นเมืองที่มีอารยธรรมโดดเด่นหยั่งรากลึก และมีร่องรอยชั้นดินทางโบราณคดีย้อนหลังไปได้ไกล ความเติบโตของศรีเทพในการรับและสร้างวัฒนธรรมของตนเอง จึงสืบเนื่องเป็นขั้นตอน เมื่อรับศิลปวัฒนธรรมทวารวดี ศรีเทพได้กลายเป็นศูนย์กลางของศิลปะชั้นนี้ ในลุ่มน้ำป่าสัก หลักฐานทั้งจารึกและศิลปะสถาปัตยกรรมก็เป็นเครื่องยืนยันอยู่ พุทธศาสนาแบบทวารวดีแพร่หลายในเมืองศรีเทพที่แม้จะหนักแน่นด้วยคติฮินดู-พราหมณ์ คติทั้งสองรูปแบบปะปนกัน และมีอิทธิพลต่อศิลปะไม่มากก็น้อย ดังภาพจำหลังพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ที่ถ้ำเขาดมอรัตน์ อิทธิพลของรูปแบบประติมากรรมจากศรีเทพก็เกี่ยวข้องกับประติมากรรมพระพุทธรูป และพระโพธิสัตว์ที่บ้านโตนดประโคนชัย อย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่าเมืองโบราณศรีเทพซึ่งเป็นเมืองขนาดใหญ่ช่วงสมัยนั้น ควรเป็นศูนย์กลางสำคัญของวัฒนธรรมพุทธศาสนาที่มีเครือข่ายแผ่ออกไป

จารึกสำคัญที่พบในเขตเมืองเสมา คือจารึกเกี่ยวกับเรื่องรัฐศรีจนาคะซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ใช้ภาษาเขมรเป็นหลัก และนับถือพุทธศาสนาปะปนกับฮินดูพราหมณ์ การพบจารึกในเขตเมืองเสมาแสดงว่า อาณาบริเวณดังกล่าวไม่แต่สัมพันธ์กับเมืองศรีเทพทางด้านวัฒนธรรมดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น หากยังเกี่ยวข้องทางการเมืองกับศรีเทพด้วย กล่าวคือจารึกนี้บ่งถึงความเป็นไปของบ้านเมืองสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 9-10 อันน่าจะเป็นปลายสมัยของศรีจนาคะ ต่างจากจารึกศรีจนาคะที่อยู่ชยา กล่าวถึงการสืบสายสกุลกษัตริย์ซึ่งย้อนเวลากลับไปสู่อดีตได้ไกลกว่าอายุขงเมืองเสมา ฉะนั้นเมื่อเทียบเคียงความสัมพันธ์ของเมืองศรีเทพและเมืองเสมา กับอายุของจารึกศรีจนาคะที่อยู่ชยาแล้ว ก็เห็นเค้าเงื่อนว่าศรีเทพเกี่ยวพันกับศรีจนาคะตั้งแต่เริ่มต้น ศรีเทพที่จริงแล้วอาจเป็นศูนย์กลางของรัฐศรีจนาคะ คือจนาคะประมาตั้งแต่ต้น แล้วขยายตัวเข้าสู่ลุ่มน้ำมูลตอนบน ขณะที่พวกที่ใช้ภาษาเขมรบางส่วนจากกัมพูชาก็เริ่มแพร่ขยายเข้ามาเช่นเดียวกัน ดังปรากฏใน

จารึกบ่ออีกาเกี่ยวกับการเข้ามาตั้งหลักแหล่งของ “อังศเทพ” ในดินแดน “นอกกำแพงเทศ” ซึ่งในอาณาบริเวณแถบต้นน้ำมูล-ชี และลุ่มน้ำป่าสัก ก็มีคนซึ่งใช้ภาษาเขมรตั้งหลักแหล่งอยู่แล้วอย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยเงินละ พร้อมกับที่อาณาบริเวณใกล้เคียงก็เป็นกลุ่มชนที่ใช้ภาษามอญทวารวดี

ในการพิจารณาจารึก 2 หลัก ที่เกี่ยวข้องกับศรีจนาศะ คือจารึกบ่ออีกาและจารึกศรีจนาศะนั้น ทำให้เราเห็นว่าในเวลาพร้อมสมัยกับรัฐศรีทวารวดีของกลุ่มน้ำเจ้าพระยา ได้เกิดรัฐใหม่ขึ้นที่บริเวณภูมิภาคส่วนใหญ่ เป็นรัฐที่นับถือพุทธศาสนาปะปนกับคติฮินดู-พราหมณ์ รัฐดังกล่าวเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับประวัติความเป็นมาของศรีเทพ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า บ้านเมืองใน 2 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำป่าสัก และต้นน้ำมูลที่เมืองเสมา อันเป็นแหล่งของจารึกบ่ออีกาเป็นรัฐที่มีอำนาจทางการเมืองอิสระจากรัฐทวารวดี แม้ว่าจะปรากฏร่องรอยของศิลปะทวารวดีในบริเวณดังกล่าวก็ตาม

สรุปได้ว่าศรีเทพรับศิลปวัฒนธรรมแบบทวารวดี ทั้งโดยผ่านตอนบนของกลุ่มน้ำเจ้าพระยา และผ่านลุ่มน้ำลพบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านผู้ที่ใช้ภาษามอญทวารวดีทางแถบนี้ เพราะฉะนั้นศรีเทพจึงเป็นศูนย์กลางที่รับศิลปวัฒนธรรมทวารวดีของดินแดนลุ่มน้ำป่าสัก เป็นศูนย์กลางสำคัญของพุทธศาสนาสมัยทวารวดีทางภูมิภาคนี้ในระยะแรก มีขอบข่ายความสัมพันธ์กับกลุ่มชนในลุ่มน้ำมูล-ชี และลุ่มน้ำลพบุรี เฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนที่ใช้ภาษามอญทวารวดี กระจายอยู่ตามบริเวณต่อตะเข็บทางวัฒนธรรมอยู่ในเส้นทางระหว่าง 2 ศูนย์กลาง คือ ศรีเทพ และละโว้ เช่นเมืองเสมา และบริเวณใกล้เคียงที่พบจารึกหลายหลักเป็นภาษาเขมรและมีคำภาษามอญปะปน

ดังนั้นศรีเทพเป็นศูนย์กลางสำคัญแห่งหนึ่งของภูมิภาคส่วนใหญ่ของกลุ่มน้ำเจ้าพระยา ที่รับศิลปวัฒนธรรมทวารวดี มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เป็นอิสระของตน มิได้อยู่ในขอบเขตอำนาจทางการเมืองของรัฐทวารวดี

๓.๑.๒ การศึกษาและวิเคราะห์สภาพการเมืองการปกครอง

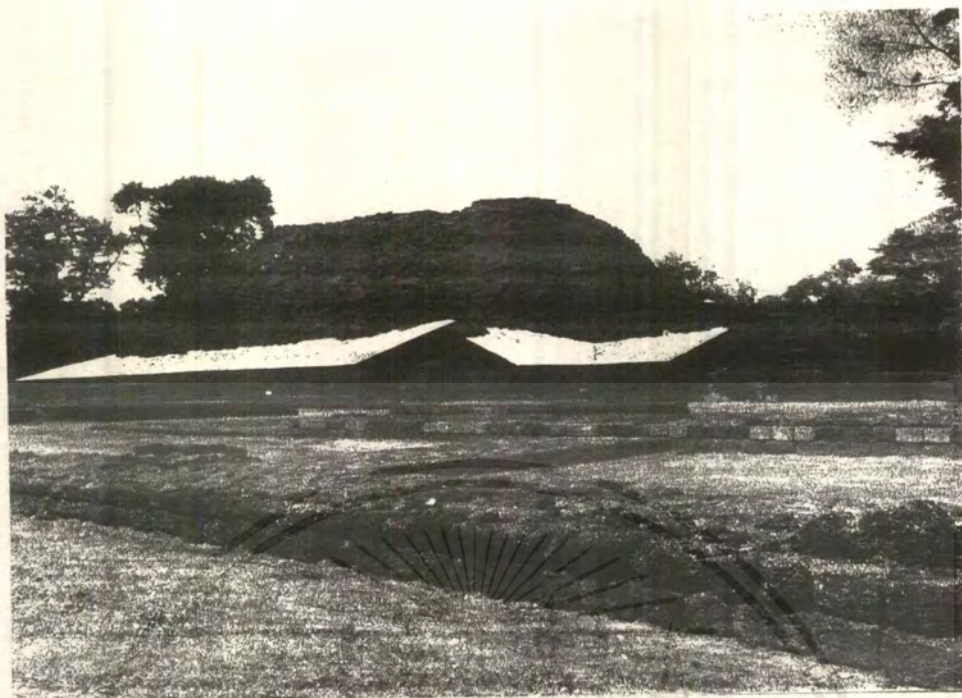
๓.๑.๒.๑ การศึกษาสภาพการเมืองการปกครอง

โครงสร้างอำนาจของชุมชนในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาเมื่อล่วงเข้าสู่สมัยแห่งการติดต่อกับอินเดีย คืออำนาจซึ่งเกี่ยวข้องกับ “ระบบการเมืองของผู้นำ” ตามเมืองเล็กเมืองน้อยซึ่งเกิดขึ้นทั่วไป ยังไม่มีรัฐรวมศูนย์มาควบคุม มีแต่อำนาจเฉพาะตนของวีรบุรุษนักรบ นี่คือการขยายตัวทางการเมืองของกลุ่มน้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๒ คักยภาพการเคลื่อนไหวภายในน้ำหน้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนล่างนั้นมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชาวพื้นถิ่นทั้งชาวบกชาวทะเล และแรงผลักดันของจีนมีผลทำให้เกิดเมืองท่าชายฝั่ง รองรับการค้าขยายตัวของเศรษฐกิจการค้าจากมหาสมุทรภาคตะวันตก ผ่านน้ำหน้ามหาสมุทรอินเดียทางอ่าวเบงกอลเข้ามา ความรุ่งเรืองของพูนานซึ่งถูกบันทึกอยู่ในเอกสารจีนตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๓ คือผลอันเป็นรูปธรรมที่สัมพันธ์กับศักยภาพการเคลื่อนไหวของชนพื้นเมืองในน้ำหน้าทะเลจีนใต้และอ่าวไทย ที่เปิดออกสู่การค้าเลียบชายฝั่งอ่าวเบงกอลนำไปสู่การเกิดเมืองท่าชายฝั่งในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาและแหลมญวนใต้ บรรดาเมืองเหล่านี้ถูกแรงผลักดันทั้งทางปัจจัยภายนอกและเงื่อนไขภายในเอง ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างอย่างใหญ่หลวง “ระบบการเมืองของผู้นำ” ในชุมชนย่อยๆ ปรับแปรเปลี่ยนเป็นระบบกษัตริย์อิงคติความเชื่อหรือกรอบความคิดเกี่ยวกับอำนาจจากอินเดีย เมืองหลายเมืองเกิดอยู่ตรงศูนย์กลางการคมนาคมติดต่อภูมิภาคภายในและภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับโพ้นทะเลได้กลายเป็นเมืองท่าชายฝั่งพร้อมกับระบบกษัตริย์ที่พัฒนาขึ้น เมืองเช่นนี้ในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาอันเกิดขึ้นร่วมสมัยกับพูนานก็คือ อุทงริมฝั่งแม่น้ำจระเข้สามพัน และที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งคือศรีมโหสถในกลุ่มน้ำบางปะกง นอกนั้นยังเป็นกลุ่มเมืองเล็กๆ ซึ่งบางเมืองจะเติบโตขึ้นเป็นศูนย์กลางในสมัยหลังเช่น กลุ่มเมืองจันทเสน และเมืองศรีเทพ

ที่อิทธิพลของศิลปทวารวดีสร้างความเหมือนกันและคล้ายคลึงกันทั่วไปในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา แต่ท่ามกลางความคล้ายคลึงกันของรูปแบบทางศิลปกรรม ยังคงมีความแตกต่างทางระบบความเชื่อ เช่น คนกลุ่มหนึ่งนิยมสร้างศาสนาสถานและรูปเคารพเนื่องในคติฮินดู คนอีกกลุ่มหนึ่งเน้นพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่ได้หมายความว่าความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมที่เห็นโดดเด่นจากรูปแบบของศิลปกรรม จะหมายความว่าไปถึงองค์การทางการเมืองที่เป็นหนึ่งเดียวกันตรงกันข้ามความแตกต่างดังกล่าวกลับชี้ให้เห็นว่ามีศูนย์กลางทางการเมืองเกิดขึ้นในกลุ่มน้ำเจ้าพระยามากกว่าแห่งเดียว อีกทั้งลักษณะเช่นนี้ยังเป็นลักษณะร่วมสมัยกับอาณาบริเวณแห่งอื่นด้วย เช่น กรุงเทพมหานครในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๖-๗ ที่ประกอบด้วยหลายปริมณฑล เมื่อเกิดอำนาจ

รวมศูนย์ของรัฐทวารวดีที่มีปริมณฑลนครอลลคมสองลุ่มน้ำ จึงเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญของ พัฒนาการประวัติศาสตร์ช่วงนี้ จริงอยู่แม้อำนาจทางการเมืองรัฐทวารวดีจะไม่ไกลเกินกว่าลุ่มน้ำท่าจีน แมกกลอง แต่อิทธิพลทางศิลปวัฒนธรรมทวารวดีก็แผ่ไพศาล แม้ในบริเวณเขตตบกเบิกหรือบริเวณชายขอบของอำนาจรัฐ อันเป็นรอยต่อระหว่างความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมกับความด้อยวัฒนธรรมในระยะนี้ “ระบบการเมืองของผู้ล่า” ตามเมืองเล็กเมืองน้อย ได้เกิดขึ้นบริเวณตอนในของภูมิภาค เมืองบางแห่งได้กลายเป็นศูนย์กลางย่อยอยู่บริเวณตอนใน เช่นเมืองบึงคอกช้าง (อุทัยธานี) ซึ่งอยู่บริเวณชายของอำนาจรัฐทวารวดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เมืองศรีเทพ (เพชรบูรณ์) คติความเชื่อของพุทธศาสนานันท์สัมพันธ์กับศิลปะทวารวดีน่าจะได้สร้างความมั่นคงและเติบโตให้กับเมืองอย่างมาก จึงปรากฏศาสนสถานขนาดใหญ่ที่สัมพันธ์กับศิลปะทวารวดีกลางเมือง ได้แก่ศาสนสถานขนาดเล็กใน ส่วนนอกเมืองที่ศาสนสถานกลางแจ้งนอกก็พบธรรมจักรศิลาขนาดใหญ่ การวางผังเมืองที่มีการสร้างคูน้ำคันดินอาจเริ่มตั้งแต่สมัยนี้ เพราะแบบแผนทางกายภาพของเมืองศรีเทพคล้ายกับเมืองสมัยทวารวดีในลุ่มน้ำเจ้าพระยาหลายเมือง เช่น เมืองบน เมืองบึงคอกช้าง และเมืองดงแม่นางเมือง เพียงแต่ว่าศรีเทพมีขนาดใหญ่กว่าและมีลักษณะสลับซับซ้อน เนื่องจากตั้งอยู่ตรงท่าเลศูนย์กลางคมนาคม เฉพาะอย่างยิ่งระหว่างภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือขณะนั้น

จึงเห็นได้ว่าสภาวะทางการเมืองในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๖ ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๗ อันเริ่มยุคสมัยศิลปะทวารวดีนั้นคือการเกิดระบบการเมืองของผู้ล่าตามเมืองเล็กๆ ตรงท่าเลที่เป็นศูนย์กลางคมนาคมภายในภูมิภาค ระบบดังกล่าวมีปริมณฑลอำนาจกว้างขวางกว่าอำนาจของบุคคลเดียว และสภาพส่วนใหญ่ของสังคมลุ่มน้ำเจ้าพระยาทั่วไปคือภาวะการเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรม จนกระทั่งพุทธศาสนาได้กลายเป็นศาสนาระดับประชาชน (Popular Buddhism) รัฐทวารวดีเป็นเสมือนตัวแทนของอำนาจรัฐ อันเป็นผลผลิตของกระบวนการสร้างสรรค์ทางศิลปะวัฒนธรรมจากภายนอกและภายใน เป็นตัวแทนความรู้จักเลือกสรรเพื่อสนองประโยชน์ตนของชนชั้นสูง แต่ขณะเดียวกันก็สามารถเผยแพร่สิ่งที่เลือกสรรนั้นอย่างมีวิถีทางลงสู่เบื้องล่าง ทำให้ชนทั่วไปได้รับรู้และปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือกระบวนการเผยแพร่และเลือกรับอารยธรรมอินเดีย ได้รับการปรับและแปรเปลี่ยนให้เข้ากับสภาวะและเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จนกระทั่งกลายเป็นลักษณะเฉพาะของศิลปวัฒนธรรมทวารวดี อันรองรับระบบกษัตริย์ที่แผ่อำนาจไปทั่วลุ่มน้ำลำคลอง (riverine area) ของท่าจีนและแมกกลองในดินดอนสามเหลี่ยมลุ่มน้ำเจ้าพระยา

รูปภาพที่ ๓.๕ ภาพแสดงเขาค้างในศาสนสถานขนาดใหญ่ที่สัมพันธ์
ศิลปะทวารวดี บริเวณกลางเมืองใน

รูปภาพที่ ๓.๖ ภาพแสดงคูน้ำและคันดิน จากการค้นคว้าพบว่าเริ่ม
สร้างกับศาสนสถานในสมัยทวารวดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อย่างไรก็ตามระบบการเมืองของรัฐทวารวดีก็เหมือนรัฐโบราณอื่นขณะนั้น คือมีขอบข่ายการใช้อำนาจของผู้นำในปริมณฑลหนึ่ง ซึ่งมีนัยถึงพรมแดนแห่งอำนาจอย่างกลางเลื่อน ความกลางเลื่อนนี้ทำให้ไม่สามารถกำหนดความแน่นอนทั้งในด้านพื้นที่เขตแดนและหรือปริมณฑลแห่งอำนาจ ทั้งนี้เป็นเพราะ ลักษณะอำนาจรัฐสมัยโบราณติดอยู่กับตัวบุคคลค่อนข้างมาก กำหนดเขตแดนของพื้นที่ไม่ได้ จารึกสมัยเก่าไม่เคยใช้คำบ่งชี้ลักษณะของอำนาจรัฐเป็นอื่นนอกจากอำนาจของผู้นำทรงบารมีเลย คำว่า "เทศะ" หรือ "ประเทศ" อันปรากฏในจารึกโบราณมักสัมพันธ์กับตัวบุคคลผู้นำและกลุ่มชน สื่อความหมายถึงอำนาจของผู้นำนั้นที่สัมพันธ์กับกลุ่มชน ดังจารึกขอมโบราณกล่าวถึงอำนาจกษัตริย์ว่าเป็นผู้มีชัยชนะเหนือ "ประเทศกัมพู" บางกลุ่มกล่าวถึง "กัมพูชาเทศะ" แปลรวมได้ความว่าหมายถึงดินแดนของชาวกัมพูชา ความหมายทำนองดังนี้มีปรากฏอย่างน้อยตั้งแต่ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๗ แล้ว นอกไปจากนั้นจะมีคำภาษาต่างๆ ใช้หมายถึง เมือง ชุมชน ชาวเมือง (ทั้งภาษามอญ ภาษาสันสกฤต และภาษาขอม) แต่ไม่มีคำใดเลยซึ่งความหมายเกี่ยวกับพื้นที่และเขตแดนกำหนดแน่นอน การใช้คำเหล่านี้ให้มีความหมายสัมพันธ์กับพื้นที่และเขตแดน เริ่มเห็นบ้างในจารึกสุโขทัยและจารึกอื่นในระยะเวลาใกล้เคียงกัน

คติศาสนาและความเชื่อที่รับมาจากภายนอก ถูกนำมาใช้ปรุงแต่งระบบการเมืองเดิมที่ขึ้นอยู่กับตัวผู้นำทรงบารมีและอำนาจ ให้เป็นแบบแผนครอบคลุมปริมณฑลของอำนาจกว้างขวางขึ้น แม้ว่าจะพบหลักฐานของระบบกษัตริย์ที่อิงอยู่กับคติฮินดูที่อุทง แต่คติพุทธที่สัมพันธ์กับระบบกษัตริย์ในอาณาบริเวณสองลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำท่าจีนและลุ่มน้ำแม่กลองกลับชัดเจนกว่า ในขอบข่ายการสร้างศาสนาสถานและศาสนสถาน ซึ่งมีลักษณะฝีมือและแบบแผนประสมประสานความเป็นท้องถิ่นกับต้นแบบเดิมจากภายนอก ปรากฏการณ์เช่นนี้ย่อมหมายถึงบารมีและอำนาจของผู้นำในฐานะองค์จักรศาสนูปถัมภก และแน่นอนอาจคาดการณ์ได้ว่า ขณะที่อำนาจของผู้อำเภบแผ่กว้างไกลไปกับการติดต่อทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในหมู่ชนทั้งใกล้และไกล การขยายขอบเขตอำนาจทางการเมืองด้วยการรบพุ่งสงครามมิใช่เรื่องเกินจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อหลักฐานบ่งชี้ให้เห็นว่า ณ บริเวณชายขอบที่มีการแพร่ทางวัฒนธรรมนั้น ร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมทวารวดีปรากฏอยู่บางตา ลักษณะช่างฝีมือก็ต่างจากแบบแผนที่นครปฐมอันเป็นศูนย์กลางใหญ่และเป็นบริเวณแกนแก่งอำนาจ อีกทั้งยังปรากฏหลักฐานของชนเผ่าชาติพันธุ์ อันมีคติความเชื่อและวิถีชีวิตต่างกันแต่ได้มาติดต่อกันกับชนตามเมืองศูนย์กลางซึ่งเจริญกว่าสภาวะเช่นนี้ย่อมชี้ให้เห็นขอบข่ายแห่งอำนาจทางการเมืองของกษัตริย์ อันเป็นผู้นำทรงบารมีอำนาจอยู่ ณ ศูนย์กลางแต่ละแห่งซึ่งค่อยๆ เจือจางลงเมื่อแผ่ไปจากบริเวณแกนอำนาจ

ร่องรอยของศิลปะทวารวดีสัมพันธ์กับพุทธศาสนาช่วงระยะตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๗ เป็นต้นไป แพร่หลายอยู่อย่างหนาแน่นในเขตลุ่มน้ำแม่กลอง-ท่าจีน อันเป็นบริเวณแกนของรัฐนี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเข้มข้นของอำนาจทางการเมืองของกษัตริย์ที่นครปฐมอันเป็นศูนย์กลางด้วย ในขณะที่เขตป่าเขาทางตะวันตกและตอนบน และที่ราบลุ่มต่ำทางด้านตะวันออก ซึ่งเป็นที่ยังไม่เหมาะแก่การตั้งหลักแหล่งของชุมชน คือบริเวณที่เป็นชายขอบของรัฐขณะนั้น

ลักษณะทางการเมืองของนครปฐมโบราณ ในฐานะศูนย์กลางของรัฐทวารวดีทางฟากตะวันตกของกลุ่มน้ำเจ้าพระยานั้นเพิ่มพูนมากขึ้น ด้วยอำนาจบารมีของผู้นำซึ่งผูกขึ้นหรือยอมรับกันว่าเป็น “พระโพธิสัตว์” แม้ว่าจากบางส่วนของนครปฐมกล่าวถึงคาถาในพระสูตร แสดงถึงคติพุทธแบบหินยานก็ตาม แต่คติ “พระโพธิสัตว์แบบมหายาน” ก็น่าจะแพร่หลายในขณะเดียวกันเห็นได้จากศิลาพระโพธิสัตว์จากคูบัวและแผ่นภาพดินเผาที่เกี่ยวกับพระโพธิสัตว์ ณ เจดีย์จุลประโทน เป็นต้น ลักษณะศิลปะสถาปัตยกรรม ณ เมืองนี้ ผู้นำเกินกว่ากลุ่มเดียวพลัดเปลี่ยนกันมีอำนาจ ปฏิบัติตามคติความเชื่อที่ต่างกัน ก่อสร้างและเปลี่ยนแปลงศาสนสถานสำคัญแห่งนี้และแน่นอนที่สุดย่อมชี้ให้เห็นสภาพเศรษฐกิจสังคมของนครปฐม อันเกิดจากการติดต่อกับกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมทางความเชื่อแปลกแตกต่างกัน กลุ่มชนเหล่านี้มีอิทธิพลมากพอที่จะสร้างศาสนสถานหลักสำคัญของบ้านเมืองตามคติความเชื่อของตนและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับ ความเชื่อถือ ศาสนสถานหลักอันแสดงลักษณะประสมประสานของคติความเชื่อทางพุทธศาสนาต่างรูปแบบกัน ดังเห็นได้จากการก่อสร้างเติมแต่งเจดีย์ประโทนถึง ๓ ระยะด้วยอิทธิพลของคติพุทธนอกจากนี้แล้วปรากฏว่าคติพุทธมหายานยังแพร่ไปตามเองสำคัญ เช่น ที่วัดโฆลง เมืองคูบัว เป็นต้น

อาจสันนิษฐานได้ว่าคติความเชื่อรูปแบบต่างๆ แพร่ไปพร้อมกับการติดต่อระหว่างกัน ทั้งโดยสงบคือการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมในหมู่ชน และทั้งโดยสงคราม จากการติดต่อสังสรรค์ดังกล่าว อำนาจของผู้นำที่ศูนย์กลางได้แพร่หลายเข้ามาสู่บริเวณภายใน เกิดความรับรู้ในระบบกษัตริย์ของเมืองศูนย์กลางในชุมชนบ้านเองชายขอบของรัฐ การพบเหรียญจารึกที่บ้านคูเมือง (สิงห์บุรี) ว่า “บุญของพระราชแห่งศรีทวารวดี” และที่อื่นบริเวณใกล้เคียงคือประจักษ์พยานแห่งการแผ่อำนาจจากบริเวณแกนของรัฐออกสู่ชายขอบ

เมื่อมองลักษณะการกระจายตัวของโบราณวัตถุในศิลปะทวารวดีจะเห็นว่านครปฐมโบราณได้ส่งอิทธิพลทางศิลปะวัฒนธรรม ให้บรรดาเมืองร่วมสมัยและสมัยหลัง ทั้งใกล้และไกล โบราณวัตถุจากบริเวณเมืองนครปฐมสามารถนำไปเทียบเคียงได้กับโบราณวัตถุพบ
 เอกสารที่...
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โบราณ และเมืองบน (นครสวรรค์) และเมืองโบราณสมัยทวารวดีอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนมากแล้วการแพร่ทางศิลปวัฒนธรรมดังกล่าว จะเนไปตามลำแม่น้ำสายใหญ่เข้าสู่เมืองหรือชุมชนต่างๆ ที่เป็นศูนย์กลางอำนาจของผู้นำท้องถิ่น การแพร่ของศิลปะทวารวดีเช่นนี้จึงมีลักษณะของการส่งต่อแพร่หลายค่านิยมและรสนิยมทางศิลปวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด

อย่างไรก็ตามการแพร่หลายของศิลปวัฒนธรรมทวารวดีในอีกด้านหนึ่งคือการผ่านเข้าสู่บริเวณชายขอบของอำนาจทางการเมือง และการส่งต่อวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการสังสรรค์แลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจระหว่างชุมชนมนุษย์ ตรงพรมแดนที่ติดกับราวป่าและทิวเขาอันอุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ พลเมืองแม่ไม่หนาแน่นแต่ก็แยกแตกต่างตามเผ่าพันธุ์ วิถีชีวิตและคติความเชื่อ อาจกล่าวได้ว่าความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างผู้คนตรงชายขอบ กับชุมชนบ้านเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมทั้งที่อยู่ใกล้เคียงออกไปมีอยู่อย่างเห็นได้ชัด กระนั้นก็คือลักษณะของการขยายตัวทางเศรษฐกิจของศูนย์กลางที่มีความมั่งคั่งรุ่งเรืองกว่าเข้าสู่ภูมิภาคส่วนในเช่นนี้ ก็เท่ากับเปิดทางให้เกิดการรับรสนิยมทางวัฒนธรรม โดยผ่านการติดต่อสังสรรค์แลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจได้ แม้ว่าอำนาจทางการเมืองจะไม่สามารถถูกใช้บังคับได้ชัดเจนในบริเวณชายขอบ อันเป็นเสมือนเขตบุกเบิกอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางก็ตาม

เพราะฉะนั้นพอสรุปได้ว่า บริเวณชายขอบของรัฐทวารวดีมีการเคลื่อนไหวของชุมชนมนุษย์ที่ติดต่อกับโลกภายนอกมาตั้งแต่ดั้งเดิม อำนาจรัฐจากบริเวณแกนส่งมาถึงชายขอบอย่างเจือจาง ขณะที่ความเคลื่อนไหวด้านการติดต่อแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจของกลุ่มคนอันมีนัยหมายถึงการรับรสนิยมทางด้านวัฒนธรรมจากแหล่งที่เจริญกว่ามีอยู่อย่างเข้มข้น การพบวัตถุทางวัฒนธรรมของศิลปะทวารวดี ณ แหล่งโบราณคดีไกลออกไปตามถ้ำตามเขา ไม่มีภูมิสถานที่เป็นเมืองสมัยทวารวดีอยู่ใกล้เคียงเลย ซึ่งให้เห็นว่าศิลปวัฒนธรรมทวารวดีแพร่เข้าสู่ดงดอน และหมู่ชนเผ่ากลุ่มใดกลุ่มหนึ่งตามความนิยมของยุคสมัย เป็นไปได้มากทีเดียวว่าชนเผ่าเหล่านี้จะติดต่อกับผู้คนจากแหล่งเจริญกว่าอันขยายตัวเข้ามา อาจจะเพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิตทางเศรษฐกิจ สินค้าจากป่าและอื่นๆ กับวัตถุสิ่งของในวัฒนธรรมทวารวดี หรืออีกนัยหนึ่งก็คือมีการแลกเปลี่ยนระหว่างชาวป่าชาวเขาอาศัยอยู่ในที่สูง ในป่า กับชาวบ้าน ชาวเมือง ทั้งสองฝ่ายมีขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อขึ้นพื้นฐานต่างกัน แต่ยังมี การสังสรรค์ทางด้านเศรษฐกิจและบางกลุ่มอาจรับวัฒนธรรมจากฝ่ายที่เจริญกว่า

สมัยทวารวดีอำนาจทางการเมืองของผู้นำตามเมืองเล็กเมืองน้อยมีอยู่
ประปรายในเขตห่างไกลแทนแห่งอำนาจ

เอกสารนี้จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยโบราณแก่
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชุมชนมนุษย์บริเวณชายขอบที่กล่าวมาแล้ว สะท้อนภาพแห่งการเคลื่อนไหวระหว่างชาวป่าและชาวบ้านชาวเมืองก็ดำเนินไปอย่างสืบเนื่อง สมัยหลังเมื่อมีความพยายามที่จะสร้างอำนาจรัฐให้เป็นระบบรวมศูนย์ยิ่งขึ้น อำนาจจากศูนย์กลางทั้งโดยผ่านระบบกษัตริย์และการควบคุมอย่างอื่นก็คืบคลานออกไปสู่บริเวณชายขอบ รัฐเริ่มมองเห็นความสำคัญของการจัดตั้งความรับรู้เกี่ยวกับพรมแดน ซึ่งหมายรวมทั้งชุมชนและดินแดนตรงพรมแดนแห่งอำนาจระหว่างรัฐใหม่ ชุมชนบ้านเมืองตามแนวพรมแดนแห่งอำนาจของรัฐมักรู้จักกันในเอกสารประวัติศาสตร์สมัยหลังว่า “เมืองด่าน” อันที่จริงคือชุมชนตรงเส้นทางด่านเคยเป็นบริเวณชายขอบของรัฐสมัยโบราณ มีชนเผ่าและชนชาติต่างสภาพแวดล้อม ต่างชีวิตความเป็นอยู่ปะทะสังสรรค์กันอยู่เสมอ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมขึ้นในชุมชนมนุษย์หลายพวกหลายเหล่า ส่งผลให้ที่บางแห่งเจริญเติบโตเป็นเมือง มีชาวชนานเมืองอาศัย บางกรณีเมืองนั้น สร้างความผูกพันกับบริเวณแกนแห่งอำนาจมากยิ่งขึ้น บางครั้งอาจถูกจัดให้อยู่ในระบบการเมืองของรัฐด้วยสงครามและการใช้อำนาจรัฐบังคับ

เพราะฉะนั้นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของบริเวณชายขอบ ตั้งแต่สมัยทวารวดีที่สืบเนื่องมาถึงสมัยหลังนั้น คือภาพสะท้อนการเคลื่อนไหวการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ของชุมชนมนุษย์ในแถบนี้ค่อนข้างชัดเจน การเคลื่อนไหวในช่วงผ่านของกลางเวลายาวนานมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชน ซึ่งหลีกเลี่ยงพ้นอิทธิพลทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนหรือรัฐที่เจริญกว่า และในขั้นสุดท้ายสงครามและการใช้อำนาจรัฐบังคับมักเป็นตัวแปรที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของอาณาบริเวณชายขอบค่อนข้างมาก แต่ก็เป็นเอกเทศจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมขั้นพื้นฐาน ซึ่งดำเนินอยู่ในการสังสรรค์ระหว่างชุมชนมนุษย์เหล่านั้น ทั้งระหว่างกันเองและกับชุมชนเจริญกว่าทางวัฒนธรรมเห็นได้ว่าบริเวณชายขอบของรัฐสมัยทวารวดีมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมอยู่แล้ว รับวัฒนธรรมและการใช้ชีวิต ตลอดจนธรรมเนียมบางอย่าง แต่อำนาจทางการเมืองของรัฐทวารวดีไม่ครอบคลุมสนิทเหนือบริเวณชายขอบ จนกระทั่งเข้าสมัยอยุธยาเราจึงเริ่มเห็นการสวมทับอำนาจทางการเมืองของรัฐเหนือบริเวณดังกล่าว แสดงว่าอิทธิพลของศิลปวัฒนธรรมทวารวดีที่แผ่เข้าสู่ต่างทำเลต่างบริเวณ ไม่ได้หมายถึงการครอบครองและขยายตัวของอำนาจรัฐจากบริเวณแกนเสมอไป

๓.๑.๒.๒ การวิเคราะห์สภาพการเมืองการปกครอง

จากการศึกษาพบว่าศรีเทพเป็นบริเวณชายขอบของรัฐสมัยทวารวดี ซึ่ง
 เอกสาร **อาจจะรับอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมการใช้ชีวิต ตลอดจนธรรมเนียม**
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บางอย่างแต่อำนาจทางการเมืองจากศูนย์กลางการปกครองของรัฐทวารวดีจะไม่ครอบคลุมศรีเทพ กลุ่มชนที่ศรีเทพในระยะแรกก็เหมือนชนกลุ่มอื่นในสยามประเทศโบราณ เมื่อแรกรับอารยธรรมทางอักษรภาษาของอินเดียก่อน แล้วปรับปรุงเป็นท้องถิ่นในเวลาต่อมา จารึกในระยะแรกสามหลักใช้ตัวอักษรปัลลวะกับภาษาบาลีและสันสกฤต อันนี้เนื้อความชี้ให้เห็นถึงบทบาทผู้นำชุมชนระดับพื้นเมืองที่ตั้งสังคม และอำนาจทางการเมืองซึ่งพัฒนาเป็นระบบกษัตริย์ มีร่องรอยให้เห็นว่าผู้นำเหล่านั้นอาจสร้างความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชาวอินเดียจากภายนอก เพราะในจารึกเมืองศรีเทพกล่าวถึงผู้นำชุมชนพวก “ฤษี” และผู้มีอำนาจทางการเมืองว่า “ผู้เป็นใหญ่ในปัลลวะทั้งสอง” ขณะที่จารึกบ้านวังไผ่ซึ่งขัดลงไปแล้วระบบกษัตริย์มีขึ้นแล้วที่ศรีเทพและแบบแผนของกษัตริย์นั้น เป็นคติอินเดียที่แผ่เข้ามา พระนามของกษัตริย์ลงท้ายด้วย “วรมัน” เช่นเดียวกับกษัตริย์ของเงินลาร่วมสมัยขณะนั้น อีกทั้งเนื้อความของจารึกหลักนี้ยังเทียบเคียง พระเกียรติยศและอำนาจคุณธรรมของกษัตริย์เงินลาซึ่งเป็นกลุ่มชนที่ต่อไปข้างหน้าจะได้พัฒนาการใช้ภาษาเขมรในภูมิภาคแถบอินโดจีน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๖ ก่อนที่อำนาจทางการเมืองของละโว้ปรากฏชัดเจน ในฐานะเมืองที่เป็นนครใหญ่นั้น ศรีเทพคือเมืองสำคัญในสองลุ่มน้ำ ที่แผ่อำนาจไปถึงต้นน้ำมูลและลุ่มน้ำชี เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวไม่มีร่องรอยเมืองใดใหญ่โตเท่าศรีเทพ ช่วงเวลาที่ศรีเทพเจริญรุ่งเรืองและเป็นปึกแผ่นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖ ลักษณะเด่นของช่วงนี้คือ มีการรับวัฒนธรรมจาก ๒ กระแส ได้แก่ วัฒนธรรมทวารวดี และวัฒนธรรมเขมรโบราณ วัฒนธรรมทั้งสองแหล่งคงแพร่เข้ามายังเมืองศรีเทพอย่างต่อเนื่อง จากหลักฐานที่พบแสดงให้เห็นว่าในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ เมืองศรีเทพนับถือศาสนาฮินดูที่แพร่เข้ามาจากอินเดีย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเริ่มเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นรูปแบบสังคมเมืองหรือรัฐอย่างแท้จริง บทบาทของผู้นำมีความสำคัญมากขึ้น การพยายามควบคุมประชาชนให้อยู่ใต้อำนาจเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้นำ ซึ่งคติความเชื่อในศาสนาฮินดูเอื้ออำนวยให้ผู้นำมีอำนาจและบทบาทสำคัญเปรียบเสมือน เทวราชา ที่ทุกคนต้องให้ความเคารพและยำเกรง

แต่ภายหลังจากช่วงเวลาดังกล่าววัฒนธรรมทวารวดีซึ่งขณะนั้นได้แพร่กระจายมายังเมืองศรีเทพและมีอิทธิพลมากขึ้น จนศาสนาหลักของเมืองศรีเทพแปรเปลี่ยนเป็นพุทธศาสนาแบบหินยานตามวัฒนธรรมของทวารวดี แทนศาสนาฮินดู ดังปรากฏโบราณสถานที่สำคัญที่สุดคือ โบราณสถานเขาค้างใน ซึ่งตั้งอยู่เกือบกลางใจเมือง และเชื่อว่าน่าจะเริ่มสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ นอกจากนี้โบราณสถานเขาค้างนอก ตั้งอยู่นอกเมืองศรีเทพบริเวณทิศเหนือ ซึ่งเป็นโบราณสถานขนาดใหญ่ในสมัยทวารวดีในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ กลุ่มชน

รูปภาพที่ ๓.๗ แสดงรูปภาพลายเส้นพระอาทิตย์
 เหวรูปทางคติความเชื่อในศาสนา
 ฮินดู

รูปภาพที่ ๓.๘ แสดงรูปภาพลายเส้นพระโพธิสัตว์
 เป็นความเชื่อในพุทธศาสนาแบบ
 มหายาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดังกล่าวมีการยอมรับแนวความคิดทางปรัชญาศาสนาแบบใหม่ โดยนับถือพุทธศาสนาแบบมหายาน ซึ่งพบหลักฐานปฏิมากรรมรูปพระโพธิสัตว์ รูปภาพสลักที่ถ้ำเขาอมรรัตน์ที่อยู่ทางตะวันตกของเมืองลัทธิขงหลักรฐานประติมากรรมพระโพธิสัตว์ในแถบนี้มีความคล้ายคลึงกับแถบตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในการที่พบรูปพระโพธิสัตว์มิได้หมายความว่าระบบความเชื่อเรื่องศาสนาจะเปลี่ยนไปเป็นแบบมหายานทั้งหมด นิกายหินยาน หรือเถรวาทยังคงมีการนับถือโดยรับเอาพระโพธิสัตว์เข้าไปเป็นพระพุทธรูปเจ้าแบบเดียวกับที่เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี

ในระยะประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๖ มีการติดต่อกับชุมชนแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือชัดเจนขึ้น เนื้อหาทางแนวความคิดปรัชญาแบบความเชื่อเข้ามามีบทบาทในชีวิตความเป็นอยู่อย่างมากโดยพิจารณาจากหลักฐานสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นในรูปแบบของศิลปะแบบบาปวนนครวัด และบายัน มีทั้งการซ่อมแซม เปลี่ยนแปลงอาคารสถาปัตยกรรมให้เป็นไปแบบศาสนาฮินดู

ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอาคารสถาปัตยกรรมหลายรูปแบบในช่วงนี้ พื้นที่แถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือกษัตริย์เขมตพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ มีบทบาทมาก ดังนั้น กลุ่มชนในพื้นที่ใกล้เคียงจึงรับเอาความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการเคารพนับถือระบบศาสนาแบบมหายานอีกครั้ง ปรากฏปราสาททั้งสามหลังมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีการขนย้ายรูปเคารพสัญลักษณ์ของเทพเจ้าในศาสนาฮินดูออก ซึ่งจากการขุดแต่งพบว่ามีภาชนะดินเผา ใบตอง ภาชนะดินเผา ภาชนะดินเผา ภาชนะดินเผา ซึ่งน่าจะเกิดในระยะนี้

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบศาสนาความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ คือหลักฐานที่ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระบอบสังคมและวัฒนธรรมที่มีพัฒนาการมาตั้งแต่ช่วงก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย สิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาพัฒนาการทางสังคมนั้น ผลมาจากการติดต่อกับชุมชนภายนอกโดยที่ทิศตะวันตกติดต่อกับชุมชนแถบภาคกลาง เช่น แถบเมืองบน เมืองอุตะภา เมืองคูบัว ด้านทิศตะวันออกติดต่อกับกลุ่มชนที่ใช้ภาษาเขมตแถบลุ่มแม่น้ำชี-มูล การติดต่อกับชุมชนต่างๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางวัฒนธรรมสังคมอย่างชัดเจน โดยปรากฏออกมาในรูปของศาสนสถานที่เป็นหลักฐานหลงเหลืออยู่ให้เห็นมากมาย

๓.๑.๓ การศึกษาและวิเคราะห์สภาพที่ตั้ง

๓.๑.๓.๑ การศึกษาสภาพที่ตั้ง

สภาพที่ตั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ก่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางวัฒนธรรมได้หลายๆ ลักษณะทั้งตั้งชุมชนในสภาพภูมิศาสตร์ต่างกันจะมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน ลักษณะทางกายภาพและตำแหน่งที่ตั้งที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาติดต่อกับชุมชนภายนอก บริเวณแถบที่ตั้งเมืองศรีเทพ หากแบ่งสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์จะพบว่า บริเวณแถบบางกล่าวมีลักษณะทางสภาพแวดล้อมและภูมิศาสตร์ดังนี้

สภาพทางภูมิศาสตร์

ลักษณะทางภูมิประเทศแบ่งออกเป็น ๓ แบบ ได้แก่ ภูมิประเทศแบบภูเขา ภูมิประเทศแบบที่ราบลุ่ม และภูมิประเทศแบบที่ราบสูง

ภูมิประเทศแบบภูเขา

1. เทือกสันเขาลวก ทอดตัวในแนวเหนือใต้ จากทางตะวันออกของจังหวัดเพชรบูรณ์ลงมาทางใต้ ผ่านมาทางอำเภอหนองไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี มาถึงอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ความสูงทางตอนเหนือของเทือก ประมาณ ๗๕๐ เมตร ทางตอนใต้ประมาณ ๒๕๐ เมตร ความกว้างทางตอนเหนือ ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ทางตอนใต้ประมาณ ๓-๔ กิโลเมตร แนวเขาดังกล่าวเป็นเทือกเขาที่อยู่ทางด้านตะวันออกของตัวเมือง และเป็นเทือกเขาอยู่ทางด้านหน้า ของเทือกเขาพังเหยซึ่งเป็นขอบของที่ราบสูงโคราช

2. เทือกเขาสมโภชน์ รวมเอาเขาวงจันทร์แดง และเขาหินตั้งไว้ด้วย เป็นเทือกเขาที่ต่อมาจากตอนใต้ของเทือกเขาสันเขาลวก ส่วนที่สูงที่สุด สูง ๗๓๕ เมตร

3. เทือกเขาหินกลิ้ง-เขารุ่ง-เขาชัยไม้แดง-เขาชันก เป็นแนวเทือกเขาที่อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองโดยมีแนวการ วางตัวในทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ตะวันออกเฉียงใต้ เริ่มจากทางตะวันตกของอำเภอหนองไผ่ มาสิ้นสุดที่อำเภอวิเชียรบุรี ความยาว ประมาณ ๔๐ กิโลเมตร ความกว้างตั้งแต่ ๑-๑๐ กิโลเมตร

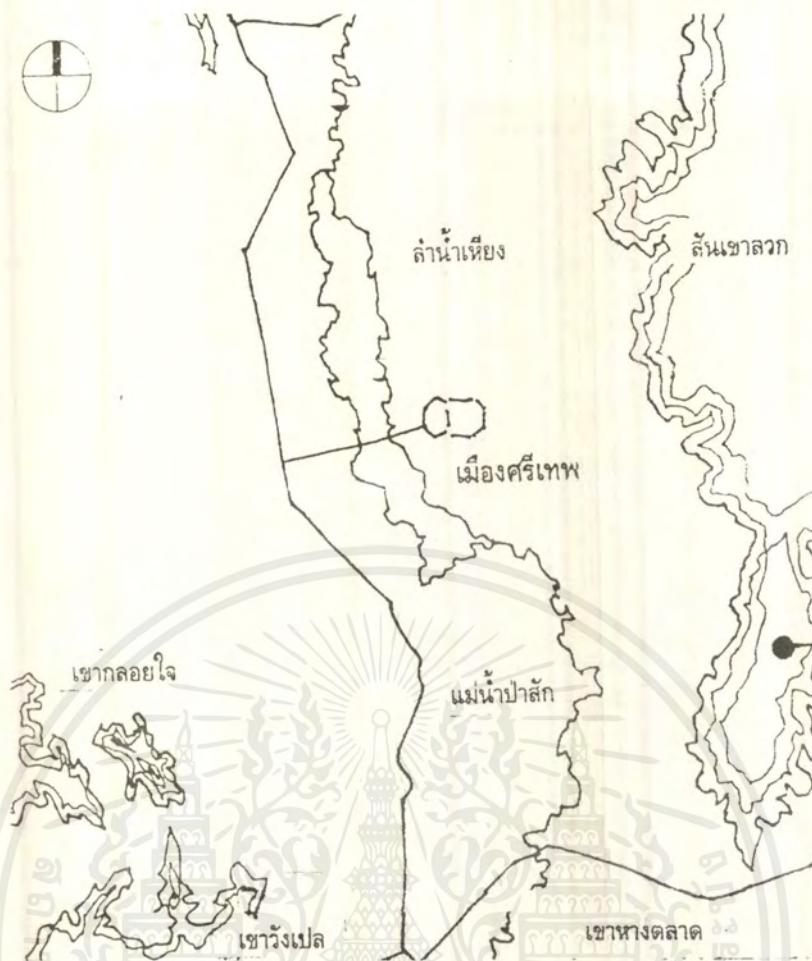
แบบเทือกเขาเป็นกลุ่มและแบบโดดๆ อยู่ทางตะวันตกของเมืองศรีเทพ ซึ่งลักษณะภูมิประเทศ จะเป็นที่ราบลุ่ม สลับกับกลุ่มเขาและภูเขาแบบโดดๆ เป็นกลุ่มใหญ่ 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มเขาที่อยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ เขาพระ เขาน้ำโจน เขาสูง

2. กลุ่มเขาทางทิศตะวันออกของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ และ

เขาสอยดาว

เอกสารมีลิขสิทธิ์สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพประกอบที่ ๓.๙ ภาพแสดงแผนที่แสดงภาพทางภูมิศาสตร์

รูปภาพที่ ๓.๑๐ แสดงภาพแม่น้ำป่าสัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไมอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. กลุ่มเขาทางทิศเหนือของอำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นกลุ่มเขาที่เล็กที่สุด ได้แก่ เขาค้อหลัก เขาคอก และเขาส่าแพน

4. กลุ่มเขาระหว่างอำเภอโคกสำโรงและอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เป็นกลุ่มเขาที่มีขนาดของพื้นที่ใหญ่ที่สุด ได้แก่ เขากลอยใจ เขาวังเปล เขาลับแล และเขากา

ภูมิประเทศแบบที่ราบลุ่ม มีอยู่ 2 บริเวณ คือ

ที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสัก มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบากอำเภอหนองไผ่อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ และอำเภอชัยบาดาล ระดับความสูงประมาณ ๕๐-๘๐ เมตร ตามแนวลำน้ำป่าสัก ที่มีต้นกำเนิดมาจากภูเขาในจังหวัดเลย แล้วไหลลงมาทางใต้ เกิดตะกอนทับถมทำให้เกิดดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเป็นแหล่งเกษตรกรรม

ที่ราบลุ่มด้านตะวันตกของที่ราบลุ่มแม่น้ำป่าสัก เป็นขอบทางทิศตะวันออกของที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีระดับความสูงประมาณ ๒๕ เมตร เป็นเขตอำเภอหนองบัว อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ และอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ภูมิประเทศแบบที่ราบสูง

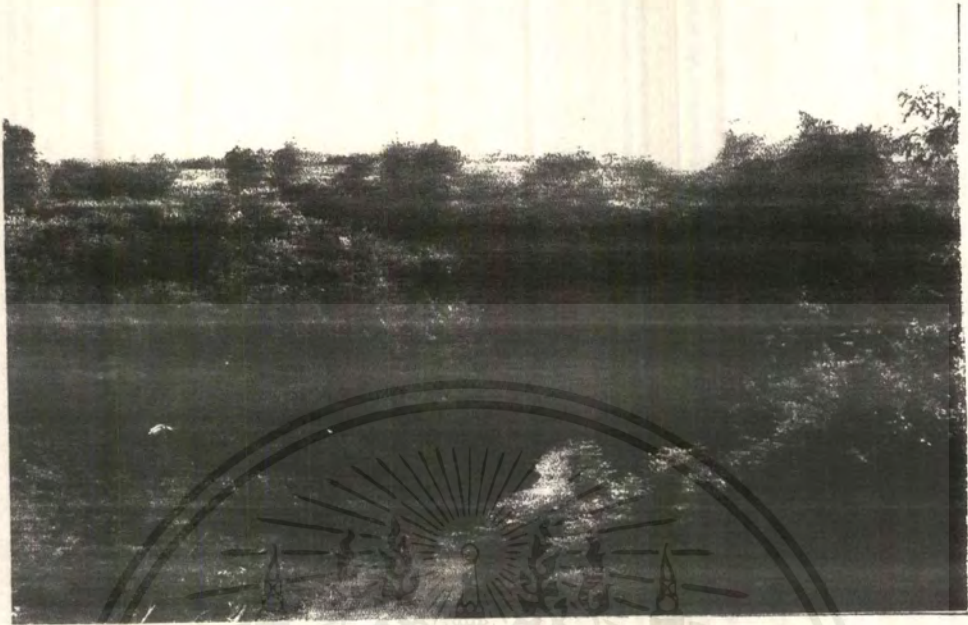
เป็นภูมิประเทศที่อยู่ทางทิศตะวันออกของเมือง ตั้งอยู่ระหว่างเทือกสันเขาลวกกับที่ราบสูงโคราช บริเวณนี้เป็นแนวเขาพังเหยที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็วระดับหนึ่งแล้วจึงเป็นพื้นที่ราบเอียงเข้าไปเล็กน้อยทางทิศตะวันออก

แหล่งน้ำสำคัญ

ลำน้ำสำคัญต่างๆ ที่ไหลผ่านพื้นที่บริเวณนี้ ส่วนใหญ่เป็นลำน้ำที่ไม่ใหญ่นัก ได้แก่ แม่น้ำป่าสัก ลำน้ำเหียง ลำสนธิ และลำพญากลาง นอกจากนั้นเป็นห้วยขนาดเล็กที่ไม่มีน้ำขังตลอดปี ที่สำคัญคือแม่น้ำป่าสักซึ่งมีความกว้างของลำน้ำไม่มากนัก เมื่อไหลผ่านพื้นที่แถบนี้พื้นที่ราบลุ่มแคบๆ สองฝั่งของแม่น้ำป่าสัก ก็ได้รับตะกอนจากการพามาทับถมของแม่น้ำ ทำให้เกิดเป็นแหล่งเพาะปลูกที่อุดมสมบูรณ์ในบริเวณพื้นที่ราบทางด้านตะวันตกของเมืองโบราณศรีเทพ

สภาพทางธรณีวิทยา

เขตอำเภอศรีเทพ จัดอยู่ในเขตที่สูงภาคกลาง (Central Highland) ลักษณะโดยทั่วไปเป็นบริเวณที่มีเทือกเขาสลับซับซ้อน วางตัวในแนวทางยาวทิศเหนือไปยังทิศใต้ โดยเริ่มตั้งแต่จังหวัดเลย เพชรบูรณ์ สระบุรี และทางใต้ของนครราชสีมา มีความยาวทั้งหมดประมาณ ๓๐๐ กิโลเมตร กว้างประเทฯ ๒๐-๑๐๐ กิโลเมตร

รูปภาพที่ ๓.๑๒ แสดงภาพเขาทางตลาด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ ๗๐ เมตร เป็นเนินเขาต่อเนื่องคล้ายลูกคลื่นลอนลึกของหินดินดาน สลับกับเขาของหินปูน ประกอบด้วยหินปูนสีเทาอ่อนจนถึงแก่ บางบริเวณเป็นที่ราบของยอดเขาหินทราย และยังมีเขาสูงของหินอัคนีทางจังหวัดเพชรบูรณ์ เทือกเขาสำคัญได้แก่ เทือกเขาดงพญาเย็น และเทือกเขาเพชรบูรณ์ ซึ่งอยู่ทางด้านตะวันออกของเมืองโบราณศรีเทพ

ชนิดของหินที่พบในพื้นที่นี้ แบ่งออกอย่างกว้างๆ ได้ ๒ ชนิด คือ หินตะกอนและหินอัคนี โดยพบหินตะกอนบริเวณทิศตะวันออก ส่วนหินอัคนีพบทางทิศตะวันตก จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ จะพบว่าเมืองศรีเทพตั้งอยู่บริเวณที่ราบลาดตะพักน้ำแม่น้ำป่าสัก มีลำน้ำเหียงเป็นสาขาของแม่น้ำป่าสักไหลผ่านไม่ไกลนัก ซึ่งเมื่อศึกษาจากภาพถ่ายทางอากาศเชื่อว่าลำน้ำสายนี้น่าจะเป็นแนวแม่น้ำป่าสักเดิม ซึ่งมีความสำคัญต่อชุมชนทั้งในด้านการใช้น้ำอุปโภค บริโภคในหน้าแล้ง และใช้เป็นทางคมนาคมที่สำคัญ

๓.๑.๓.๒ การวิเคราะห์สภาพที่ตั้ง

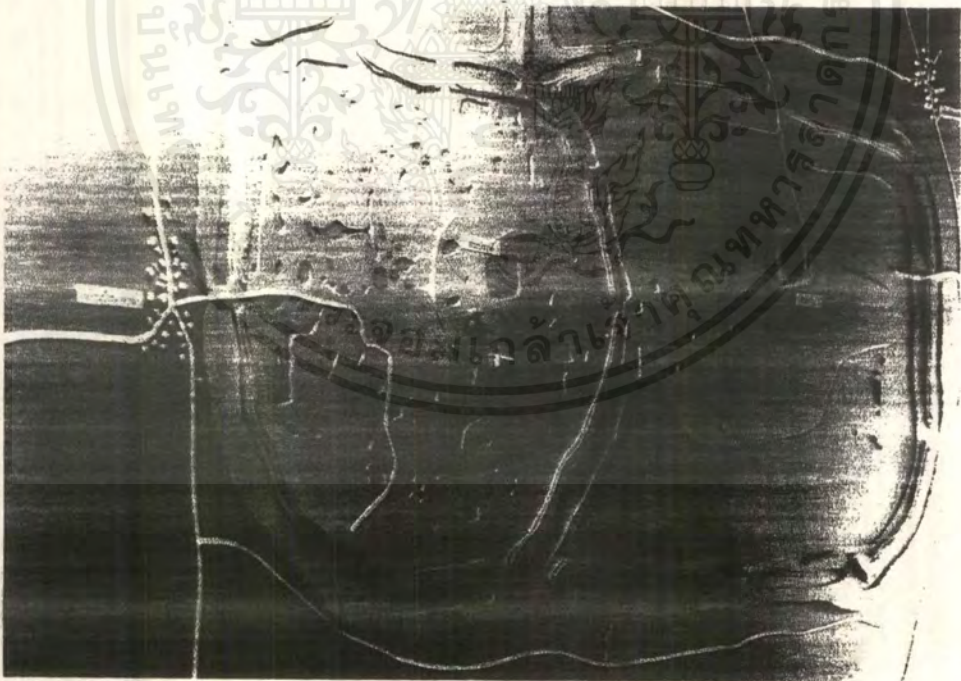
ทำเลที่ตั้งเมืองศรีเทพเป็นที่ราบลอนลูกคลื่น เชิงเทือกเขาเพชรบูรณ์ ซึ่งจะลาดเทจากทางทิศตะวันออกเชิงเขาเพชรบูรณ์มายังด้านทิศตะวันตก มีแม่น้ำป่าสักต้นกำเนิดจากเทือกเขาเพชรบูรณ์นี้และลำน้ำเหียงอันเป็นสาขาของแม่น้ำป่าสักไหลผ่าน

จากการวิเคราะห์พบว่าทำเลที่ตั้งของเมืองนี้มีชัยภูมิที่ค่อนข้างคล้ายกับอีกหลายๆ เมืองของสังคมเกษตรกร เช่น เชียงใหม่ อยู่ที่ราบเชิงดินสุเทพใกล้กับลำน้ำปิงและสุโขทัยที่ตั้งอยู่ที่ราบเชิงเขาประจักษ์และมีลำน้ำพันไหลผ่าน และลพบุรีซึ่งมีแม่น้ำลพบุรีไหลผ่านเมืองทางด้านทิศตะวันตกและมีภูเขาสามร้อยตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกจะเห็นว่าศรีเทพมีเกณฑ์ในการเลือกที่ตั้งชุมชนเฉพาะตัวโดยนำข้อได้เปรียบจากธรรมชาติแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ในการป้องกันตัว การทำมาหากิน ซึ่งอาจมีข้อพิจารณาด้านกำลังที่จะสามารถคุ้มครองเมืองและประชากรได้แฝงอยู่ซึ่งต่างกับขอม ซึ่งเมืองกระจายอยู่ ณ ที่ราบกว้างใหญ่ไพศาลที่มีการจัดระบบชลประทานและการป้องกันน้ำท่วมที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นผลสะท้อนจากระบบสังคมที่มีการจัดระเบียบอย่างเคร่งครัด

๓.๑.๔ การศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของเมือง

๓.๑.๔.๑ การศึกษารูปร่างของเมือง

ศรีเทพเป็นเมืองแผดโดยเมืองในมีรูปร่างเกือบจะเป็นรูปวงกลม มีคูน้ำล้อมรอบและมีประตูทางเข้าอยู่ทางทิศตะวันตก กำแพงที่ก่อเป็นคันดินล้อมรอบพื้นที่เมืองประมาณ ๑.๓๐๐ ไร่ สภาพพื้นที่ภายในเมือง เป็นพื้นที่ลูกคลื่นมีลักษณะเนินดินสูงต่ำไม่เท่ากันตลอดทั้งเมือง โดยลาดเอียงลงไปทางทิศตะวันตก ส่วนเมืองนอกมีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน อยู่ต่อออกไปทางทิศตะวันออกของเมืองใน โดยมีคูเมืองด้านทิศตะวันออกของเมืองในคั่นอยู่ และมีประตูเมืองเชื่อมติดกัน มีคูล้อมรอบเช่นเดียวกับเมืองใน มีพื้นที่ประมาณ ๑.๕๘๗ ไร่ มีสภาพเป็นพื้นที่ราบลาดจากทางทิศตะวันออกมาทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นเมืองใน

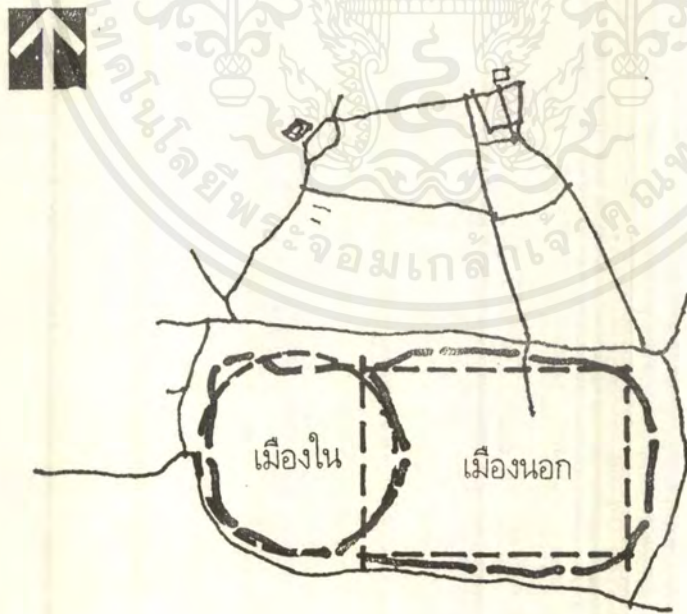
รูปภาพที่ ๓.๑๓ แสดงรูปร่างของเมืองศรีเทพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๓.๑.๔.๒ การวิเคราะห์รูปร่างของเมือง

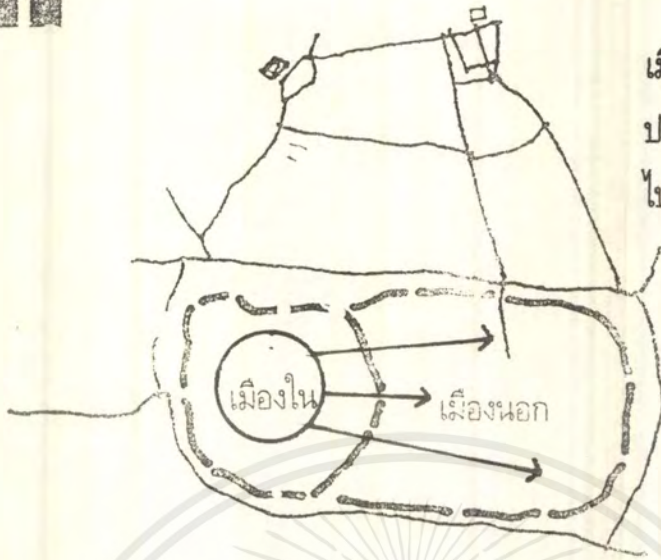
รูปร่างของเมืองแผ่นดินนี้ เป็นรูปร่างอิสระมิได้เป็นรูปร่างเรขาคณิต เช่น สี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือสี่เหลี่ยมจตุรัส หรือเกือบจตุรัส เช่น เมืองสุโขทัย หรือเชียงใหม่ ซึ่งรูปร่างอิสระนี้พบในวัฒนธรรมเกษตรกรรมลุ่มน้ำยุคต้น ซึ่งยังไม่มี ความก้าวหน้าเชิงคณิตศาสตร์จวบจน ความก้าวหน้าทางดาราศาสตร์, คณิตศาสตร์ความจำเป็นในการจัดรูปแบบชลประทานขนาดใหญ่ ความจำเป็นในการปักยั้งแบ่งแปลงที่ทำกินของอารยธรรมลุ่มน้ำ, ความจำเป็นในการควบคุมไพร่พลแรงงานถึงเกิดรูปร่างเรขาคณิตขึ้น หรือรูปร่างเรขาคณิตมีความเที่ยงตรงในลักษณะตามตาราง (Grid Pattern) เมืองวิวัฒนาการมาเป็นเมืองขึ้น เช่น สมัยกรีก และโรมัน

ดังนั้นจะเป็นไปได้ว่าเมืองศรีเทพที่มีลักษณะรูปทรงอิสระเช่นนี้ เนื่อง จากความเป็นสังคมเกษตรเล็กๆ มีความรู้เชิงเทคนิคการวัดทางคณิตศาสตร์ที่จำกัด ที่ร่วมแรงกัน พูนดินขึ้นเป็นกำแพงเพื่อป้องกันพวกพ้องตน ส่วนคลองโดยรอบซึ่งเป็นกำแพงธรรมชาติไปในตัว นั้นก็เนื่องมาจากการขุดดินไปพูนเป็นกำแพง นับเป็นเทคนิคการก่อสร้างที่พื้นถิ่นเรียบง่ายและไร้ ร่องรอยของอิทธิพลขอมซึ่งจะปรากฏรูปร่างของเมืองชัดว่าเป็นสี่เหลี่ยมเรขาคณิต

รูปภาพที่ ๓.๑๔ แผนที่แสดงการวิเคราะห์รูปร่างของเมืองโบราณศรีเทพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เนื่องจากพื้นที่ทำกินของเมืองในมีจำกัด และการเพิ่มของประชากรจึงมีการขยายตัวเมืองออกไปทางทิศตะวันออก คือ เมืองนอก

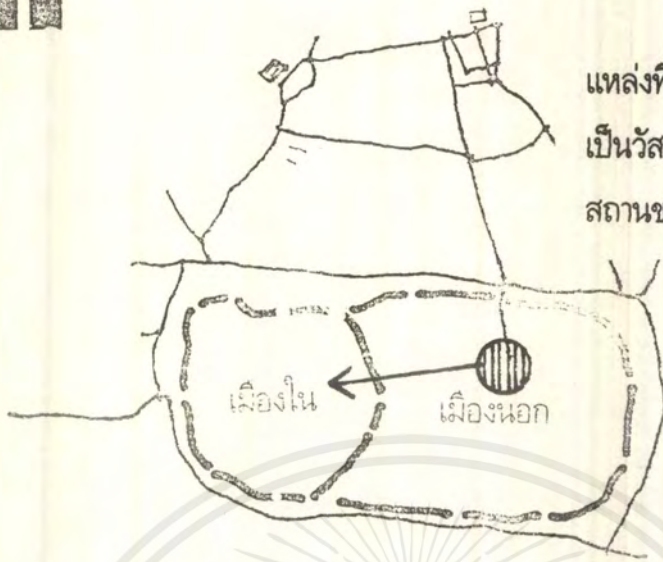
รูปภาพที่ ๓.๑๕ แผนที่แสดงทิศทางการขยายตัวของเมืองโบราณศรีเทพ

รูปภาพที่ ๓.๑๖ ภาพแสดงพื้นที่บริเวณเมืองนอก ซึ่งเป็นแหล่งเพิ่ม

ผลผลิตทางการเกษตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บริเวณสระขวัญพบว่า เป็น
แหล่งที่มีศิลาแลงเป็นจำนวนมาก ซึ่ง
เป็นวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างศาสน-
สถานขนาดใหญ่บริเวณเมืองใน

รูปภาพที่ ๓.๑๗ แผนที่แสดงทิศทางในการลำเลียงศิลาแลง

รูปภาพที่ ๓.๑๘ ภาพแสดงปรากฏการณ์โบราณสถานขนาดใหญ่บริเวณเมืองใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๓.๑.๔.๓ การศึกษาองค์ประกอบเมือง

องค์ประกอบเมืองใน

จากการศึกษาจากลักษณะผังเมืองของศรีเทพ พบว่าองค์ประกอบหลักมี

ดังนี้คือ

๑. กลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ คือ ปราสาทศรีเทพ ปราสาทหินที่โนน และเขาค้างใน จะอยู่เกือบกึ่งกลางเมืองก่อนไปทางทิศตะวันตก
๒. กลุ่มโบราณสถานขนาดเล็กส่วนใหญ่กระจายอยู่ทางทิศตะวันตกของเมือง และมีอยู่ทางทิศตะวันออกและทิศใต้
๓. สระน้ำ กระจายอยู่ทั่วทั้งเมือง ซึ่งมีลักษณะพื้นที่ลูกคลื่น เนินดินสูงต่ำไม่เท่ากันตลอด สระใหญ่ที่สำคัญคือสระปรางค์
๔. กำแพง มีลักษณะก่อเป็นคันดิน ความยาวโดยรอบกำแพงประมาณ ๕,๐๐๐ เมตร เป็นกำแพงที่ทำจากคันดินอย่างชัดเจน

รูปภาพที่ ๓.๑๔ ภาพแสดงกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ ซึ่งจะอยู่เกือบกึ่งกลางเมือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

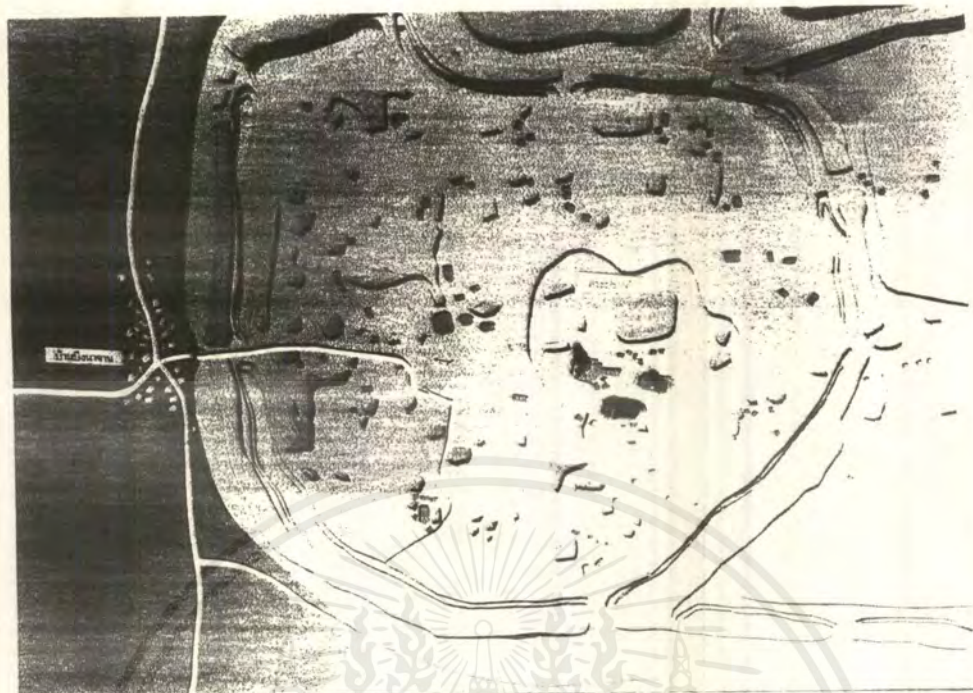

รูปภาพที่ ๓.๒๐ ภาพแสดงโบราณสถานย่อย ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมือง

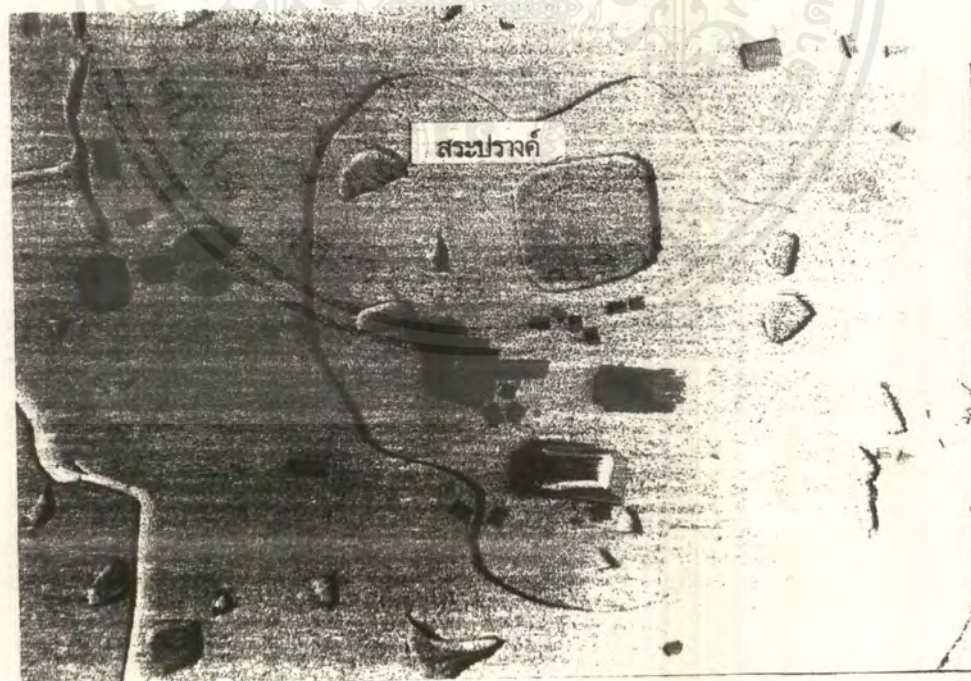

รูปภาพที่ ๓.๒๑ ภาพแสดงโบราณสถานย่อย ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของเมือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

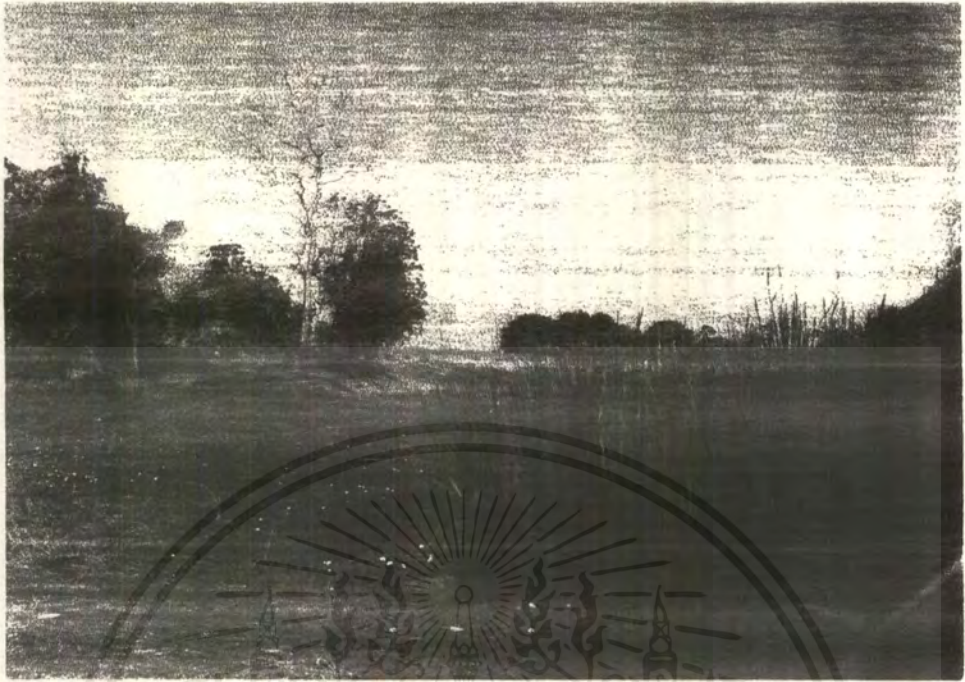

รูปภาพที่ ๓.๒๒ ภาพแสดงตำแหน่งโบราณสถานและสระน้ำที่กระจายอยู่ทั่วเมืองใน

รูปภาพที่ ๓.๒๓ ภาพแสดงตำแหน่งโบราณสถานและสระน้ำที่กระจายอยู่บริเวณสระปรางค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๓.๒๔ ภาพแสดงสระน้ำทางด้านทิศเหนือของเมืองใน

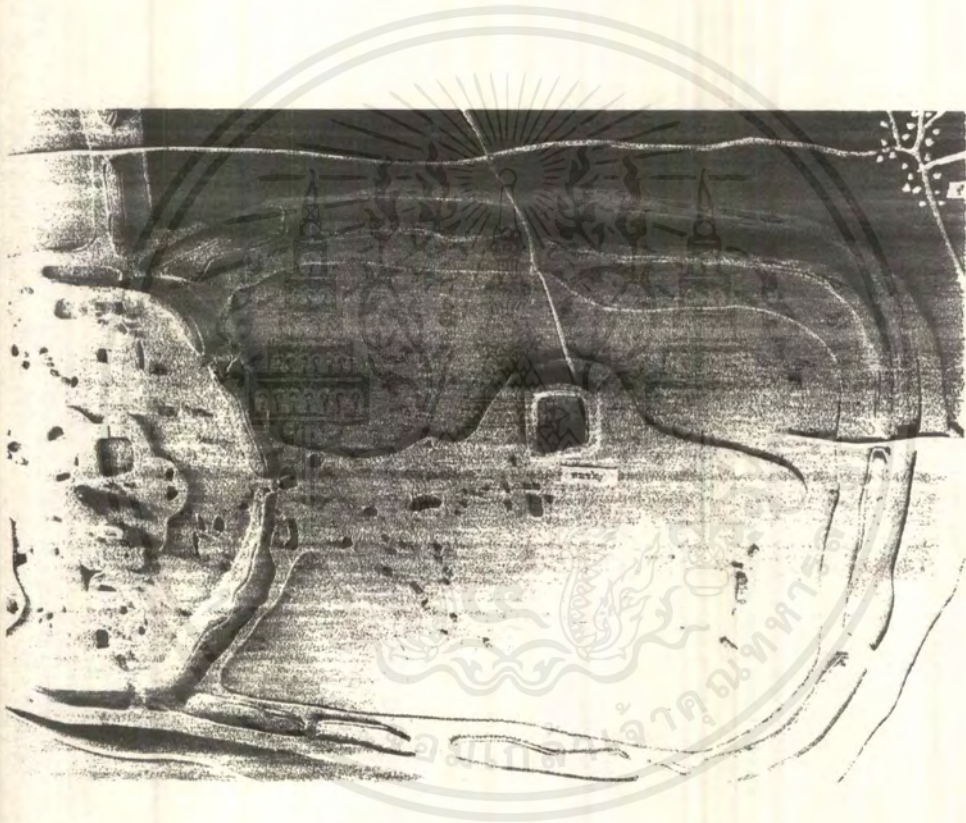

รูปภาพที่ ๓.๒๕ ภาพแสดงคูเมืองซึ่งปรากฏเป็นเนินดินชัดเจน

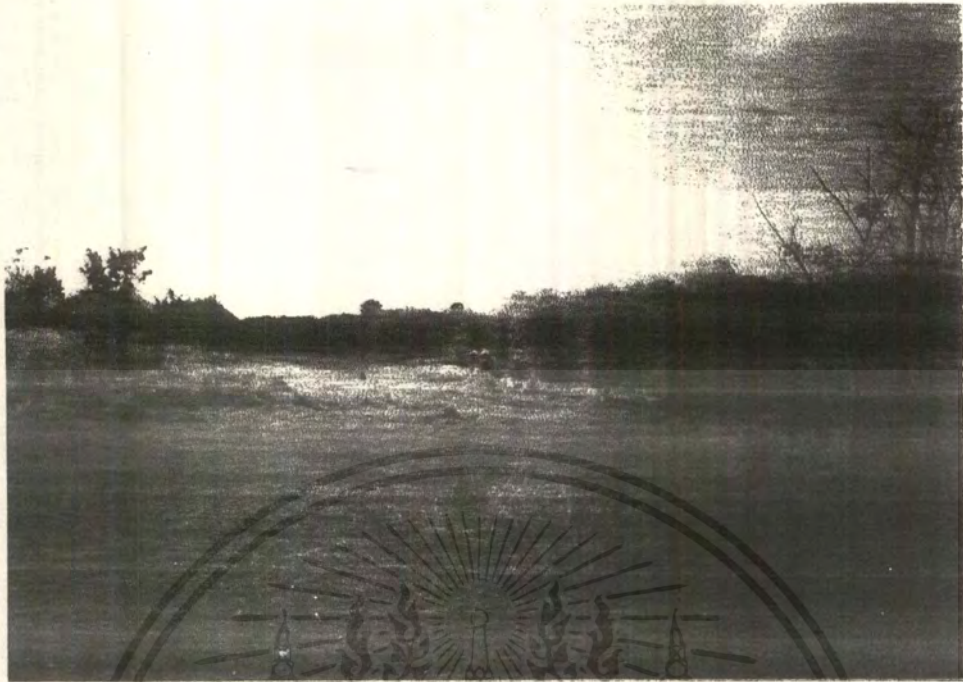
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบเมืองนอก

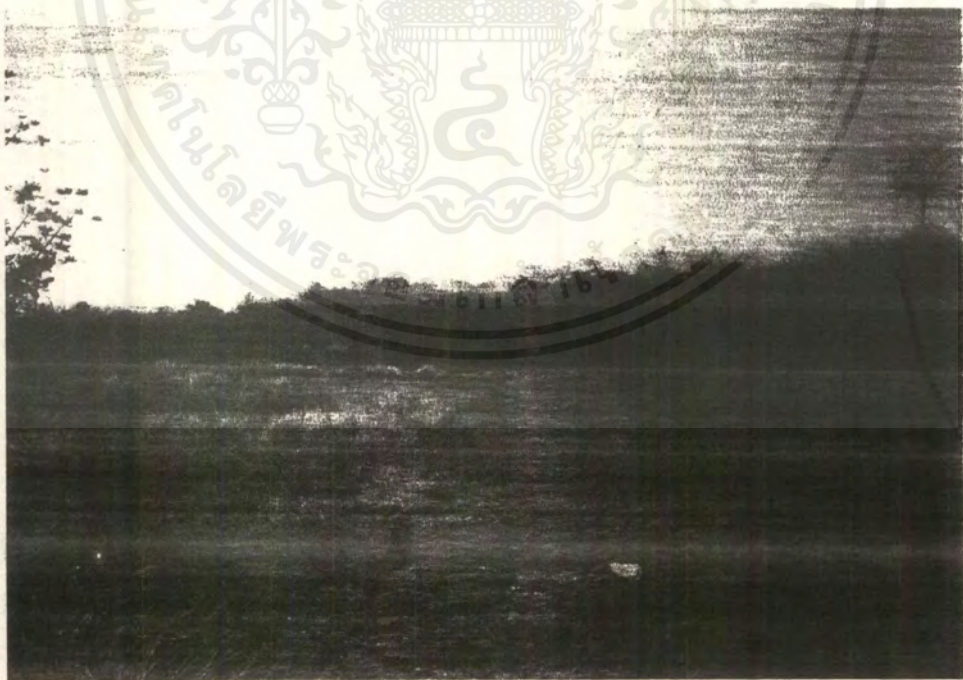
๑. กลุ่มโบราณสถาน ซึ่งส่วนใหญ่กระจายอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะด้านใต้ของสระขวัญ
๒. สระน้ำ กระจายอยู่ทั่วไป มีสระน้ำขนาดใหญ่เรียกว่า สระขวัญ
๓. กำแพงเมือง ก่อเป็นคันดิน

รูปภาพที่ ๓.๒๖ ภาพแสดงตำแหน่งกลุ่มโบราณสถาน สระน้ำ และกำแพงบริเวณเมืองนอก

รูปภาพที่ ๓.๒๗ แสดงแนวคูเมืองและคันดิน ที่กั้นระหว่างเมืองใน-เมืองนอก

รูปภาพที่ ๓.๒๘ แสดงแนวคูเมืองและคันดิน ที่กั้นระหว่างเมืองใน-เมืองนอก

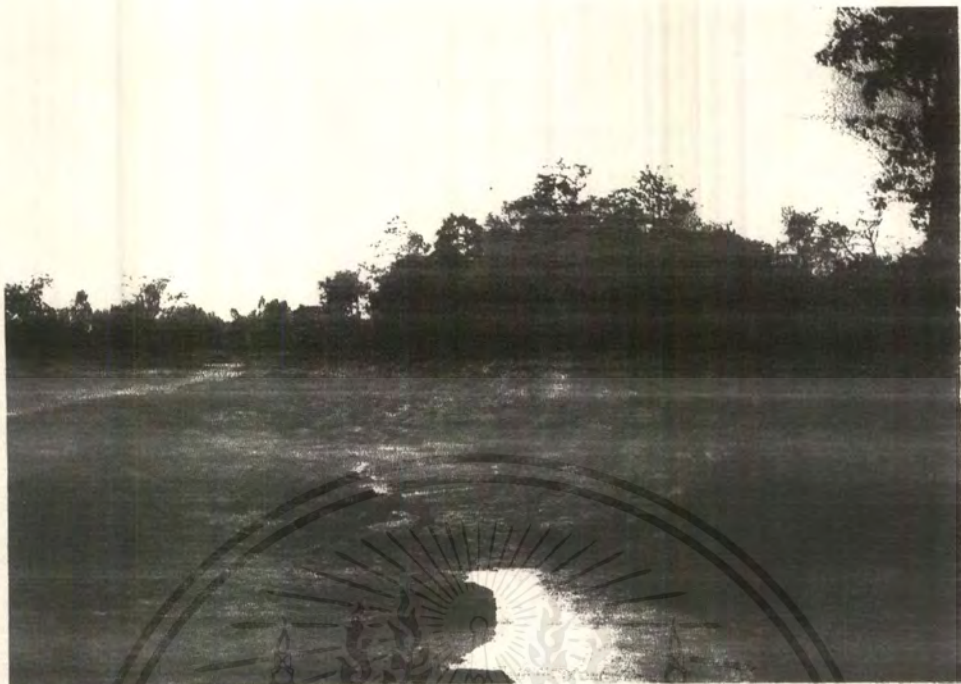
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบนอกเมือง

๑. เขาค้างนอก ซึ่งเป็นโบราณสถานเดี่ยวขนาดใหญ่
๒. กลุ่มโบราณสถานขนาดเล็กที่อยู่รอบๆ บริเวณเขาค้างนอก
๓. สระแก้ว

รูปภาพที่ ๓.๒๙ ภาพแสดงโบราณสถานเขาค้างนอกบริเวณนอกเมือง

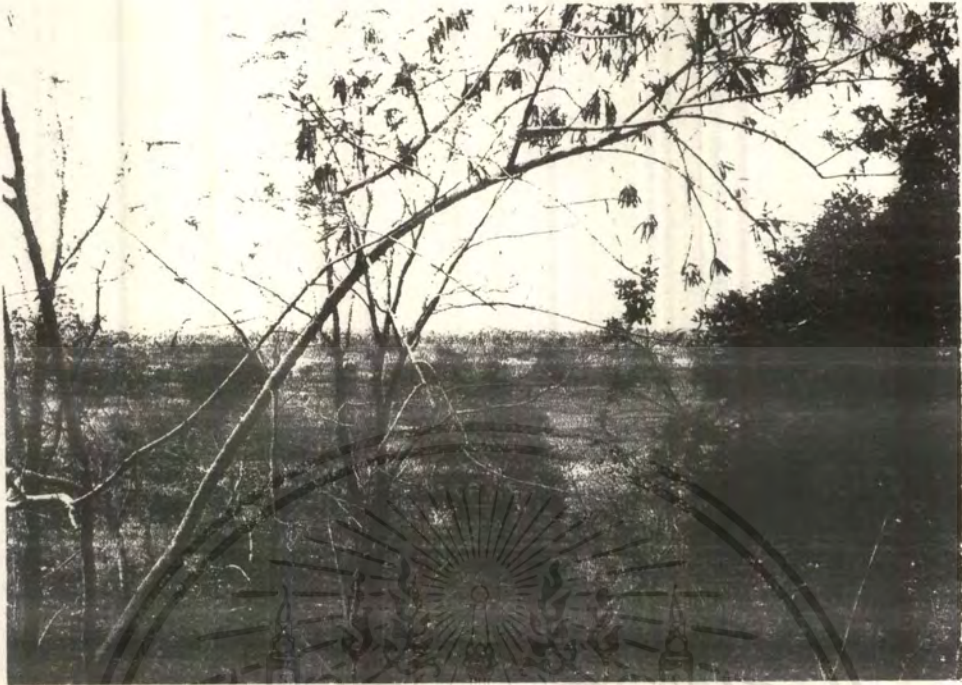

รูปภาพที่ ๓.๓๐ ภาพแสดงเส้นทางสัญจรบริเวณเขาค้างนอก

รูปภาพที่ ๓.๓๑ ภาพแสดงเส้นทางสัญจรบริเวณเขาค้างนอก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๓.๓๒ ภาพแสดงมุมมองจากจุดสูงสุดบริเวณเขาค้างนอก

รูปภาพที่ ๓.๓๓ ภาพแสดงมุมมองจากจุดสูงสุดบริเวณเขาค้างนอก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๓.๑.๔.๔ การวิเคราะห์ห้องค์ประกอบเมือง

๑. กลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่

ปราสาทศรีเทพ

ที่ตั้ง

โบราณสถานตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางเมืองในค่อนไปทางทิศตะวันออก

ออกห่างจากสระปราสาทลงมาทางทิศใต้ ประมาณ ๕๐ เมตร

ด้านทิศเหนือ

เป็นสระปราสาท

ด้านทิศตะวันออก

เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น และทางเดิน

เข้าไปยังประตูศรีเทพ

ด้านทิศใต้

เป็นโบราณสถานเขาค้างใน

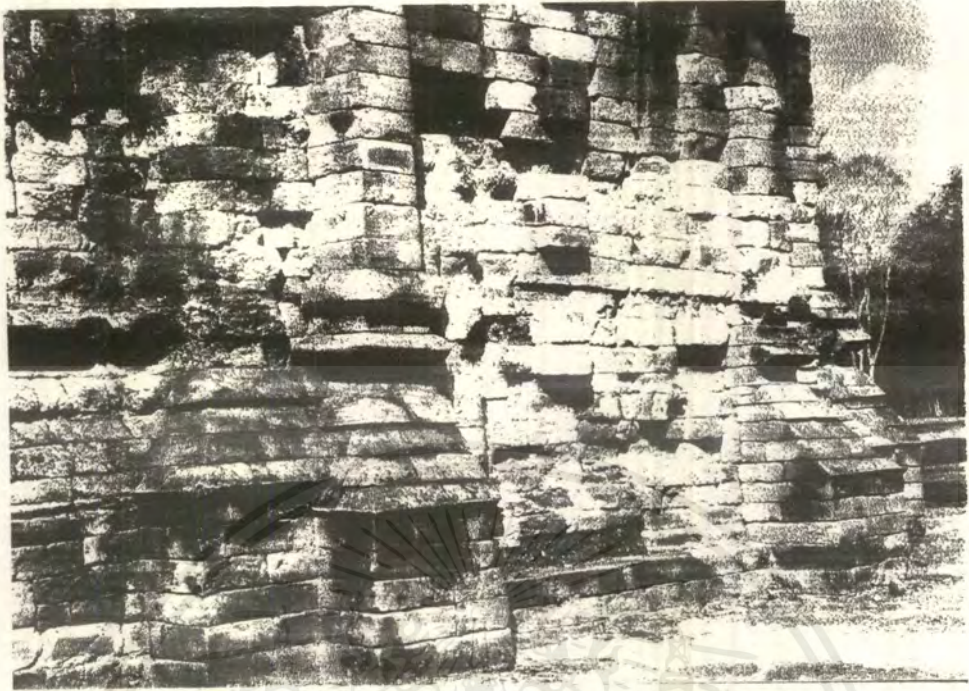
ด้านทิศตะวันตก

เป็นโบราณสถานปราสาทสองพี่น้อง

รูปภาพที่ ๓.๓๔ ภาพปราสาทศรีเทพด้านทิศตะวันตก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๓.๓๕ ภาพตวองค์ปรางค์มีฐานแบบลูกฟัก ๒ ชั้น

รูปภาพที่ ๓.๓๖ แสดงลักษณะการย่อมุมไม้ ๒๐ ชั้น ของตวองค์ปรางค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตัวองค์ปราสาทมีฐานเป็นแลงแบบบังลูกฟัก ๒ ชั้น รูปแปลนเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้ ๒๐ ชั้นฐานติดดินมีสัดส่วนสูงกว่าชั้นฐานปราสาทส่วนบน ที่ถอยร่นเข้าไปหาแถบกลาง องค์ปราสาทก่อสร้างด้วยอิฐ แผนผังลักษณะย่อเก็จย่อมุมเดี่ยวที่ประกอบด้วย เสาชั่มอีกสองมุม เสาชั่มมีลักษณะย่อไม้สองมุมขึ้นไปรับชั่มหน้าเป็นที่ซ้อนกันอยู่สองชั่ม การก่อเรียงอิฐไม่สอปูน อิฐแต่ละก้อนเชื่อมกันสนิทแน่นขนาดของอิฐไม่แน่นอน มีทั้งใหญ่และเล็ก การก่ออิฐไม่มีระบบที่แน่นอนส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับระดับการก่อเรียง และจังหวะของการก่อเรียงที่จะเป็นตัวกำหนดขนาด และวิธีการเรียงอิฐ บางครั้งมีการบากหัวอิฐต่อเข้ามุมกัน มีปูนฉาบด้านนอก

ฐานแลงมีมุมยื่นออกไปทั้ง ๔ ด้าน เฉพาะด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นทางเข้าองค์ปราสาท มุขจะยื่นออกมากกว่าด้านอื่น ส่วนอีก ๓ ด้าน จะทำเป็นประตูหลอกภายใน องค์ปราสาทมีผนังทั้ง ๓ ด้าน มีการก่อชั่มจรณะ แบบสับเหลี่ยม (CORBELLEDARCH) ภายในชั่มนี้ อาจจะใช้ตั้งประติมากรรมรูปเคารพหรือตั้งตะเกียงเพื่อให้แสงสว่างภายในก็เป็นได้

หลังคาหรือส่วนยอดของปราสาทเรียงอิฐแบบสอเข้าหากัน ทำเป็น ๓ ระดับ แต่ละระดับใช้ไม้รังทำเป็นเครื่องบนหรือฝาเพดานด้านใน เพื่อช่วยรับน้ำหนักและยึดอิฐแต่ละชั้นเข้าหากันไว้ เดียวนี้ผุพังไปหมด เหลือให้เห็นเฉพาะเพดานล่างสุดเท่านั้น ส่วนยอดปราสาทพบว่า ใช้หินทรายแกะสลักเป็นกลีบบัวรูปวงกลมขนาดใหญ่ โดยพบชิ้นส่วนของกลีบบัวแต่ละกลีบ ตามปูนบนฐานล่างขององค์ปราสาท

ที่ปราสาทศรีเทพนี้ ได้พบชิ้นส่วนประกอบสถาปัตยกรรมที่สำคัญ เช่น ทับหลังขนาดใหญ่ ๒ อัน สลักเป็นรูปลายเกียรติมุขหรือลายหน้าสิงห์ และเทวดาพร้อมภรรยา หุ่นนางมาลัย เป็นศิลปะเขมรแบบนครวัด และเสาประดับกรอบประตู ๒ ต้น มีภาพสลักเป็นรูปฤๅษีที่โคนเสาด้านล่างต้นหนึ่ง และอีกต้นหนึ่งไม่มีภาพสลัก (ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง สุโขทัย)

นอกจากนี้จากปากคำชาวบ้าน กล่าวว่า แต่เดิมภายในชั่มข้างในองค์ปราสาทมีรูปพระนารายณ์สลักด้วยไม้สูงราว ๗๐ ซม. ตั้งอยู่ แต่ในปัจจุบันได้สูญหายไปแล้ว

รูปแบบศิลปะ

ปราสาทศรีเทพเป็นสถาปัตยกรรมศิลปะแบบนครวัด มีการวิวัฒนาการมาจากแบบแผนรูปทรงและการก่อสร้างจากสกุลช่างปราสาทอิฐ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลุ่มแม่น้ำมูล แต่ลักษณะพิเศษบางอย่าง เช่น ชั่มซ้อนที่หน้าบันประตูกับใช้แบบศิลปะของสกุลช่างปราสาทหิน จึงพอจะกล่าวได้ว่า สกุลช่างศรีเทพ เป็นผู้รับมรดกทางสายวิวัฒนาการของ

แบบปราสาทเขมรทั้งสองกลุ่มที่เกิดขึ้น ในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้สกุลช่างศรีเทพ ยังได้สร้างแบบศิลปะของตนเองขึ้นมาด้วย โดยพยายามเพิ่มหัวเสาที่สั้นเก็จเหนือระดับซุ้มหน้าบันเข้ามาด้วย ซึ่งก็ไม่ได้ขาดหายไปเลยๆ กลับปรากฏหลักฐานของวิวัฒนาการสายนี้ขึ้นที่ปราสาท วัดพระพายหลวง สุโขทัย ที่ได้กลายเป็นแบบลายติดผนังเก็จ ในระดับต่ำกว่าบัวเชิงบันโดยรอบ จึงเป็นการเสนอให้เห็นอีกประการหนึ่งว่า สกุลช่างศิลปะเขมรที่ศรีเทพและสุโขทัย มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน

ปราสาทสองพี่น้อง

ที่ตั้ง

ปราสาทสองพี่น้อง ตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางของเมืองใน โบราณสถานวางตัวในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันตก

ด้านทิศเหนือ

มีสระน้ำขนาดเล็ก และเป็นพื้นที่ราบ

ลอนลูกคลื่น

ด้านทิศตะวันออก

เป็นปราสาทศรีเทพ

ด้านทิศใต้

เป็นโบราณสถานเขาคดโค้งในและสระน้ำ

ด้านทิศตะวันตก

เป็นแนวทางเดินโบราณ

ปราสาทสองพี่น้อง เป็นปราสาทคู่สององค์ก่อด้วยอิฐไม่สอปูนมีร่องรอยปูนฉาบอยู่ด้านนอกปราสาททั้งสอง ตั้งอยู่บนฐานปัทม์ดินแลงขนาดใหญ่อันเดียวกัน องค์ปราสาทหันหน้าไปทางทิศตะวันตกซึ่งมีทางเข้าสู่องค์ปราสาทด้วยส่วนอีก ๓ ด้าน ทำเป็นประตูปลอมมีมุขยื่นออกมาทั้ง ๔ ด้าน แต่ไม่ได้ทำยื่นออกมามากนัก จึงเป็นเพียงลักษณะของซุ้มหน้ากันเท่านั้น ยกเว้นมุขทางปราสาทที่ที่ยื่นออกมา

ปราสาทองค์ใหญ่หรือปราสาทองค์พี่ มีฐานเฉพาะองค์ปราสาทก่อด้วยดินแลงใน ลักษณะของฐานปัทม์รองรับอีก ๒ ชั้น ก่อจะถึงตัวองค์ปราสาททางเข้าองค์ปราสาททำเป็นมุขยื่นออกมามาก ฐานของมุขปราสาทก่อด้วยศิลาแลงอยู่ในระดับเดียวกับฐานเฉพาะองค์ปราสาทชั้นที่ ๒ และบริเวณหน้าประตูทางเข้าองค์มีแท่นอัฒจันทร์ มีลายบัวคว่ำบัวหงาย และเม็ดบัวสลักอยู่ด้านขอบหน้าของอัฒจันทร์ ตัวองค์ปราสาทมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าภายในเจาะเป็นช่องสามเหลี่ยมอยู่ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านทิศเหนือ ตะวันออก และทิศใต้ ด้านหน้าของผนังภายในด้านทิศตะวันออก มีแท่นเสียบศิวลึงค์ตั้งอยู่ หลังคาทำลดหลั่นกันเข้าไปไม่สามารถทราบได้ว่ามีชั้นกันกี่ชั้น เพราะพังไปจนไม่สามารถสังเกตเห็นส่วนยอดขององค์ปราสาทประกอบด้วยกลีบบนเพ็ญ

และอมมาลกะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๓.๓๗ ภาพด้านหน้าปราสาทสองพี่น้องทางทิศตะวันตก

รูปภาพที่ ๓.๓๘ ภาพปราสาทองค์น้องซึ่งเหลือเฉพาะตัวองค์บนฐานเดียวกับปราสาทองค์พี่
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๓.๓๙ ภาพประตูหลอกที่ทำเป็นมุขยื่นออกมาจากปราสาทองค์พี่

รูปภาพที่ ๓.๔๐ ภาพแสดงฐานองค์ปราสาท ซึ่งทำเป็นฐานซ้อนกัน ๓ ชั้นก่อด้วยศิลาแลง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปราสาทองค์พี่ มีขนาดความยาวจากด้านทิศตะวันออกไปทาง
ตะวันตกประมาณ ๒๑.๕๐ เมตร กว้างในแนวทิศเหนือ-ใต้ ประมาณ ๑๓ เมตร

ปราสาทน้อง เนื่องจากพังทลายไปมาก เหลือให้เห็นเฉพาะตัวองค์
ปราสาทบนฐานเดียวกับปราสาทพี่ องค์ปราสาทหันหน้าไปทางทิศตะวันตกทิศเดียวกัน และเป็นทาง
เข้าสู่ตัวอาคารขององค์ปราสาทด้วย ส่วนอีก ๓ ด้านเป็นประตูปลอม ส่วนยอดไม่สามารถทราบได้
เพราะพังทลายไปหมด แต่คงมีลักษณะของกลีบมะเฟือง และอมาลกะ ประกอบอยู่ด้วย เช่นเดียวกับ
ปราสาทองค์พี่ ปราสาทน้องมีขนาดกว้างยาว ด้านละ ๑๑ เมตร

นอกเหนือไปจากปราสาทสองพี่น้อง ที่สร้างขึ้นในการก่อสร้างครั้งที่
๑ แล้ว ยังปรากฏร่องรอยของการก่อสร้างอยู่ภายในบริเวณปราสาทสองพี่น้องนี้อีก ๒ ครั้งด้วยกัน
คือ

การก่อสร้างครั้งที่ ๒ จะมีการถมดินเท่ากับระดับบัวทวยของ
ฐานปราสาทชั้นแรกสุด จากนั้นจะมีการก่อสร้างเป็นทางเดินล้อมรอบองค์ปราสาทลักษณะของทาง
เดินสร้างด้วยศิลาแลง และปูพื้นด้วยอิฐ

การก่อสร้างครั้งที่ ๓ จะมีการถมดินปิดการก่อสร้างครั้งที่ ๒
ระดับของดินที่จะถมเท่ากับระดับของฐานชั้นที่ ๒ ขององค์ปราสาท แล้วจะนำเอาดินแลงมาวางก่อ
เรียงเป็นแนวยาวตรงทางเข้าสู่องค์ปราสาททีเดียวเลย

นอกจากแนวทางเดินที่มีอยู่รอบองค์ปราสาทในการสร้างครั้งที่ ๓
แล้ว ในการสร้างครั้งที่ ๒ ยังปรากฏแนวทางเดินอยู่ทางด้านทิศตะวันออกขององค์ปราสาท มีทั้งที่
วางตั้งในแนวทิศเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก ซึ่งอาจจะเป็นแนวทางเดินเชื่อมระหว่าง
ปราสาทสองพี่น้องกับปราสาทศรีเทพ ทางด้านทิศตะวันออก และเขาค้างในทางด้านทิศตะวันออก
เฉียงใต้ก็เป็นได้เช่นกัน และการก่อสร้างทั้ง ๒ ครั้งหลังนั้น จะมีขึ้นภายหลังการก่อสร้างปราสาท
สองพี่น้องแล้วอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบศิลปะ

ศาสตราจารย์ จอง บวสเชลียะ ชาวฝรั่งเศส ได้สันนิษฐานจากการ
ย่อมุมมอกของตัวอาคารมากนั้น น่าจะจัดอยู่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ ตรงกับศิลปะเขมรแบบ
บาปวนตอนปลายต่อกับแบบนครวัดตอนต้น

รองศาสตราจารย์อนุวิทย์ เจริญศุภกุล ได้กล่าวถึงรูปแบบของ
 ปรากฏการณ์เมืองศรีเทพว่า การที่ปรากฏการณ์เมืองศรีเทพ มีบัวหัวเสาลอยอยู่อีกข้างหนึ่งนั้นมองเผินๆ คล้าย
 กับเป็นการเพิ่มสิ่งประดับเข้าไปอีก ตามวงจรวิวัฒนาการทางศิลปะทั่วไป แต่ตำแหน่งที่ตั้งไม่ได้
 แสดงว่า ไม่ได้ตั้งใจทำในลักษณะของการประดับ แต่เป็นความบังเอิญในขณะที่เริ่มต้นสายแบบศิลปะ
 แบบใหม่มากกว่าและปรากฏกลุ่มลพบุรี ใช้ลายประดับที่เชิงบาตรได้ลงตัวงดงาม ประสานกับบัว
 หัวเสา ที่รองรับซุ้มหน้าบ้านอย่างมีระเบียบชัดเจน ในขณะที่ชาวศรีเทพยังไม่ได้ใช้ลายประดับและ
 ยังจัดระเบียบองค์ประกอบไม่ลงตัว

ดังนั้น สกุลช่างศิลปะเขมร ที่เมืองลพบุรี ศรีเทพ และสุโขทัยก็น่า
 จะมีความสัมพันธ์กัน ถ้าปรากฏการณ์ศรีเทพ ที่ควรจัดอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ก็ควรจะเป็นช่วง
 ตอนต้น

จากลักษณะของทับหลัง และเสาประดับกรอบประตูที่พบทำให้
 ทราบได้ว่า ปรากฏการณ์สองพี่น้องนี้คงจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ในศิลปะเขมรแบบบาปวน
 ต่อกับนครวัด และการก่อสร้างในครั้งที่ ๒-๓ นั้น คงจะมีมาในภายหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗
 ไปแล้ว

เพราะรูปแบบปรากฏการณ์สองพี่น้องที่ปรากฏให้เห็น มีลักษณะต่าง
 ต่างไปจากปรากฏการณ์เขมรโดยทั่วไปอย่างมาก ซึ่งลักษณะที่แตกต่างไปนี้ อาจเป็นลักษณะพื้นเมือง
 หรือท้องถิ่นก็ได้ลักษณะแตกต่างที่ปรากฏให้เห็นได้แก่

๑. จำนวนองค์ปรากฏ ปรากฏการณ์สองพี่น้องสร้างเป็นลักษณะปรากฏ
 คู่ ๒ องค์ ซึ่งลักษณะการสร้างปรากฏ ๒ องค์นี้ ไม่เคยปรากฏให้เห็นในศิลปะขอมสมัยใดเลย

๒. ระดับพื้นภายในตัวองค์ปรากฏ มีระดับที่ต่ำมาก เมื่อมอง
 จากทางด้านหน้าประตูเข้าสู่องค์ปรากฏ

๓. อัจฉจันทร์หน้าทางเข้าองค์ปรากฏ รูปครึ่งวงกลม ทำจากท่อน
 ทรายสีเขียวสลักเป็นลายบัวคว่ำบัวหงาย และเม็ดบัว อยู่ทางด้านหน้าทางเข้าองค์ปรากฏ ซึ่ง
 ลักษณะของบัวที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนอยู่ในศิลปะแบบทวารวดี

๔. ลักษณะหน้าบ้าน ทำเป็นหน้าบันซ้อนสองชั้น แต่ระหว่างหน้า
 บันชั้นในสุดกับองค์ปรากฏ จะมีแท่นสี่เหลี่ยมผืนผ้าอยู่ชั้นหนึ่งก่อน

๕. หลังคาปรากฏการณ์สองพี่น้อง มีความสูงมาก ซึ่งอาจเกิดจากการ
 เกลือมอิฐเข้าไปทีละน้อย หรือสร้างเพื่อไว้รับกับองค์ปรากฏที่มีความสูงมาก

รูปภาพที่ ๓.๕๑ ภาพแสดงทางเข้าสู่องค์ปรางค์โดยวางดินแลงเท่ากับระดับ
ของฐานชั้นที่ ๒ ขององค์ปรางค์

รูปภาพที่ ๓.๕๒ ภาพแสดงทางเดินโดยรอบองค์ปรางค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากลักษณะที่แตกต่างออกไปนี้เอง ทำให้เชื่อว่าเป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นที่เมืองโบราณศรีเทพ หรือที่เรียกว่าลักษณะพื้นเมืองหรือท้องถิ่น โดยชนพื้นเมืองเดิมที่อาศัยอยู่ก่อน ได้นำเอาอิทธิพลของเขมรที่แพร่เข้ามาใหม่ นำเอามาผสมกับของคนที่มียุคเดิม ทำให้แตกต่างไปจากศิลปะเขมรดั้งเดิมและชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ที่เมืองศรีเทพ ก็เป็นพวกที่ได้รับอารยธรรมวัฒนธรรมจากทวารวดี ที่เจริญอยู่ทางภาคกลางของไทยนี้เอง

เขาค้างใน

ที่ตั้ง

โบราณสถานเขาค้างใน ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของปราสาทสองพี่น้อง ห่างออกมาประมาณ ๓๐ เมตร

ด้านทิศเหนือ

เป็นปราสาทสองพี่น้องและปราสาทศรีเทพ

ด้านทิศตะวันออก

เป็นที่ราบลอนลูกคลื่นถัดไปเป็นแนวถนนวงแหวน

ด้านทิศใต้

เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น

ด้านทิศตะวันตก

เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น

โบราณสถานเขาค้างในเป็นโบราณสถานขนาดใหญ่ ขนาดความกว้าง ๒๘ เมตร ยาว ๔๔ เมตร สูง ๑๒ เมตร ก่อด้วยศิลาแลงเป็นวัสดุหลัก หันหน้าไปทางทิศตะวันออกมีบันไดทางขึ้นสู่ชั้นบน ที่ฐานมีลวดลายปูนปั้นประดับในลักษณะต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปบุคคลและลายพันธุ์พฤกษา

ชื่อโบราณสถานนี้เป็นการเรียกโดยชาวบ้าน โดยมีเชื่อว่าเป็นที่เก็บสิ่งของมีค่า จึงเรียกว่า "ค้าง" ส่วนคำว่า "ใน" หมายถึง อยู่ในเมืองชั้นใน บริเวณที่ตั้งของโบราณสถานเขาค้างในอยู่เกือบกึ่งกลางเมือง เดิมเป็นป่ารกทึบ ชาวบ้านเชื่อกันว่าถึงในฤดูกลางหนึ่งจะมีการนำเอาสิ่งของมีค่าออกมาแสดงเช่นสรวงบูชาเทพเจ้าและเมื่อเสร็จฤดูกลาง เทวดาต่างๆ จะนำกลับไปเก็บจึงเป็นที่มาของเขาค้างใน

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้า ฐานล่างทำเป็นฐานหน้ากระดานเหลี่ยมสองชั้นชั้นที่สองมีลวดลายพันธุ์พฤกษาประดับ เหนือขึ้นมาเจาะช่องสี่เหลี่ยมที่ท้องไม้ ในแต่ละช่องจะมีรูปบุคคลประดับอยู่ภายใน รูปบุคคลทำเป็นรูปคนแคระหัวเป็นกบ หัวเป็นลิง หัวเป็นสิงห์หัวเป็นควาย สลับกับลายพันธุ์พฤกษา ลักษณะการเจาะช่องมักจะทำ

กฎอยู่ตามฐานสถูปแบบทวารวดีทั่วๆ ไป และที่สำคัญการที่เจาะช่องมีรูปประติมากรรมรูปคน
แคะค้ำฐานโบราณสถานมีปรากฏที่โบราณสถานในเมืองคูบัว มีปรากฏที่โบราณสถานในเมืองลพ
บุรี วัดนครโกษาเหนือจากฐานเจาะช่องมีหน้ากระดานลดหลั่นขึ้นไปเดิมน่าจะเป็นซุ้มพระประดับ
แบบเดียวกับโบราณสถานจังหวัดนครปฐม แต่ปัจจุบันได้พังไปหมดทำให้ไม่สามารถศึกษาได้
บริเวณด้านหน้าทางขึ้นบันไดทำเป็นระยະๆ และมีบันได
เป็นช่วงๆ ขึ้นสู่ลานชั้นบน มีร่องรอยการก่อผนังและมีฐานอาจเป็นสถูปขนาดเล็กและฐานพระอยู่
ด้านบนแบบเดียวกับปราสาทที่บรรจุพระพุทธรูปสำหรับการเคารพบูชา

จากลักษณะทางสถาปัตยกรรมเครื่องประดับ และรูปบุคคล
ลวดลายที่ปรากฏอยู่ทำให้มีการเสนอความเห็นต่างๆ ศาสตราจารย์ ชอบ บวสเชอเลีย ผู้เชี่ยวชาญ
ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับ
โบราณสถานเขาค้างในดังนี้ “...เขาค้างในนั้นข้าพเจ้าสามารถสังเกตได้แต่เพียงว่าก่อสร้างด้วย
ก้อนศิลาแลงขนาดเล็กแผ่นผิงเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ประกอบด้วยกำแพง (?) หรือผนัง ๒ ด้าน
อยู่ชิดกัน ที่มุมทิศตะวันตกเฉียงใต้มีฐานรูปแบบเหลี่ยมคั่น ทางเข้าคงอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียง
เหนือ โดยหันหน้าไปทางปราสาทใหญ่มีส่วนยื่นออกไปทางทิศตะวันตก ซึ่งดูเหมือนว่าจะมีลานอยู่
ทางทิศใต้ และมีบันไดซึ่งมีลานอยู่ทางทิศเหนือ บันไดนี้ไม่ใหญ่นัก อิฐที่ใช้ก่อสร้างเป็นแบบ
“ทวารวดี” คือมีแกนปูน...จากข้อมูลที่มีเล็กน้อยเช่นนี้ก็อาจจะสรุปได้ เพียงอย่างเดียวว่า การที่
กล่าวว่าค้างในมีลักษณะคล้ายกับโบราณสถานหมายเลข ๑๘ (วัดโขลงสุวรรณคีรี) เมืองคูบัว จ.
ราชบุรี นั้นไม่น่าจะเป็นไปได้...ข้าพเจ้าคิดว่าค้างในนี้มีลักษณะสร้างซ้อนกันขึ้นไปเหมือนกับศาล
พระกาฬ หรือศาลสูงที่เมืองลพบุรี...แต่การกล่าวเช่นนี้ก็เพียงสมมุติฐานเท่านั้น เพราะยังไม่มี
อะไรที่จะมาชี้ว่า แผ่นผิงหรือภาพตั้งของค้างในนั้นเป็นอย่างไร ร่องรอยของเครื่องประดับ
สถาปัตยกรรมที่รวบรวมไว้ ก็ไม่อาจให้ความรู้อย่างแน่นอนได้...” (จากหนังสือชำแหละกรรม
ศิลปการ, ๒๕๓๑)

ศาสตราจารย์ ดร.ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ได้สรุปแนวความคิด
จากการศึกษาปูนปั้นประดับในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ถึงเนื้อหาอายุสมัยของโบราณสถานเขาค้างในขณะ
ที่ยังขาดแต่เพียงด้านเดียวดังนี้ “จากการศึกษา “เขาค้างใน” ทั้งจากรูปแบบทางสถาปัตยกรรม
และลวดลายเครื่องประดับปูนปั้นขึ้นสำคัญที่ได้ค้นพบในปีพุทธศักราช ๒๕๓๑ นี้อาจกล่าวได้ว่า
โบราณสถานแห่งนี้ เป็นสถาปัตยกรรมซึ่งสร้างขึ้นภายใต้รูปแบบและความมั่นคงใจจากวัฒนธรรม
ธรรม “ทวารวดี” บริเวณภาคกลางของประเทศไทย รูปแบบของสถาปัตยกรรมที่มีรูปทรงสถูปฐาน
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ในการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใกล้เคียงกับ “เขาลังโน” มากที่สุดน่าจะได้แก่โบราณสถานหมายเลข ๑๘ (วันโขลงสุวรรณคีรี) ที่เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ส่วนเครื่องปั้นดินเผาต่างศาสนสถานของ “เขาลังโน” นี้มีความสัมพันธ์กับภาปนูนันท์จากเมืองคูบัว ถ้าผาโถ จังหวัดราชบุรี เมืองโบราณนครปฐม เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองโบราณโคกไม้เดน จังหวัดนครสวรรค์ และโบราณสถานวัดนครโกษา จังหวัดลพบุรี ลายปูนปั้นดังกล่าวนี้บางลายก็ได้มีวิวัฒนาการในระยะหลัง ซึ่งคงมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ สอดคล้องกับตัวโบราณสถาน

จากการศึกษาทั้งรูปทรงหลักฐานของตัวโบราณสถาน “เขาลังโน” ประกอบกับลายปูนปั้นซึ่งมีวิวัฒนาการของตนเองเป็นแบบพื้นเมืองแล้วอาจทำให้กล่าวได้ว่าโบราณสถานแห่งนี้เป็นศาสนสถานในศิลปะ “ทวารวดี” ซึ่งคงมีอายุราวช่วงกลางของวิวัฒนาการคือประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๔”

อย่างไรก็ตามก่อนหน้านี้นี้มีการศึกษาศาสนสถานเขาลังโนในลักษณะต่างๆจากการขุดทดสอบของกองโบราณคดี พ.ศ.๒๕๒๗ และการสำรวจในปี พ.ศ.๒๕๒๑ ได้ให้ข้อสันนิษฐานว่าโบราณสถานดังกล่าว สร้างขึ้นในสมัยแรกสร้างศรีเทพ หลังจากในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ได้มีการขุดแต่งจนเสร็จสิ้น ทำให้ปรากฏหลักฐานค่อนข้างชัดเจนโดยเฉพาะทิศใต้ ซึ่งเหลือหลักฐานที่ยังพอศึกษาได้ถึงรูปปูนปั้นประดับต่างๆ ทั้งบริเวณฐานดังกล่าวนี้มีรูปประดับแบ่งออกได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ รูปบุคคล รูปลายพันธุ์พฤกษาและรูปสัตว์

รูปบุคคลปูนปั้น ด้านใต้ที่เหลือร่องรอยศึกษาได้จำนวน ๓๑ รูป ในจำนวนนี้มีที่ปั้นเป็นคนแคระหัวสัตว์จำนวน ๗ รูป โดยทำเป็นรูปหัวลิง หัวสิงห์ และหัวควาย ในแต่ละรูปลักษณะไม่เหมือนกัน แสดงให้เห็นว่าเป็นการปั้นขึ้นมาในแต่ละตัวมิใช่ถอดแบบ โดยเฉพาะรูปที่เป็นหัวควายจะประดับบริเวณแทรกอยู่ด้านข้างต่างกับรูปบุคคลที่จะเน้นเด่นอยู่ตรงกลางบริเวณลดระดับที่จะใช้เป็นฐานซุ้มพระพุทธรูป รูปบุคคลแคระเหล่านี้มีลักษณะโดยรวมๆ คือ ค้ำยันโบราณสถานแต่ในรายละเอียดไม่ว่าจะเป็นเครื่องประดับหน้าตาจะต่างกันไม่ซ้ำกัน หัวลิงก็มีลักษณะที่ต่างกันเช่นเดียวกับรูปปูนปั้นอื่นๆ

รูปสัตว์ ปูนปั้นรูปสัตว์ที่ฐานทำเป็นรูปช้าง เช่นเดียวกับโบราณสถานในรุ่นหลังๆ ตามคติของพุทธศาสนาหินยาน เช่น เจดีย์ช้างล้อม เจดีย์ช้างรอบ หรือเจดีย์ในภาคเหนือตามคติของพุทธศาสนาหินยานซึ่งการใช้รูปช้างประดับในโบราณสถานสมัยทวารวดี น่าจะเป็นยุคแรกๆ และต่อมาถ่ายทอดให้กับชุมชนในระยะหลัง เช่น สุโขทัย และล้านนา โดยมากับคติทางพุทธศาสนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

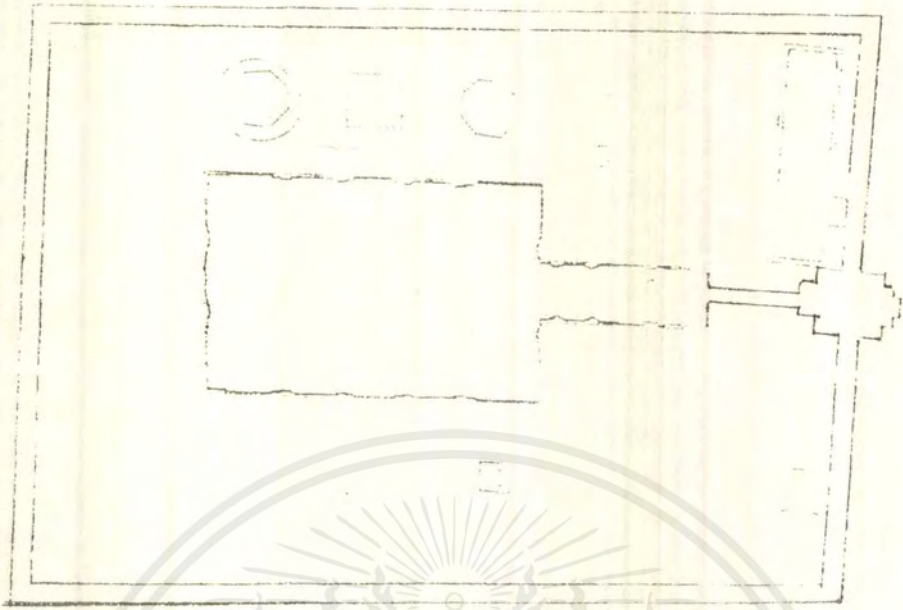

รูปภาพที่ ๓.๕๓ ภาพแสดงทางเดินบริเวณรอบเขาค้างทางทิศใต้

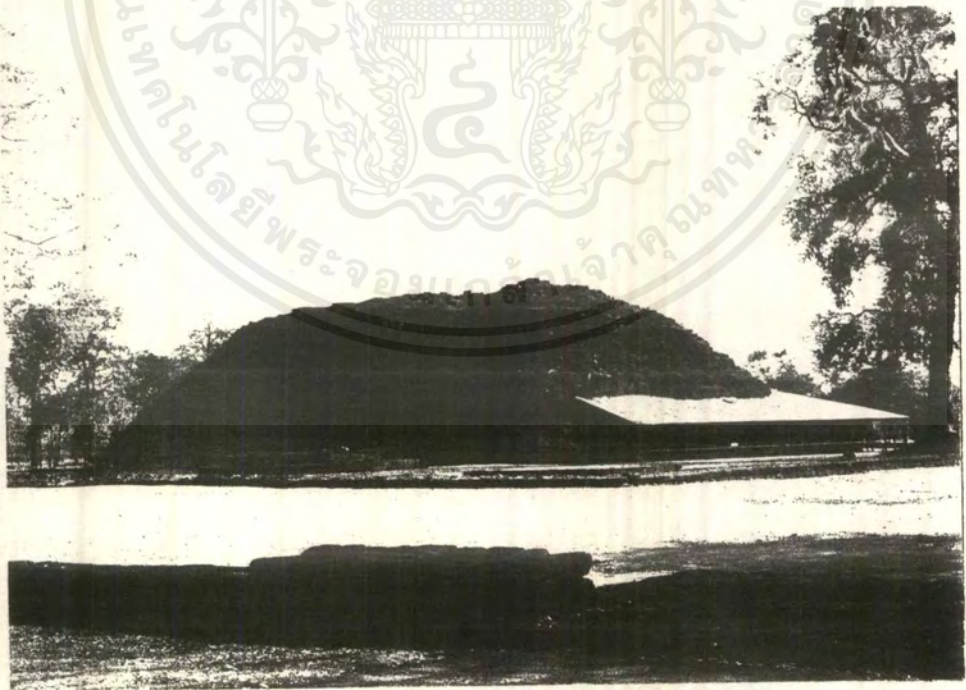

รูปภาพที่ ๓.๕๔ ภาพแสดงทางเดินบริเวณรอบเขาค้างในทางทิศตะวันตก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

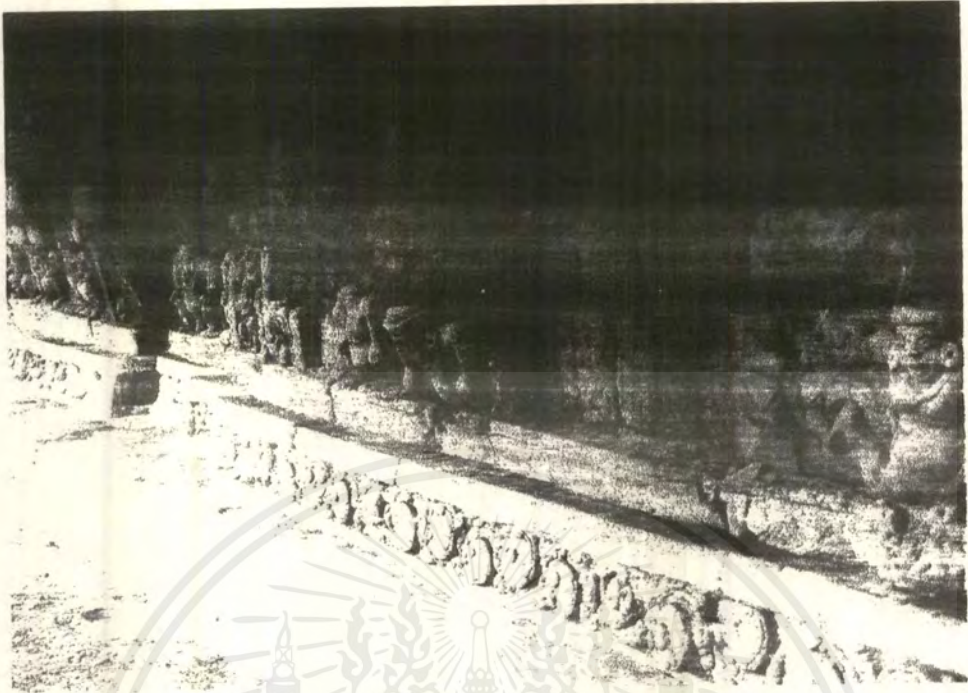

รูปภาพที่ ๓.๔๕ ภาพแสดงแผนผังเขาค้างใน

รูปภาพที่ ๓.๔๖ ภาพแสดงเขาค้างในบริเวณทิศใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๓.๔๗ ภาพแสดงลักษณะฐานเขาค้างใน ซึ่งเป็นหน้ากระดานเหลี่ยม ๒ ชั้น

รูปภาพที่ ๓.๔๘ ภาพแสดงฐานรูปคนแคะ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเมืองโบราณคูบัว

จังหวัดราชบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากรูปแบบผังพื้น รูปตั้ง และลวดลายประดับ ซึ่งให้เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนว่าโบราณสถานเขาค้างไรมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบเดียวกับโบราณสถานหมายเลข ๑๘ (วัดโฆลงสุวรรณคีรี) เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี และพิจารณาจากปูนปั้นประดับ เครื่องประดับลวดลายต่างๆ ที่ฐานจะเห็นได้ว่ามีความใกล้เคียงและมีระเบียบเดียวกับโบราณสถานสมัยทวารวดีอื่นๆ ทั้งจากเมืองคูบัว เมืองนครปฐม โบราณสถานเมืองอู่ทอง เมืองโบราณโคไม้เคน และโบราณสถานวัดนครโกษา ซึ่งเป็นโบราณสถานสมัยทวารวดีทั้งสิ้น

องค์ประกอบเมืองนอก

สระขวัญ

ที่ตั้ง สระขวัญตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางเมืองนอก ก่อนไปทางทิศเหนือ โดยห่างจากประตูไม้แดง (ประตูเมืองด้านทิศเหนือ) ลงมาด้านทิศใต้ประมาณ ๔๐๐ เมตร ด้านทิศเหนือ-ตะวันออก เป็นที่ราบลอนลูกคลื่นที่ถูกใช้ในการเกษตรกรรม

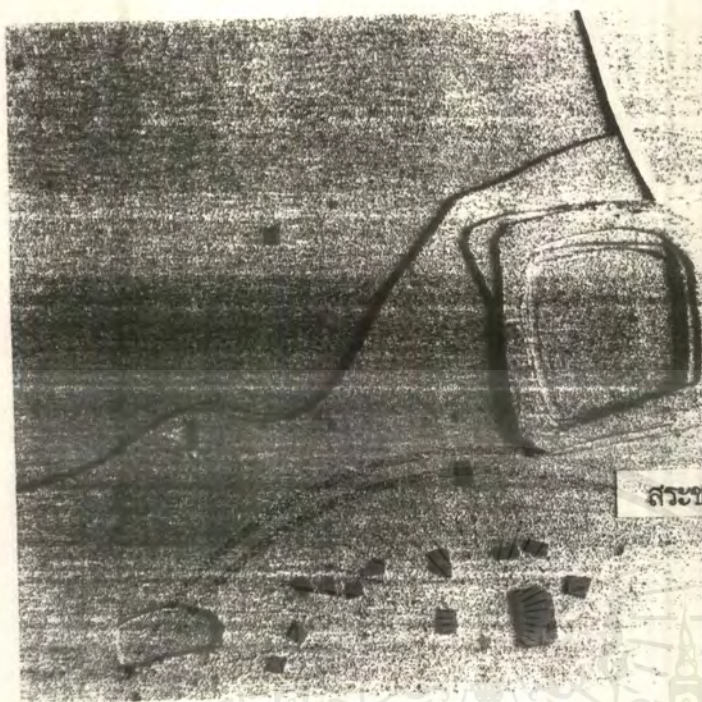
ด้านทิศใต้ เป็นกลุ่มโบราณสถาน

ด้านทิศตะวันตก เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น ที่ถูกใช้ในการเกษตรกรรม และโบราณสถาน

ลักษณะเป็นสระน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๑๕๐ เมตร ยาวประมาณ ๒๐๐ เมตร และลึกประมาณ ๔ เมตร ภายในสระมีต้นกก-วัชพืชขึ้นปกคลุมอยู่ทั่วไป รอบๆ ขอบสระทุกด้านจะเหลาดลงไปทั้งด้านในของสระและด้านนอก มีวัชพืชขึ้นคลุมดินอยู่ทั่วไป

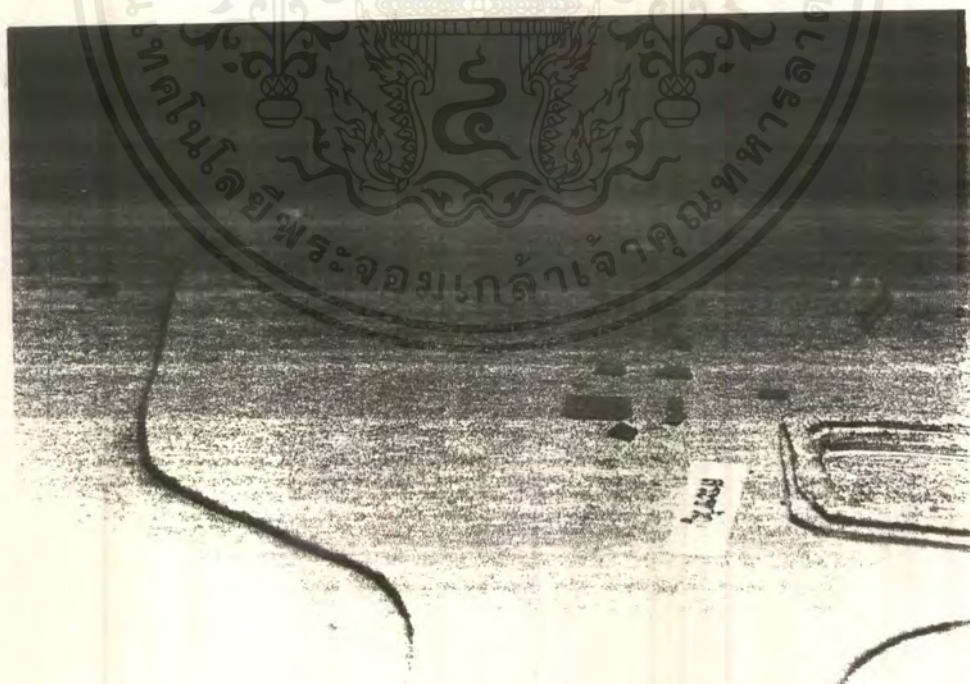
สระขวัญน่าจะเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่สุดภายในเมืองนอก จากตำแหน่งที่ตั้งที่อยู่เกือบกึ่งกลางเมืองนั้น น่าจะเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงการเป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภค-บริโภค เป็นหลักใหญ่เพราะสังเกตได้ว่า ทางด้านทิศใต้ของสระขวัญเป็นที่ตั้งของกลุ่มโบราณสถานเกือบทั้งหมดที่สำรวจพบภายในเมืองนอก

บริเวณโดยรอบสระขวัญเป็นพื้นที่ซึ่งถูกใช้ในการเกษตรกรรมอยู่ตลอดเวลา จนถึงปัจจุบัน มีไม้ยืนต้นขึ้นอยู่บ้างประปรายทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของสระขวัญจะมีช่องน้ำไหลเข้าสู่สระ

สระขวัญ

รูปภาพที่ ๓.๔๙ ภาพแสดงกลุ่มโบราณสถานบริเวณสระขวัญ

สระขวัญ

รูปภาพที่ ๓.๕๐ ภาพแสดงทัศนียภาพกลุ่มโบราณสถานบริเวณสระขวัญ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประตูไม้แดง

ที่ตั้ง

ประตูไม้แดงเป็นประตูเมืองด้านทิศเหนือ ตั้งอยู่ระหว่างแนว
กำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ห่างจากหลุมเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือมาประมาณ ๑,๐๐๐ เมตร
และห่างจากสระขวัญไปทางทิศเหนือ ประมาณ ๔๐๐ เมตร

ด้านทิศเหนือ

เป็นคูเมือง

ด้านทิศตะวันออก-ตก

เป็นแนวกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ

ด้านทิศใต้

เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น ซึ่งถูกใช้ในการ
เกษตรกรรม และมีแนวทางเดินเท้า
ตัดผ่านจากประตูเมืองเข้ามาภายใน
เมือง

คงมีลักษณะของคันดินกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ และตรงที่เป็น
ประตูเมืองนั้น กำแพงจะขาดออกจากกันกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ไม่พบวัสดุก่อสร้างหรือลักษณะ
การก่อสร้างใด

มีไม้ยืนต้นและไม้พุ่มขึ้นปกคลุมอยู่บริเวณประตูเมืองข้างเล็ก
น้อย ปัจจุบันชาวบ้านยังใช้เป็นทางเข้า-ออก คูเมืองด้านทิศเหนือ จะมีน้ำไหลรินอยู่ข้างเล็กน้อย
ส่วนด้านในเมือง (ทิศใต้) มีการใช้พื้นที่ในการเกษตรกรรมอยู่ตลอดเวลา แนวกำแพงเมืองที่ขนาน
ประตูเมือง มีสภาพสมบูรณ์

ประตูน้ำไหล

ที่ตั้ง

ประตูน้ำไหลทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณมุมเมือง ระหว่างช่วงหักเลี้ยว จากแนวกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ มาเป็นแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ห่างจากประตูไม้แดงมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๘๐๐ เมตร และห่างจากสระขวัญไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ ๖๕๐ เมตร

ด้านทิศเหนือ

เป็นคูเมือง

ด้านทิศตะวันออก

เป็นแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก

ด้านทิศใต้

เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น ภายในเมือง นอกที่ใช้ในการเกษตรกรรม

ด้านทิศตะวันตก

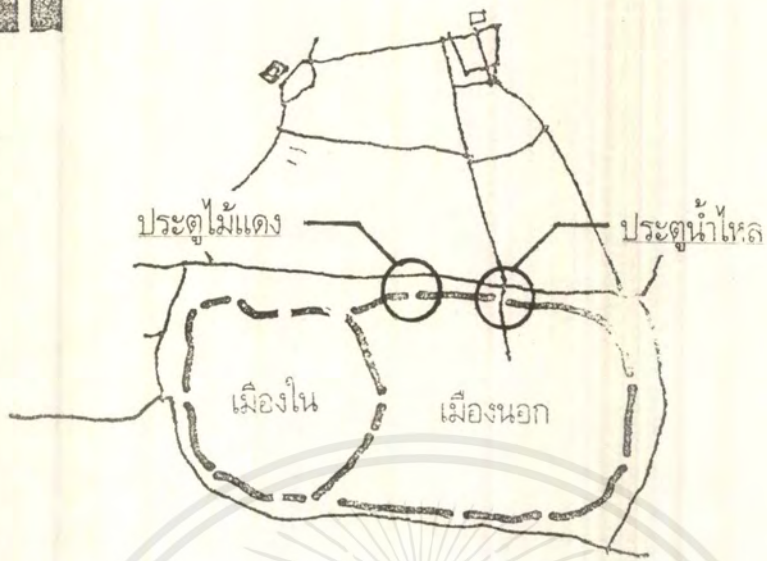
เป็นแนวกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ

คงเป็นลักษณะของคันดินกำแพงเมือง และตรงที่เป็นประตูเมือง นั้น แนวกำแพงจะขาดออกจากกัน กว้างประมาณ ๑๐ เมตร ไม่พบวัสดุก่อสร้างหรือลักษณะการก่อสร้างใดๆ

ประตูน้ำไหลอาจจะไม่ใช่เป็นทางเข้าออกแต่อาจจะเป็นทางเดินของน้ำที่เกิดจากการนำน้ำในคูเมืองเข้ามาใช้ภายในเมืองโดยให้ไหลมาตามทางน้ำไหลเข้าสู่บริเวณสระขวัญเพราะที่สระขวัญทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือก็พบร่องน้ำอยู่ ซึ่งอาจจะต่อเนื่องกับทางน้ำไหลจากประตูน้ำไหลด้วยก็เป็นได้ อีกทั้งพื้นที่บริเวณนี้จะค่อนข้างสูง และลาดลงไปทางทิศตะวันตก จึงมีความเหมาะสมในการใช้เป็นทางเดินของน้ำเข้ามาเก็บกักไว้ในสระขวัญ

บริเวณโดยรอบมีไม้ยืนต้นและไม้พุ่มขึ้นปกคลุมอยู่บริเวณประตูเมืองบ้างเล็กน้อย ปัจจุบันชาวบ้านยังใช้เป็นทางเดินเข้าออก คูเมืองมีน้ำไหลรินอยู่บ้างเล็กน้อยตรงฤดูกาล ส่วนด้านในเมืองมีการใช้พื้นที่ในการเกษตรกรรมอยู่ตลอดเวลา แนวกำแพงเมืองที่ขนาบข้างประตูเมืองอยู่มีสภาพสมบูรณ์

สภาพปัจจุบันคงเป็นลักษณะของคันดิน กำแพงเมือง ด้านทิศตะวันออกและตรงที่เป็นประตูเมืองนั้น แนวกำแพงจะขาดออกจากกันกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ไม่พบวัสดุก่อสร้างหรือลักษณะการก่อสร้างใดๆ

รูปภาพที่ ๓.๕๑ แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งประตูลำไ้แดง และประตุน้ำไหล

รูปภาพที่ ๓.๕๒ ภาพแสดงที่ตั้งประตูลำไ้แดง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สภาพภูมิศาสตร์ทั่วไป มีไม้ยืนต้น และไม้พุ่มขึ้นปกคลุมอยู่ บริเวณประตูเมืองบ้างประปราย ปัจจุบันชาวบ้านยังใช้เป็นทางเข้า-ออก คูเมืองมีน้ำซึ่งอยู่ข้างตาม ฤดูกาล ส่วนด้านในเมือง มีการใช้พื้นที่ในการเกษตรกรรมอยู่ตลอดเวลา แนวกำแพงเมืองที่ขนาบ ข้างประตูเมืองอยู่มีสภาพสมบูรณ์

รูปภาพที่ ๓.๕๓ แสดงสภาพไม้พุ่ม และไม้ยืนต้นที่ปกคลุมอยู่บริเวณประตูเมือง

รูปภาพที่ ๓.๕๔ ภาพแสดงสภาพทางภูมิศาสตร์บริเวณประตูน้ำไหล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประตูเกวียน

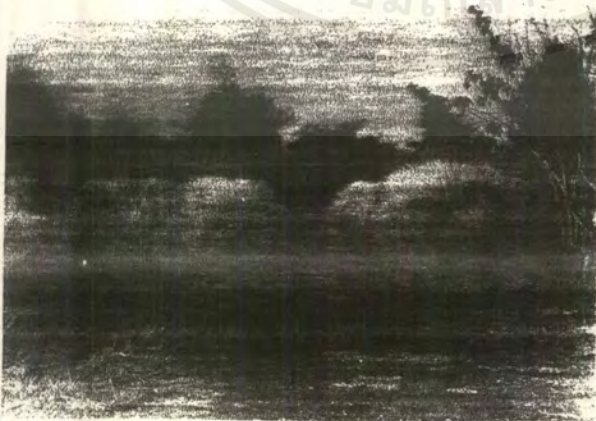
ที่ตั้ง

ประตูเกวียนเป็นประตูเมืองด้านทิศตะวันออก ประตูที่ ๒ ตั้งอยู่ระหว่างแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกก่อนลงมาทางทิศใต้ ห่างจากประตูมะพลับ (บ.ก.๔๒) ลงมาทางใต้ประมาณ ๕๕๐ เมตร และอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของสระขวัญประมาณ ๙๐๐ เมตร

ด้านทิศเหนือ-ใต้	เป็นแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก
ด้านทิศตะวันออก	เป็นคูเมือง
ด้านทิศตะวันตก	เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น ที่ถูกใช้ในการเกษตรกรรม

สภาพปัจจุบันยังเป็นลักษณะของคันดิน กำแพงเมือง ด้านทิศตะวันออก และตรงที่เป็นประตูเมืองนั้น แนวกำแพงจะขาดออกจากกันกว้างประมาณ ๑๐ เมตร ไม่พบวัสดุก่อสร้างหรือลักษณะการก่อสร้างใดๆ

สภาพภูมิศาสตร์ทั่วไป มีไม้ยืนต้น และไม้พุ่มขึ้นปกคลุมอยู่บริเวณประตูเมืองบ้างประปราย ปัจจุบันชาวบ้านยังใช้เป็นทางเข้า-ออก คูเมืองมีน้ำขังอยู่บ้างตามฤดูกาล ส่วนด้านในเมือง มีการใช้พื้นที่ในการเกษตรกรรมอยู่ตลอดเวลา แนวกำแพงเมืองที่ขนานข้างประตูเมืองอยู่มีสภาพสมบูรณ์

รูปภาพที่ ๓.๕๕ ภาพแสดงสภาพภูมิศาสตร์ทั่วไป บริเวณประตูเกวียน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประตุมะพลับ

ที่ตั้ง

ประตุมะพลับเป็นประตูเมืองด้านทิศตะวันออก ๑ ใน ๒ ประตู ตั้งอยู่ระหว่างแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ก่อนขึ้นไปทางทิศเหนือห่างจากประตูน้ำไหลลง มาทางทิศใต้ประมาณ ๔๐๐ เมตร และห่างจากสระขวัญไปทางทิศตะวันออก ประมาณ ๗๐๐ เมตร

ด้านทิศเหนือ-ใต้

เป็นแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก

ออก

ด้านทิศตะวันออก

เป็นคูเมือง

ด้านทิศตะวันตก

เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น ซึ่งถูกใช้ในการ เกษตรกรรม

สภาพปัจจุบัน คงเป็นลักษณะของคันดินกำแพงเมือง ด้านทิศ ตะวันออกและตรงที่เป็นประตูเมืองนั้น แนวกำแพงจะขาดออกจากกัน กว้างประมาณ ๑๐ เมตร ไม่พบวัสดุก่อสร้างหรือลักษณะการก่อสร้างใดๆ

สภาพภูมิศาสตร์ทั่วไป

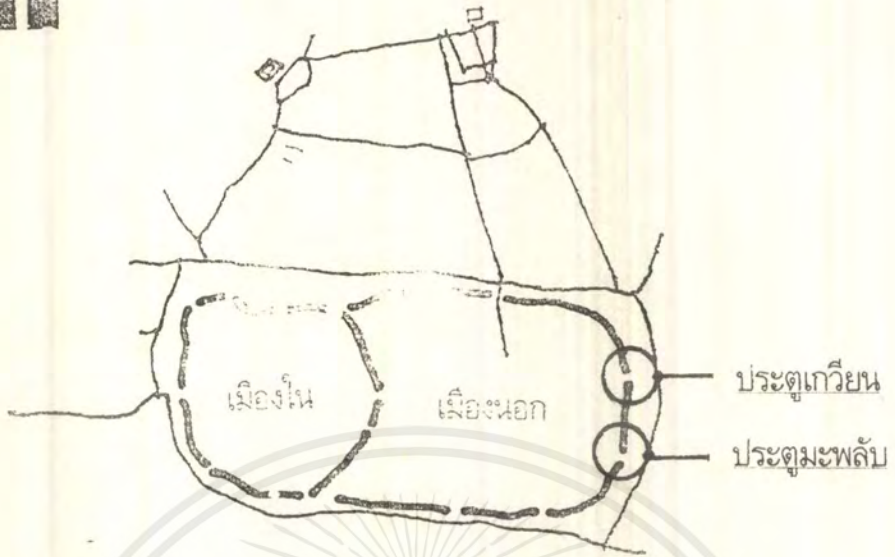
มีไม้ยืนต้นและไม่พุ่มขึ้นปกคลุมอยู่

บริเวณประตูเมืองบ้างประปราย ปัจจุบันชาวบ้านยังใช้เป็นทางเข้าออกคูเมืองด้านทิศตะวันออก มีการทำฝายน้ำล้น ส่วนด้านในเมืองมีการใช้พื้นที่ในการเกษตรกรรมอยู่ตลอดเวลา และมีการสร้าง บ้านเรือนอยู่ ๒-๓ หลัง แนวกำแพงเมืองที่ขนาบข้างประตูเมืองอยู่มีสภาพสมบูรณ์

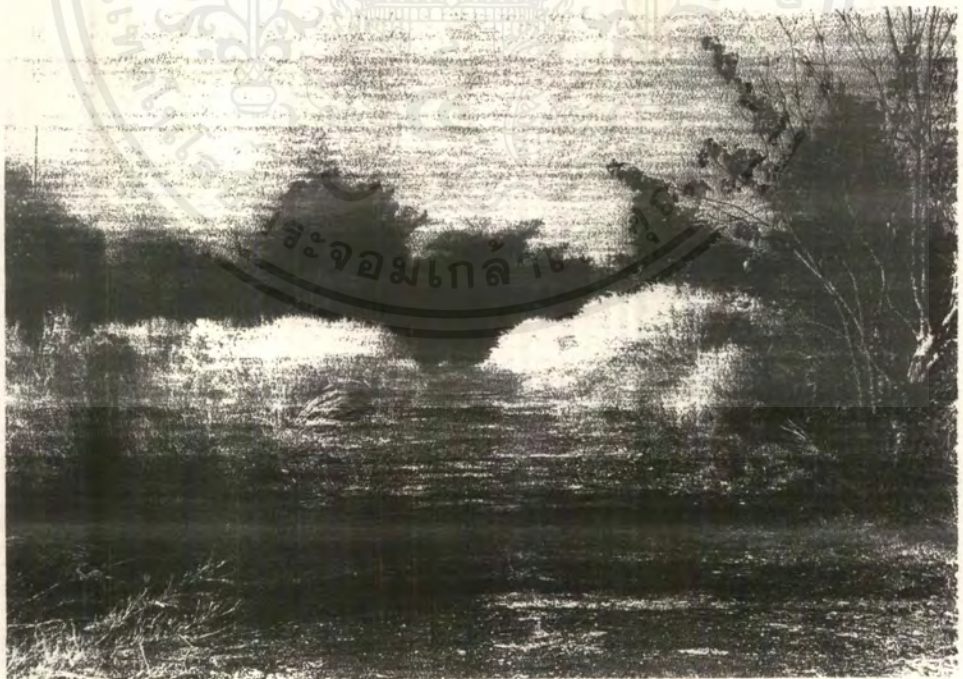

รูปภาพที่ ๓.๕๖ แสดงสภาพด้านในเมือง ซึ่งยังคงใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๓.๕๗ แผนที่แสดงที่ตั้งประตูเกวียน และประตูมะพลับ

รูปภาพที่ ๓.๕๘ ภาพแสดงสภาพทั่วไปบริเวณประตูเกวียน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประตู่ผี

ที่ตั้ง

ประตู่ผี เป็นประตูเมืองด้านทิศใต้ ๑ ใน ๒ ประตู ตั้งอยู่ระหว่างแนวกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ก่อนไปทางทิศตะวันออก ห่างจากประตูเกวียน (บ.ก.๔๓) มาทางทิศใต้ประมาณ ๗๐๐ เมตร และอยู่ทางด้านทิศใต้ของสระขวัญประมาณ ๑ กิโลเมตร

ด้านทิศเหนือ เป็นที่ราบลอนลูกคลื่น ซึ่งถูกใช้ในการเกษตรกรรม

ด้านทิศตะวันออก-ตก เป็นแนวกำแพงเมืองด้านทิศใต้

ด้านทิศใต้ เป็นคูเมือง

สภาพปัจจุบัน คงเป็นลักษณะของคันดินกำแพงเมืองด้านทิศใต้ และตรงที่เป็นปากประตูเมืองนี้แนวกำแพงจะขาดออกจากกัน กว้างประมาณ ๑๐ เมตร ไม่พบวัสดุก่อสร้างหรือลักษณะการก่อสร้างใดๆ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นประตูที่น่าศพคนตายออกจากเมืองจึงเรียกว่า "ประตู่ผี"

สภาพภูมิศาสตร์ มีไม้ยืนต้น และไม้พุ่มขึ้นปกคลุมอยู่บริเวณประตูเมืองบ้างประปราย ปัจจุบันชาวบ้านยังใช้เป็นทางเดินเข้า-ออกคูเมือง มีน้ำขังอยู่บ้างตามฤดูกาล ส่วนด้านในเมืองมีการใช้พื้นที่ในการเกษตรกรรมอยู่ตลอดเวลา แนวกำแพงเมืองที่ขนาบข้างประตูเมืองอยู่ มีสภาพสมบูรณ์

ประตูแดง

ที่ตั้ง

ประตูแดง เป็นประตูเมืองด้านทิศใต้ ประตูที่ ๒ ตั้งอยู่ระหว่าง
แนวกำแพงเมืองด้านทิศใต้ เกือบกึ่งกลางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสระขวัญประมาณ ๑ กิโลเมตร

ด้านทิศเหนือ

เป็นที่ราบลอนลูกคลื่นที่ถูกใช้ในการ

เกษตรกรรม

ด้านทิศตะวันออก-ตก

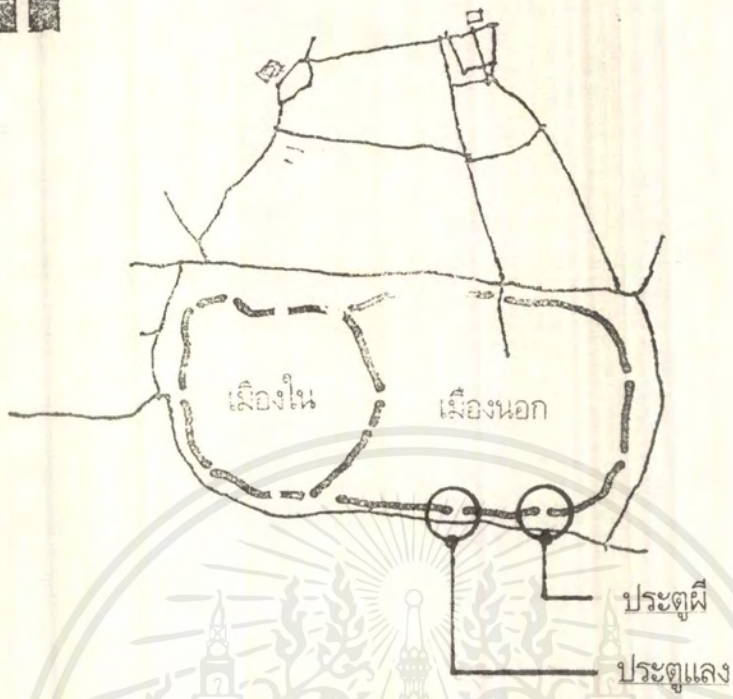
เป็นแนวกำแพงเมืองด้านทิศใต้

ด้านทิศใต้

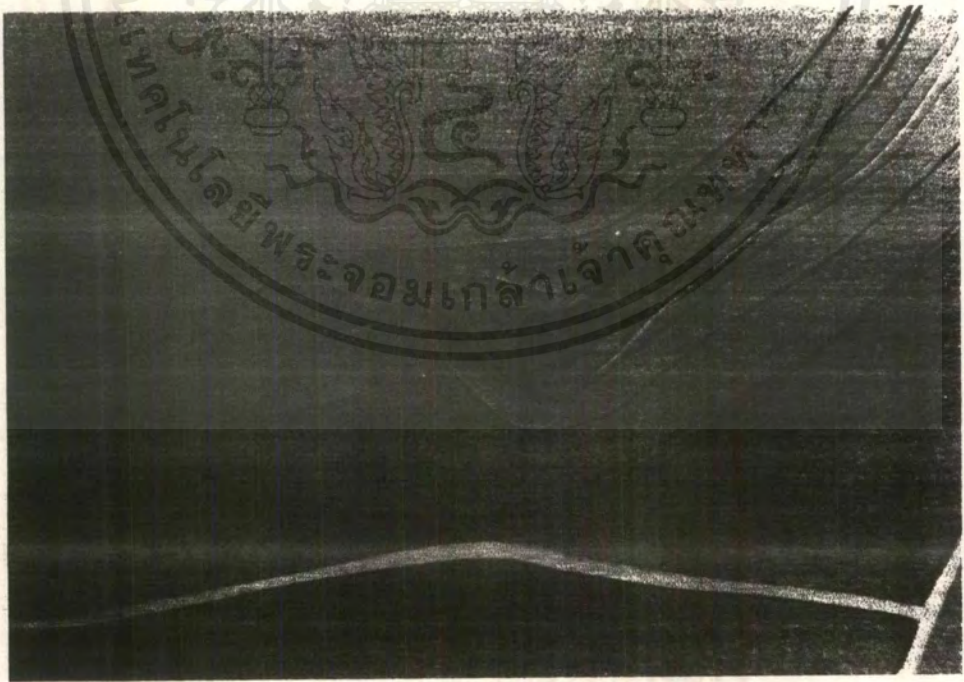
เป็นคูเมือง

สภาพปัจจุบัน คงเป็นลักษณะของคันดินกำแพงเมืองด้านทิศใต้
และตรงที่เป็นปากประตูเมืองนั้นแนวกำแพงจะขาดออกจากกัน กว้างประมาณ ๑๐ เมตร พบเศษ
แลงตกอยู่บ้างประปราย น่าจะเป็นวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างประตูเมือง แต่ไม่พบลักษณะการก่อสร้างใดๆ

สภาพภูมิศาสตร์ มีไม้ยืนต้น และไม่พุ่มขึ้นปกคลุมอยู่บริเวณ
ประตูเมืองบ้างประปราย ปัจจุบันชาวบ้านยังใช้เป็นทางเดินเข้า-ออกคูเมือง มีน้ำขังอยู่บ้างตามฤดูกาล
ส่วนด้านในเมืองมีการใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรกรรมอยู่ตลอดเวลา แนวกำแพงเมืองที่ขนาบ
ข้างประตูเมืองมีสภาพสมบูรณ์

รูปภาพที่ ๓.๕๙ แผนที่แสดงที่ตั้งประตูดินและประตูล่าง

รูปภาพที่ ๓.๖๐ ภาพแสดงที่ตั้งบริเวณประตูดิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กำแพงเมืองและคูเมือง

กำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ด้านนอกเมืองเป็นคูเมือง มีน้ำขังอยู่บ้างตามฤดูกาลถัดไปเป็นที่ราบและแนวถนนจากบ้านบึงนาจานไปบ้านศรีเทพน้อย ส่วนภายในเมืองเป็นที่ราบลอนลูกคลื่นที่ถูกใช้ในการเกษตรกรรมมีวัชพืช ไม้พุ่มและไม้ยืนต้นขึ้นอยู่ด้วยโดยทั่วไป

กำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ด้านนอกเมืองเป็นคูเมือง ซึ่งมีการก่อสร้างฝายน้ำล้นกันขวางคูเมืองอยู่บริเวณใกล้กับโรงเรียนศรีเทพน้อย และถัดไปเป็นที่ตั้งของบ้านศรีเทพน้อย มีแนวถนนติดต่อกับบ้านนาตะกวด ส่วนภายในเมืองเป็นที่ราบลอนลูกคลื่นที่ถูกใช้ในการเกษตรกรรม มีวัชพืช ไม้พุ่มและไม้ยืนต้นขึ้นอยู่ทั่วไป

กำแพงเมืองด้านทิศใต้ ด้านนอกเมืองเป็นคูเมือง ถัดไปเป็นแนวถนนทางเดินของชาวบ้านไปบ้านตะกวด ภายในเมืองเป็นที่ราบลอนลูกคลื่นที่ถูกใช้ในการเกษตรกรรม มีวัชพืช ไม้พุ่ม และไม้ยืนต้นขึ้นอยู่ทั่วไป

กำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก ด้านนอกเมืองเป็นคูเมือง ซึ่งมีการก่อสร้างฝายน้ำล้นกันขวางคูเมืองอยู่ ถัดไปเป็นบ้านบึงนาจาน และพื้นที่เพาะปลูกทำการเกษตรกรรม

กำแพงเมืองระหว่างเมืองในและเมืองนอก ด้านนอกเมืองเป็นคูเมือง ซึ่งถูกใช้พื้นที่ทำนาถัดไปเป็นคันดินกำแพงเมืองใน ส่วนภายในเมือง เป็นที่ราบลอนลูกคลื่นซึ่งถูกใช้ในการเกษตรกรรม มีวัชพืช ไม้พุ่ม และไม้ยืนต้นขึ้นอยู่ทั่วไป

สภาพการพังทลาย ส่วนใหญ่เกิดจากธรรมชาติได้แก่ น้ำฝนที่ไหลชะล้างเอาดินเป็นกำแพงเมืองให้พังทลายลงมา หรือ ในกรณีที่ปล่อยให้คูเมืองตื้นเขินแล้วเอาพื้นที่ภายในคูเมืองทำนา ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทั้งกำแพงเมืองและคูเมืองต้องเสื่อมสภาพไปทั้งทางธรรมชาติ และการกระทำของคน รวมไปถึงการที่คนขึ้นไปทำไร่อยู่บนกำแพงเมืองด้วยสภาพปัจจุบัน กำแพงเมืองด้านทิศเหนือ ลักษณะของแนวกำแพงเมืองค่อนข้างสมบูรณ์มากเป็นกำแพงคันดิน ไม่มีวัสดุก่อสร้างอย่างอื่นเข้ามาปะปน ยกเว้นบริเวณปากประตูเมือง อาจมีแลงเข้ามาเป็นส่วนประกอบช่วงที่แนวกำแพงเมืองติดต่อกับกำแพงเมืองโน้น มีแนวคันดินเล็กๆ ต่อยออกไป กำแพงเมืองด้านนี้ยาวประมาณ ๓,๕๐๐ เมตร ส่วนติดกับแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกนั้นจะมนโค้งแนวกำแพงเมือง ไม่ได้วางตัวเป็นเส้นตรงทีเดียว แต่จะค่อนข้างคดโค้งบ้างเล็ก

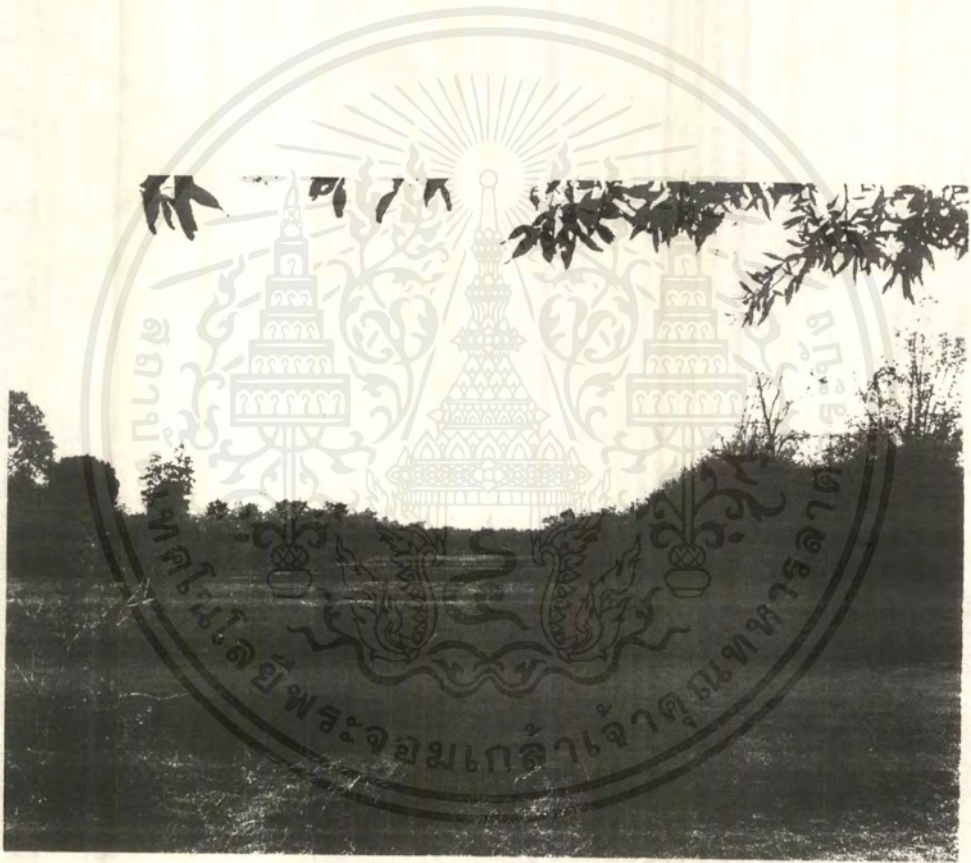
น้อย กำแพงเมืองสูงประมาณ ๓.๕ เมตร มีวัชพืช ไม้พุ่มและไม้ยืนต้นปกคลุมอยู่ตลอดแนว กำแพง ส่วนภายในคูเมือง ส่วนใหญ่จะปกคลุมไปด้วยต้นไม้ขนาดต่างๆ กัน

กำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก แนวกำแพงเมืองค่อนข้างโค้งมีสภาพสมบูรณ์ ลักษณะเป็นแนวคันดิน ต่อเนื่องมาจากด้านทิศเหนือ กำแพงเมืองด้านนี้ยาวประมาณ ๑,๒๐๐ เมตร ส่วนต่อกับแนวกำแพงเมืองด้านอื่นจะมนโค้ง ขนาดของกำแพงเมืองจะเท่ากับด้านทิศเหนือ รวมทั้งขนาดของคูเมืองด้วย มีประตูเมือง ๒ ประตูคือ ประตูมะพลับและประตูเกียนคงมีวัชพืชไม้พุ่ม และไม้ยืนต้นขึ้นปกคลุมอยู่ตลอดแนวกำแพงเมืองบางช่วงแนวกำแพงเมืองจะถูกถากถางไปจนโล่งเตียน ส่วนภายในคูเมือง บางช่วงจะถูกปรับปรุงขุดลอกทำฝายน้ำล้นนอกนั้นจะมีต้นไม้ขึ้นอยู่บ้าง

กำแพงเมืองด้านทิศใต้ แนวกำแพงเมืองจะโค้งรับกับทับแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก มีแนวกำแพงขาดออกจากกันบ้างเป็นช่วงๆ กำแพงเมืองด้านนี้ ยาวประมาณ ๓,๕๐๐ เมตร ขนาดของกำแพงเมือง-คูเมือง เฉลี่ยแล้วจะเท่ากับด้านทิศเหนือ ส่วนของแนวกำแพงเมืองที่ต่อเนื่องกับกำแพงเมืองของเมืองในนั้นจะมีลักษณะเป็นคันดินเล็กๆ ต่อยื่นออกไป มีวัชพืชไม้พุ่มและไม้ยืนต้นขึ้นปกคลุมอยู่ตลอดแนวกำแพง ส่วนภายในคูเมืองบางช่วงมีน้ำขัง บางช่วงใช้เป็นที่นา

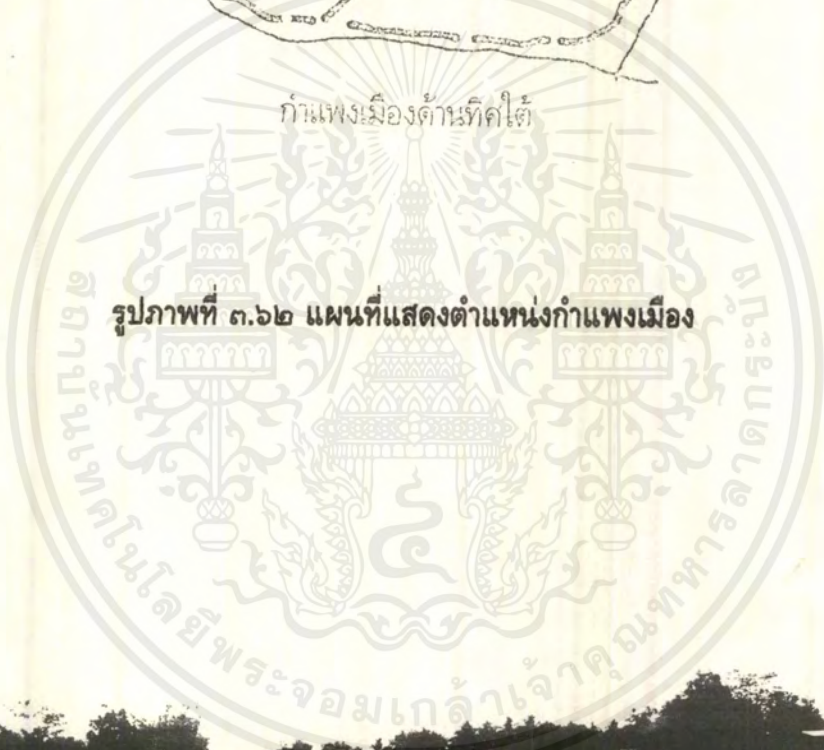
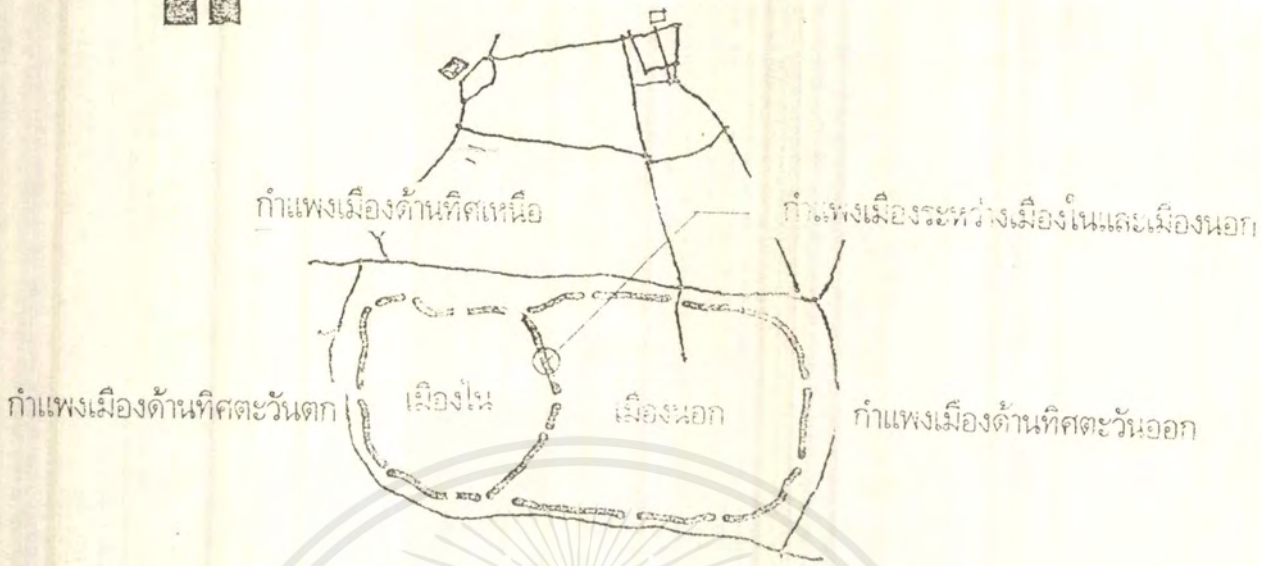
กำแพงเมืองระหว่างเมืองในและเมืองนอก ความจริงแล้วไม่มีลักษณะการก่อสร้างเป็นคันดินกำแพงเมืองเลย คงมีแต่ลักษณะการยกระดับของพื้นที่ด้านนี้ ให้มนโค้งไปตามลักษณะของคูเมืองที่ขุดคูขนานไปกับกำแพงเมืองของเมืองในด้านทิศตะวันออก อาจจะมีการขุดขยายคูเมืองด้านนี้เข้ามาดินมาถมพื้นที่บริเวณนี้ ให้สูงขึ้นเท่านั้น เพราะระดับพื้นดินภายในเมืองนอกจะเท่ากับแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกนี้ทั้งยังไม่พบลักษณะของประตูเมืองเลย คงมีแต่ร่องติดต่อกับประตูศรีเทพของเมืองในผ่านเลยมาขึ้นยังเมืองนอก แต่กลับพบลักษณะของกองศิลาแลง แนวคันดินที่อาจจะทำเป็นทางเชื่อมต่อกัน ๑,๓๐๐ เมตร ส่วนคูเมืองจะกว้างประมาณ ๕๐ เมตร ซึ่งพบร่องน้ำที่อาจจะเป็นทางน้ำเข้า จากคูเมืองเข้าไปในเมืองนอกก็เป็นไปได้ มีวัชพืช ไม้พุ่มขึ้นอยู่ตามแนวกำแพงเมืองบางส่วนในคูเมืองจะถูกใช้พื้นที่ในการทำนา เห็นได้ว่า ลักษณะของกำแพงเมืองบนสันกำแพงจะตัดเรียบให้เดินได้ และด้านในของกำแพงเมืองจะลาดชันน้อยกว่าด้านนอก กำแพงเมืองจะสร้างจากดิน ซึ่งคงเป็นดินที่ขุดขึ้นมาจากคูเมืองด้านนอกนั่นเอง จะเห็นได้ว่าคูเมืองจะวางตัวคูขนานไปกับกำแพงเมืองโดยตลอด

จากลักษณะของกำแพงเมืองนอกที่มีรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมใช้ในการก่อสร้างเมืองโบราณของเขมร และผลจากการขุดค้นทางโบราณคดีที่พบว่าชั้นดินภายในเมืองนอกนั้นมีชั้นดินอยู่อาศัยที่จัดอยู่ในระยะที่ ๒ ของการอยู่อาศัยเมื่อเปรียบเทียบกับชั้นดินอยู่อาศัยของเมืองในแล้ว จะจัดว่าชั้นดินอยู่อาศัยที่ ๒ นี้ น่าจะจัดอยู่ในช่วงที่เขมรเข้ามามีอำนาจเหนือเมืองศรีเทพแล้ว ฉะนั้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่าเมืองนอกนั้นถูกสร้างขึ้นมาภายหลังเมืองในอย่างแน่นอน และมีอายุหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ลงมา

รูปภาพที่ ๓.๖๑ ภาพแสดงกำแพงและคูเมือง ระหว่างเมืองในและเมืองนอก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

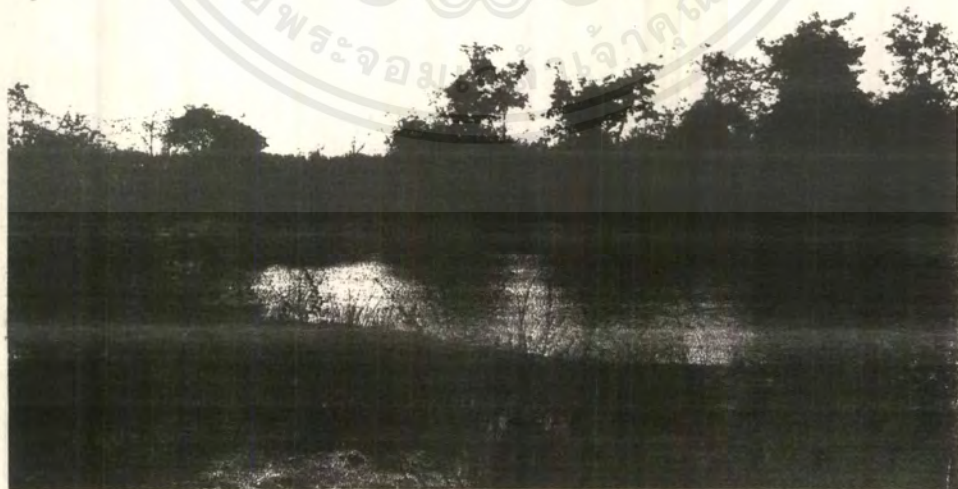

รูปภาพที่ ๓.๖๓ แสดงแนวกำแพงเมืองทางด้านทิศตะวันตก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๓.๖๓ ภาพแสดงแนวกำแพงเมืองทางด้านทิศเหนือ

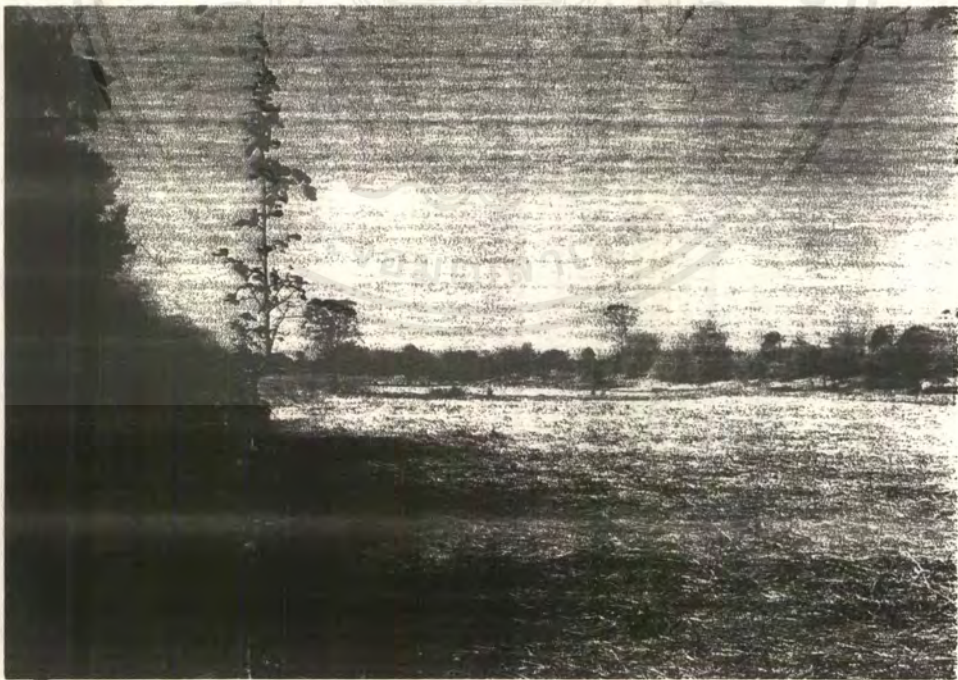

รูปภาพที่ ๓.๖๓ ภาพแสดงแนวกำแพงเมืองทางด้านทิศใต้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๓.๖๖ ภาพแสดงแนวกำแพงเมืองทางด้านทิศตะวันออก

รูปภาพที่ ๓.๖๗ ภาพแสดงแนวกำแพงระหว่างเมืองในและเมืองนอก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๔ การออกแบบ

๔.๑.๑ แนวความคิดในการจัดผังบริเวณ

จากสภาพทั่วไปของเมืองโบราณศรีเทพ ซึ่งล้อมรอบด้วยคันดินสูงกว่าระดับปกติ ๓-๔ เมตร โดยรอบเป็นรูปสี่เหลี่ยมมุมมน กั้นพื้นที่ภายในเมืองโบราณออกเป็น ๒ ส่วนคือ เมืองในทางทิศตะวันตกและเมืองนอก ทางทิศตะวันออก มีโบราณสถานใหญ่ๆ อยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่มกระจายทั่วไปทั้งภายในและนอกเมือง จึงต้องมีการจัดกลุ่มโบราณสถานตามระดับความสำคัญ โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังนี้

- ความสำคัญของโบราณสถานในด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี
- ความสมบูรณ์สวยงามของโบราณสถานในปัจจุบัน
- ความสัมพันธ์กับโบราณสถานอื่นๆ
- ตำแหน่งที่ตั้งและการเข้าถึง
- กิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานนั้น

การจัดกลุ่มโบราณสถานแยกตามระดับความสำคัญ มีแนวทางดังนี้

๑. กลุ่มโบราณสถานที่มีความสำคัญระดับที่หนึ่ง ได้แก่ กลุ่มโบราณสถานสำคัญภายในเมืองใน อันประกอบด้วย ปราสาทศรีเทพ ปราสาทสองพี่น้อง เขาค้างใน สระปราสาท และโบราณสถานใหญ่ๆ ภายนอกตัวเมือง คือ เขาค้างนอก ปราสาทฤๅษี ถ้ำเขามอรัตน์และเขาค้างเกาะแก้ว

๒. กลุ่มโบราณสถานที่มีความสำคัญระดับที่สอง ได้แก่ กลุ่มโบราณสถานภายในเมืองนอกโบราณสถานย่อยๆ ที่กระจายอยู่ในเขตเมืองใน คูเมือง กำแพงเมือง และประตูเมือง

๓. กลุ่มโบราณสถานที่มีความสำคัญระดับที่สาม ได้แก่ โบราณสถานย่อยๆ ที่กระจายอยู่ภายนอกตัวเมืองทั้งหมด

๔. พื้นที่ที่เกี่ยวข้องในด้านโบราณคดี ยังมีบริเวณอื่นๆ นอกเหนือจากบริเวณกลุ่มโบราณสถานต่างๆ ที่เป็นเนินดิน มีร่องรอยคันคู สระน้ำและเศษวัสดุโบราณสถานกระจาย

เขตสำคัญ แบ่งออกเป็น ๔ เขตคือ

๑. เขตโบราณสถาน คือ พื้นที่ล้อมรอบโบราณสถานและกลุ่มโบราณสถานตามหลักฐานและข้อมูล ซึ่งจะต้องทำการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีประวัติศาสตร์ ทำการบูรณะตามหลักการอนุรักษ์พัฒนาด้านภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม และนับเป็นเขตคุ้มครองพิเศษที่สุด

๒. เขตพัฒนาทางกายภาพ คือ พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับเขตโบราณสถานอย่างใกล้ชิด เช่น พื้นที่ในเมืองใน ในเขตนี้จะเป็นพื้นที่ที่ให้ความสะดวกในการชมโบราณสถานและการดำเนินงานของอุทยานฯ ดังนั้น จะต้องมีการควบคุมขนาด การจัดองค์ประกอบ และตำแหน่ง

๓. เขตชุมชนใกล้เคียง ในเขตนี้ซึ่งเป็นส่วนที่อยู่อาศัยที่ค่อนข้างประชิดเมืองโบราณ จะต้องได้รับการปรับปรุงเป็นพิเศษ และอยู่ในความควบคุมอย่างเคร่งครัด

๔. เขตคุ้มครองทัศนียภาพ คือ พื้นที่ที่เหลือทั้งหมดในเขตโครงการที่ได้รับการพัฒนาตามจุดมุ่งหมาย ในเขตนี้จะต้องได้รับการคุ้มครองและดูแลในด้านทัศนียภาพทั่วไป

เขตรอง แบ่งออกเป็น ๔ เขต คือ

๑. เขตคุ้มครองเพื่อการศึกษา คือ อาณาเขตที่มีร่องรอยการตั้งของชุมชนโบราณ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณรอบๆ ตัวเมืองโบราณศรีเทพ มีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ ๓ อำเภอ คือ อำเภอวิเชียรบุรี อำเภอศรีเทพ และอำเภอชัยบาดาล ในเขตนี้จะต้องมีการดำเนินการศึกษาไปพร้อมๆ กับการพัฒนาของโครงการฯ และหากมีความจำเป็นจะต้องดำเนินการกันอาณาเขตวางแผนการพัฒนาและดำเนินการพัฒนาควบคู่กันไปกับโครงการฯ เป็นการเพิ่มเติมอีกด้วย

๒. เขตพื้นที่ตามแนวขอบทางสัญจร เป็นพื้นที่ที่จะต้องได้รับการพัฒนา และควบคุมองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ อันได้แก่ วัสดุพืชพันธุ์ และ ป้ายต่างๆ

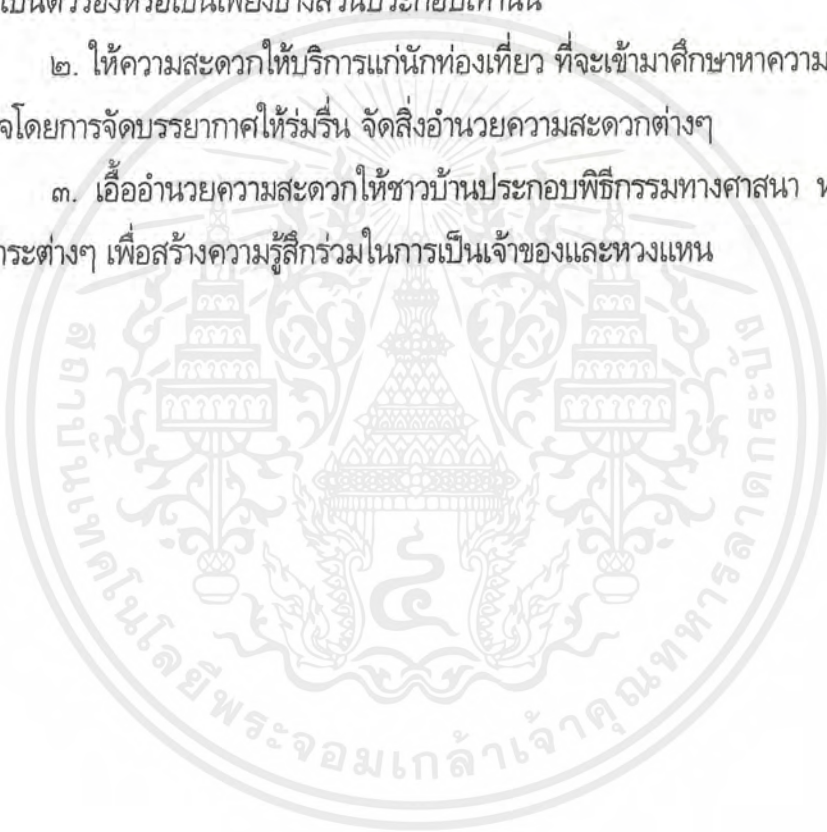
๓. เขตธรรมชาติ คือ พื้นที่ทางธรรมชาติต่างๆ ในบริเวณรอบๆ โครงการฯ เช่น แม่น้ำ ป่าละเมาะ ทั้งนี้เพื่อการจัดการให้มีสภาพคงอยู่ หรือ พัฒนาให้สมบูรณ์ขึ้นในสภาพวะธรรมชาติต่างๆ นั้น

๔. เขตชุมชนที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ คือ เขตบ้านศรีเทพน้อย บ้านบึงนาจาน บ้านนาตะกวด ฯลฯ ซึ่งจะมีส่วนได้รับผลกระทบบางส่วนจากการดำเนินงานของโครงการฯ หรือ เขตขยายตัวของชุมชนในอนาคต

๔.๑.๒ แนวคิดในการจัดแต่งภูมิทัศน์

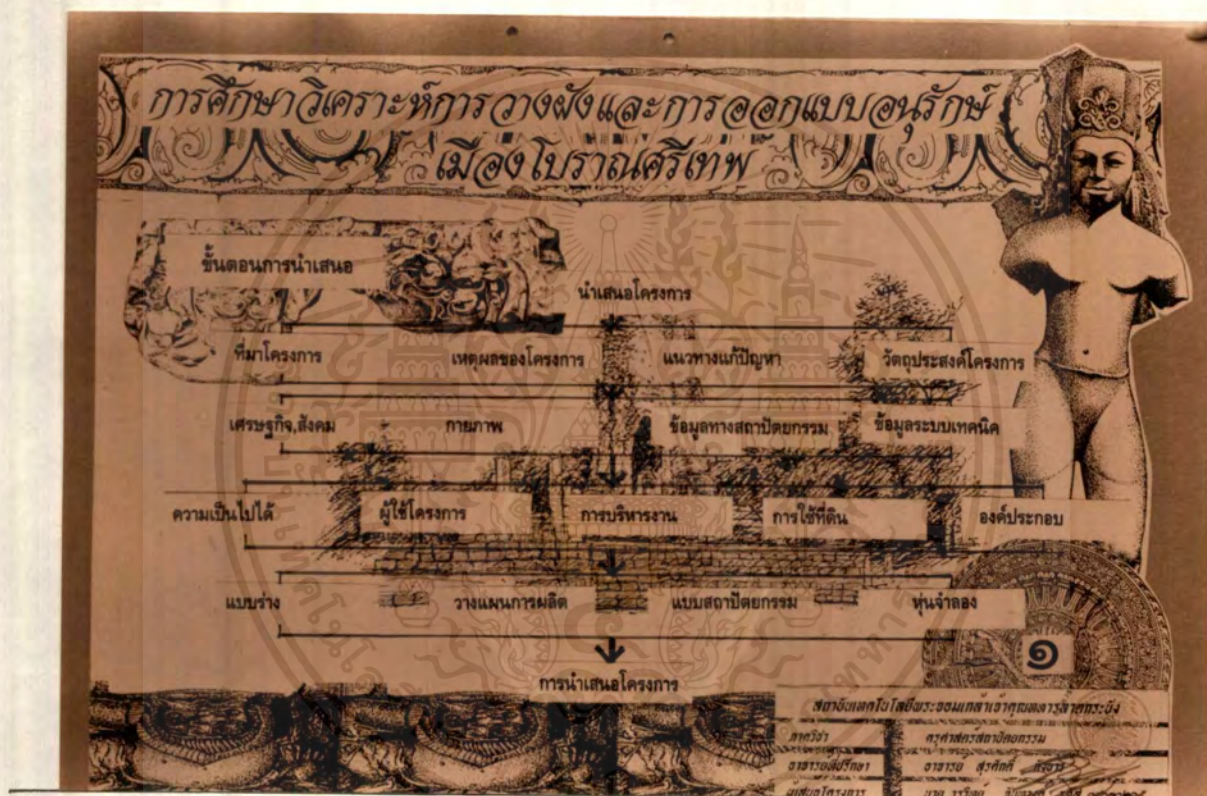
จากสภาพแวดล้อมปัจจุบันซึ่งเสมือนเป็นเมืองร้าง มีประชาชนเข้าไปใช้ที่ดินบางส่วน ทำการเพาะปลูกในฤดูที่ฝนฟ้าอำนวย จึงทำให้เมืองมีความสงบและเรียบง่าย ผสมผสานไปกับร่องรอยความเจริญในอดีตที่ปรากฏซากโบราณสถาน การปรับปรุงภูมิทัศน์จึงยึดแนวสงบและร่มรื่นเป็นหลักโดยยึดแนวจัดแต่งดังนี้

๑. เสริมโบราณสถานให้มีความสำคัญเด่นชัดขึ้น โดยถือโบราณสถานเป็นตัวหลัก และภูมิทัศน์เป็นตัวรองหรือเป็นเพียงบางส่วนประกอบเท่านั้น
๒. ให้ความสะดวกให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ที่จะเข้ามาศึกษาหาความรู้หรือพักผ่อนหย่อนใจโดยการจัดบรรยากาศให้ร่มรื่น จัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
๓. เอื้ออำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หรือตามศรัทธาความเชื่อในวาระต่างๆ เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของและหวงแหน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๔.๒ ผลงานการออกแบบและหุ่นจำลอง

รูปภาพที่ ๔.๑ แสดงขั้นตอนการนำเสนอ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

**การศึกษาวិเคราะห์การวางผังและการออกแบบอนุรักษ์
เมืองโบราณศรีเทพ**

ความเป็นมาของโครงการ

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพเป็นอุทยานประวัติศาสตร์หนึ่งในกำแพงนครเขมรโบราณ
เดิมเป็นศิลาเมืองโบราณศรีเทพ ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

เมืองโบราณศรีเทพเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญยิ่งแห่งหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจาก
จากเป็นโบราณสถานที่มีความเก่าแก่ ประมาณว่าตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๕-๑๑ และเป็นโบราณ
สถานที่ยากูในรูปของเมือง ซึ่งจะทำให้สภาพทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมได้กว้าง
ขวาง และต่อเนื่องกับโบราณสถานอื่นๆ และเมืองโบราณศรีเทพยังเป็นอุทยานประวัติศาสตร์
แห่งหนึ่งในโครงการของกรมศิลปากร ซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมทวารวดีที่ยาวนาน
อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพไม่เพียงแต่ปรับปรุงสภาพทั่วไปของเมืองเท่านั้น หากยัง
มุ่งเน้นด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อใช้ "ศรีเทพ" เป็นที่รู้จักและร่วมเผยแพร่ ชื่อสู่โลก
ภายนอกมากขึ้นอีกด้วย ได้รับความเห็นชอบให้ปรับปรุงโบราณสถานดังกล่าวให้เป็นอุทยาน
การท่องเที่ยวในด้านการประวัติศาสตร์ เช่น เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ
ในความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของชาติ ที่ครอบคลุมมาตั้งแต่สมัย ศิวราชอาณาจักร
ปางพระยาวัย และเขมรราชวงศ์ขอม

สารนิเทศใบปลิวของกรมศิลปากร สาขาอนุรักษ์
ภาพวาด
ศาสตราจารย์ ดร. อรรถพร
อรรถพร อรรถพร อรรถพร

รูปภาพที่ ๕.๒ ความเป็นมาของโครงการ

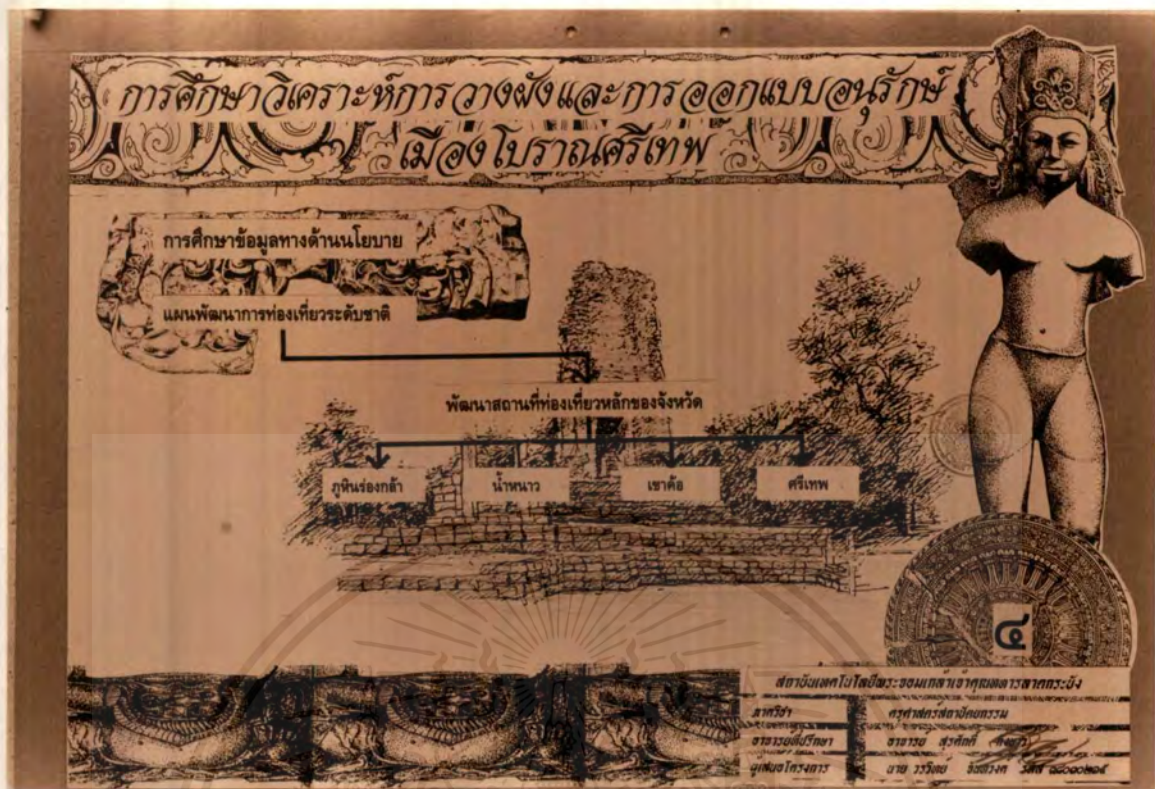
**การศึกษาวิเคราะห์การวางผังและการออกแบบอนุรักษ์
เมืองโบราณศรีเทพ**

เหตุผลในการนำเสนอ

ด้านโบราณ	เหตุผลในการนำเสนอ	ความเป็นมาของปัญหา	แนวทางแก้ปัญหา
ด้านโบราณ	เพื่อตอบสนองแนวคิดด้าน แผนแม่บท ของโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ ในการพัฒนาบริเวณพื้นที่อุทยาน	ได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมฉบับที่ ๗ และฉบับที่ ๘ ฉบับที่ ๙	ศึกษาแผนพัฒนาแม่บทโครงการ เพื่อ พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่า ยิ่งขึ้น
ด้านสังคม	เพื่อเป็นแหล่งศึกษาของนักเรียน นักศึกษาและ ประชาชนทั่วไปในด้านการศึกษาศึกษาโบราณคดี ศิลปกรรม สิ่งเมืองในพื้นที่โครงการและจัด ให้เกิดความตื่นตัวในแนวคิด และศิลปวัฒนธรรม ของเมืองเพชรบูรณ์	ขาดสื่ออำนวยความสะดวก และความพร้อมใน การเป็นแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาการใช้ที่ดินบริเวณเขต มีการบุกรุกโบราณ สถาน โดยการทำการเกษตรกรรมทั่วไปในเขตคูเมือง เมืองเก่า เมืองใหม่ และโบราณสถานนอกเมือง	ปรับปรุงการใช้ที่ดิน พร้อมทั้งสร้างประโยชน์ ใช้สอยใหม่ ทั้งด้านการศึกษา การอนุรักษ์ และการบริการอื่นๆ
ด้านเศรษฐกิจ	ส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการให้สามารถ ตอบสนองต่อการพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับ อนาคต โดยให้ชื่อประโยชน์แก่คนในท้องถิ่น มากที่สุด	ปัญหาความแออัดของนักท่องเที่ยว ทำให้ นักท่องเที่ยวมีเวลาที่จะพัก ในการใช้จ่ายซึ่งเป็น การลดรายได้ของรัฐในท้องถิ่นโดย ตรง	ส่งเสริม และปรับปรุงโครงการ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยว เข้ามาใช้บริการโดยที่รายได้ยังคงอยู่กับ ประชาชนในท้องถิ่นมากที่สุด
ด้านกายภาพ	โครงการนี้ เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่ง อารยธรรมทวารวดีที่ยาวนานและมีความ สำคัญต่อการศึกษาระดับประเทศเพื่อการอนุรักษ์ เป็นอันดี	ความเสื่อมโทรมของโบราณสถาน เนื่องจาก การบุกรุก สวรรค์ต่างๆอย่างต่อเนื่องและจึง เป็นอันตราย	ปรับปรุงพื้นที่ ที่มีปัญหาเสื่อมโทรมของโบราณ สถาน และการบุกรุกโบราณสถาน มีบริเวณ ทัศนียภาพ และภูมิทัศน์ที่สวยงามของเมือง โบราณ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับรูปภาพที่ ๕.๓ แสดงเหตุผลการนำเสนอ ผู้ถูกตักหน้าไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๕.๕ แสดงการศึกษาข้อมูลทางด้านนโยบาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับรูปภาพที่ ๕.๕ แสดงแผนพัฒนาจังหวัด กรุณาอย่าให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาวิเคราะห์การวางผังและการออกแบบอนุรักษ์เมืองโบราณศรีเทพ

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดเพชรบูรณ์มีความพร้อมในด้านธรรมชาติที่สวยงาม สภาพภูมิอากาศหนาวเย็นสบาย มีเทศกาลประเพณีที่น่าสนใจ เป็นแหล่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีเทศกาลประเพณีที่น่าสนใจ มีความสะดวกในการคมนาคม มีสื่ออำนวยความสะดวกในท้องถิ่น มีความสะดวกในการคมนาคม และกำลังดำเนินการก่อสร้างสนามบิน ซึ่งมีแผนการลงทุน ได้แก่

- โครงการศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นเมือง
- กิจการนำเที่ยวจังหวัด-พื้นที่ใกล้เคียง
- โรงแรมชั้นหนึ่ง
- เมืองพักก่อน และเมืองสุขภาพ
- ปรับปรุงอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

สำนักงานเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา	ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา
ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา	ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา
ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา	ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา

รูปภาพที่ ๔.๖ แสดงแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์

การศึกษาวิเคราะห์การวางผังและการออกแบบอนุรักษ์เมืองโบราณศรีเทพ

นโยบายหลักโครงการ

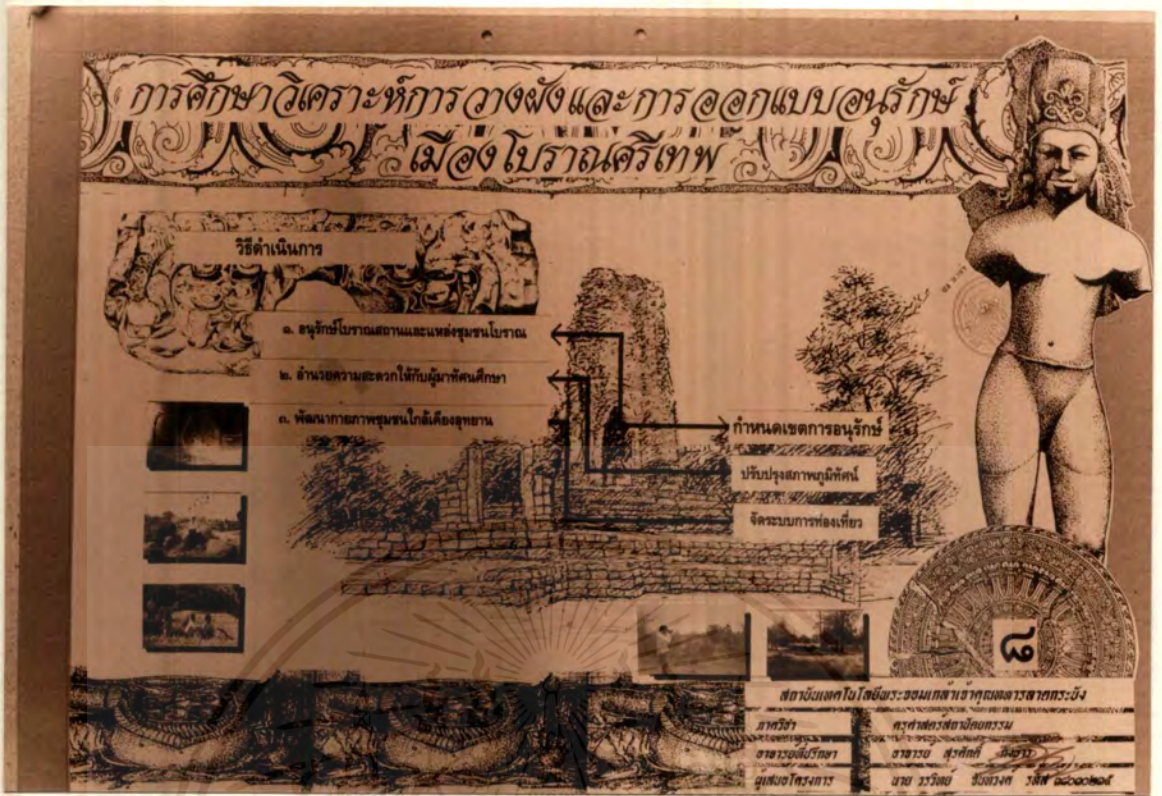
๑. เสนอพระธาตุนคร
๒. ศึกษาค้นคว้า วิจัย สวรรค์ธรรมชาติ
๓. ส่งเสริมสนับสนุนกิจการศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
๔. ปรับปรุงสร้างสวนหย่อมแพร่กระจาย ธรรมชาติและเมืองประเพณีไทย
๕. ให้ความสำคัญมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์และพัฒนา
๖. ศึกษาค้นคว้า พัฒนาแบบแผนธรรมชาติและเมืองประเพณีดินน้ำจะนำ

ไปสู่การพัฒนา

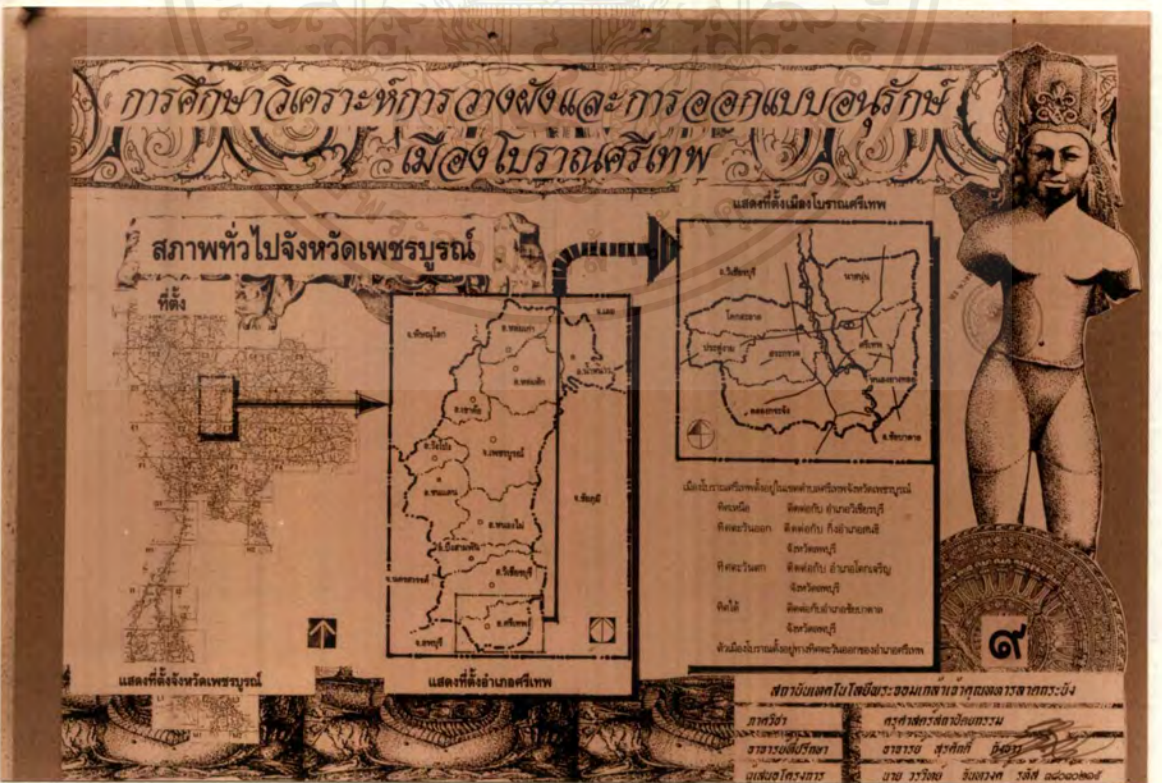
สำนักงานเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา	ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา
ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา	ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา
ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา	ศาสตราจารย์ ดร. อรรถกฤษณ์ คุ้มสุภา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้รูปภาพที่ ๔.๗ แสดงนโยบายหลักโครงการ... ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๕.๘ แสดงวิธีดำเนินการ

รูปภาพที่ ๕.๙ แสดงสภาพทั่วไปจังหวัดเพชรบูรณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น มิได้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๕.๑๐ แสดงสภาพเศรษฐกิจ

รูปภาพที่ ๕.๑๑ แสดงสภาพสังคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษเท่านั้น เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาวเคราะห์การวางผังและการออกแบบอนุรักษ์
เมืองโบราณศรีเทพ

ประชากร

กลุ่มเขตรูปคนกลาง
รูปวางได้แก่คนกลาง เป็นคนที่มีลักษณะ
รวมกันของหน้า หน้าตาที่กลมโตในภาพก่อน
และมีลักษณะคล้ายกับคน

กลุ่มเขตรูปคนล่าง
เป็นรูปที่วางโดยลักษณะที่คล้ายกับรูป
คนที่มีลักษณะคล้ายคน และไปมาของลักษณะ
ประหลาดที่มีลักษณะคล้าย คน ภาพดู เหมือนคล้าย
การคาด บบประเพณีที่มี เป็นคน

แผนที่เขตรูปเขตรูป

๑๒

สำนักงานศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ

สาขาวิชา ศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม

อาจารย์ประจำวิชา อรรถชัย สุทธิศักดิ์ ศิษย์

ผู้สอนโครงการ นาย วรรณวิทย์ วัฒนพงศ์

รูปภาพที่ ๔.๑๒ แสดงกลุ่มประชากร

การศึกษาวเคราะห์การวางผังและการออกแบบอนุรักษ์
เมืองโบราณศรีเทพ

ลักษณะภูมิประเทศ - ภูมิอากาศ

ภูมิประเทศ
จังหวัดศรีเทพ มีลักษณะภูมิประเทศเป็น
แผ่นดินที่ราบ ปะการังหิน กว้าง เป็นพื้นที่
ราบในลุ่มน้ำ สลับกันไป พื้นที่มีลักษณะที่ลาดจาก
ทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ บริเวณภาคเหนือเป็นภูเขาสูง ซึ่ง
มีลักษณะคล้ายกับ ส่วนบริเวณภาคเหนือของภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยนั้นไปให้สอดคล้อง
กับรูปทรงที่มีลักษณะภูมิประเทศอันสวยงามด้วย
ลักษณะที่คล้ายกับ และยังมีป่าเขาโดยรอบโดยมี
แนวเทือกเขาที่ทอดยาวไปทั่วทิศ

ภูมิอากาศ
ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดศรีเทพมีลักษณะ
ใกล้เคียงกับจังหวัดในเขตภาคเหนือของภาคเหนือ
และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ซึ่งใน
ลักษณะภูมิอากาศที่มีลักษณะที่คล้ายกัน ลักษณะที่มี
ลักษณะที่คล้ายกัน ลักษณะที่มีลักษณะที่คล้ายกัน
ลักษณะที่มีลักษณะที่คล้ายกัน ลักษณะที่มีลักษณะที่คล้ายกัน
ลักษณะที่มีลักษณะที่คล้ายกัน ลักษณะที่มีลักษณะที่คล้ายกัน

แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศ

๑๓

สำนักงานศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ

สาขาวิชา ศาสตร์ศิลปวัฒนธรรม

อาจารย์ประจำวิชา อรรถชัย สุทธิศักดิ์ ศิษย์

ผู้สอนโครงการ นาย วรรณวิทย์ วัฒนพงศ์

รูปภาพที่ ๔.๑๓ ลักษณะภูมิประเทศ-ภูมิอากาศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาเท่านั้น มิได้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาคณะกรรมการวางแผนและการออกแบบอนุรักษ์
เมืองโบราณศรีเทพ

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรป่าไม้
ป่าไม้ชนิดนี้ในเขตการปกครองที่จังหวัดเพชรบูรณ์
ตั้งมีอาณาเขตป่าไม้ที่บริเวณเขตเมืองเก่าศรีเทพ
เพชรบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ๕๒ ตำบล และเขตการปกครอง
โดยสภาพของดินแดนของเขตป่าไม้ที่บริเวณ
เขตเมืองเก่า ๕๒ ตำบล มีเนื้อที่ประมาณ ๓๐๕ ตารางกิโล
เมตรเศษตามนี้มา

ทรัพยากรธรณี
บริเวณเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
มีเขต ป่าไม้ ๕๒ ตำบล เขตเมืองเก่าศรีเทพ
เขตเมืองเก่าศรีเทพ และเขตเมืองเก่าศรีเทพ
เขตเมืองเก่าศรีเทพ และมีการตั้งเขตป่าไม้ในบริเวณ
เขตเมืองเก่าศรีเทพ

ทรัพยากรดิน
ดินแดนซึ่งมีเนื้อที่บริเวณจังหวัดเพชรบูรณ์
ประกอบด้วยดินแดนที่ประกอบด้วยพื้นที่ที่
มีเนื้อที่ ๓๐ ตำบล มีเนื้อที่ประมาณ ๓๐๕ ตารางกิโลเมตร
เศษตามนี้มา ส่วนเนื้อที่ที่ประมาณ ๓๐๕ ตารางกิโลเมตร
เศษตามนี้มา

ทรัพยากรน้ำ
เขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
มีน้ำที่มาจากเขตเมืองเก่าศรีเทพ
โดยมาจากเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
โดยมาจากเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
โดยมาจากเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
โดยมาจากเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

สภาพทั่วไป
สภาพทั่วไปของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
โดยมาจากเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
โดยมาจากเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
โดยมาจากเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

สถานที่แสดงศิลปกรรม
สถานที่แสดงศิลปกรรม
นาย รวีชัย อิงทรงศักดิ์ อธิบดีกรมศิลปากร

สถานที่แสดงศิลปกรรม
นาย รวีชัย อิงทรงศักดิ์ อธิบดีกรมศิลปากร

รูปภาพที่ ๔.๑๕ แสดงทรัพยากรธรรมชาติ จ.เพชรบูรณ์

การศึกษาคณะกรรมการวางแผนและการออกแบบอนุรักษ์
เมืองโบราณศรีเทพ

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

การไฟฟ้า
ใช้ไฟฟ้าของเขตเมืองเก่าศรีเทพ ๓๐๕ ตารางกิโลเมตร
ใช้ไฟฟ้าของเขตเมืองเก่าศรีเทพ ๓๐๕ ตารางกิโลเมตร
ใช้ไฟฟ้าของเขตเมืองเก่าศรีเทพ ๓๐๕ ตารางกิโลเมตร
ใช้ไฟฟ้าของเขตเมืองเก่าศรีเทพ ๓๐๕ ตารางกิโลเมตร

การประปา
การประปาของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ใช้ประปาของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ใช้ประปาของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ใช้ประปาของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

การบริการสาธารณสุข
การใช้บริการสาธารณสุขของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ใช้บริการสาธารณสุขของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ใช้บริการสาธารณสุขของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ใช้บริการสาธารณสุขของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

การสื่อสารและโทรคมนาคม
การใช้บริการสื่อสารและโทรคมนาคมของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ใช้บริการสื่อสารและโทรคมนาคมของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ใช้บริการสื่อสารและโทรคมนาคมของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ใช้บริการสื่อสารและโทรคมนาคมของเขตเมืองเก่าศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

สถานที่แสดงศิลปกรรม
นาย รวีชัย อิงทรงศักดิ์ อธิบดีกรมศิลปากร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่รูปถ่ายของเอกสารที่นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๔.๑๖ แสดงความเป็นมาของเพชรบูรณ์ในประวัติศาสตร์

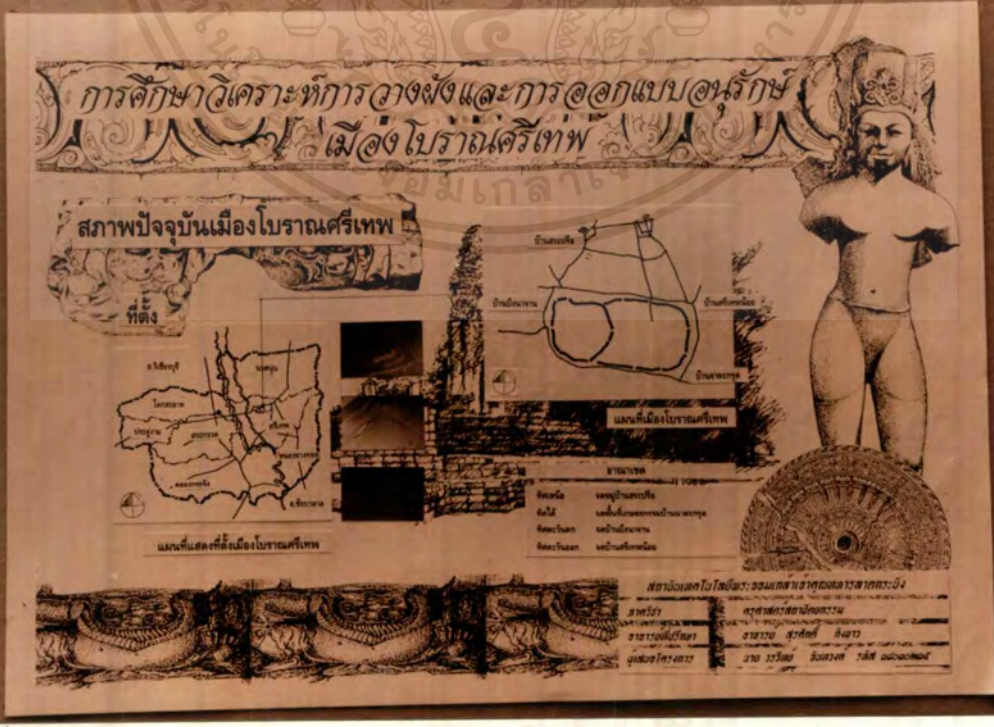

รูปภาพที่ ๔.๑๗ แสดงความเป็นมาของเพชรบูรณ์ในสมัยสุโขทัย-รัตนโกสินทร์

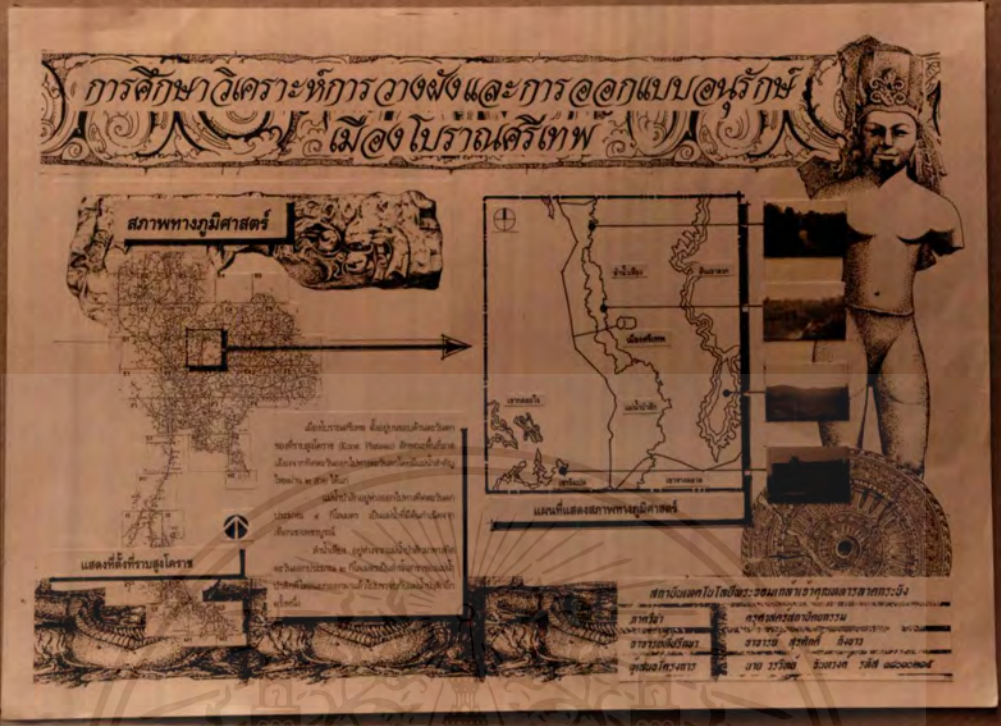
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เป็นเอกสารของศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบงานวิจัยของกรมศิลปากร
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๕.๑๘ แสดงความเป็นมาของนครบาลเพชรบูรณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งรูปภาพที่ ๕.๑๙ แสดงสภาพปัจจุบันเมืองโบราณศรีเทพไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

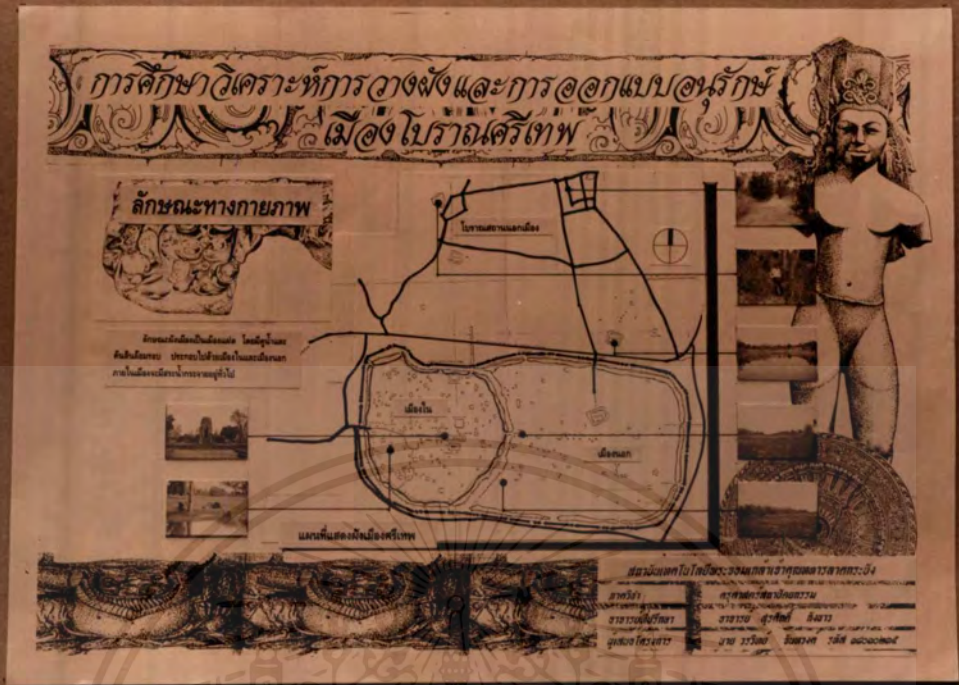

รูปภาพที่ ๔.๒๐ แสดงสภาพทางภูมิศาสตร์

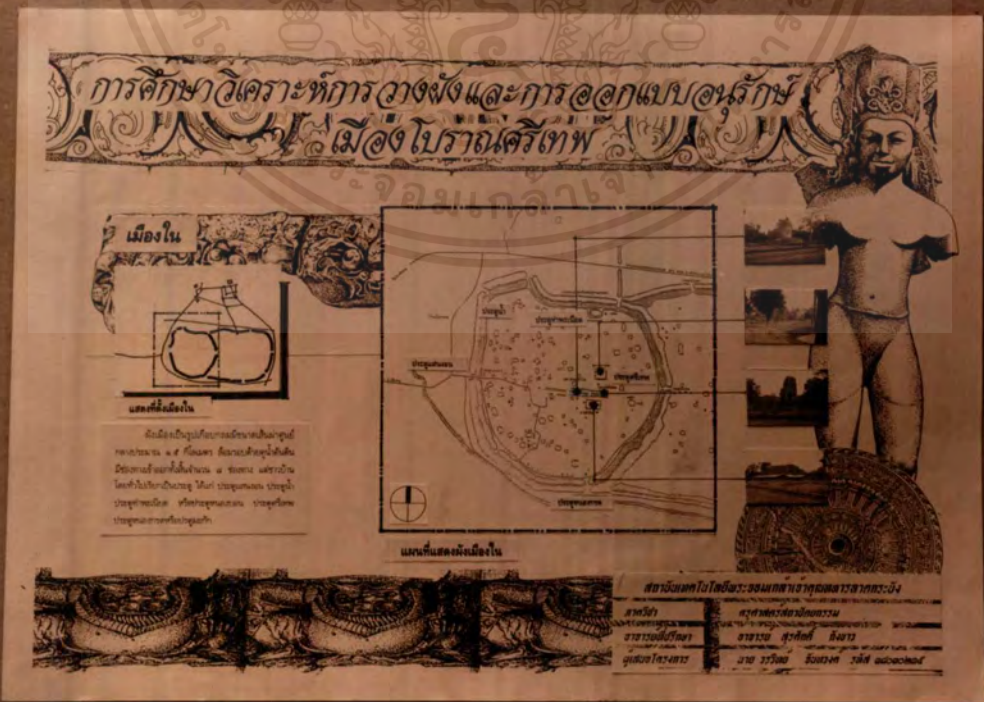

รูปภาพที่ ๔.๒๑ แสดงเส้นทางคมนาคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้เฉพาะในอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๕.๒๒ แสดงลักษณะทางกายภาพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับรูปภาพที่ ๕.๒๓ แสดงลักษณะเมืองใน อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

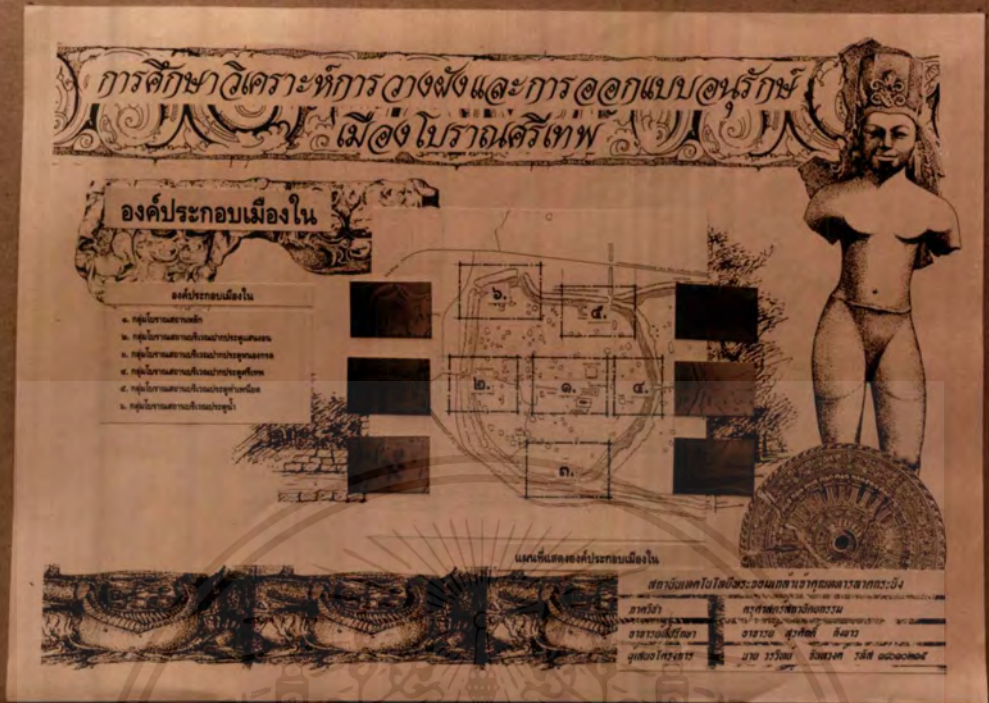

รูปภาพที่ ๔.๒๔ แสดงลักษณะเมืองนอก

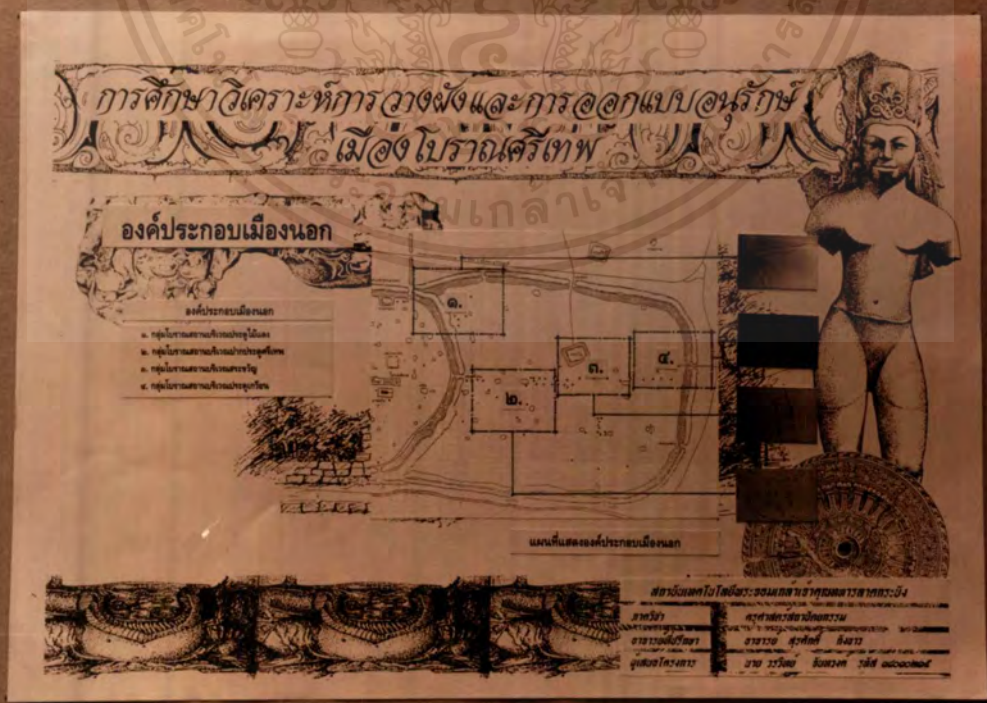

รูปภาพที่ ๔.๒๕ แสดงลักษณะโบราณสถานนอกเมือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ไม่สามารถนำข้อมูลไปใช้เพื่อการค้าโดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้จัดทำ

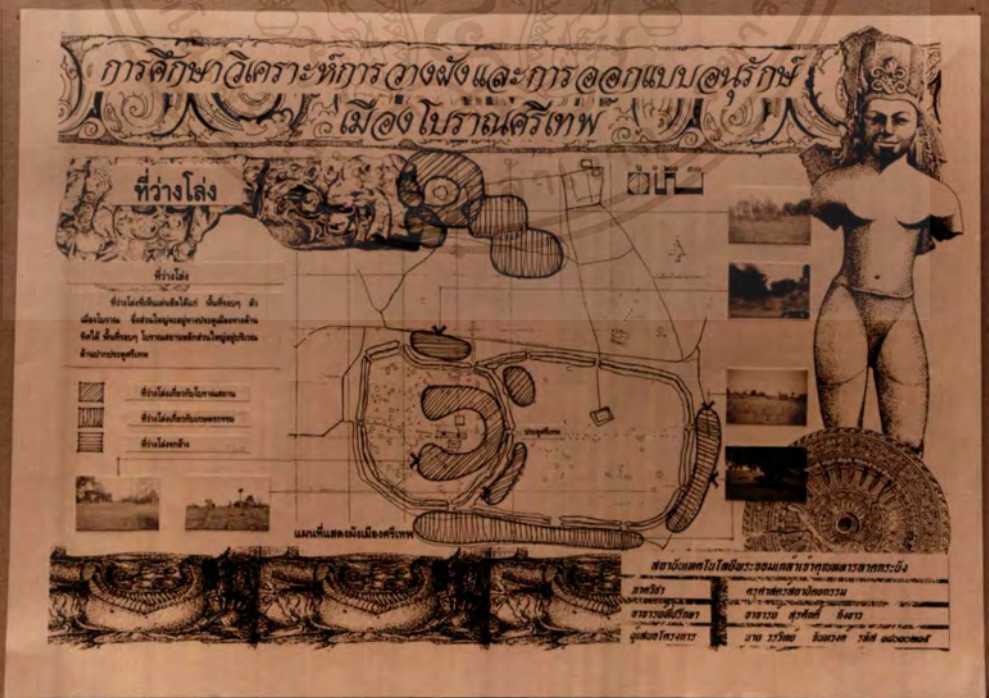
รูปภาพที่ ๔.๒๖ แสดงองค์ประกอบเมืองใน

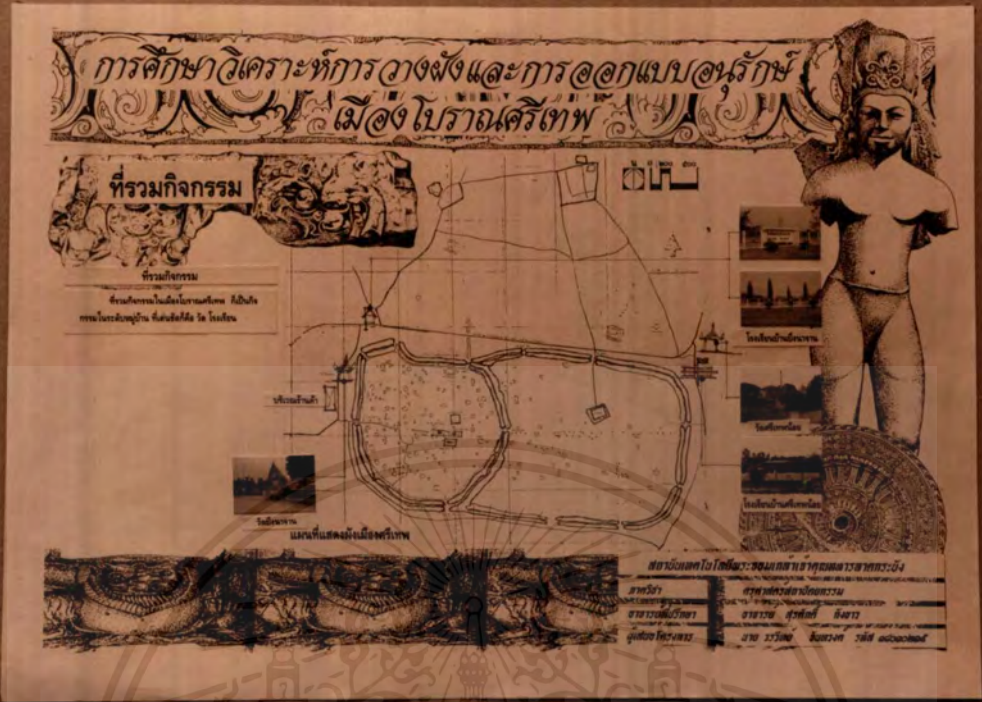
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ที่ ๔.๒๗ แสดงองค์ประกอบเมืองนอก ภาควิชาศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

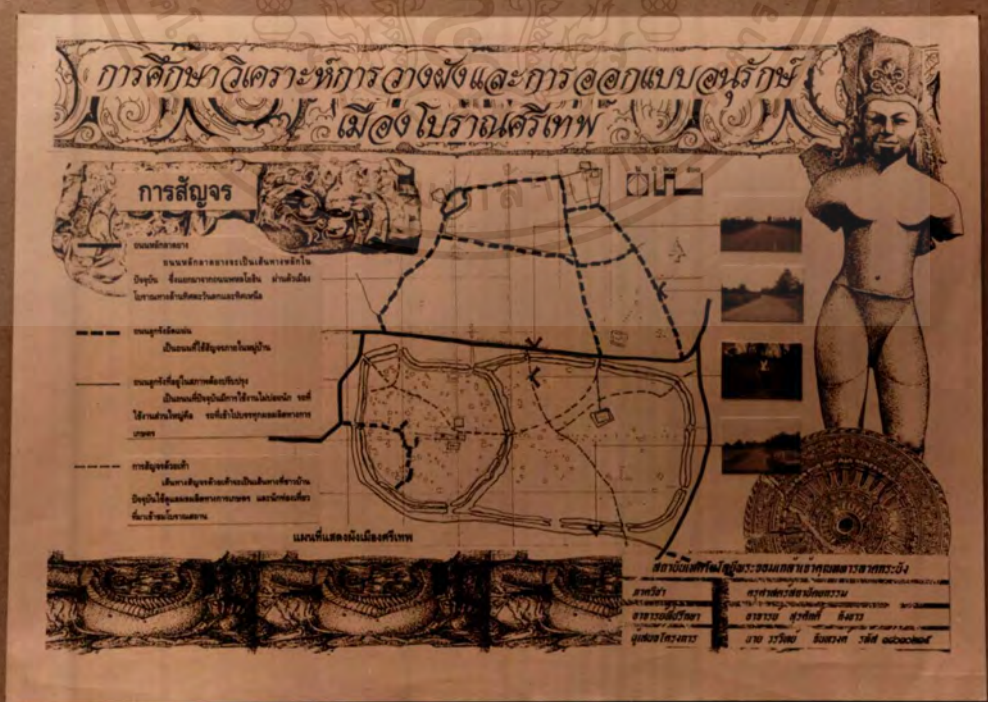
รูปภาพที่ ๔.๒๘ แสดงขอบเขตของเมือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับรูปภาพที่ ๔.๒๘ แสดงที่ว่างโล่ง เมื่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

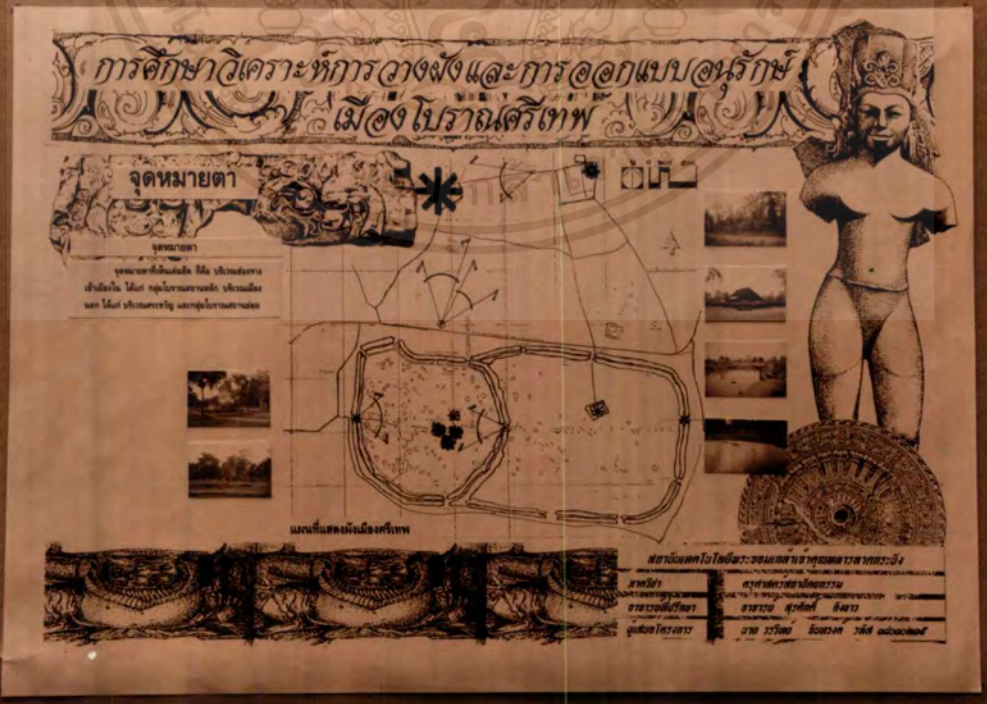
รูปภาพที่ ๔.๓๐ แสดงที่รวมกิจกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับรูปภาพที่ ๔.๓๑ แสดงการสัญจร มีอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

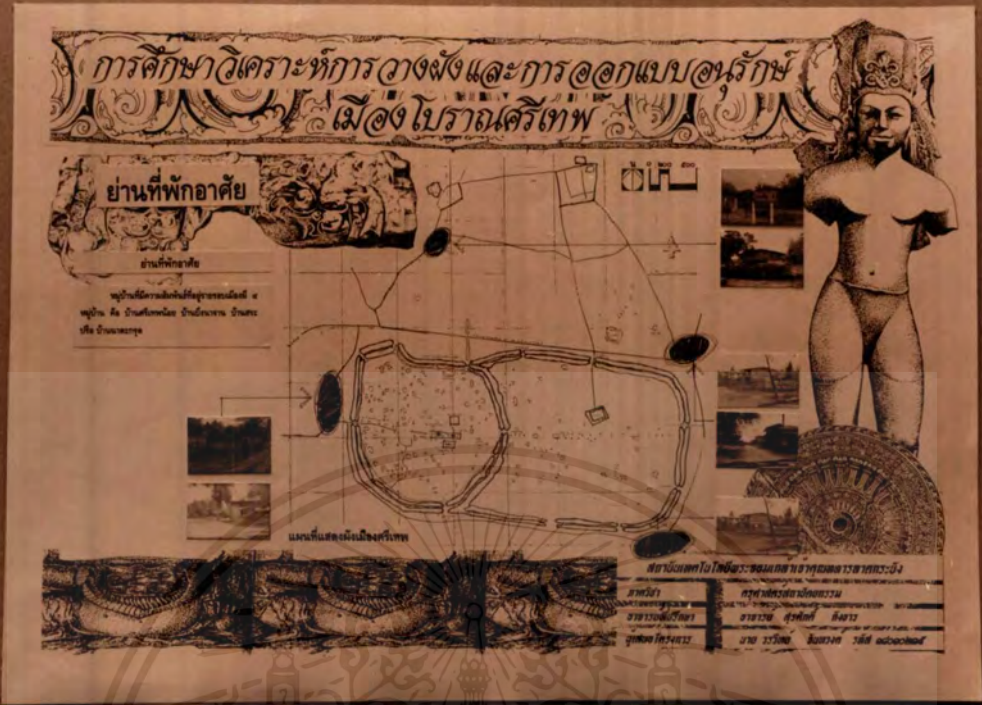

รูปภาพที่ ๕.๓๒ แสดงมมมมอง

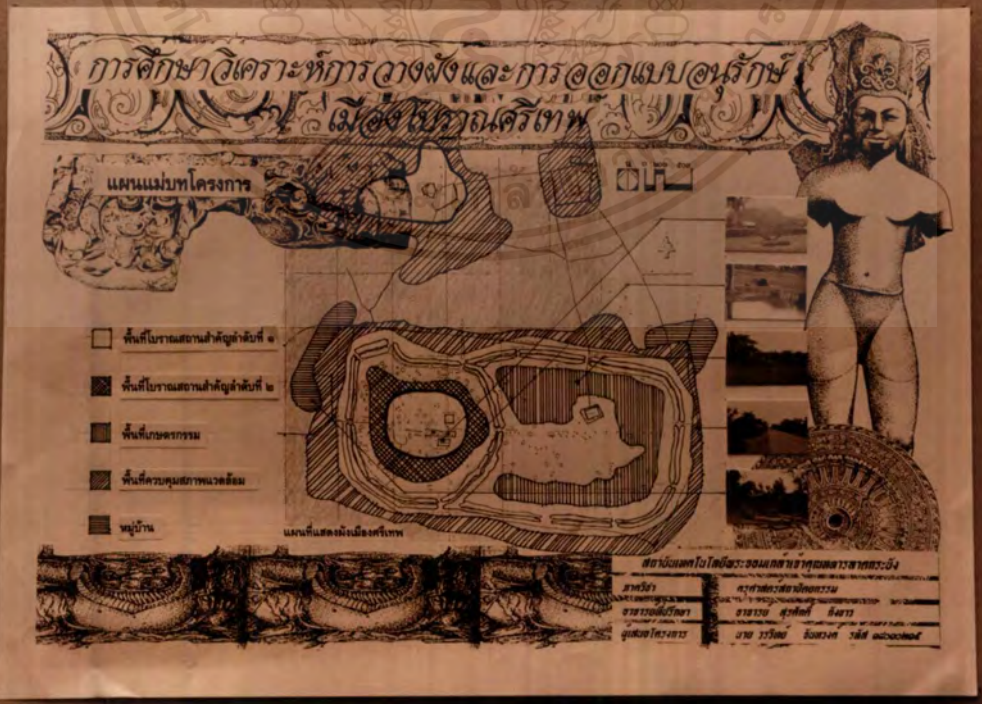

รูปภาพที่ ๕.๓๓ แสดงจุดหมายตา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับใช้เฉพาะในเพื่อการศึกษาค้นคว้าเท่านั้น อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

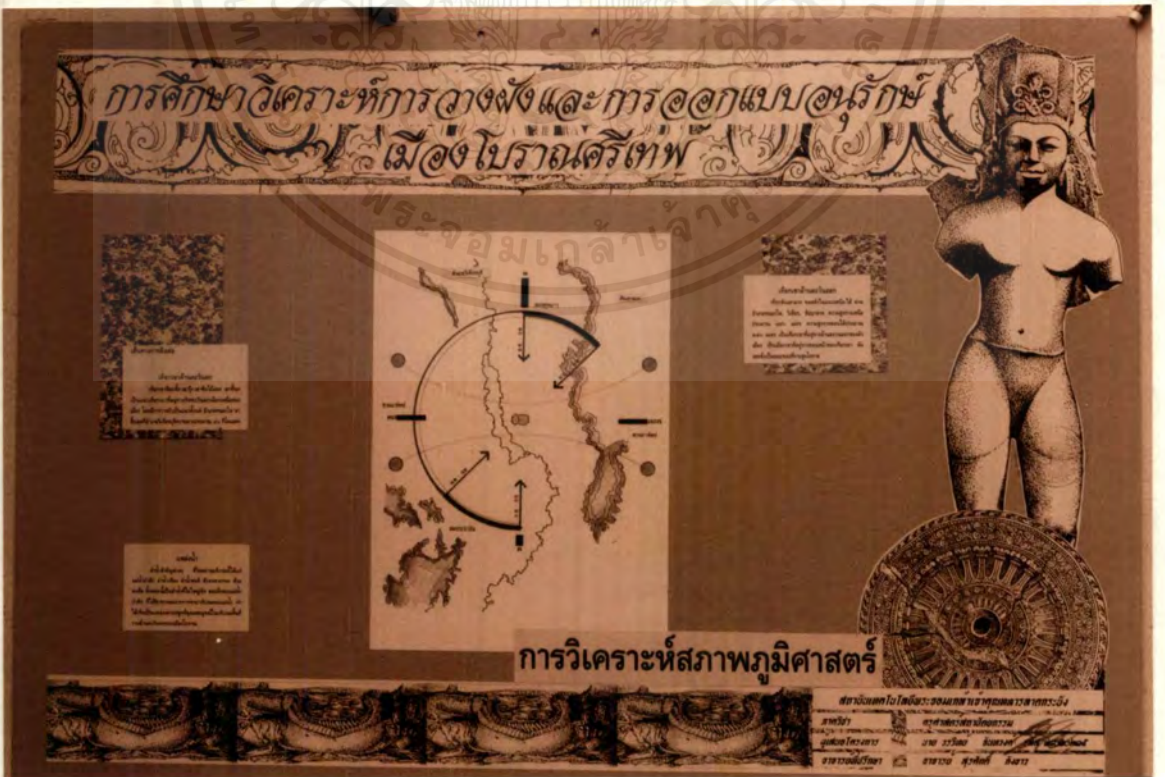
รูปภาพที่ ๕.๓๕ แสดงย่านที่พักอาศัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้รูปภาพที่ ๕.๓๕ แสดงแผนผังโครงการ กรุณาอย่านำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๔.๑๖ แสดงภาพทางภูมิศาสตร์

การวิเคราะห์สภาพภูมิศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ไม่ควรนำข้อมูลไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ หากมีข้อผิดพลาดประการใดขออภัยเป็นอย่างสูง

รูปภาพที่ ๕.๓๘ แสดงการศึกษาสภาพประวัติศาสตร์

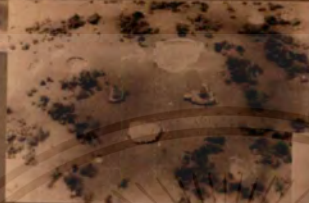

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้รูปภาพที่ ๕.๓๙ แสดงการปกครองศาสนา ขาดให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาวิเคราะห์การวางผังและการออกแบบอนุรักษ์
เมืองโบราณศรีเทพ

แสดงสภาพชุมชน

รูปถ่ายที่ ๑๑๓ ๓๖๓
แสดงสภาพชุมชนโบราณ
บริเวณเมืองโบราณศรีเทพ
โดยมีแนวคันดินเป็นเขต
กั้นระหว่างชุมชน
รูปถ่ายที่ ๑๑๔ ๓๖๓
แสดงสภาพชุมชนโบราณ
บริเวณเมืองโบราณศรีเทพ
โดยมีแนวคันดินเป็นเขต
กั้นระหว่างชุมชน

รูปถ่ายที่ ๑๑๕ ๓๖๓
แสดงสภาพชุมชนโบราณ
บริเวณเมืองโบราณศรีเทพ
โดยมีแนวคันดินเป็นเขต
กั้นระหว่างชุมชน
รูปถ่ายที่ ๑๑๖ ๓๖๓
แสดงสภาพชุมชนโบราณ
บริเวณเมืองโบราณศรีเทพ
โดยมีแนวคันดินเป็นเขต
กั้นระหว่างชุมชน

รูปถ่ายที่ ๑๕๐ แสดงสภาพชุมชน

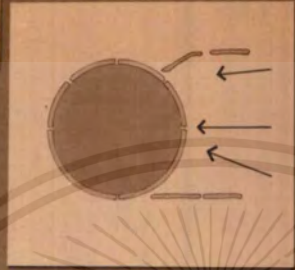

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาวิเคราะห์การวางผังและการออกแบบอนุรักษ
เมืองโบราณศรีเทพ

รูปร่างของเมือง

รูปภาพที่ ๔.๔๑ แสดงรูปร่างของเมือง

การที่ตัวเมืองโบราณขยายตัวออกไปทางด้าน
ทิศตะวันออก เนื่องจากเพื่อค้นหาแหล่งศิลา
แลงเพื่อนำมาสร้างโบราณสถานบริเวณเมือง
ใน

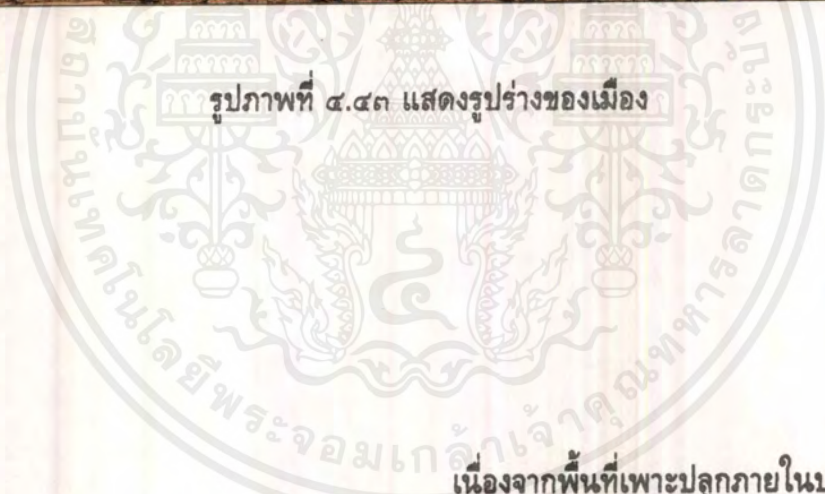
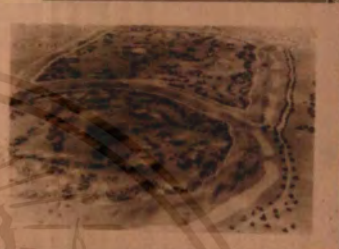
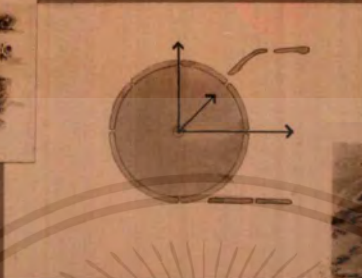
เขาค้างในโบราณสถานบริเวณเมืองใน

รูปภาพที่ ๔.๔๒ เขาค้างใน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาวิเคราะห์การวางผังและการออกแบบอนุรักษ์
เมืองโบราณศรีเทพ

รูปร่างของเมือง

รูปภาพที่ ๔.๕๓ แสดงรูปร่างของเมือง

เนื่องจากพื้นที่เพาะปลูกภายในบริเวณเมือง
ในไม่เพียงพอต่อความต้องการจึงมีการขยาย
พื้นที่ทำกินออกทางบริเวณทิศตะวันออก
เนื่องจากมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์

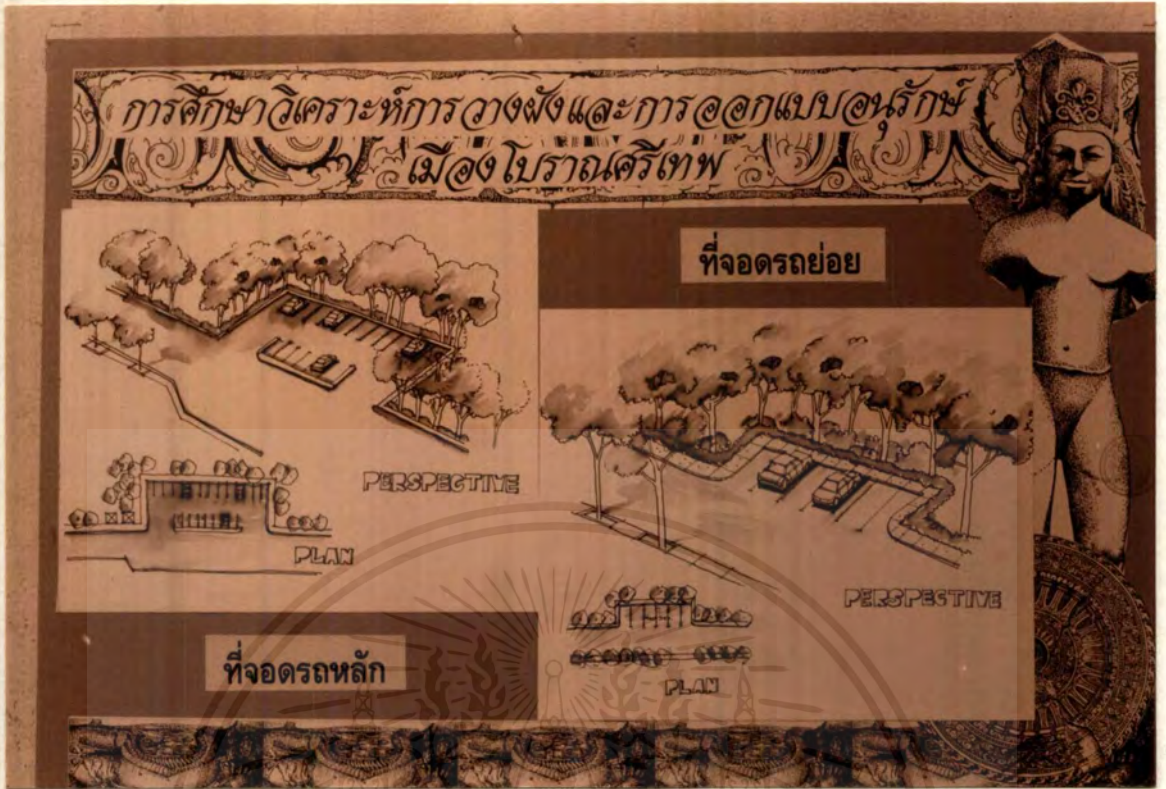
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนรูปภาพที่ ๔.๕๔ แสดงแหล่งน้ำภายในบริเวณเมืองนอก
ใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๔.๔๕ แสดงผังบริเวณ

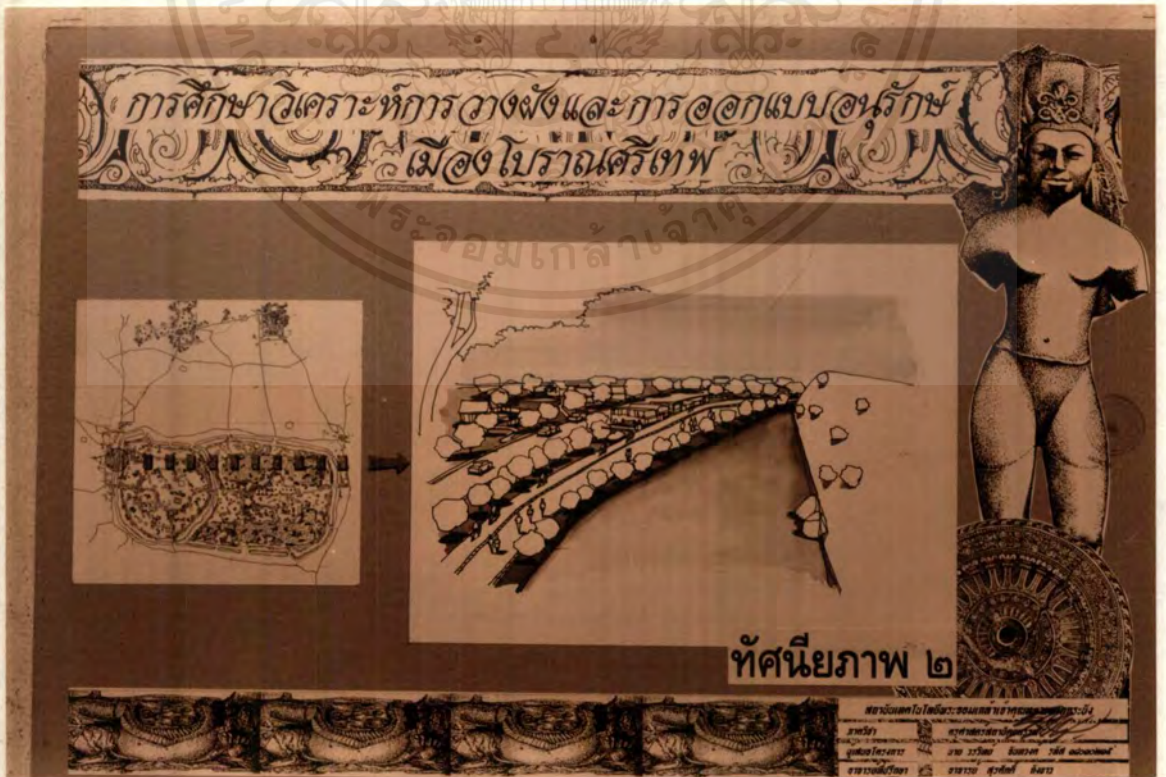
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ **รูปภาพที่ ๔.๔๖ แสดงทัศนียภาพศูนย์บริการนักท่องเที่ยว** ไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่จอดรถหลัก

ที่จอดรถย่อย

รูปภาพที่ ๔.๔๗ แสดงทัศนียภาพที่จอดรถหลัก

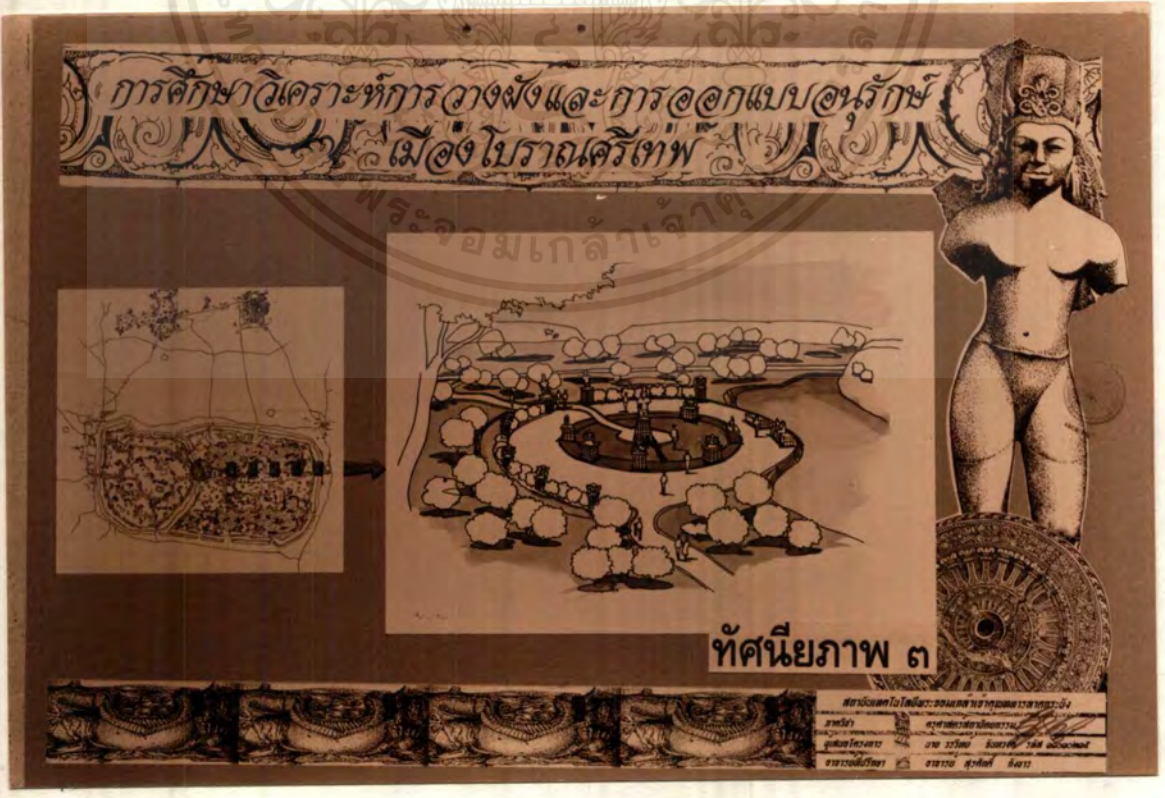

ทัศนียภาพ ๒

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งรูปภาพที่ ๔.๔๘ แสดงทัศนียภาพบริเวณที่จอดรถหลักนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพ ๔.๔๙ แสดงทัศนียภาพเส้นทางสู่ลานปฏิมากรรม

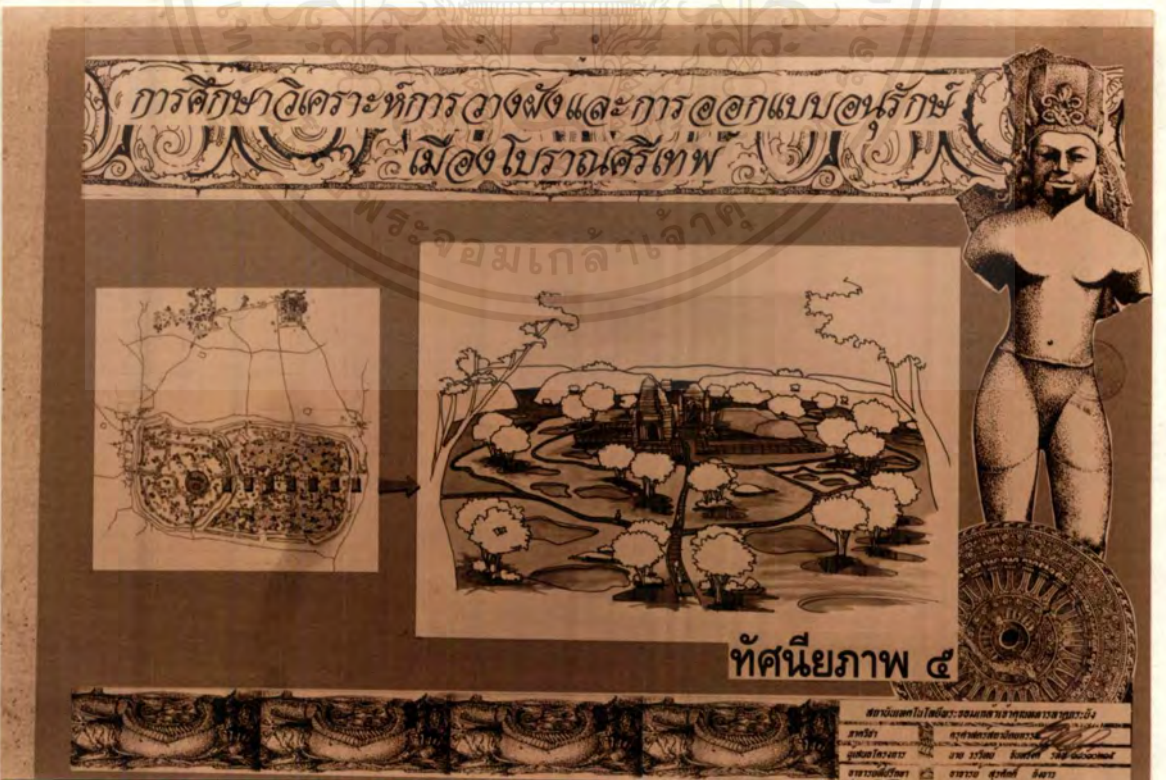

ทัศนียภาพ ๓

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนรูปภาพที่ ๔.๕๐ แสดงทัศนียภาพลานปฏิมากรรมหน้าไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

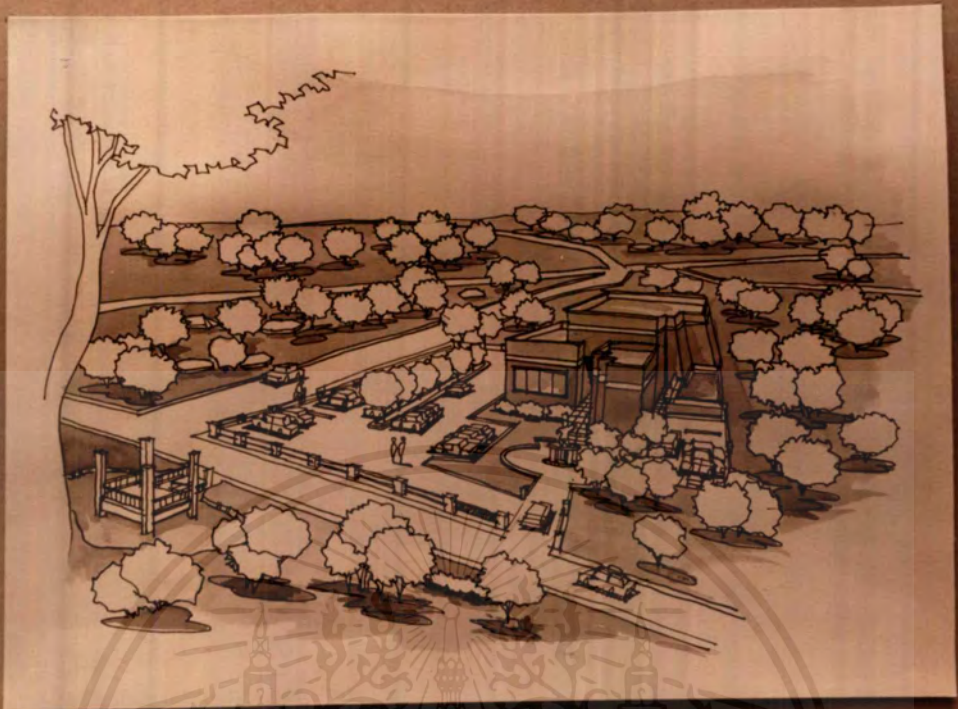

รูปภาพที่ ๔.๕๑ แสดงทัศนียภาพเส้นทางชมด้วยจักรยาน

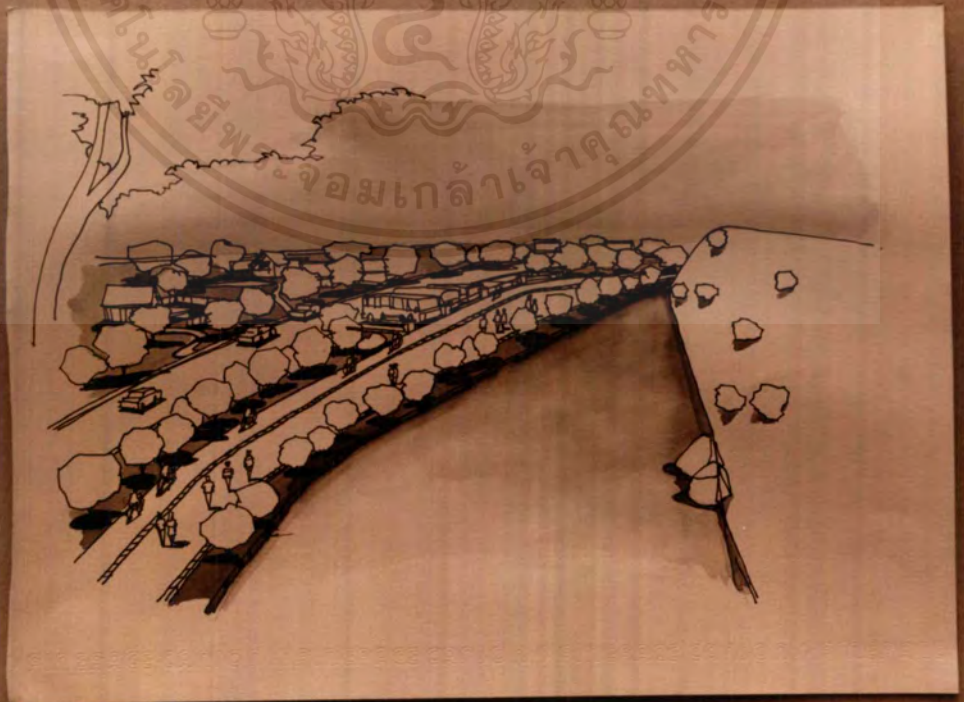

รูปภาพที่ ๔.๕๒ แสดงทัศนียภาพทางเข้าโบราณสถานหลัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ภายใต้การดำเนินงานของกรมศิลปากร โดยไม่ใช่ว่ากรมศิลปากรจะรับผิดชอบต่อความเสียหายใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดลอกเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

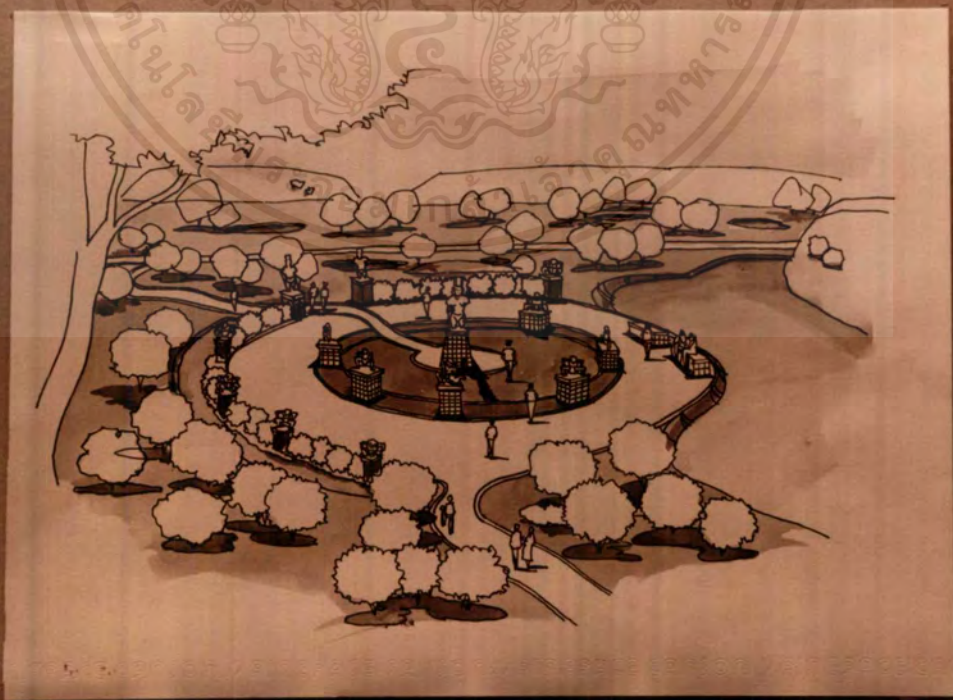
รูปภาพที่ ๔.๕๓ แสดงทัศนียภาพศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนรูปภาพที่ ๔.๕๔ แสดงทัศนียภาพที่จอดรถหลัก ให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

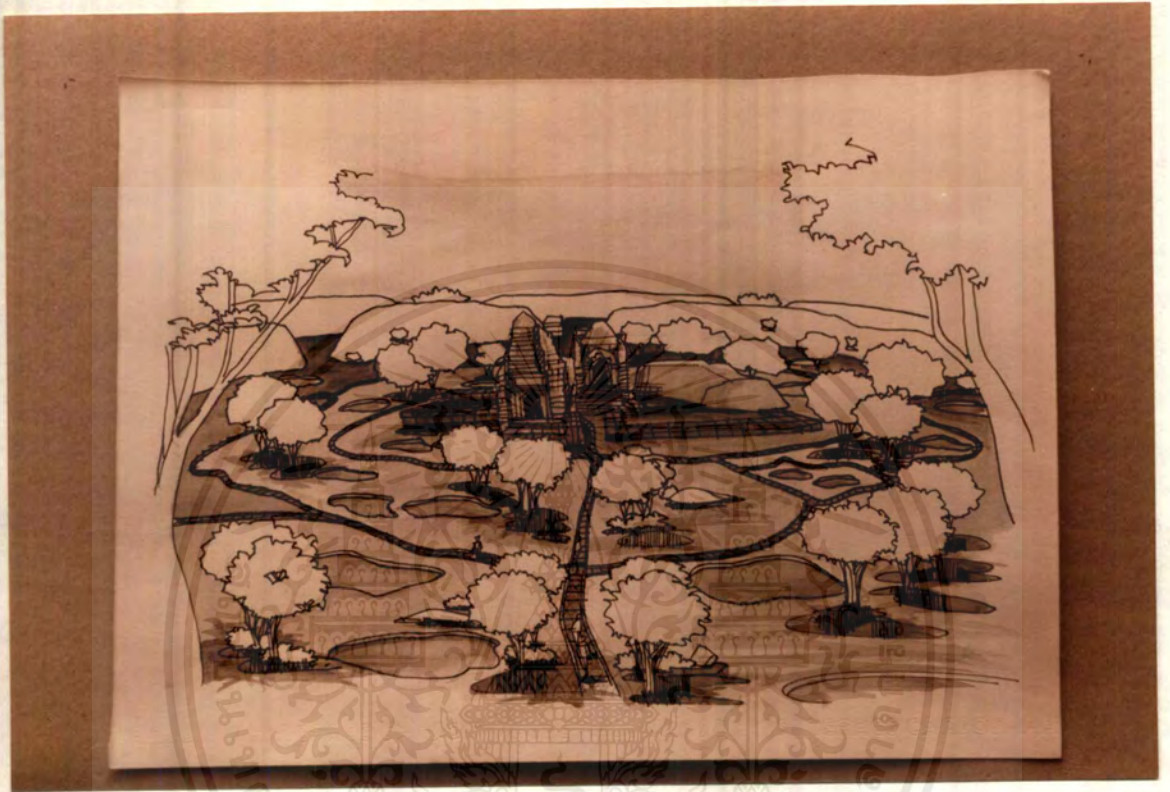

รูปภาพที่ ๔.๕๕ แสดงทัศนียภาพเส้นทางชมด้วยจักรยาน

รูปภาพที่ ๔.๕๖ แสดงทัศนียภาพลานปฎิมากรรม

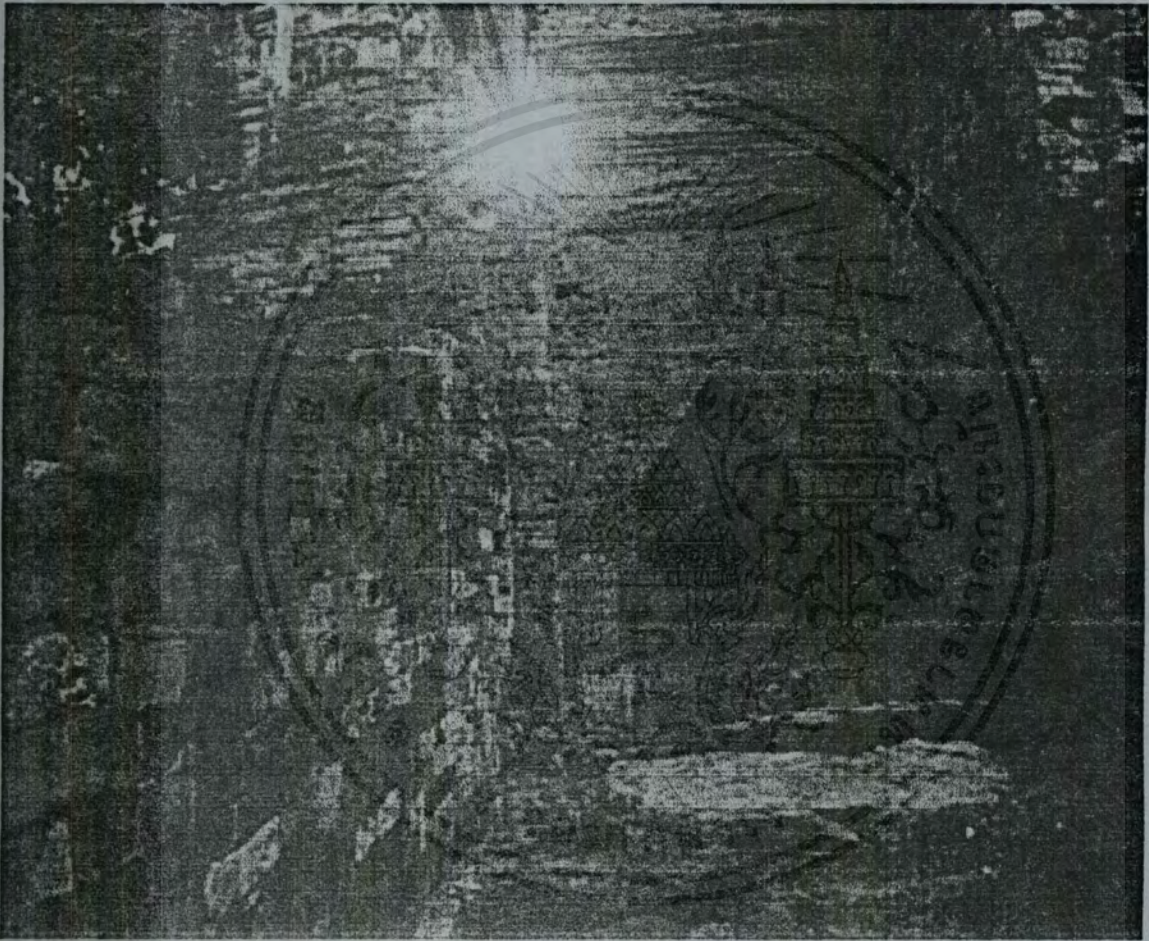
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๔.๕๗ แสดงทัศนียภาพเส้นทางชมโบราณสถานหลัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แสดงผังเมืองโบราณจำลอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

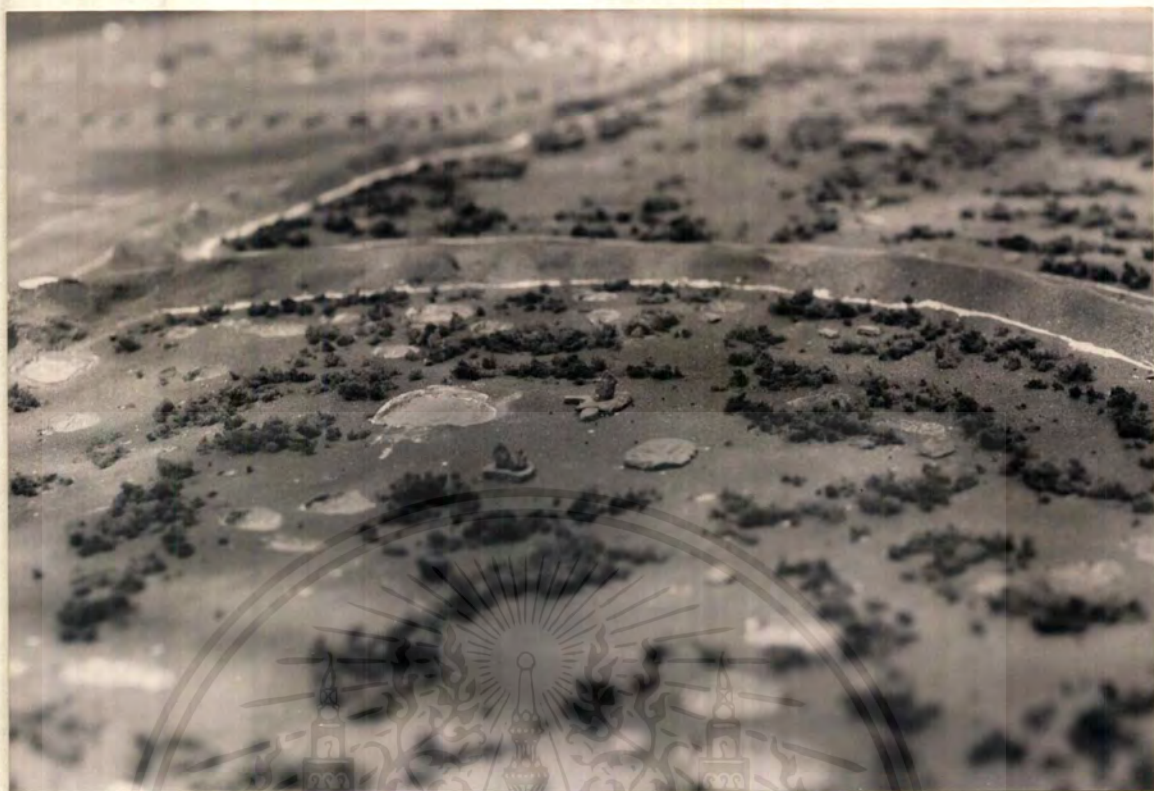

รูปภาพที่ ๕.๕๘ แสดงผังเมืองจำลองทางทิศตะวันออก

รูปภาพที่ ๕.๕๙ แสดงผังเมืองจำลองทางด้านทิศตะวันตก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๕.๖๐ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณเมืองใน

รูปภาพที่ ๕.๖๑ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณเมืองนอก

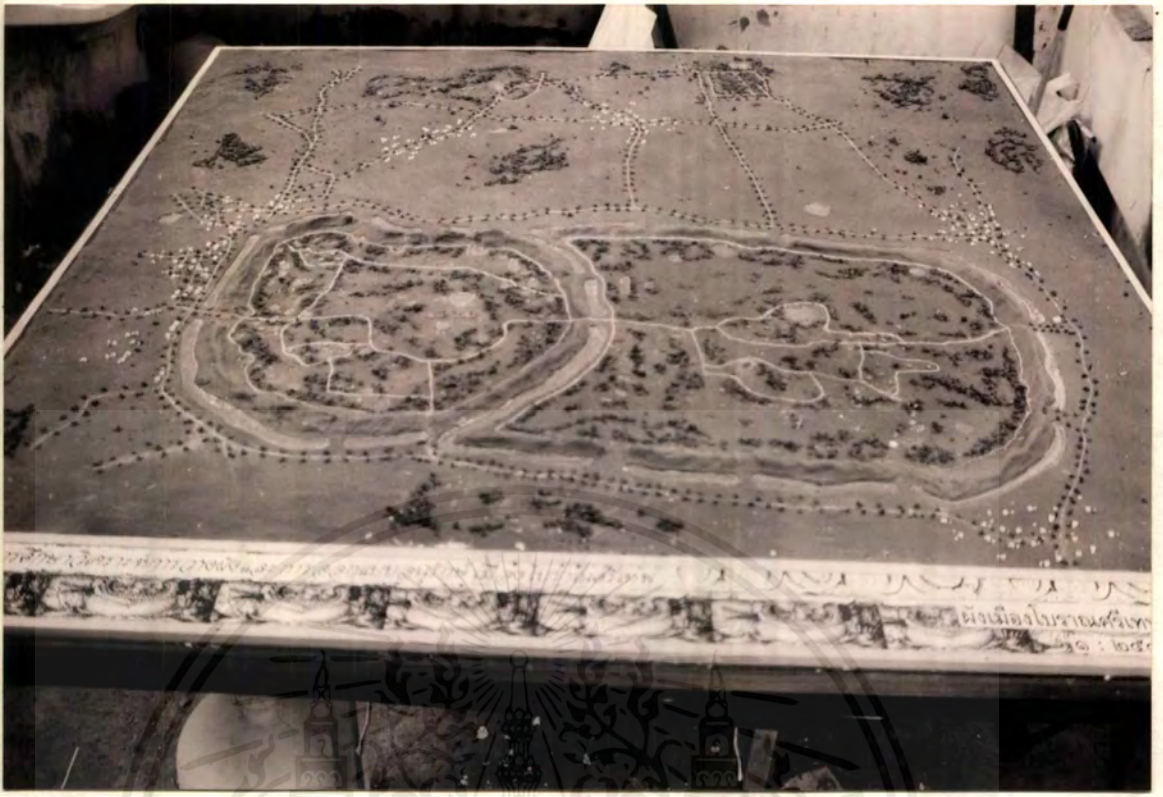
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ใดเห็นนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๔.๖๒ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณโบราณสถานหลัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนรูปภาพที่ ๔.๖๓ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณสระขวัญ ไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

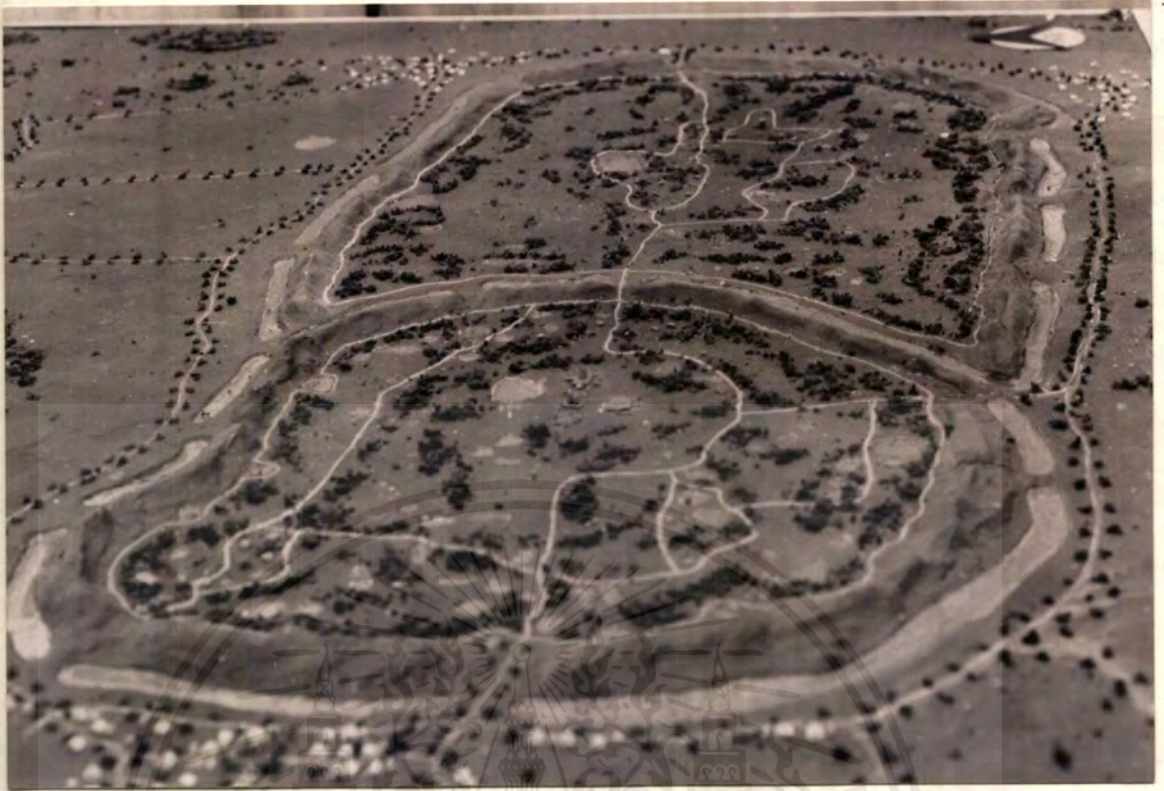

รูปภาพที่ ๕.๖๕ แสดงผังเมืองจำลองเมืองโบราณทางด้านทิศใต้

รูปภาพที่ ๕.๖๕ แสดงผังเมืองจำลองเมืองโบราณศรีเทพทางทิศเหนือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นโดยกรมศิลปากรเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเมืองโบราณศรีเทพและเมืองโบราณใกล้เคียงอื่น ๆ ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๕.๖๖ แสดงผังเมืองจำลองเมืองโบราณศรีเทพด้านทิศตะวันตก

รูปภาพที่ ๕.๖๗ แสดงผังเมืองจำลองเมืองโบราณศรีเทพด้านทิศตะวันออก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์การเรียงพิมพ์เพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ยูทูปเห็นใบเซียบระเบียนด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๔.๖๘ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณเมืองนอก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวน **รูปภาพที่ ๔.๖๙ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณประตูศรีเทพ** ไข่ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูปภาพที่ ๔.๕๑ แสดงทัศนียภาพเส้นทางชมด้วยจักรยาน

รูปภาพที่ ๔.๕๒ แสดงทัศนียภาพทางเข้าโบราณสถานหลัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ความรู้
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

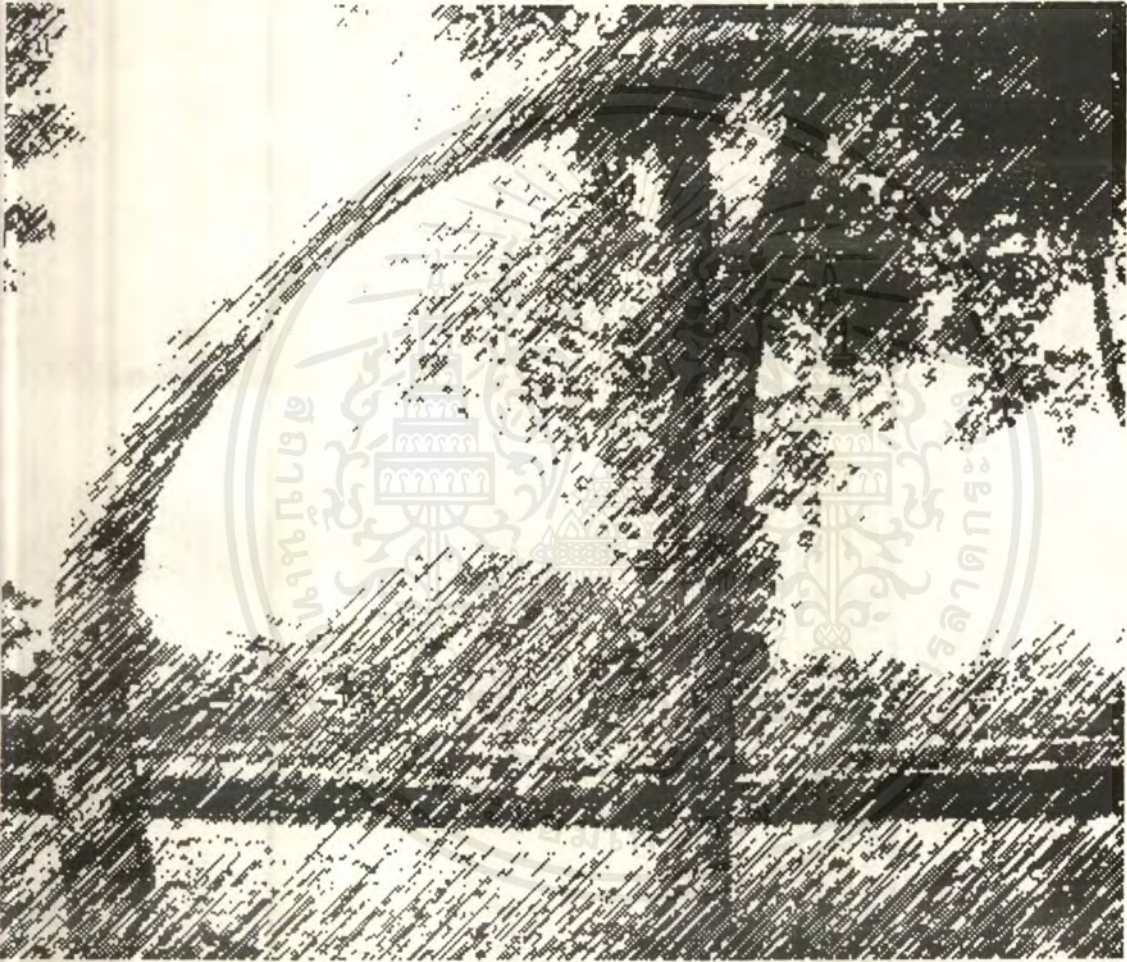
รูปภาพที่ ๔.๗๒ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณโบราณสถานเมืองใน

รูปภาพที่ ๔.๗๓ แสดงผังเมืองจำลองบริเวณปราสาทสองพี่น้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ไม่ควรนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๕

บทสรุปและเสนอแนะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๕ บทสรุปและเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

การศึกษาวิเคราะห์การวางผังเพื่อการออกแบบอนุรักษ์เมืองโบราณศรีเทพ เป็น การศึกษากลุ่มชุมชนโบราณทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม และการเมืองการปกครอง รูปแบบที่ตั้ง การขยายตัวของเมืองลักษณะทางกายภาพของเมือง ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางศึกษาเมือง โบราณอื่นในยุคเดียวกัน และยุคต่อเนื่องและเป็นแนวทางในการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพ และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของชุมชนโบราณให้สอดคล้องกับความเป็นมาในอดีต นอกจากนี้ การศึกษาและวิเคราะห์การวางผังแล้ว การศึกษาด้านอื่นๆ จะบ่งบอกทางการค้นคว้าได้เป็นอย่างดี สิ่ง ที่เสนอแนะเพิ่มเติมคือ การศึกษาทางด้านสิ่งที่เป็นต่อการดำรงชีพในยุคนั้น นั่นก็คือปัจจัยสี่คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งจะสะท้อนภูมิปัญญาและความสามารถของ คนในยุคนั้น ซึ่งสามารถเล่าเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี

๕.๑.๑ การศึกษาทางด้านการบริโภคอาหาร

จากหลักฐานทางโบราณคดีพบว่าสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย กลุ่มชุมชนแถบนี้คงรู้จักการเพาะปลูกพืชบางชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพาะปลูกข้าว ถึงแม้ว่าจะ ไม่มีหลักฐานที่บ่งถึงชนิดของข้าวที่ถูกนำมาบริโภคก็ตาม แต่เมื่อเมืองพัฒนาขึ้นมาภายใต้วัฒนธรรมทวารวดีได้พบซากโบราณสถานที่ก่อด้วยอิฐเป็นจำนวนมาก จากการศึกษาอิฐที่ใช้ก่อสร้าง โบราณสถานพบว่ามีส่วนผสมของเถ้าลอยอยู่ในเนื้ออิฐ ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของอิฐสมัยทวาร วดีลักษณะเมล็ดข้าวเป็นแบบเมล็ดสั้น อ้วน ซึ่งรูปร่างคล้ายข้าวเหนียวในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้จึงพอ จะกล่าวได้ว่าชาวเมืองโบราณศรีเทพบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก และรู้วิธีการปลูกข้าวเพื่อบริโภค ภายในชุมชน

การบริโภคเนื้อสัตว์ ส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นกระดูกสัตว์ขนาดกลาง ประเภทกวางหรือเก้ง มีการบริโภค วัว-ควาย และหมูป่า ด้วยเช่นกัน สำหรับสัตว์น้ำ พบว่ามีการ บริโภคปลา และหอยบางชนิด เช่น หอยกาบและหอยขม นอกจากนี้ยังพบกระดูกเต่าอยู่เสมอ การบริโภคเนื้อสัตว์ของชนกลุ่มนี้อาศัยการล่าสัตว์และจับสัตว์น้ำในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งน่าจะมี ความอุดมสมบูรณ์เป็นอันมากสำหรับสัตว์น้ำส่วนใหญ่เป็นสัตว์ที่อาศัยในคูเมืองและหนอง บึง ซึ่ง

พบกระจายอยู่ทั่วไปในเขตเมืองชั้นใน และน่าจะเพียงพอสำหรับการบริโภค แต่ในบางโอกาสอาจหาจับสัตว์น้ำในแม่น้ำป่าสัก เพื่อเป็นเครื่องบริโภคตามลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสม

๕.๑.๒ การศึกษาทางด้านเสื้อผ้า-เครื่องแต่งกาย

การขุดค้นทางโบราณคดี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยังไม่พบร่องรอยหลักฐานเกี่ยวกับผ้าหรือเส้นใยผ้า เนื่องจากวัสดุเหล่านั้นเป็นอินทรีย์วัตถุจึงสลายไปตามกาลเวลา อย่างไรก็ตามการพบเวดินเผาซึ่งเป็นอุปกรณ์ใช้ในการปั่นด้าย ย่อมชี้ให้เห็นว่าน่าจะมีการปั่นเส้นใยผ้า และอาจทอผ้าขึ้นใช้เองได้ในพื้นที่นี้ โดยรับถ่ายทอดวิธีการปั่นด้าย และทอผ้ามาจากชุมชนอื่น อันน่าจะเป็นความรู้โดยทั่วไปของกลุ่มคนในช่วงกึ่งก่อนประวัติศาสตร์เป็นต้นมา ซึ่งพบเวดินเผาเป็นจำนวนมากในแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดี อันเป็นวัฒนธรรมสมัยต้นประวัติศาสตร์ของประเทศไทย

จากสภาพภูมิประเทศบริเวณเมืองศรีเทพ ที่อยู่ใกล้ภูเขาและป่าทึบ มีอากาศหนาวในฤดูหนาว ถึงแม้ว่าจะไม่มีหลักฐานยืนยันถึงความเจริญก้าวหน้าในการทอผ้าแต่การติดต่อกับชุมชนภายนอกย่อมได้รับแบบอย่าง หรือใช้เครื่องนุ่งห่มที่นำเข้ามาจากต่างแดน ห่มคลุมร่างกายในฤดูหนาวซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยจำเป็นอย่างหนึ่ง

ส่วนการนุ่งห่มเสื้อผ้าในยามปกติจากการศึกษาจากภาพหุ่นปั้นประดับโบราณสถานในสมัยทวารวดี พบว่าภาพบุคคลไม่นิยมใส่เสื้อ นุ่งผ้าสั้นเหนือเข่า มีชายผ้าห้อยด้านหน้า อีกทั้งมีชายผ้ายาวห้อยอยู่ด้านหลัง ส่วนการแต่งกายของภาพบุคคลที่พบจากส่วนประกอบสถาปัตยกรรมในช่วงศิลปะร่วมแบบเขมร การแต่งกายยังไม่เปลี่ยนแปลงไปเท่าใดนัก ทั้งนี้อาจเป็นความนิยมเฉพาะกลุ่มชนในแถบภาคพื้นที่ยังมีอากาศค่อนข้างร้อนเป็นส่วนใหญ่

การสวมใส่เครื่องประดับเป็นที่นิยมมากในสมัยทวารวดี ดังที่พบตุ๊กตา รูปคนจูงลิง ในแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดี อันเป็นเมืองร่วมสมัยและร่วมวัฒนธรรมกับเมืองศรีเทพ สะท้อนให้เห็นภาพการแต่งกายของเด็กชายในสมัยนั้น ที่ไม่นิยมใส่เสื้อผ้า สวมกำทลหลายวง พร้อมทั้งมีเครื่องประดับโลหะร้อยคล้ายโซ่คาดอยู่บริเวณเอว เครื่องประดับแบบนี้อาจยืนยันประโยชน์ใช้สอยของห่วงตะกั่วที่พบเสมอจากการขุดแต่งโบราณสถานในเมืองศรีเทพ โดยบางครั้งพบในสภาพที่ร้อยต่อกัน ๒-๓ วง

ลูกบิดแก้วและลูกบิดหินสี เป็นเครื่องประดับอีกชนิดหนึ่งที่นิยมกันในสมัยทวารวดีแต่ค่อยๆ เสื่อมความนิยมลงในช่วงที่เขมรครองครองดินแดนนี้ และหายไปโดยสิ้นเชิงเมื่อเข้าสู่สมัยสุโขทัย อย่างไรก็ตามจากแหล่งโบราณคดีที่พบตามแนวเทือกเขาใกล้พรมแดน

ไทย-พม่า ในเขตจังหวัดตากและแม่ฮ่องสอน พบลูกบิดแก้วคล้ายคลึงกับลูกบิดแบบทวารวดี (แต่อาจทำขึ้นในสมัยหลัง) อยู่ปะปนกับเครื่องมือโลหะและเครื่องถ้วยชามสังคโลก ซึ่งนับว่าเป็นแหล่งโบราณคดีที่พบลูกบิดลักษณะเช่นนี้สื่อทอดมาอย่างชัดเจน

๕.๑.๓ การศึกษาทางด้านที่อยู่อาศัย

นอกเหนือจากอาคารที่เป็นศาสนสถานแล้ว ยังไม่เคยพบหลักฐานร่องรอยของอาคารที่อยู่อาศัย ทั้งนี้อาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่คงสร้างด้วยไม้ จึงพุงพังสลายไปหมดสิ้น อย่างไรก็ตามจากการขุดแต่งโบราณสถานพบวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างอาคารประเภทศาสนสถาน และบ้านเรือนของชนชั้นสูง แต่ประชากรส่วนใหญ่ของเมืองน่าจะสร้างบ้านไม้หลังคามุงใบไม้หรือแฝก ซึ่งคงไม่แตกต่างจากบ้านเรือนแถบชนบทในปัจจุบันเท่าใดนั้น โดยส่วนใหญ่เป็นอาคารมีใต้ถุนฝากันด้วยใบไม้หรือไม้ไผ่สานเนื่องจากเป็นบ้านในเขตร้อนและอยู่ใกล้ป่าทึบ จึงต้องยกพื้นสูงเพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์ป่า

๕.๑.๔ การศึกษาทางด้านยารักษาโรค

ชุมชนที่เมืองศรีเทพ ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ใกล้เทือกเขาที่มีป่าทึบ และอาชีพหาของป่าล่าสัตว์ นอกเหนือจากการทำการค้า และทำการเกษตร ดังนั้นโรคภัยไข้เจ็บจากป่าน่าจะเป็นสิ่งที่คนในบริเวณนี้เผชิญอยู่เสมอ

จากการศึกษาที่เมืองศรีเทพจนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีการวิจัยเรื่องโรคภัยไข้เจ็บของชาวเมืองศรีเทพกันอย่างจริงจัง ดังนั้นจึงยังไม่อาจทราบชนิดของโรคที่เป็นกันมากได้ ทั้งนี้เป็นเพราะในช่วงหลังจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายมาแล้ว ไม้พบโครงกระดูกมนุษย์ถูกฝังทั้งโครง ส่วนใหญ่พบเศษกระดูกที่เผาแล้ว สืบหาซากฝังไว้ในบริเวณโบราณสถาน จึงไม่สามารถนำไปวิเคราะห์โรคบางชนิดที่ศึกษาจากโครงกระดูกได้

จากลักษณะโดยทั่วไปแล้ว การอยู่ในพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมเสี่ยงต่อโรคบางชนิด อีกทั้งแหล่งน้ำใช้ส่วนใหญ่ เป็นสระน้ำ หนองน้ำ และน้ำในคูเมือง ซึ่งเป็นน้ำนิ่ง ไม่ไหลเวียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้ง จึงน่าจะเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรคได้ง่าย ความรู้ทางการแพทย์ และการค้นหายาสมุนไพรจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเมืองนี้ ความรู้ด้านการแพทย์น่าจะพัฒนาจากกลุ่มชนในท้องถิ่นและรับความรู้ใหม่ๆ จากกลุ่มชนภายนอกที่เข้ามาติดต่อกับค้าขาย

การขุดแต่งโบราณสถานต่างๆ มักพบแท่นหินบดอยู่เสมอ เครื่องใช้ประเภทนี้ใช้บดได้ทั้งอาหารพวกเมล็ดพืช และยาจากการพบในบริเวณโบราณสถาน อาจสันนิษฐานได้ว่าน่าจะใช้บดยาสมุนไพรต่างๆ เพื่อรักษาโรค ผู้ที่มีความรู้ทางการแพทย์น่าจะเป็น

พระภิกษุหรือพราหมณ์ในศาสนาฮินดูโดยใช้ศาสนาเป็นที่รักษาพยาบาลหรือสร้างอาคารสำหรับรักษาพยาบาลไว้ใกล้ศาสนสถาน เพื่อให้ผู้ป่วยหรือญาติได้กราบไหว้บูชารูปเคารพประจำศาสนสถานนั้นๆ เป็นการเสริมสร้างกำลังใจแก่ผู้ป่วยอีกทางหนึ่ง ด้วยเหตุผลดังกล่าวศาสนสถานจึงมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนนอกเหนือจากเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและนักบวชจึงเป็นกลุ่มผู้มีความสำคัญต่อชุมชนและเป็นผู้มีความรู้ในหลายสาขาเพื่อเป็นที่พึ่งพิงแก่คนโดยทั่วไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหาและต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๕.๒ แนวทางการกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องในเขตชุมชนโบราณ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ทำให้มีแนวทางในการพิจารณาจำแนกพื้นที่การอนุรักษ์ได้เป็น ๓ บริเวณ คือ พื้นที่องค์ประกอบหลักของชุมชนโบราณ พื้นที่ในเขตชุมชนโบราณ และพื้นที่โดยทั่วไปภายนอกเขตชุมชนโบราณ

๕.๒.๑ องค์ประกอบหลักของชุมชน

การอนุรักษ์องค์ประกอบหลักของชุมชนโบราณเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนที่สุด ปัจจุบันองค์ประกอบหลักของชุมชนโบราณที่ดีที่สุดคือการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานตามพระราชบัญญัติโบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และควรมีมาตรการเสริมเพื่ออนุรักษ์องค์ประกอบหลักของชุมชนโบราณได้แก่ การออกกฎกระทรวงตามความในมาตรา ๘ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒

๕.๒.๒ พื้นที่ในเขตชุมชนโบราณ

พื้นที่ในเขตชุมชนโบราณและพื้นที่โดยรอบที่อยู่ภายในระยะครึ่งหนึ่งของรัศมีของชุมชนโบราณ จากการวิเคราะห์สภาพปัญหา พบว่าบุคคลที่มีส่วนร่วมในการสร้างความเสื่อมโทรมและสูญหายของชุมชนโบราณ ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่น นักลงทุนเอกชน หน่วยงานของรัฐ ดังนั้นการควบคุมการประกอบกิจกรรมของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ในเขตพื้นที่ชุมชนโบราณและบริเวณโดยรอบจึงเป็นวิธีการอนุรักษ์ที่ดีที่สุด เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ชุมชนโบราณในระยะยาวสำหรับประชาชนในท้องถิ่นนั้น การอนุรักษ์ควรอาศัยวิธีที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการสร้างความเข้าใจและความรู้สึกภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

สำหรับนักลงทุนเอกชนและหน่วยงานของรัฐนั้น จำเป็นต้องมีการควบคุมการประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างในพื้นที่ เพื่อควบคุมผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนโบราณสถาน

๕.๒.๓ พื้นที่โดยรอบทั่วไปภายนอกเขตชุมชนโบราณ

พื้นที่โดยรอบทั่วไปภายนอกเขตชุมชนโบราณ ควรมีการวางนโยบายการพัฒนาและแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้สามารถครอบคลุมหลักการการอนุรักษ์แหล่งชุมชนโบราณ นอกจากนี้ในการดำเนินการองภาครัฐจำเป็นต้องได้รับทราบข้อมูลตลอดจนแนวทางในการดำเนินการที่ถูกต้อง และควรได้รับการพิจารณาและผ่านการเห็นชอบจากคณะอนุกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประจำจังหวัด

ข้อเสนอแนวทางการออกแบบชุมชนเมือง และการวางผังเมือง เกาะรัตนโกสินทร์

คู่มือการพัฒนาภูมิทัศน์ เมืองเพื่อการท่องเที่ยว การวางแผนโครงการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ไทย, พ.ศ.๒๕๓๑

โบราณคดีเบื้องต้น รองศาสตราจารย์ปรีชา กาญจนาคม สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์ กรุงเทพ. พ.ศ.
๒๕๕๐

แผนแม่บทอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ นครสวรรค์ : บริษัท พีวเจอร์เพรส จำกัด. พ.ศ.๒๕๓๔

แผนแม่บทโครงการอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย กรมศิลปากร

แผนแม่บทส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, พ.ศ.๒๕๓๔

เมืองโบราณ ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๒ เมษายน-มิถุนายน พ.ศ.๒๕๓๔

รัฐโบราณในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดร.ธิดา สาระยา กรุงเทพ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ,
พ.ศ.๒๕๓๗

รายงานปฏิบัติการงานทางโบราณคดี ปิงบประมาณ พ.ศ.๒๕๓๗ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ
เล่มที่ ๑ เอกสารโรเนียว พ.ศ.๒๕๓๗

๐๑.๕๐ สารคดีสถาปัตยกรรม วารสารวิชาการภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ ฉบับที่ ๑ คณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

<ศรี> ทวารวดี ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ ดร.ธิดา สาระยา กรุงเทพ. โรงพิมพ์
อักษรสัมพันธ์ พ.ศ.๒๕๓๒

อารยธรรมไทย ดร.ธิดา สาระยา กรุงเทพ. โรงพิมพ์ ด้านสุทธาการพิมพ์ พ.ศ.๒๕๓๔

FROM CONCEPT TO FROM IN LANDSCAPE DESIGN GRANT W.REID 1993

LANDSCAPE ARCHITECTURE WILLIAM A.MANN 1993

LANDSCAPES IN HISTORY PHILIP PREGILL, NANCY YOLKMAN

THE DESIGN OF FOREST LANDSCAPES OLIVER W.R.LUCAS 1990

ประวัติผู้เขียน

เป็นคนเพชรบูรณ์โดยกำเนิด คุณปู่เป็นนายตรวจทาง
คุณตาคุณยายเป็นชาวนา คุณพ่อคุณแม่เป็นกสิกร
<ไทย>

ประวัติการเรียน

จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียน
ปึงสามพันวิทยาคม จ.เพชรบูรณ์ พ.ศ.๒๕๒๘

จบการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นต้น
จากวิทยาลัยเทคนิคดุสิต พ.ศ.๒๕๓๒

จบการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงที่
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตอุเทนถวาย
พ.ศ.๒๕๓๖

ระดับปริญญาตรีที่ สถาบันเทคโนโลยีพระจอม-
เกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง พ.ศ.๒๕๔๐

ประวัติการทำงาน

ฝึกงานออกแบบจากละครที่บริษัท กันตนา-
วีดีโอ โปรดักชั่น จำกัด ปี พ.ศ.๒๕๓๖

เป็นพนักงานเขียนแบบอยู่บริษัทคอร์บูดีชายท์
จำกัด ปี พ.ศ.๒๕๓๗-๒๕๓๘

ปัจจุบันกำลังศึกษาระดับปริญญาโท ภาควิชาครุศาสตร์อุตสาหกรรม สาขาสถาปัตยกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และเป็นอาจารย์แผนกสถาปัตยกรรมที่
วิทยาลัยเทคนิคดุสิต